

Hammar 2017

Knut Andresen

Med kall til et liv i kirkens tjeneste

Georg Hille

1. utgave
12. september 2017 – kopiert i 30 eksemplar

2. utgave
27. september 2017 – klargjort for trykking

Biskopens forord

Det hele startet med at bispedømmekontoret på nyåret 2017 spurte Knut Andresen om å skrive en omtale av Georg Hille til bispedømmets hjemmeside. Han kjenner ham jo godt etter mange års medarbeiderskap. Det trakk litt ut med responsen. Men så kom han tilbake etter sommeren med et manuskript til en bok. Han hadde nok vært svanger med et omfattende materiale helt siden hans bidrag til bispedømmets jubileumsbok i 2014. Et bokmanuskript var mer enn vi hadde bedt om!

Jeg så med en gang at det var viktig å bli gjort tilgjengelig for mange. Da tenker jeg ikke bare på saksinnholdet, men også på hele presentasjonen. Jeg tror faktisk det bare er Knut Andresen som kunne ha skrevet dette på den måten som det er gjort. De to var parhester gjennom 14 år. Vi som var prestes i bispedømmet på 1980-tallet, opplevde at biskop og stiftskapellan ikke bare utfylte hverandre, men at de til dels overlappet hverandre. Denne boken viser at dette også gjaldt i det sentralkirkelige utredningsarbeid. Den ene var formann og den andre var sekretær.

Det var Georg Hille som «fant» ham. Rett etter sin tiltrødelse som biskop spurte Georg Hille sin gamle studiekamerat Carl Magnus Sjøgren – som var sokneprest i Vang – om han kjente noen som kunne være brukbar som bispedømmesekretær. Det gjorde Sjøgren og pekte en gammel kjennning fra ungdomssklubben i Brumunddal der Sjøgren hadde vært prest tidligere. Nå var han ordinert prest og universitetsbibliotekar. Georg Hille tok kontakt og besøkte ham på Universitetsbiblioteket. «Jeg dro ham opp fra bokmagasinen», er Georg Hilles kortversjon av det som skjedde, «og ut i kirkelivet». Samarbeidet mellom dem ble utvilsomt viktig for Georg Hilles bispegjerning og det dannet grunnlaget for Knut Andresens videre gjerning i Den norske kirke – bl.a. skulle han bli kirkedradsdirektør som hans mentor også hadde vært.

*

Så til foreliggende bok:

Først forteller Knut Andresen om Georg Hille som person. Den løpende kontakt de har hatt gjennom mange år som medarbeidere har gjort at han kjenner sin biskop godt. Det pedagogiske grep som i stor grad er tatt, er å la Georg Hille selv være fortelleren. Det skjer i form av sitater fra en rekke portretintervjuer i avisene gjennom over 40 år – både i nasjonale media og i bispedømmets mange aviser. Det er både imponerende og av og til nesten forbausende hvor direkte og åpenhjerlig Georg Hille har vært. Men ikke minst får Georg Hille selv ordet gjennom de samtaler som Knut Andresen og Ragnar Pedersen hadde med ham våren 2013. Bakgrunnen var bispedømmets 150-årsjubileum. I disse samtalene uttaler Georg Hille seg om det meste: hva som har skjedd i bispedømmet gjennom 150 år, i Den norske kirke i hans egen tjenestetid, hva han selv har vært med på gjennom et langt liv og hva han har tenkt og ment. Åpenhjerligheten er fremdeles stor.

Derneft forteller denne boken om Georg Hilles kirkelige tjeneste. Men perspektivet er bredere enn hva han selv har uttalt. Det er blitt en liten kirkehistorie om særlig siste halvdel av 1900-tallet med Georg Hille som innfallsport og talerør. Han har levd midt i Den norske kirke med hele seg selv – og siden han er tredje generasjons biskop: også bestefars og fars tid har han under huden. I boken beskrives hva han har ment og arbeidet for i ulike kirkesaker og samfunnsspørsmål – og noen ganger også hvorfor han har ment hva. Gjennom å ta i bruk hans

egne uttalelser, blir historiefortellingen både personlig og engasjert. Fortellingen blir derfor av og til også tilsatt krydder i form av åpenhjertige bemerkninger fra biskopen – fra kontrollerte utblåsninger til hjertesukk og personkarakteristikk.

George Hille var som biskop gjennom 18 år en sentral og viktig person i og for Hamar bispedømme – og for Den norske kirke i hele sitt yrkesaktive liv. Jeg er glad for at hans historie nå fortelles.

Hammar bispestol 17. august 2017
Solveig Fiske
biskop

Forfatters forord

George Hille hadde og har en sterk identitet som prest. Nesten 42 år med yrkesaktivt liv var i hans øyne en sammenhengende prestetjeneste med ulike hatter på. I mange år arbeidet han som menighetsprest, i noen år i administrative stillinger og til slutt en lang periode som biskop. Han forsto hele tiden seg selv som prest, men med forskjellige oppgaver som krevde ulik spesialisering.

Det spesielle ved ham er at sak og person i så stor grad faller sammen. Presteidentiteten formet hans menneskesyn og kirkesyn: vi er alle like, har likt verd, er like viktige i Guds øyne og vi er Guds menighet på jord. Dette fikk selvsagt stor betydning for hans forkynnelse, i møtet med mennesker og i menighetsarbeidet. Men den fikk også betydning på et bredere felt: vår kirke er som Jesu Kristi kirke et trossamfunn hvor arbeidsoppgavene og styringsansvaret ligger i menigheten – og på dette grunnlag skal kirken organisasjon bygges opp og kirken oppgaver løses både lokalt, regionalt og sentralt.

For di han brakte sin presteidentitet med seg som kirkerådsdirektør, biskop og i utredninger han hadde ansvar for, kom George Hilles verdibaserte menneskesyn og kirkesyn også i sterk grad til å prege hans arbeid med kirken ordninger. Og fordi dette arbeidet var så omfattende, kom det også til å sette spor i de ordninger som etter hvert ble gjennomført i vår kirke.

Et område som gir særlig oppmerksomhet i denne boken, er kirken evne og mulighet til å ordne opp i eget hus og dermed også: kirken evne mot selvstendighet. George Hille var på dette område en av de viktigste lederne i Den norske kirke i siste del av 1900-tallet. En av grunnene er at han var på hugget hele tiden – men det var de også andre som var. Hans viktigste bidrag er imidlertid ikke farten og utholdenheten – det er stilen og innholdet som var avgjørende: hans tydelige ideologiske grunnholdning og hans evne til å tenke praktiske konsekvenser. Han sto i sin tid ikke fremst i media, deltok ikke aktivt i de offentlige diskusjoner, arbeidet bak de nasjonale kullissene i møter og komiteer, men foran sceneteppet innen eget bispedømme. Han fremhevet ikke synspunktene han sto for som sine egne og kjempet derfor ikke for egen sak, men henviste til sine læremestre: far og Per Juvkam. Kanskje kan vi si med et kjent bilde fra Paulus: det var *de* som hadde sådd, George Hille var en av dem som trofast og samvittighetsfullt vannet og dyrket vekstene – og det ga kirken vekst. Og noen av oss fikk

være assistenter i gartneriet. Ved å legge premisser gjennom arbeid i utredningsutvalg, i Bispemøtet og etter hvert i Kirkemøtet – og gjennom sin ledelse i eget bispedømmet – påvirket han Den norske kirkes utvikling i dette store hovedspørsmål.

Hadde Den norske kirke – i juridisk forstand – vært en fristilt folkekirke i 2017 uten ham? For ham er dette et helt irrelevant og uinteressant spørsmål. Og kanskje er svaret: ja. For dette har ligget på politikernes bord. Men da politikernes omsider bestemte seg i 2008, var det fordi generasjoner av gartnere hadde ordnet med en ganske ryddig og oversiktlig kirkehage? For å bli i det paulinske bilde: i 2008 var det i 15 år siden kirkeordningsgartneren Georg Hille hadde pensjonert seg, men det hadde vokst godt og kontinuerlig i flere tiår. De villskuddene som kom, skyldtes ikke hans gartnerteam. Det skyldtes de historieløse som etter hvert overtok. Georg Hille har selv sagt ikke æren for utviklingen alene. Det ville dessuten vært ham meget fjernt å tenke slik – ja, han ville ikke en gang ha kommet på tanken! Men han har bidratt – mer enn de fleste.

Vi vet også at visse begrensninger for kirkes selvstendighet fortsatt gjelder i 2017 – særlig på det økonomiske område. Disse begrensninger har han selv vært smertelig klar over siden 1950-tallet. Han forsøkte i sin tid på å finne løsninger, men lyktes ikke.

Ved å følge hans liv under Guds ledelse, kan vi også følge hvordan han holdt fast på sine holdninger og prinsipper – på en vei som skulle ende i mer selvstendighet for Den norske kirke. Han sto ikke på barrikadene i den fase av prosessen hvor han selv var yrkesaktiv, men han var med på å utarbeide tegningene, bygge broene, innrede husene og mobilisere arbeiderne. Bakspilleren, premissleverandøren, ideologen og kirkebyråkratien – også da han var biskop – har bidratt til å presse frem en utvikling mot en mer selvstendig kirke i kraft av den innebygde saklige tyngde dette anliggendet har. «Noen må holde raken åpen», sa sokneprest Øystein Hovden i Vang til sin biskop da han så tilbake på sitt presteliv. Han tenkte på folkekirken. Georg Hille bidro til å holde raken åpen i årtier, men han tenkte på kirken i folkekirken – hvor selvstendighet var målet.

Man vet ikke alt om Den norske kirke på siste halvdel av 1900-tallet uten at man vet noe om Georg Hille. Derfor er ikke bare sakene han arbeidet for interessante – også personen er viktig. For hos ham henger sak og person så nært sammen. Denne boken er et bidrag til at leserne kan gjøre seg kjent med begge deler – i denne rekkefølge: personen og sakene.

Det var få av hans støpning i hans yrkesaktive tid. Hvorfor – kan man spørre seg. Henger det sammen med den tradisjon han sto i som tredje generasjons biskop?

*

Denne biografiske skisse av biskop Georg Hilles person og tjeneste er for *den første* en beskrivelse sett *utenfra* – slik alle biografier gjør. Beskrivelsen er selv sagt ikke fullstendig, men tar sikte på å tegne et bredt bilde av personen og tjenesten.

Utfordringen er at det foreligger nesten ingenting skriftlig av ham – verken i form av bøker, artikler eller innlegg i avisene. Selv om et søk i Nasjonalbiblioteket gir 186 treff, finnes det bare fire artikler som er skrevet av ham. Men han har selv sagt satt spor etter seg i de mange utredninger som han har hatt ansvar for. Det skriftlige materiale fra hans hånd er derfor hovedsakelig embetspost, saksdokumenter og utredninger. Denne forfatter kjenner disse sidene av ham godt etter 14 års medarbeiderskap ved Hamar bispedømmekontor og som en av etterfølgerne i stillingen som direktør i Kirkerådet.

Det er heller ikke skrevet meget om ham. De viktigste kilder er festskriftet «Kirken i tiden. Troen i folket» (1993) utgitt da han gikk av som biskop og jubileumsboken «Hamar

bispedømme i 150 år» (2014). Hans gamle venn Per Voksø omtaler ham i boken: «Kirkeliv og kirkelov» (1994). Det gjør også hans tidligere medarbeider Gunnar Rødahl i boken: «Kirkerådets første 25 år» (1995). Så forekommer selvsagt hans navn i en rekke bøker og artikler særlig om kirkens ordninger.

For det andre skal han selv få ordet. Han skal selv få beskrive hvordan personen og tjenesten ser ut *innenfra*. En kilde her er hans egen utklippsbok – med bl.a. et stort antall portrettintervjuer fra ulike aviser. Intervjuene er en viktig kilde fordi Georg Hille tidlig satte seg som mål at han skulle si rett ut og utislørt hva han mente. Det har han gjort – noen ganger meget åpenhertig når personlige og endog private spørsmål ble reist. Dette fremgår av de mange uttalelser som siteres. Kilden er hver gang oppgitt.

I mars og april 2013 hadde professor emeritus Ragnar Pedersen ved Hedmarksmuseet og Domkirkeodden og denne forfatter noen lengre forberedte samtaler med Georg Hille. Disse foreligger på tape og i utskrift i Statsarkivet i Hamar. Selv oppfatter han i dag dette mer som fortrolige samtaler som kan gi nyttig bakgrunnsmateriale fra hans egen munn for dem måtte være på utkikk etter dette. Dette er ikke intervjuer som var gitt med sikte på publisering. Det synes allikevel naturlig at han selv får ordet i denne boken også gjennom gjengivelse av utdrag av samtalen. Han er innforstått med de sitater som er brukt.

Uttalelsene er meget åpenhertige – slik som i avisintervjuene. Kanskje vil noen mene at pensjonistens uttalelser ikke har vært gjennom det filter som biskopens embetsutøvelse tidligere krevde? Emne for samtale var i hovedsak bispedømmets 150-årige historie – som skulle markeres i 2014. De tar derfor i begrenset grad opp Georg Hilles egen historie fra tiden etter at han tok embetsseksamen og til han ble biskop.

Når det siteres fra disse samtale, brukes «anførselstegn» uten at det spesifikt angis i hvilken samtale fra 2013. Når det står «samtale» i teksten, gjelder dette disse samtale. Disse foreligger i en utskrift som er mest mulig i samsvar med Georg Hilles muntlige form. Når de skal gjengis skriftlig i denne boken, har det derfor vært nødvendig med noen mindre språklige justeringer. I noen grad har det også vært nødvendig å gi en beskrivelse av den historiske sammenheng og hvilke forhold han kommenterer. Det er satt i []. Noen ganger siteres Georg Hilles uttalelser i andre sammenhenger enn i samtale i 2013. Da brukes '...' når hans uttalelser eller kommentarer siteres. Denne biografiske skisse blir derfor spesiell ved at ordet stadig overlates til den biograferte selv.

Foruten å gi et bilde av personen Georg Hille og hans tjeneste, har denne boken til hensikt også å fylle noen huller i vår kirkes historie i siste halvdel av 1900-tallet fordi Georg Hille var en viktig aktør i denne perioden.

I kapitlene om barndommen og frem til han ble pensjonist brukes fortid som verbform. Når pensjonisttiden starter, går verbformen over til nåtid.

Til slutt: takk til alle som bidratt med innspill og synspunkter. Dere vet selv hvem dere er.

Hamar 20. september 2017

Knut Andresen

Bok om seg selv?

Spørsmålet ble reist av flere aviser da Georg Hille gikk av som biskop i 1993:

«Nei, det blir nok ingen bok. Jeg er ikke noe skrivende menneske. Vi har vært mest muntlige alle sammen, både bestefar, far og jeg». [Avisen Østlendingen 24. april 1993].

Han tok hele slekten til inntekt for sitt svar. Slik hadde han gjort mange ganger når viktige spørsmål kom opp. Det gikk ikke mest på skriveferdighetene. De hadde ikke gjort det – hvorfor skulle han gjøre det? Og ikke minst: hvorfor skal man ta seg selv så høytidelig at man higer etter å etterlate seg noen skriftlige monumenter? Det må være tilstrekkelig med de spor man måtte ha etterlatt seg som redskap for Den hellige Ånds virke.

Han var like fast bestemt fem år senere:

«Noen spør om jeg har tenkt å skrive mine memoarer, spesielt etter at jeg har sittet sammen med yngre prestes og fortalt fra krigens dager og senere hendelser. Jeg har jo fått med meg svært mye. Men jeg vil ikke skrive om det. Da er det langt hyggeligere å kunne opptre som en eldre historieforteller». [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

Skulle det unødvendige skrives, måtte i tilfelle noen andre gjøre det. Han kom ikke til å ta noe initiativ til det – og var for så vidt heller ikke noe særlig interessert i at det ble gjort. Da denne forfatter dukket opp hjemme hos ham i Suhms gate 20 D med dette manuskriptet 21. august 2017, kom det som en stor – og spontant en gledelig – overraskelse. Men noen bok til salgs i bokhandelen ville han ikke ha. Slik eksponering mislikker han.

Innhold

Biskopens forord	3
Forfatterens forord	4
Bok om seg selv?	7
Innhold	8
Arven	
Slekt og familie	10
Mor	10
Far	11
Tre søsken	14
Personen	
Tredje generasjon Hille	16
Tung bagasje er lett	27
Den røde bispeskjorta	28
Oppvekst og utdannelse	
Barndom og skolegang	29
Omvendelsen	30
Prestekallet	31
Universitetet og krigen	32
Teologisk studium og gjenoppbyggingen etter krigen	33
Inn i tjenesten	
Omvei til prestetjenesten?	35
Presteforeningen 1951-56 og Det norske Bibelselskap 1953-55	35
Halvåret i Bergen i 1956	41
Kallskapellian i Oslo domkirke 1957-63	42
Sokneprest i Lom 1963-70	46
Innsikt og utsyn fra Lom	48
Mot oppbrudd?	50
Kirkerådet 1971-75	
Et nytt kall	51
Upløyd mark	52
Ut på åkeren	52
Demokratisering på tegnebrettet	55
Tjenstedifferensiering på tegnebrettet	56
Biskop i Hamar 1975-93	
Å bli biskop	58
Kom det noen programmerklæring?	59
Bispegården og staden	60
Staden og organiseringen – embete og råd	64
Personalarbeidet i bispedømmet	67

68	Prestefelleskapet – prestemøter og stiftsmøter
71	Nye stillingskategorier og medarbeidere
72	Menighetsrådene og de frivillige
73	«Aggiornamento»
74	Kirkesyn og kirkeordning
80	Visitasene
81	Kirkevisninger
82	Kirkegårdene
84	Ordinasjoner, kvinnelige prestes og prestes
86	Ektefelle delt stilling – arbeid og fritid
87	Abortsakene
89	Homofili
91	Innvandrere
91	Oppgjøret etter krigen, krigsbarna – og Tyskland
93	Kvinnelig etterfølger?
96	Det liberale bispedømme?
De helt private spørsmål	
98	Det personlige og det private
98	Enslig
Pensjonist på Marientvist fra 1993	
100	Det store spranget
100	Alltid prest
101	På jakt etter en ny livsform
103	Venner
104	En Hamaropplevelse
105	På gamle tomter
105	Representanten for ro
106	Kirkegjengeren som ser at det skjer så mye bra – og litt annet
107	Folkekirkebisdommen i et troskollektiv
107	Motbakker melder seg
108	Fortsett ledet og nytt kall
109	Fra å gjøre til å være
110	Litteratur
112	Utredninger
119	Navneregister

Arven

Slekt og familie

George Hille er født i Varteig i Østfold 28. desember 1923 hvor faren var sokneprest. Han er født inn i en embetsmanns-, preste- og bispeslekt. Bestefar på farssiden Arnoldus Marius Hille (1829-1919) kom fra Fresvig i Sogn hvor hans far var godseier. Bestefaren avsluttet sin kirkelige tjeneste som biskop i Hamar 1887-1906. Bestemor på farssiden var Georgine Børrea (Gina) f. Sandberg (1840-1927). Han er oppkalt etter henne. Hun var prestedatter – hennes far var sokneprest i Fredrikstad Christian Juell Sandberg. Hennes bror Ole Rønner Sandberg flyttet til Hedemarken i 1857 og kom etter hvert til å eie store gårder ved Hamar, bl.a. Freberg og Storhamar. Han overtok Storhamar gård (Domkirkeodden) i 1876. På bestemorssiden fikk George Hille dermed slektsilknytning både til Hamar og til storgårder på Hedemarken. På farssiden var Åker gård i Vang i perioden 1894-1931 eid av hans onkel Vollett Hille – som var svigersønn av Andreas Sæhlid på storgården Sæhlid i Vang.

George Hille er bevisst på sin slektsbakgrunn og deler den gjerne inn i 'Hillene' og 'Sandbergene'. Det var forskjell på dem. Sandbergene var aktive, sosiale, agerende, reformerende, litt kaniete og sto gjerne i første rekke. Hillene var nærmest motsetningen: tilbakeholdende, de sto ikke i front og fikk utrettelig ting, de likte seg best i rollen som premissleverandører, innrettet seg og var rådgivere. Han er klar over at han har sandbergsk blod i årene, men det blodsbandet ga på ingen måte noen dominans. Han er en Hille.

Mor

Mor var Ragna Hille f. Bjerke (1894-1990). Hun var født i Nord-Tyskland som datter av senere generaldirektør i Norsk Hydرو Harald Bjerke og Caroline f. Ræder. Arven fra Bjerkene var bl.a. velstanden. Mandalsgades Høvlert A/S i Oslo sentrum (senere Osterhausgades Høvlert) var en blomstrende forretning der moren hadde aksjer. I George Hilles ulike stuer – på Vinderen, Lom, Hamar og på Marienlyst – har det i alle år hengt et stort maleri med et fredeilig motiv fra det flate nordtyske landskap som markerte denne side av morens – og dermed også hans – historie. Han var nært knyttet til sin mor som etter et slag i 1930 var bevegelseshemmet eller «delvis invalidisert», som han selv sa.

Hun ble enke 52 år gammel i 1946 og flyttet opp i leiligheten i 2. etasje i Bispegården på Hamar. Biskop Kristian Schjelderup var meget imøtekommende og lot henne få bor der inntil videre. Bispegården var derfor George Hilles hjem helt til mai 1948 da Ragna Hille kunne flytte inn i eget nybygget hus på Vinderen i Oslo. Etter et opphold på Studenthjemmet i Underhaugsveien bodde han der i en årrekke – i perioder også noen av hans venner, bl.a. Odd Telle og Jacob Jervell. Odd Godal bodde der også hver gang han var på Oslo-besøk. Da sønnen ble sokneprest i Lom i 1963, bodde hun hos ham i prestegården og var senere på årlige lange sommerbesøk hos ham i Bispegården på Hamar. Der kunne hun også treffe gamle bekjentskaper fra sin egen Hamartid. Fru politimester Beichmann i Hamar – som hun selv sagt ble kalt med den tids dannelse – var innom og sat på verandaen. De samtalte som i gamle dager. De siste årene av sitt liv bodde hun på Cathinka Guldbergs eldresenter på Lovisenberg i Oslo.

Far var Henrik Greve Hille (1881-1946). Han var født i Vang på Hedemarken hvor faren da var sokneprest og stiftsprest. Etter teologisk embetseksamen i 1905 og praktisk-teologisk seminar i 1906, var han lærer ved Frogner høyere allmennskole før han i 1913 ble personellkapellan i Oslo domkirke. Ragna Hille forteller:

«Jeg gikk i den tiden på en del husbesøk i menigheten, bl.a. husker jeg i Skippergaten 31. Der støtte jeg innimellom på en pastor Hille, som ikke var helt ukjent fra før ettersom jeg hadde hatt ham som lærer på Frogner høyere allmennskole. Det ble altså oss to, og vi ble viet i Vår Frelsers kirke [Oslo domkirke] i mars 1919». [Udatert klipp i utklippbok].

Henrik Hille var sokneprest i Varteig fra 1918. De nygitte flyttet inn i Varteig prestegård. Drøyt 8 år senere – i 1927 – flyttet de på nytt og denne gang tilbake til Oslo. Henrik Hille var blitt utnevnt til residierende kapellan i Oslo domkirke året før. Det var kommet fire barn på nøyaktig fire år i tiden 1919-23 som nå var med på flyttingen. I 1932 ble han stiftsprost samme sted. Det innebar også at han skulle få sitt portrett malt til domprostgalleriet:

«Emanuel Vigeland malte også far. Da domprost Johannes Ø. Dietrichson skulle ta imot dette, sa han til Vigeland: 'Men det ligner ikke Hille!'. Da svarte Vigeland: 'ja, men hvem spør om det om hundre år'. Far var en forholdsvis pen mann, men han er ikke særlig pen på det bildet. Men så sa mor: 'Det er Henrik'. Det bildet har karakter. Det er noe helt annet enn de to portrettene som nå henger på Hamar».

Han ble utnevnt til biskop i Hamar bispedømme i 1934.

«Jeg vet egentlig ikke hvorfor forslag om han ble fremmet som bispekandidat. Han var domprost i Oslo og hadde dessuten vært veldig ofte i radio. De sendte ofte gudstjeneste fra Oslo domkirke. For når de sendte fra andre steder, kunne det ofte bli brudd i sendingene. F.eks. var jeg ofte på radio da jeg var prest i Oslo domkirke. Det kunne komme plutselig. Du fikk beskjed om at det var brudd der det skulle sendes fra så de sa: 'nå er du på lufta'. Far var derfor ofte predikant i radio. Så han var kjent som predikant ut over landet. Det tror jeg spilte en god del rolle da han ble kandidat. Han var dessuten sikkert en god prest».

Hans far hadde vært biskop i Hamar – så dette telte nok også med. I avstemningen fikk han flest stemmer totalt, men professor Karl Vold på Menighetsfakultetet fikk flest førstestemmer. Far ble biskop i en tid da mye skjedde:

«I fars tid var det flere ting som preget tiden. Det ene var Oxford-bevegelsen. Akkurat da far tiltrådte – altså 1. oktober 1934 – kom i november det berømmelige house-party på Høsbjør turisthotell i Furnesåsen ved Hamar. Dit kom Eivind Berggrav – som da var biskop i Tromsø – og var med hele tiden, mens far var med i to dager. Far ble nok ikke egentlig noen Oxford-gruppe-mann, men han hadde god kontakt med mange Oxford-folk f.eks. Finar Lundby og Ronald Fangen. Dette preget nok en god del bispedømmet, både prester og andre».

«I den tiden begynte også det vi i dag vil kalle den moderne menighetsaktivitet. Dette preget fars bispetid. Det siste far gjorde ... var å utgi et lite hefte om menighetsrådets oppgaver og aktivitet i menigheten. Nå kom det som ikke hadde vært i bestefars tid: menighetslivet og menighetsaktivitetene. Dette grodde frem på slutten av 1930-tallet og begynte å prege bispedømmet».

Den moderne menighetsaktiviteten ble en hovedsak for Henrik Hille. Han snudde derfor bispembetets profil fra det mer eller mindre kontrollierende, til det som kunne inspirere prestes og menighetsråd. På alle sine visitaser tok han opp hva som kunne gjøres for å igangsette aktiviteter i menigheten; – søndagsskoler, menighetsblad, kirkeskys, menighetsfester, barne gudstjenester er noen få eksempler. Med sitt kirkesyn gjorde han menighetsaktiviteter til et kollektivt ansvar for menigheten. Han gjorde menighetsrådets rolle til en hovedsak. 20. april 1946 – bare 11 dager før han døde – holdt han et foredrag på prostimøtet i Hamar om 'Menighetsrådets oppgaver i dag'.

Under krigen la han ned sitt embete i 24. februar 1942 sammen med de andre biskopene. Det skulle bli tre års travær fra bispegården. De bodde «først hos lærer Gulbrandsen som senere ble skoledirektør. Han hadde bygget et litt snalt hus på Bispen som het villa Hiet. Han sa til far at i det huset kunne vi bo. Gulbrandsen selv flyttet opp til et lite sted i Vangsåsen». Da de senere ble forvist fra Hamar, bodde de i Skoger ved Drammen, fra juli til desember 1944 i Lillehammer sammen med 53 forviste prestes og derefter på Helgøya [Hovinsholm]. I denne situasjonen måtte det etableres en midlertidig kirkeledelse i bispedømmet uavhengig av den nazifiserte statskirke.

«Far satte den 35 år gamle hjelpeprest Per Juvkam i bispedømmeledelsen i forvinsningens dager, og det kan stå som uttrykk for fars formidlingsinstilling ikke bare til unge mennesker, men til livet i det hele». [«Min far var prest» (1964) side 91]. Per Juvkams navn dukker nå opp for første gang i denne boken – og blir en gjenganger i det etterfølgende. Han fikk stor betydning for Henrik Hille både under og rett etter krigen. Han ble en venn av familien og av Georg Hille. Per Juvkam forble på bispesekretariatet helt til han ble sokneprest i Vestre Slidre i 1951.

«Per Juvkam har betydning veldig mye for meg. Vi begynte å snakke om teologi, personlige ting og kirkeleg forhold. Det var da jeg ble satt på sporet til å bli en skikkelig reform-mann».

I 2002 sørget Georg Hille for at Per Juvkams bok: «Kirke og biskop i kamp. Hamar bispedømme under okkupasjonen» ble utgitt. Året etter forrettet han i gravferden til den 95 år gamle biskopen i Bjørgvin fra Sinsen kirke i Oslo.

Også mellom Alf Hauge og Henrik Hille ble det nære relasjoner under krigen. Hans Nielsen Hauge var Alf Hauges tippoldefar. Etter krigen skulle han få stor betydning for Georg Hille. «Alf Hauge – som var residerende kapellan i Stange og bodde i Ottestad – var leder i den midlertidige bispedømmeledelsen under krigen sammen med Per Juvkam og Lars Johan Danbolt i Romedal».

I perioden fra embetsnedleggelsen i 1942 til 8. mai 1945 var Den norske kirke i realiteten en fristilt kirke med egen ledelse og Henrik Hille var en aktet lederskikkelse for et eget kirkesamfunn – et kirkesamfunn som riktignok måtte virke mer eller mindre i det skjulte. Denne erfaringen med en fristilt kirke skulle få betydning for utviklingen og tenkningen omkring de kirkeleg reformer etter krigen.

Selv fortsatte Henrik Hille å utøve en rolle fra sin forviste posisjon.

«Far hadde under krigen et helt annerledes og fortrolig forhold til Berggrav enn de andre biskopene. Berggrav skrev i et brev til mor etter fars død at han ikke kunne tenke seg kirkecampen – der han sto i første rekke – uten at han hadde far i

bakgrunnen. Far var fast rådgiver og Berggrav sa at 'Jeg tar ingen avgjørelser uten at jeg har snakket med Hille'. Så far spilte en stor rolle på denne måten».

Henrik Hille flyttet tilbake til Bispegården 12. mai 1945 etter et kort opphold hos Berthelsen på Børstad gård. «Den unge sønnen på Børstad gård, Erik Berthelsen, var venn av både Arnoldus, Harald og Elisabeth – og senere også meg». Så kom oppgjøret etter krigen.

«Det som fremfor alt kom til å prege fars tid var selvfølgelig kirkekampen under krigen. Den satte kolossalt preg på fars bispetid. Den tok halvpartens av fars bispetid – både kirkekampen og tiden etter kirkekampen ... Det preget selvsagt ikke bare ham, men det preget også hele bispedømmet. Slik det gjorde overalt i vårt land».

«Hovedoppavene etter krigen var selvsagt avskjedssakene mot prestene og å få nye prester på plass i alle prestegjeldene ... Det var prosentvis kanskje flest naziprester i Hamar bispedømme sammenlignet med andre bispedømmer. Det gjaldt særlig i Østerdalen ... Det satt merkelige fyrer mange steder, og dette måtte ordnes opp i. Far fulgte nok en ganske streng linje. De ble fratatt både stillingen og prestefullmaktene». «... Far følte seg nok så hjelpeløs foran en slik oppgave, og derfor henvendte han seg til departementet og ba om sekretærhjelp ... Alle bispedømmer fikk da tilslutning til å engasjere en prest på bispekontoret. Da ringte far øyeblikkelig til Per Juvkam som da var kommet tilbake til Raufoss. Han kom, og de jobbet sammen helt til far døde ... De jobbet forferdelig mye ... Jeg var ikke helt utenfor, men da Per Juvkam kom, var det han som ble fars fortrolige. Jeg var dessuten i Oslo som student og var ikke lenger hjemme».

Henrik Hilles helse hadde ikke vært god.

«Far fikk angina pectoris i 1939 ... Far fikk dessuten ustoppelig bronkitt. Det var jo ikke noe rart tatt i betraktning av hva de folka kledde på seg. Jeg tror far gikk med lange underbukser hele sommeren! Jeg har aldri sett far i kortbukser. Far hadde vest, og når det ble riktig varmt, så tok han av seg vesten. Men ikke jakka. Ikke slippet. Det var sånn det var den gang. De var inne i tette rom sammen med mennesker – og så ble du selvsagt svett. Han hadde med seg en koffert med rent tøy til hver gudstjeneste, og etter gudstjenesten skiftet han tøy og skjorte. Han var blitt helt blaut under gudstjenesten. Og slik må det ha vært ellers også. Deretter gikk de ut i kulde. De kledde seg ikke som oss. Vi kler oss etter temperaturen, men det gjorde ikke de».

«Jeg kan se at i hans almanakk står det mange ganger og mange steder: sengeliggende. Han var ikke noen frisk mann. Men han hadde ikke noen andre sykdommer – før dette med angina kom».

«Det hendte en dag senhøstes i 1945 at biskopen selv ville ordne et ærend i byen. Da han kom tilbake, fikk jeg øye på ham gjennom kontorvinduet, og en innskytelse fikk meg til å gå ut for å se om det var noe jeg kunne bistå med. Det som sitter igjen i minnet, var et lite trekk i ansiktet, som skremte meg: biskopen taler ikke lenger å spaserer opp fra byen. Men han møtte meg med det samme lune smil som alltid, og jeg hørte han hadde en spøkefull bemerkning til bispinnen inne i stuen. Ingen skulle vite noe om hva han selv kjente på». [Per Juvkam: Kirke og biskop i kamp (2002), side 112-113].

«Far var på visitas i Gjøvik helgen før han døde og skulle visstnok egentlig hjem på mandag. Men han kom hjem på søndag kveld [26. mai] ... Prost Krohn hadde måttet hjelpe ham opp på prekestolen. På onsdagen hadde Per Juvkam hatt en ungdomsgjeng

Eldstebror Arnoldus Marius Hille var oppkalt etter farfar. De kalte ham Arnold. Han avsluttet sitt yrkesaktive liv som professor i engelsk ved Universitetet i Bergen i 1985. Under okkupasjonen 1940–1945 var han sekretær i Hjemmefrontens ledelse (HIL). Den 10. mars 1944 ble han arrestert og ble sittende på Møllergaten 19 helt til krigens slutt. Som sekretær i

Eldste bror

Krigen både samlet og spredte dem. De deltok aktivt på motstandssiden og ble spredt da eldstebror ble fengslet, og de to andre brødrene måtte flykte til Sverige. Men opplevelsene samlet dem også både om felles samfunnsverdier og som søsken.

«... Far var av den gammeldagse typen. Vi hadde ikke særlig med far å gjøre slik som barn og foreldre har i dag. Far var far, han. Vi drev på for oss selv, og han drev på med sitt. Mor hadde vi mer kontakt med».

Om far og mor sa Georg Hille antagelig det samme som søsknene ville ha sagt:

eldste mann snart 15 år da familien kom flyttende.

var fra 3-10 år og eldstebror fra 7-14 år og Hamartiden da yngste mann var nesten 11 år og De opplevde to viktige fellesperioder sammen i oppveksten: Oslotiden på 7 år da yngste mann vokste opp nærmest som jevnaldrende siden det var nøyaktig 4 år mellom eldste og yngste. 1921) og Elisabeth (f. 24. april 1922) – og til slutt: Georg (f. 28. desember 1923). De fire Georg Hilles søsken var viktige for ham: Arnoldus (f. 27. desember 1919), Harald (f. 1. mars

Tre søsken

venn av familien. Georg Hille hadde god kontakt med Østmo så lenge han levde.

Simon Østmo vil i det etterfølgende dukke opp flere ganger i familielshistorien. Han ble en bevissthet».

bensin. Men vi kom til Hamar litt for sent. Far var ikke død, men han var ikke ved rasjonering på bensin. Vi fortalte historien til ham og hvem vi var – og så gav han oss fikk vekket ham klokken to om natten og han må ha vært en utrolig bra mann. Det var gjør vi nå? Jeg sa: 'Jeg tror at han som eier bensinstasjonen bor i det huset der'. Vi svigerinne. Vi kom til Kløfta og seilte inn på bensinstasjonen tom for bensin. 'Hva 'Kan vi få låne bilen din? Han kastet ned nøkkelen, og vi kjørte til min bror og min opp til ham og kastet stein på vinduet hans. Så kom han, og vi fortalte hvordan det var. Østmo bodde da i Jacob Aalls gate. Jeg visste at han hadde en liten Mercedes. Vi gikk ham. Han hadde også sin svoger der. 'Hva skal vi nå gjøre?'. Politifullmektig Simon med engang', sa jeg. Jeg dro til en kamerat som bodde nede ved Balders gate og hentet hans far er døds syk. Han kom opp til meg, og jeg snakket med Per. 'Da kommer jeg kom en av gutta hjem og tok telefonen. Per Juvkam spurte om jeg var å få tak i fordi og sov og hadde ikke sjanse til å ta telefonen da den ringte. Men akkurat da det ringte, meg på Studenthjemmet. Den telefonen sto i en egen boks ved inngangsdøren. Jeg lå «Midt på natten ved ett- eller to-tiden natt til fredag [31. mai] ringte Per Juvkam til

tidligere. Selv døde Henrik Hille 31. mai 1946:

Ringsaker kirke 27. mai 1946. Fangen hadde omkommet i en flyulykke ved Fornebu 5 dager i

og sang salmer. Så gikk far rett etter dette og la seg».

1946. Da satt far og mor på verandaen. Da satte ungdommene seg rundt på verandaen nede i kirken. Så tok han dem med opp i bispegården etterpå. Dette må ha vært 28. mai

Hil var han en helt sentral person og satt på store mengder opplysninger. Deresom han sprakk under tortur kunne konsekvensene bli fatale for mange, og et motstandsnettverk kunne bli rullet opp. Han ble utsatt for svært grov tortur, men han sprakk aldri. Arnoldus Hille holdt kontakten med venner fra krigsårene livet ut, men snakket ikke om sine opplevelser med andre.

«Min eldste bror Arnold var meget stillfarenende og tilbakeholdende, men meget tenksom og meget begavet. Han ble en stillfarenende kristen. Tror ikke at han noen gang har stått frem og vitnet, men han var en troende mann».

Georg Hille hadde et godt og nært forhold til sin eldste bror gjennom hele livet. I 1985 flyttet Arnoldus Hille til Oslo nær det gamle barndomshjemmet i Jacob Aalls gate og ble dermed nesten nabo da yngste bror kom flyttende til Oslo 8 år etter. Etter at han døde i 2002, hadde hans enke Anne-Mari og Georg Hille løpende kontakt. Mange julaftener inntil hun døde i 2013 spiste de sitt torskehode sammen – enten hos henne eller hos ham.

Bror

Broren Harald var oppkalt etter morfars Harald Bjerke og var den eneste av søsknene som dermed hadde morens pikenavn Bjerke som mellomnavn. Han brukte det aldri. Harald Hille var også involvert i motstandsarbeidet under krigen. Han bodde på Børstad gård hos sin venn Erik Berthelsen etter at familien var forvist fra bispegården i 1942 og til han måtte flykte til Sverige.

«En politifullmektig som het Simon Østmo hadde vært og ransaket da Harald ble arrestert og funnet ting på rommet hans [Kommentar: dette var i 1941 og han satt 3 måneder på Bredtvedt]. Det han fant, ga han til far og sa: 'jeg tror De skal brenne dette, biskop Hille'. Så gjorde far det og fikk kontakt med Simon Østmo. Han ble en sentral mann i politiet med kontakter i London».

Harald Hille ble involvert da Hamar-gutten Erik Bern kom fra England for å rapportere til London. Han ble skutt og et motstandsnettverk ble avslørt hvor særlig Harald – mens også Georg – var involvert. De måtte komme seg unna.

«Harald, bror min, som var flyktning i Sverige sammen med meg, var blitt XU-mann og gikk som kurer over grensen. Han var da to ganger i kontakt med Alf Hauge – som da var prest i Ottestad – og som også var forvist til Helgøya, men som dro litt frem og tilbake. Det hele var såpass alvorlig at Harald og Alf Hauge gjorde de første grunnleggende ting som måtte gjøres for å få reddet prestene fra Helgøya og over til fastlandet dersom Quisling skulle virkeliggjøre sine planer. [Vidkun Quisling la planer om å ta opphold på Helgøya sammen med sikkerhetsfolk etter krigens slutt og bruke prestene som gisler – de var jo allerede en slags gisler siden de var internert]. Nå ble det jo ikke noe av noe av dette, men såpass alvorlig var situasjonen».

Harald Hille var den av søsknene som hadde tettest relasjon til forfatteren Ronald Fangen. Det finnes flere brev i deres korrespondanse som har tjent som referanser i biografier om Ronald Fangen.

Etter krigen utdannet Harald Hille seg som arkitekt. Han startet sitt virke i gjennreisningstiden, og var involvert i noen samarbeidsprosjekter før han i 1955 etablerte egen praksis i Oslo. Han drev for seg selv inntil 1985, da han gikk i partnerskap med Harald Melbye. Firmaet eksisterer fortsatt under navnet Hille Melbye Arkitekter. Harald Hille ble en kjent kirkearkitekt og har tegnet en rekke kirker, hvorav mange i Oslo-området. Harald og Georg er de eneste gjenværende av søsknene.

Søsteren Elisabeth Christie og Georg Hille hadde et godt forhold gjennom hele livet. En søster var dessuten godt å ha. Det trengtes en kvinnehånd i blant. Hun bisto ham med praktisk hjelp i forbindelse med hans flyttinger og når han skulle ha selskap i bispegården. Hun var den mest sandbergske av søsknene.

Hennes mann Werner Christie var en høyt dekorert og kjent krigsflyver. De ble gift i 1945. Han startet sin militære karriere i 1949 og avsluttet den som generalmajor i 1985. De hadde bolig i Skådalen like ved Holmenkollen. Der hadde Georg Hille hybel under sine mange tjenestereiser til Oslo. Som alle offiserskoner hvor mannen var underlagt et beordringsssystem, kjente nok også hun på at det var en utfordring å slå rot og skape et nettverk. Hun var hjemneværende hele livet.

Da broren flyttet til Oslo i 1993, var ikke veien lang til Marienlyst. Først fra Skådalen, siden fra leiligheten på Lillevinderen og deretter fra hennes leilighet på Vinderen dit hun flyttet etter at hun ble enke i 2004. Da var kontakten mellom yngstebror og storesøster både viktig og løpende. Da hun en dag ikke svarte på telefonen, dro han opp, og dermed var det han som fant henne død i gangen 21. oktober 2013. Georg Hille mistet både søster og svigerinne med drøyt tre ukers mellomrom i 2013.

Personen

Tredje generasjon Hille

Det ble gjennom hele Georg Hilles bispetid gjort et stort poeng i media av de tre generasjoner – bestefar, far og sønn – på Hamar bispestol. Dette var og forblir historisk. Det var noe han alltid bar med seg. I alle år ble det en gjenganger i omtale, intervjuer og artikler. «Jeg har aldri gjort noe nummer av det og kalt det en kirkehistorisk kuriositet. Jeg har imidlertid alltid vært klar over – hvis jeg f.eks. sto i en kirke eller en stavkirke – at nå står jeg her i samme kirke og med det samme bispekors som far og bestefar har stått. Da var jeg nok bevisst på sammenhengen og den sammenhengen jeg selv sto i. Det var en fordel at jeg visste så mye om bestefars og fars bispetid – og derfor også mye om menighetene i bispedømmet».

Men privat og personlig eksponering var noe ingen av dem higet etter. Tredje generasjon talte i god familietradisjon da han sa i et intervju:

«For øvrig synes jeg temaet begynner å bli en smule forterpet og det finnes viktigere ting å snakke om». [Avisen Vårt Land 25. mars 1983].

Det er med andre ord en dobbelhet i Georg Hilles holdning til generasjonssammenhengen. På den ene side kan han oppfattes slik at han bagatelliserer både betydningen og viktigheten. Det kan skrives på kontoen for egen nøkternhet og tilbakeholdenhet – som dessuten var typisk for alle tre. På den andre side legger han ofte vekt på å forklare at egne holdninger og meninger er

uttrykk for en videreføring av bestefars og fars virke. Generasjonssammenhengen har vært gjennomgripende for hans selvforståelse.

Bispeportrettene i Hamar domkirke synliggjør både dette og Per Voksøs karakteristikk av Georg Hille som både tradisjonsbærer og tradisjonsbryter [«Kirken i tiden. Troen i folket» (1993) side 9]. Det er helt tydelig at bevisstheten om å bære tradisjonen videre som tredje generasjons biskop, har gjort at Georg Hille i motivalget på sitt eget portrett har tatt en bevisst beslutning om å markere tilhørigheten til bestefar og far: det gjelder embetsdrakten. Bestefar og far er malt i kappe og krage – dvs. med den sorte samarien som embetsdrakt. I løpet av 1980-årene gikk prestene over til å bruke hvit alba som var godkjent allerede i 1980. I 1988 vedtok Kirkemøtet retningslinjer for liturgiske klær. Da hadde også Georg Hille gått over til å bruke hvit alba og stola – han måtte selvsagt som biskop vise vei for dem som nølte. Men på bispeportrettet i Hamar domkirke er han avbildet i den sorte samarien – som de to generasjonene før ham og selv om samarien hadde gått ut av bruk over 5 år tidligere. Tradisjonsbryteren er også representert. Mens bestefar og far er malt, er sønnen fotografert.

Ved et par anledninger kom den forpliktelse som kunne ligge i hans egen generasjonssammenheng til å utfordre biskopen som veileder og sjelsesørger for prestene på en spesiell måte. Det var to femte generasjons prestes i bispedømmet: Helge Dietrichson i Brumunddal og Finn R. Huseby i Elverum. Ikke bare deres far og bestefar hadde vært prester, men også oldefar og tippoldefar. Begge følte seg utfordret til å gå inn i andre yrker – og dermed slutte i prestejenesten. De søkte biskopens råd. Uten at denne forfatter kjenner til hva som ble sagt, var nok det råd han ga positivt i forhold til det spørsmål som ble stilt: begge sluttet i sin prestestilling – den ene for å bli informasjonsjef på Moelven Bruk, den andre for å bli byråsjef i Kirkedepartementet. Ingen av dem skulle senere gå inn igjen i prestestilling.

Uten tvil har han svart dem helhjertert og sagt hva han mente. Men hva gjorde disse prestenes spørsmål med ham som ga råd? Det stakk nok i eget hjerte – mer enn mange andre spørsmål han som biskop ble utfordret på: hva med han selv? Kallet dominerte i hans hjerte og generasjonsforpliktelsen satt i ryggmargen. Hva var det som var hva i egen liv? Han kunne og ville ikke svikte. «Man skulle tro at jeg ble prest av ren arvelig belastning. Men jeg startet med jussen og ville ikke bli prest. Så fikk jeg plutselig mitt imperativ av Gud. Da var det ikke noe annet å gjøre enn å begynne å studere teologi» ... «Jeg ville sluttet som prest i morgen den dag dersom jeg ikke hver eneste morgen visste at Gud befaler meg å være prest. For meg er prestejerningen et kall. Jeg er ikke prest av lyst, hvis Gud sier til meg i morgen at jeg skal slutte med dette, vil jeg føle meg lettet», hadde han sagt til avisen Dagen 28. mars 1969. Sa han dette til de to femtegenerasjonistene også?

Kallet og plikten var grunnleggende i Georg Hilles tjeneste. For ham dro kallet og generasjonssammenhengen i samme retning.

Embetsposten

Embetsposten er en hovedkilde for alle tre. Det er karakteristisk. De var ryddige administratører. Arnoldus Hille skrev selv i journalen, mens Henrik Hille fikk «lærer Myhre til å komme kanskje to ganger i uken for å føre journalen. Da han var ferdig og gikk ut av bispegården, tente han på pipen sin. Derfor lå det en haug med fyrstikker til venstre nederfor trappen». Hvilket barn/ungdom på 11-16 år ville ha lagt merke til slikt i dag? Selv begynte Henrik Hille med kallsbok for bispeembetet og der håndskrev han alt selv. Georg Hille hadde sekretær som førte journalen. Han brukte selv aldri skrivemaskin eller PC. Han håndskrev sine konsepter – som sekretæren renskrav på maskin. De tre hadde nesten helt lik håndskrift.

«Jeg er såååå kjæææædelig», fortalte han i et ussedvanlig åpenhjertig intervju med Liv Røis i avisen Vårt Land [januar 1990? – udateret klipp]. 'Ikke har han uvaner, ikke kommer han for sent, ikke glemmer han. Så sant han er hjemme på Hamar, går han inn i sitt faste dagsskjema. Ikke har han noen som roter det til for seg heller ... Det å ha det kjædelig er ikke det samme som å være kjædelig' ... Han starter dagen med en rolig stund på soverommet. 'Jeg leser fortløpende ett kapittel i det gamle og ett i det nye Testamente. I 30 år hadde jeg i tillegg gledet av en liten andaktsbok som heter Daily Light, men den lå i en veske som er blitt stjålet, så jeg kjenner meg litt ribbet akkurat nå'. Kvart på åtte er han på plass ved frokostbordet – i dressjakke. 'Det kunne jo komme noen!' sier han forstrekkelig når vi påpeker forholdet: frokost i dressjakke. 'Jeg går aldri ut av soverommet uten jakke, slips og sko', svarer han. Biskopens frokost er

«Mitt utseende, selve fremtoningen, kan nok kanskje virke noe formell og utilnærmelig, men jeg er faktisk meget folkelig og munter. Jeg er oppdratt til å være skikkelig og dannet og taktfull. Å være takløs var omtrent det verste som kunne vedferes et menneske tidligere. Denne skikkeligheten har fulgt meg hele tiden. Det er helt naturlig for meg å ha det ryddig og rent rundt meg. Jeg hater rot og merker med en gang dersom noen har vært et sted etter meg. Står stolene på skakke, retter jeg dem opp. Jeg liker ikke ordet pertentlig, men det ligger vel noe der. Jeg har skikkelig skjortesnipp og blankpusse sko. Jeg er muligens fortenget, men har alltid likt å kle meg ordentlig ... På kontoret er papirene mine under full kontroll. Jeg har meget god orden, og kan i løpet av 30 sekunder finne et hvilket som helst dokument jeg har. Jeg har notatene/mausene fra de aller fleste prekenene jeg har holdt ... Det er ikke skryt, bare sant». [Avisen Samhold i avskjedintervju 23. april 1993].

«Ordensansen ligger i genene», sa han avisen Vårt Land 27. desember 2008.

«Henrik Hille hadde meget vanskelig for å tale norden fordi det som regel er uttrykk for ryddighet, tilfældighet, slapphet – og hensynsløshet. For 'det sjamerende rot' går nesten alltid ut over andre». [«Min far var prest» (1964) side 78].

Ordensmenn var de også alle tre – både bestefar, far og sønn. Grundighet var en dyd. Slurv og norden var noe nær synd. Det skyldtes nok både personlighetstrekk og embetsmannstradisjonen.

Ordensmenn

Ut over embetsposten skrev alle tre selv lite eller nesten ingen ting. De skrev imidlertid om hverandre. Fra Henrik Hille foreligger et uttrykt manuskript om faren Arnoldus Marius Hille [Statsarkivet i Hamar] og Georg Hille skrev om sin far i boken «Min far var prest» utgitt av Magne C. Krohn (1964).

Estetikeren var ikke formyd med forjengerens brevhode. Han fikk en grafiker til å komme med et forslag. Saken ble undergitt en grundig behandling. Men til slutt kunne han i 1978 trykke opp konvolutter og brevar med nytt brevhode. Det var enkelt, tydelig, presist og ikke prangende – som han selv.

Etter borte Torggaten og ned Skolegaten til Posthuset. Posten måtte hentes! Embetsposten kom med postmannen hver dag ca. kl. 10 og ble lagt i postkassen innenfor porten mot Sagatunveien. På 1980-tallet begynte postkassen å bli nærmest full på enkelte dager og det ble vurdert om det var forsvarlig å ha slik post liggende nærmest tilgjengelig for forbipasserende. Det ble da innført at sekretæren Britth-Aina Henriksen hentet posten i en postboks på Posthuset før hun kom kl. 8. Det hadde som konsekvens at på lørdager – da sekretæren ikke var på jobb – vandre biskopen selv ned Sagatunveien, ned Kirkegaten, borte Torggaten og ned Skolegaten til Posthuset. Posten måtte hentes!

«Jeg har bestefars almanakker fra 1873. I begynnelsen – da han kom til Vang på Hedemarken i 1875 – skrev han nesten hver dag. Det sto hva han gjorde: 'vigsel, 'begravelse'. Det fortsatte han med gjennom hele sin bispetid. Men da han ble pensjonist begynte han å skrive litt mere hver dag om hva som hadde skjedd. Det holdt han på med inntil ca. en måned før han døde ... Det står f.eks. i bestefars almanakk under 28. september 1888: 'I dag flyttede vi ind i vaart nye hus' [Bispegården].

Så begynte far å skrive i sin almanakk hver dag fra 1903 og til 1946 inntil noen få dager før han døde. Jeg kan vite nøyaktig hva far har holdt på med hver dag. Da Per Juvkam skrev boken om Hamar bispedømme under krigen, fikk han fars almanakker fra 1939 og til han døde. Der fant han frem ganske mye.

I 1936 fikk jeg en gutte-almanakk som het Gløgg. Den stod det mye rart i, men bakerst stod det et par små linjer for hver dag. Antagelig fordi jeg visste at far gjorde det, begynte jeg også å skrive. Med kludrede blyant – som jeg nesten ikke klarer å lese nå – skrev jeg i den. Det har jeg fortsatt med til i går, unntatt et år. Jeg hadde vært i Skottland og kom hjem sommeren 1951. Da tenkte jeg: 'Nå giddes jeg ikke mere'. Så lot jeg være høsten 1951 og hele 1952. Så denne perioden er totalt blank i mitt liv. Jeg aner ikke hva som har skjedd. Så tenkte jeg da vi kom til 1. januar 1953: 'Dette var i grunnen dumt'. Så siden 1. januar 1953 og til i går har jeg skrevet litt hver dag. Det er ingen dagbok. I dag kommer jeg f.eks. til å skrive at dere har vært her. Ikke noe mere.

Almanakken ble ført systematisk. De tre generasjonene Hille brukte sin 7. sans og gjorde sine innførsler. Det er relativt uvanlig at man kan følge tre generasjoners bevegelse fra dag til dag fra 1873 til i dag.

Almanakken

Ordenssansen kom til syne også på embetskontoret – og ikke bare i det private kontor. I 1978 tok han – og denne forfatter i samarbeid med sekretæren Brith-Aina Henriksen – tak i bispekontorets arkiv. Det trengtes sår til mer ordnede forhold etter Alex Johnson. Det kunne også tjene som en nyttig interopplæring for den nytilsatte sekretæren. En ny arkivmøkkel ble utarbeidet og arkivmaterialet etter 1969 ble arkivert om. Nå fant man lett igjen dokumentene. Resterende materiale fra 1864-1969 ble ryddet og avlevert til Statsarkivet i Hamar.

Ja, det kunne komme noen! Fjernerarkivet var plassert i uhuset – nærmere bestemt over det som tidligere hadde vært bryggerhuset. For å komme dit, måtte man gå gjennom kjøkkenet. Sekretæren Brith-Aina Henriksen forteller at hun av og til passerte en frokostspisende biskop ved kjøkkenbordet.

lik året rundt, juledager ikke unntatt. Ett stykke brød med gammelost, et halvt med honning og et halvt med marmelade. To kopper kaffe, tran og vitaminer. 'Mor spurte stadig om jeg tok vitaminene mine'. [Kommentar: Han er avbildet i avisen med tranflasken foran på bordet]. Sammen med frokosten hører aviser. 'Jeg tar Vårt Land først. Deretter Hamar Arbeiderblad' ... Klokka halv tolv er det lunsj. Arbeidslunsj kaller de det på Hamar bispekontor, de tar alle telefoner og hygger seg sammen i en time. [Kommentar: Da spiste han to halve brødskeer med sort pølse]. Da går praten om løst og fast, ofte om det som skjer i bispedømmet eller i kirkelivet generelt ... Deretter en ny økt ved skrivebordet ... Klokka tre finner Georg Hille frem frakk og lue – og går seg en tur. Hver dag og ofte til Domkirkeodden. Så går han hjem igjen via Bispegården. Men Hilles gate unngår han. 'En riktig dårlig gate', mener han, og han har kansje rett: ingen har husnummeret sitt til denne gatestumpen».

Hvis man først begynner å grave litt, kan man finne mye og få verifisert mye om disse tre generasjonene gjennom almanakkene».

Da uthuset med stallen i Bispegården skulle rives midt på 1980-tallet, måtte det ryddes opp. Kusens rom hadde blitt stedet for å lagre. Så måtte kusens rom gjennomgås. Denne forfatteren tok på seg jobben når det gjaldt alt av papir. På denne måten kom Arnoldus Hilles notatbok fra hans vitasser 1887-1906 for dagen. Han hadde notert i detalj hva han hadde vært med på. Til og med lærernes prestasjoner under eksaminasjonen av elevene under vitassen, var notert. De fikk dessuten karakter fra 1 til 4 for sine prestasjoner. Sønnesønnen ante ikke at boken fantes, og stirket forundret på dette stykke embets- og familiehistorie. Boken finnes nå i Statsarkivet i Hamar.

Ryddigheten

Ryddigheten ga seg ikke bare utslag i orden. Det var også viktig å følge spillereglene i samfunnet – herunder å respektere de politiske prosesser. Hille var ikke revolusjonær. Bestefar undertegnet det reaksjonære oppropet 'Til Christendommens Venner i vort Land' i 1883 som var et forsøk på å intervenere i prosessene som ledet frem til innføringen av parlamentarismen i 1884. At han uttalte seg negativt på 1890-tallet om opphevelsene av lovbestemmelser som satte sluttstrek for det mange så på som kirkelige privilegier, var likevel imidlertid om en konservativ grunnholdning. Han stemte for unionsoppløsningen i 1905, men antagelig mot videreføring av monarkiet samme år.

Henrik Hille var meget skeptisk til nazismens og fascismens fremvekst på 1930-årene – både ute og hjemme, men uttalte seg ikke så skarp som andre kirkelige ledere om at sosialismen var en fare for samfunnet. Hele hans profil kom til syne og ble grunnfestet under krigen da begreper som menneskeverd, likeverd, rettsstat og frihet fikk en ny betydning for dem som motsatte seg okkupasjonsmakten.

Dette kom også til å prege Georg Hille. Demokratiet som var gjenfunnet etter krigen, bygget på disse verdier. Derfor skulle også samfunnets spilleregler og politiske prosesser respekteres. Dette syn la han f.eks. til grunn da Alta-saken tilspisset seg i 1978-80. Da organisasjonen 'Fremtiden i våre hender' lurte på om han ville bli medlem, svarte han nei med den begrunnelse at: «bevegelsen nedvurderer våre demokratiske ordninger, og det er ikke behov for utenomparlamentariske ytringer i en tid med gjennomdemokratiske forhold». [Brev til Fremtiden i våre hender 29. september 1979]. Han hadde meget vanskelig for å svelge fremgangsmåten til kirkelige aksjonister som Per Lønning og Børre Knudsen. Vanskeligst var det med bispekolliga Lønning [se avsnittet om abortsaken]. Georg Hille ville heller «gi saken en ansvarlig og sindig behandling». Om Børre Knudsens utsagn i en tale sa han: «De var så grove og vulgære at de stiller ham utenfor enhver seriøs og anstendig debatt. Det er en form for abortkamp som jeg anser som uforvarlig og helt uakseptabel, og som jeg for min del overhode ikke kan støtte». [Siteret etter «Hamar bispedømme i 150 år» (2013) side 38]. Han støttet derfor ikke hans aksjonsform. Det var selvsagt vanskelig å svelge at staten på det kirkelige område ikke fulgte kirkelige råd i sin lovgivning – særlig i 1953. Men som bestefaren i 1890-årene valgte han å arbeide lojalt innenfor samfunnets ordninger, selv om han var uenig i sak. Han så her ingen annen mulighet enn at kirken fikk råde i eget hus. Han konkretiserte sine politiske sympatier slik: «... jeg har både før og etter høstens Stortingsvalg [1981] hatt samme politiske grunnsyn som han og det hans parti [Ap] står for». [Siteret etter «Hamar bispedømme i 150 år» (2013) side 43].

Tilbakeholdenheten var et karaktertrekk og et likhetstrekk. Henrik Hille skrev om sin far:

«Han opptådte sjelden for en større offentlighet og søkte aldrig at gjøre sig gjeldende eller spille en ledende rolle. Tvert imot holdt han seg i overdreven grad tilbake ... Hans indadvendte natur og store tilbakeholdenhet og selvkritikk avholdt ham fra det». [Håndskrevet biografi – Statsarkivet i Hamar].

Georg Hille skrev om sin far:

«Han var en meget reservert person, en mann med en sjenerthet og en åndelig blyghet som sto som vern om det innerste og helt personlige». [«Min far var prest» (1964) side 78].

Universitetsteologen Peter Wilhelm Bøckman skrev om studiekameraten Georg Hille:

«Hans personlige tilbakeholdenhet tolkes kanskje også av mange som reservert». [Avisen Morgenbladet 1. desember 1974].

Ingen av Hillene sto på barrikadene, var ivrige debattanter eller skrev i avisene. Georg Hille sa det slik:

«Nei, det har jeg aldri gjort. Det er bakgrunnen min: slik var det med oss Hillene, Verken bestefar eller far deltok på den måten i den offentlige debatt».

Georg Hille skrev om sin far:

«Den som blar 20-30 år tilbake i vår kirkes liv og kirkes historie, vil knapt nok oppdage Henrik Hille. Det finnes lite av ham og enda mindre om ham. Han hadde simpelthen ikke evnen til 'å komme i avisen' – og kanskje heller ikke viljen». [«Min far var prest» (1964) side 77].

Georg Hille sa om seg selv:

«Jeg har aldri vært glad i å diskutere. Jeg er ingen mester i debatt. Noen synes sikkert jeg har vært for bleik. Det er kolossal forskjell på debatt og samtale, og jeg foretrekker absolutt samtale». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

I tiden som biskop kunne kanskje hans tilbakeholdenhet oppleves som om han var unnvikende og konfliktktsky. For mange er dette egenskaper som kan endres og utvikles i andre retninger i nære relasjoner med andre. Et hypotetisk spørsmål kan her stilles: hvordan hadde disse egenskaper utviklet seg dersom Georg Hille hadde hatt en kone å bryne seg på og ikke minst barn som utfordret ham? Hadde han kommet til å endre seg? Hans liv som enslig har nok spilt en rolle for utviklingen av disse karaktertrekk.

Kombinasjonen av en dannet form og en harmonisk personlighet har gjort ham til en diplomat både i drøftelser og mellommenneskelige relasjoner. Tilbakeholdenheten gjorde ham nok mer til betrakteren og premisssleverandøren enn til den handlekraftige og aktive aktør. Han er realpolitiker, men ingen stridens mann og kontroversiell skikkelse. Han likte seg bedre på bakrommet og i skyggen enn på scenen og i rampelyset. 'Han stakk seg ikke frem' er den mest anerkjennende karakteristikk en hedmarking kan gi. Det ville de nok gjerne sagt om Georg Hille. Han kan kanskje virke formell og utilnærmelig, men er i sosiale sammenhenger både utadvendt, folkelig og munter. Grunnen er selvsagt at han er oppdratt til å være skikkelig, dannet og taktfull. Han kan det med å oppføre seg. Det er med dette utgangspunkt han er sosial. 'Gjennom kultivert', er mannes oppsummerende karakteristikk.

Interessen for mennesker henger selvsagt sammen med den kultiverte fremtreden. Men dette er ikke kun en tillært form, men skyldes en genuin interesse for mennesker. Kontakten og samværet med andre mennesker er dessuten ikke preget av flyktighet og overfladiskhet. Et det en side ved hans tilbakeholdenhet som gjør at han i sosiale sammenhenger ikke flyr raskt videre til neste ansikt, men stopper opp ved den enkelte for å bearbeide og erindre det han ser og registrerer? Den tilbakeholdende fremstår på denne måte som – og blir opplevd som – utadvendt. Han tar seg den tid og innvilger seg den ro som er nødvendig for å lære personen hva det måtte være. Dette er en egenskap som ble meget høyt verdsett: folk liker å bli sett og husket. Denne egenskap skulle han bli videnskap kjent for og han beholdt den hele sin preste- og bispetid. Folk på grunnplanen i kirken var kanskje de som satte aller størst på dette. Derfor likte de ham så godt.

Interessen for mennesker gjør ham også til en skarp observatør. Det er lite som unngår hans blikk når han treffer mennesker. Hans observasjonsevne fører også til at han kan formulere treffende – og avslørende – personkarakteristikker. En karikaturtegner bruker blyanten. Georg Hille gjør noe av det samme med slående formuleringer.

Nøktørnheten

Nøktørnheten og angsten for jåleri hang sammen med at Hille-familien var velstående og ble regnet til Hamars overklasse også i så måte – om man i det hele tatt kan snakke om overklasse i den lille byen. Men Hamar var i hvert fall på 1930-tallet en by med tydelig klasseskiller. Denne forfatters besteforeldre tilhørte arbeiderklassen og bodde i Folkestads gate 22 i arbeiderstrøket Ankerløkka. Bispegården lå i Folkestads gate 52 på 'Hamars beste vestkant' Sagatun. Avstanden er 250 m i retning øst-vest. På tvers i retning nord-sør går Furnesveien. Den ble nesten aldri krysset – verken i den ene eller den andre retning.

De tre generasjoners trykt var at sosial posisjon skulle skygge for deres kirkelige livsoppgave og redusere kontakten med og innpasset hos 'vanlige folk'. Derfor ble det en profil å vise frem nøktørnhet. Det var nesten slik at først da Henrik Hilles formue ble konfiskert av tyskerne under krigen, følte de seg på like fot med folk flest.

Denne nøktørnheten skulle Georg Hille arve. Blant mange forklaringsmodeller var nok dette en av de psykologiske forklaringer på at han ble sosialdemokrat. Det kunne også gi seg litt spesielle utslag: internt satte han grensen mellom moral og umoral mellom sin egen Audi 80 og Audi 100, og var meget forføret da bispekolleggaen i Borg Gunnar Lislund hadde fløttet seg med en Audi 100. Han hadde byttet ut sin godt brukte Volvo med en Audi 80 tidlig på 1980-tallet. Han mente at da sokneprest Jens Svae på Vestre Toten kjøpte rundt med en stor amerikaner i 1970-årene, innvirket dette på hans muligheter til å få innpass hos arbeiderbefolkningen på industristedet Raufoss. Alt som kunne smake av materialistiske holdninger, tok han avstand fra.

Nøktørnheten dukket opp igjen da ny bispebolig måtte anskaffes fordi Bispegårdens kontorisering nærmest hadde tvunget biskopen ut. Nabohuset i Furnesveien 18 ble ledig.

Dersom Opplysningsvesenets Fond anskaffet denne som bispebolig, ville hele trekanten mellom Folkestads gate, Furnesveien, Sagatunveien og Domkirken bli i bispedømmets hender. Men den gang ei. Det var banksjef Krugge i Hedemarken Sparebank som skulle flytte ut og selge. I 1930-årene hadde dette vært en av Hamars mer eksklusive villaeier i funksstil og 'med bølgende tak i stuen', kunne han fortelle. Og det husket han. Det ble for fint og for stort. Staben prøvde å overtale, men til ingen nytte. Det var kanskje også noen gode argumenter: avstanden mellom bolig og kontor kunne bli for liten – nå når en ny tid var i anmarsj.

Hans nøkternhet slo også ut da Bispemøtet på midten av 1980-tallet diskuterte den nye prestedrakten. Den sorte samarien skulle avløses av hvit alba. På den sorte samarien kom en hierarkisk tenkning til uttrykk ved at mens en vanlig prest hadde to stolper i silke foran, var biskopenes samarie i silke med et bryststykke av fløyel. Bispelokleggaen Fredrik Grønningssæter foreslo da at dette ble videreført på albaen med en slags type militære striper på ermene: kapellangruppen uten stripe, sokneprestene med en stripe, prostene med to og biskopene med tre striper. Georg Hille stillet. Det ble ikke vedtatt – og ikke en gang protokollert som forslag. Det hele var vel litt pinlig. Senere fikk den samme Grønningssæter en bispestav i gave av en av prestene i bispedømmet – og den brukte han. Igjen fortvilet den nøkterne Hamarbispes og protesterte uten hell. Men det måtte forhindres at andre fulgte etter.

«Da tenkte jeg at det eneste som kan få satt en stopper for dette var å le av det. Så fikk vi Bispemøtet til å le litt. Da ble det slutt.»

Kanskje hadde enkelte biskoper begynt å bruke både bispestav og mitra uten denne kollegiale latteren?

I Georg Hilles oppfatning var det også noe nær umoralsk å spise for mye slik at man ble tykk. Hans nøkternhet i matveien skyldes også dette, men han kunne allikevel være henrykt over den utmerkede biff og rødvin Kongen [Olav V] serverte på den årlige middagen med biskopene. På julaften spiste han i alle år torskehode. Han kjøpte sine dresser i en av Oslos mest eksklusive butikker på Majorstuen. Til gjengjeld brukte han dem så lenge at de ble helt utslitt.

Nøkternheten satte grenser for hva han ville være med på. Han kunne overhodet ikke tenke seg å være med i Frimurerlogen. Hemmelighetskremmet innebar at man skulle avlegge løfter i forhold til noe man ikke visste hva var – og Georg Hille hadde dessuten allerede avlagt sitt ordinasjonsløfte. Samtidig hadde Logen et visst eksklusivt preg som ikke passet med hans nøkternhet.

Selv Oxford-gruppen kom ikke gjennom nåløyet. Han hadde i en tidlig fase vært sympatisk innstilt, men var ikke blitt medlem. Han har alltid understreket at bevegelsen hadde gjort mye positivt. I møtet med Oxford ble mange 'changet': 'selv prester ble formyet i møtet med Oxford', kunne han si internt for å understreke at det var sterke indre krefter som kunne bli satt i bevegelse hos den enkelte. Men under og etter krigen forandret Oxford seg i konservativ og antikommunistisk retning og gikk over til å bli en moralsk bevegelse: MRA (Moralsk Opprøstning). Oxford beveget seg da bort fra de kristelige kjerneverdier bevegelsen opprinnelig hadde stått for.

Ordo Crucis som var et fellesskap av prester fra Det teologiske fakultet. Universitetsteologen Georg Hille ble ikke medlem. Han oppfattet det helt fra starten av som en lukket gruppe som sto for noe ekstraordinært. Han ville heller delta i kirkens ordinære arbeid. Heller ikke Rotary eller Lions ville han være med i.

Hans holdning når det gjelder Logen, Oxford-gruppen, Ordo Crucis, Rotary og Lions kan sammenfattende oppsummeres slik: det som ikke er åpent for alle, var lukket for Georg Hille.

Da stemmer det ikke helt at han sa ja til å være med i '8-manns-klubben' på Hamar. Denne forfatter har velvilligst fått tilgang til Herreklubbens protokoll av Reidar Nordby jr. og sitatene nedenfor er fra protokollen. 'Den var egentlig ment som en avsløser av krigstidens KNA kortklubb', fortalte næringslivslederen Erling Vold i en tale på 25-årsjubileet. Herreklubben var stiftet i 1947 og skulle ha kun 8 medlemmer. Klubben var både eksklusiv og lukket. Det var fiften i Hamar som var med. Det var møteplikt og statuttfestet at møtene skulle slutte kl. 24. Forfall skulle godkjennes i plenum. Det var fylkesmann Erling Anger som fikk ham med i 1978. Foruten Anger og Hille var medlemmene: næringslivsfolkene Guibrand W (Gubbe) Jensen (rørleggermester og ingeniør) – som antagelig representerte kontinuiteten fra krigstidens KNA kortklubb – og Thorbjørn Larsen (direktør Norrøna skofabrikk), Andreas Murstad (butikkkeier), Reidar Nordby (medeier og driver av Ideal flatbødfabrikk), Sverre Sætersdal (distriktsjef i NSB) og Erling Vold (konfeksjon – produksjon og salg). Det at de fleste var gamle kjente Hamarfolk var antagelig den viktigste grunnen til at Georg Hille sa ja til å være med. Referatene avspeiler både glad selskapselighet og seriøsitet i samtalene. Møtene ble innledet med aperitiff og fortsatte med middag og vin samt cognac til kaffen. 'Maten skal være enkel', står det i statuttene. Det var ektefellen til innbyderen som sto for matlagingen og deltok i middagen. Rødvinen 'Cellier de Dauphins' ble introdusert av biskopen og ble en rost gjenganger på flere møter. Samtalene var kun for medlemmene (menne) og verten innledet med et tema som oftest var fra eget ansvarsområde i samfunns- og næringsliv. Men også aktuelle tema ble tatt opp. 'Alle deltok i debatten med stor entusiasme og overbevisning ... men noen stor uenighet blant debattantene var ikke å spore', står det i protokollen fra et møte. Slik forløp nok møtene – det var likesinnede som hygget seg i hverandres selskap. 'Georg var særlig fornøyd da han slapp å kommentere alt det rare de finner på i kjerka', ble protokollert i 1982, men protokollen viser at han selv hver gang tok opp et kirkelig emne. En gang i året var ektefelle innbudt til en festkveld. Georg Hille var dobbelt handikapet. Han hentet av og til inn sin søster Elisabeth Christie til å hjelpe til og brukte sin egen kokk Karin Halberg. Han serverte alltid elghakk og ofte eplekake. 5. januar 1987 skrev han et kort til klubbens sekretær og meldte seg ut. Han begrunnet det med at også fylkesmann Anger hadde sluttet og – uten at han sa det så direkte – at klubben (og medlemmene?) var i ferd med å gå i oppløsning.

Når '8-manns-klubben' tas frem så bredt her, er det fordi dette antagelig er det mest utypiske som kan fortelles om Georg Hille. Det er unntaket fra regelen. Da klubbmedlem Thorbjørn Larsen ved en offentlig anledning tok ordet, omtalte '8-manns-klubben' og takket Georg Hille for det han hadde bidratt med, kunne de som kjente biskopen godt se at han følte seg utilpass. Dette var privat! Både eksistensen av klubben og at han var med! Det var nok fylkesmann Erling Anger – som Georg Hille hadde stor respekt for – som bidro til at han her avvek fra sitt hovedspor og tok inn på en liten sidevei. I dag husker han ikke engang at han var med! 'Det har jeg nok fortengt'.

At han sa ja til å være med på julemøtene i 'Middeldalderklubben' på Hamar var derimot noe annet – men også det litt utypisk. Julemøtet var festsamværet som avsluttet et år med faglige møter. De kom sammen for å spise rakfisk. Det var Randi Krohn som utgjorde kjernen sammen med datteren, kunstneren Anne Lise Knoff. Per-Olivind Sandberg, Per Martin Tveit, Hans Petter Skjønby og Karl Sten Østerberg utgjorde en bred faglig gruppe. Dessuten var Hamar Aps Jan Stensrud med på julemøtet sammen med sin kone Grethe Stensrud – som var klassevenninne med Anne Lise Knoff og tilsatt som kontorassistent i bispedømmet.

Teologien og spiritualiteten har tydelige felles trekk for de tre generasjoner Hille. Men ingen av dem var verken fagteologer eller teoretikere. Georg Hille var i egne øyne absolutt ingen teoretiker.

«Jeg er nok ikke så veldig kunnskapsrik, slik at jeg derfor vet mye om teologi og hvem som har skrevet hva. Men min teologiske kompetanse er mer det jeg har tilegnet meg av innsikt etter hvert».

Hans styrke var evnen til å ta standpunkt til de aktuelle utfordringer i kirke og samfunn.

«Jeg har nok tilhørt dem som kom i frontlinjen når jeg ble spurt. Jeg har jo av og til blitt spurt i intervjuer».

Han likte ikke konflikter og uenighet. I Bispemøtet var det viktig for ham både å være tydelig på hva han mente og være villig til å inngå kompromiss – eller endog gi seg. Det gjorde han både av hensyn til enigheten i Bispemøtet og i dypere forstand av hensyn til kirkenes enhet:

«Jeg har vært meget bevisst på det. Det har dessuten passet meg – det er en annen sak. Det er klart at dersom jeg hadde vært en sånn Per Lønning-type, hadde dette vært vanskelige. Men jeg har aldri hatt noe vanskeligheter med det. Jeg har i det hele tatt ikke særlig vanskelig med å gi meg. Det har aldri vært noe vanskelig for meg å si: 'All right, jeg gir meg. Jeg har rett, men jeg gir meg. Vil ikke ha noe bråk'».

Detfor hadde han liten sans for enkelte prester som «kjørte sitt eget løp», slik han gjerne formulerte seg – uansett hvor edelt det personlige motiv kunne være. Her kunne han nevne så forskjellige personer som Børre Knudsen og Helge Hognestad i samme åndedrett.

«Det må jeg også si når jeg ser tilbake på mitt presteliv og bispeliv: 'ja, jeg er satt inn i noe som jeg skal være lojal mot'. Jeg kan ikke dure løs med mine egne meninger i alle ting».

Selv om det var teologisk forskjell på bestefar, far og sønn på grunn av at de levde i ulike tidsperioder, var det også mange likheter – f.eks. kirkesynet:

«Jeg følger meg i pakt med to generasjoner før meg når jeg henter frem min fars formuleringer ... Kirken har et bestemt sikt: på den ene side å vekke og kalle til avgjørelse, på den annen side å konsolidere og aktivisere den troende menighet. Dette dobbelte sikt må en folkekirk ha om den skal være en Jesu Kristi kirke, og det har under vekslende forhold stått klart for de tre biskoper som det her er tale om».

Studiekameraten Peter Wilhelm Bøckman karakteriserte universitetsteologen Georg Hilles teologiske profil slik:

«Teologisk står han på den mer konserverative side og er sentralt forankret i vår kirkes liv og lære». [Avisen Morgenbladet 1. desember 1974].

Da han ble tilsatt som Kirkerådets første direktør, sa han om seg selv:

«Hvis man absolutt skal bruke en merkelapp, er jeg bortimot lavkirkelig». [Avisen Gudbrandsdølen i oktober 1970].

Slik var det også med bestefar og far. Arnoldus Hille var f.eks. formann i Hedmark krets av Det norske Misjonsselskap i 19 år. De kombinerte embetsmannstatus med lavkirkelighet og en alvorstilt kristentro:

«Jeg har sans for mye av det som skjer i organisasjonslivet, indremisjonen f.eks., og det som var der av ekte, personlig kristendom og kristentro».

Spiritualiteten

Også spiritualiteten hadde tydelige felles trekk og hang sammen med teologien. De tre generasjonene var alle åndelige mennesker – hver på sin måte.

Om Arnoldus Hille skrev Thomas Barth følgende vakre skildring i et minneord etter hans død i 1919:

«Der hadde været kirkeindvielse i H...kirke. Biskopen fik sit eget sovekammer for natten, mens alle de assisterende prester blev anvist senge paa en stor sal ved siden av. En av presterne, hvis seng stod ind til bispens væg, laa vaaken en stund og hørte da i stillheten Hille med hviskende stemme bede til Gud. Han bad ogsaa for de tilstedeværende prester, idet han nævnte hver enkelt ved navn. Man vil forstaa, med hvilke følelser vi andre om morgenen hørte om dette, og hvor dobbelt kjær vor biskop blev for os». [Norvegia Sacra 1923, side 221].

Henrik Hille karakteriserte to trekk ved sin far slik og sa om farens påvirkning på ham selv:

«Min fars dype kristelige alvor og milde harmoniske personlighet ...». «Min fars forstaaelsesfulle paavirkning hadde en grunnleggende betydning for mig, ikke minst i de vanskelige overgangsaaar». [Henrik Hilles bispevitaa – Norvegia Sacra 1934, side 100].

George Hille skrev med klar identifikasjon til egne verdier og holdninger dette om sin bestefar og far i boken «Min far var prest» (1964):

«Han [Henrik Hille] hadde erindring om en far som gråt over sin synd og sin makteløshet. Selv om han ikke selv hadde det helt på samme måten, bar han alltid i seg en lammende bevissthet om sin egen litenhet overfor Gud og mennesker».

«Far var en åndelig mann. Ikke med de vanlige kristelige ord og lader, men med et åndelig liv som var dyp, ekte, sterkt og varmt».

«Og midt i hjertet var det en brann for det vesentligste, for menneskers frelse og sorg over alle som vendte ryggen til evangeliet. Det var vel derfor denne reserverte kirkens mann fikk kontakt og fellesskap med alle slags kristenmennesker i Hamar bispedømme – fra de gammeldagse indremisjonstolk til de nyotens oxfordmennesker». [Sidene 81 og 83].

Som bestefar og far var han klar i sin kristelige grunnholdning. Den setter alle tre inn i en konservativ teologisk tradisjon og nær den vekkelseskristendom som har preget særlig de frivillige organisasjoner innenfor vår kirke:

«Livet vårt har en dobbel utgang, vi kan få eie livet eller vi kan miste det – alt ettersom vi velger. Dette er en viktig ting som jeg vil ta på alvor, det er derfor jeg forkynner, kaller og vekker». [Kristenrussavisen 'Himmel og Hav' 1991].

Folk hører og opplever dette budskapet forskjellig når det blir meddelt i en innpakning av vulgær folkelighet eller kombinert med dannet borgerlighet. Bestefar og far kombinerte sin alvorstyte kristentro med en dannet og glad kulturåpenhet – og ikke minst en harmonisk personlighet. Det samme gjorde han selv som biskop. Derfor ble alle tre opplevd som folkelige og romslige biskoper.

«Min bestefar og hans likesinnede delte nok indremisjonens syn på trosalvoret. Men samtidig var de kulturåpne. I livsførsel var han vel stort sett slik som vi er i dag. Det var ikke noe pietistisk hjemme hos far og der han vokste opp».

Henrik Hille var f.eks. en dyktig pianospiller og sørget for kunstneriske innslag både i familielivet og under samvær i Bispegården.

Karakteristisk for Georg Hilles andelighet er overgivelse, hengivenhet, ledelse og etterfølgelse der kontakten med legen Einar Lundby i ungdommen og senere fikk stor betydning gjennom hele livet.

«Jeg tror det er viktig å være et vart og våkent kristent menneske som kan fange opp signaler både fra mennesker og fra Gud. Selv om jeg har et hardt arbeidsskjemma, legger jeg vekt på å være våken for Andens gjerning». [Avisen Vårt Land – udateret 1993].

«Jeg har for egen del ønsket å være åpen overfor folket, for de forskjellige kulturuttrykk, for de faste kontaktpunkter i folkekirken og la derfor i hele min bispedid f.eks. stor vekt på visitas. Men samtidig ser jeg, f.eks. i mine prekenes, hvordan jeg forholdt meg til dette. Jeg har hele tiden vært opptatt av at folk skulle omvende seg. Jeg tenker fremdeles slik».

«Jeg har tatt med meg noe av lavkirkelighetens personlige engasjement; det å gi sitt liv til Gud. Men så har jeg vært åpen for kultur. Uten absolutt å være høykirkelig, har jeg blitt mere og mere kirkelig etter hvert».

Tung bagasje er lett

Hans mangeårige venn og samarbeidspartner Per Voksø skrev dette om den arv som den unge mann bar med seg på vei ut i livet:

«Han er en av de få kirkeledere om bærer med seg en lang tradisjon av embetsmenn og overklasse med den livsstil og dannelse som har preget det øvre samfunnsjikt i vårt land». [«Kirken i tiden. Troen i folket» (1993) side 9].

Det er presist og innsiktsfullt beskrevet. Om sitt eget forhold til denne arv, siterte Georg Hille gjernene en uttalelse om ham fra en biskop i bispekolliegiet: «du snobber nedover». Selv sa han til avisen Vårt Land på 85-årsdagen i 2008:

«Noen synes jeg var litt for nøktern og at jeg drev med omvendt jåleri. Jeg er ikke blant dem som har vært mest glad i bispestas».

«Jeg ser egentlig ikke disse kappene [bispekapene] og alt utstyret som uttrykk for høykirkelighet. Det er heller er uttrykk for at det skal være litt fest og litt flott. Hvorfor skal biskopene fylke omkring med disse bispekapene overalt? Det er da helt unødvendig. Jeg brukte ikke bispekapen til noe annet enn vigslinger – kirkevigslinger og ordinasjon. Og 1. juledag og enkelte høytidsdager kanskje. Jeg brukte den ikke på visitas. Det er en arv jeg har etter Stephan Tschudi. Da jeg ble biskop, sa han: 'Jeg håper du ikke kommer til å fylke omkring med all verdens påheng'».

Georg Hille visste at han var noe og trengte derfor ikke noen ytre bekreftelse på det. Tvert imot avskydde han alt som kunne fremheve det. Per Voksø skrev videre:

«Han er nærmest allergisk mot alt som han oppfatter som kristelig fjoller og selvopptatthet».

Det lå i familiearven. Georg Hille skrev om sin far: «Han hadde vokst opp i et dannet miljø hvor sosial posisjon ikke var noe å gjøre seg til av». «Han hadde en rik begavelse, vakker utseende, sosial sikkerhet, kunnskap og kultur». [«Min far var prest» (1964) side 72 og 77].

Med den tunge familiebagasje og embetsmannstradisjonen med seg gjennom hele livet, utviklet han en selvstendig profil. Det er allikevel en dobbelhet i hans holdning til den tunge bagasje: den er betydningssløs, men den er samtidig ikke uten betydning.

Hvor kom det fra? Hvorfor ble det slik? Hvorfor ble han slik han ble?

«Det kommer fra meg selv. Det har sammenheng med den måten jeg ble personlig kristen på. Det kom egentlig ikke fra hjemmet mitt. Jeg har jo selvfølgelig vokst opp i et kristent hjem og alt det der, men da det ble personlig for meg, var det nok i utkanten av Oxfordbevegelsen. Jeg ble lurt med av Carl Bjerkelund på et møte i Studentforbundet. Og der satt hele gjengen av Oxfordgruppestudentene, Odd Godal, Tord Godal, Jon Johnson, Einar Gløersen, Stephan Tschudi. Der fikk jeg den siden av kristendommen og den var jo en vekkeselsbesveigelse egentlig,....».

Det kom altså utenfra. Han var gjennom hele livet sikker på at det kom fra Gud.

«Jeg opplever at jeg har fått ledelse fra Gud ved korsveiene i livet», sa han i et avskjedsintervju med avisen Vårt Land 2. april 1993 da Hamartiden var over.

Den røde bispeskjorta

På et område skulle familiearven og hans personlige nøkternhet komme til å få et meget synlig uttrykk da han ble biskop: den røde skjorta. Den var vel egentlig fiolett, men Georg Hille har alltid sagt: 'den røde skjorta'.

De svenske biskopene brukte slik skjorte. I første omgang kom påvirkningen derfra. Det var nære relasjoner mellom den svenske og den anglikanske kirke. De anglikanske biskopene hadde slik skjortefarge. Etter hvert som kontakten mellom den norske og den anglikanske kirke ble tettere, kom påvirkningen også direkte fra England. Det var biskop Fridtjof Birkehl som fra slutten av 1960-tallet brakte disse nye perspektiv inn i Den norske kirkes andedam. Dermed dukket spørsmålet om skjortefarge for biskopene opp tidlig på 1970-tallet.

Bispekonferansen bestemte seg i 1976 for å følge denne tradisjonen. Den nye Hamar-bispekonferansen reagerte direkte fra ryggmargen og dissenterne. Han ville ikke bruke slik rød skjorte.

«...det var jo helt utenkelig for meg da preses i Bispekonferansen Kaare Støylen begynte å mase om den røde skjorta. Ja, han var sinna på meg og ga meg en overhøvling fordi jeg ikke gikk med den».

Georg Hille trengte ikke slik påkledning. Han var biskop i tredje generasjon, han visste at han var noe og trengte derfor ikke noen ytre bekreftelse på det. Tvert imot avskydde han alt som kunne trenne det.

«Jeg husker godt da vi var i Trondheim under Kongesigingen i 1991 og jeg hadde sort presteskjorte og en sort pen dress. Som kom Andreas Aarliot selvfølgelig med rød skjorte. Så gikk vi forbi hovedinngangen til Erkebispegården. Da så han på meg og sa: 'Det er i grunnen veldig pent'. Da måtte jeg smile. Det viste jo litt at mye av dette ligger på et litt annet plan».

Det andre plan handlet om psykologi – men ikke bare om det. Det handlet for Georg Hille også om teologi. Den anglikanske kirke ser på kirkens oppdrag som gitt til biskopene og som ivaretar dette gjennom sine sokneprestes/ vicars (dvs. stedfortredere eller vikarer) i det enkelte sogn. Det er Den norske kirke snudd på hodet etter Georg Hilles syn: vår kirke anser oppdraget gitt til menigheten – som velger biskoper til å ta seg av en tilsynsoppgave på deres vegne. Det var enkle i Den norske kirke som både muntlig og skriftlig ga uttrykk for et anglikansk syn på grunnlaget for bispembetet – og flere som viste sin sympati ved å bruke anglikansk bispeskjorte eller ved å slutte seg til at den ble brukt.

Dette var 20 år før Porvoo-avtalen om kirkefelleskap mellom vår kirke og den anglikanske kirke kom i 1996 og hvor begge kirker anerkjente hverandres tradisjoner. Men selv etter 1996 gikk ikke Georg Hille med 'den røde skjorta'.

«Da Porvoo kom tenkte jeg: 'Skal vi da helt og holdent dilte etter anglikanerne nå?' Og dette med den apostoliske suksessjon, er det da så nødvendig. Jeg tenkte at jeg hadde ikke noe lyst til å være med på det».

For Georg Hille handlet skjortefargen mest om behovet for å pynte seg og å være noe. Han hadde ikke behov for noen av delene. «Jeg er overdrevet nøktern når det gjelder ytre ting», sa han til avisen Hadeland 30. oktober 1992. Han kjøpte en slik skjorte da de andre gjorde det og brukte den en gang. Siden har den ligget i kommodeskuffen. Nå er den antagelig kastet.

«Hele min prestetid og bispetid gikk jeg med slips uansett hvor jeg var. Først etter at jeg ble pensjonist, tenkte jeg at det var dumt at jeg ikke hadde brukt den svarte presteskjorten oftere. Nå har jeg litt sans for den markeringen. Det er jo et lite skritt i en utvikling i retning av bevisst kirkelighet».

«Jeg synes ikke det er noen grunn til å fly rundt som en påfugl. Den røde skjorta er et anglikansk påfunn. Jeg kjempet drabelig imot hele min bispetid – og tapte». [Avisen Hadeland 30. oktober 1992].

«Jeg var som biskop ikke lysten på altfor mye utkledding». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

Oppvekst og utdanning

Barnom og skolegang

Georg Hille bodde de første årene av sitt liv i Varteig prestegård ved Sarpsborg som den fjerde i søskenflokket. Da han var 3 år, flyttet familien fra Varteig til Oslo og bodde i en stor trevilla nederst i Jacob Aalls gate – ikke ved Frogner stadion.

Henrik Hille ble biskop i Hamar i 1934. Yngste sønn var da snart 11 år og gikk på Majorsstuen skole. Han begynte i femte klasse på Midtbyen skole etter at de var ankommet 1. oktober. Familien flyttet inn i Bispegården i Folkestads gate 52 som bestefaren hadde bygget i 1888. Der fikk den unge Oslo-gutten plass sammen med storebror Harald på det som ble kalt

gutterommet. Det lå i 2. etasje mot sør og med vindu mot hagen og med utsikt til domkirken og Mjøsaa.

Mens de bodde i Oslo hadde alle Hillebarna protestert så tydelig etter det første besøket på søndagsskolen at de slapp å fortsette. Det ble heller ingen søndagsskole på Hamar. Georg Hille var heller ikke med i noe kristent ungdomsmiljø på Hamar. Slik så han tilbake på barndom og tidlig ungdom:

«... Selv om jeg vokste opp i et kristent hjem ... la de ikke noe press på oss. Vi var ikke med i noen kristelig sammenheng ... Vi var ute med gutta og jentene i gata ... slik var det gjennom hele skoletiden. Men vi kuttet ikke forbindelsen med kirken. Det var en selvfølge av den var der ...».

Barna omkring Bispegården ble kalt 'Sagatun-gjengen'. Bestevenn var Ivar Platou i samme gate nr 73. «Sagatun-gjengen var ikke ansett for å være de frommeste i byen», kommenterte han underfundig til Gisle Hollekim i avskjedsintervjuet i avisen Aftenposten 2. januar 1993.

«Jeg synes konfirmasjonstiden var grueelig kjedelig, men jeg skjønnte at det var snakk om viktige spørsmål». [Avisen Vårt Land 27. desember 2003].

På Hamar katedralskole gikk han på samme klassetrim som senere biskop Fredrik Grønningssæter. Prestesønnen fra Ringsaker gikk på latinlinjen og hadde «allerede da en klar kurs for sitt liv og var aktivt med i det kristelige skolelaget». Georg Hille gikk på reallinjen. I klassen over gikk Hallvard Rieber-Mohn – den senere så kjente dominiikanerpatet, som da het Gottlieb til fornavn. Han gikk i samme klasse som søster Elisabeth. I klassen under gikk Jacob Jervell – senere professor i teologi. I gymnasiesamfunnet trivdes han best på tilhørterbenken. Han tok eksamen artium på Hamar katedralskole i 1943.

Omvendelsen

Georg Hille gikk ikke som barn og tenåring rundt i hagen i Bispegården og drømte om å gå i farens og bestefarens fotspor. Men han hadde flere ganger fått lov til sitte inne og lytte til samtalene mellom sin far og de mange besøkende. Særlig gjorde legen Einar Lundby og forfatteren Ronald Fangen inntrykk. Det var i årene etter 1935 da Oxford-bevegelsen hadde hatt sitt gjennombrudd. Han kom tilbake til betydningen av dette i en rekke intervjuer – særlig da han ved slutten av sin bispetid så bakover.

«Som ung satt jeg i denne stua her og hørte på Ronald Fangen og Einar Lundby. Jeg lærte noe om kallbevissthet da». [Avisen Vårt Land – udatert 1993].

Selv så han slik tilbake på starten av sin egen troshistorie:

«Etter artium dro jeg ned dit mor og far var forvist i Skoger ved Drammen. Der var Carl Bjerkelund ... og Arne Parmann for å jobbe på gården der mor og far var, for å unngå å bli sendt vekk til arbeidstjeneste».

«Da sa Carl Bjerkelund at Studentforbundet skulle ha en leir på Nærnes og spurte om jeg ville være med. 'Nei', sa jeg, 'jeg har aldri vært med på såne kristelige leire'. Så det kunne jeg ikke tenke meg. Men så sa jeg allikevel: 'all riktig – vi sykler dit'. Så syklet vi fra Drammen til Nærnes. Der traff jeg Oxfordgruppetolkene: Alex og Jon Johnson, Arne Fjelberg, Odd og Tord Godal ... Det var jo ikke til å stå imot. Da var det at jeg reiste meg på en avslutningssamling og sa: 'all riktig, jeg bekjenner meg som kristen'. Dette var i august 1943».

Men Oxford-gruppe-mann ble verken han eller hans far fullt og helt. Han forklarte det med et bilde som handlet om å legge vekt på det ordinære fremfor det ekstraordinære – som også var karakteristisk for bestefar og far:

«Jeg har ikke vært den som gått på årene utenbords ... I Oxford-tiden ble biskop Bjørne Skard i Tunsberg bispedømme bedt om å være med i Oxfordgruppen. Da sa han: 'Nei, de får danse utenbords på årene, så skal jeg sitte i båten og ro'. Det har ikke ligget for meg å danse utenbords på årene. Det kan være fordi jeg ikke har den legningen».

Etter omvendelsen på Nærnes, var den åpenhjertige Alex Johnson direkte i sin kommunikasjon – slik Alex skulle være resten av livet:

«Han sa da til meg: 'Nå er du blitt kristen. Nå skal du bli prest som din far og bestefar'. Jeg protesterte kraftig. Å bli prest fordi far og bestefar hadde vært det, var utenkelig». [Avisen Aftenposten 2. januar 1993].

Han skulle ganske snart bli utfordret.

Prestekallet

En universitetsutdannelse var en naturlig fortsettelse for embetsmannssønnen etter eksamen artium. Han fikk plass på Studenthjemmet i Underhaugsveien.

«Så begynte jeg å studere juss. Jeg måtte også skrive til alle gutta på Hamar og fortelle at jeg var blitt kristen ... Og mens jeg studerte juss kom prestekallet ... Like før arrestasjonene i Universitetets Aula 30. november 1943 begynte det å dundre og hamre inne i hodet på meg: 'Du skal bli prest!' Ikke tale om. Aldri i livet, tenkte jeg ... Einar Lundby som var preget av en sterk, varm og overgitt kristendom satte veldig preg på meg, og det har vært hovedgrunnen til at det var meg og ikke mine søsken som ble kalt til prest».

«Foruten å være et godt hjem, vanket det hele tiden interessante mennesker som jeg tidlig stiftet bekjentskap med ... Doktor Einar Lundby var en av dem som fikk bety mye for meg, og han la vekt på at vi måtte finne ut hva Gud ville med oss. Jeg har vært heldig og fått klare signaler hele veien. Det gjorde meg trygg på at det var teolog og prest jeg skulle bli». [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

«Et par uker gikk han rundt og snakket med forskjellige mennesker for å finne ut hva han skulle gjøre. Brikkene falt på plass under en samtale med rektor på praktisk-teologisk seminar». [Peter Marstrand – som også var husfar på Studenthjemmet i Underhaugsveien]. [Avisen Vårt Land 27. desember 2003].

Henrik Hille hadde vært i noenlunde samme situasjon da han begynte på det teologiske studium i 1899:

«Kort etter fikk jeg mitt kristelige gjennombrudd under sterke aandelige brytninger». [Henrik Hilles bispevitā – Norvegia Sacra 1934, side 100].

George Hille hadde utdypet fortellingen om sitt prestekall allerede i 1964 i sin artikkel om faren i boken 'Min far var prest' (1964):

«Far nevnte aldri for sine tre sønner den mulighet at de skulle bli prester». [Side 85].

«Jeg hadde lyst til å studere juss og far var tilfreds med det. Etter kort tid begynte imidlertid kallet til prestetjeneste å arbeide i meg. Jeg reiste til mine foreldre som da var forvist fra Hamar og bodde i Skoger ved Drammen. I min vakling mellom motvilje og lyst trodde jeg at far ville lokke meg til å oppgi min motstand. Det gjorde han ikke. Han begynte for første gang å tale åpent om tynghelsen ved å være prest – særlig ved å være prest i den norske kirken. Da jeg fjorten dager senere, hjulpet av fars venner, hadde måttet bøye meg for kallet og igjen sto overfor far, begynte han å tale om prestetjenestens herlighet. Men jeg kan ikke huske at hans ord hadde noen glød eller begeistring. Min erindring i dag er den beherskede gløde – blandet med vemod. Jeg tror nok far var takknemlig for at Gud grep inn i mitt liv på denne måten. Men noen gløde over at 'tradisjonen' skulle fortsette, hadde han ikke. Er dette bare noe jeg i dag ut fra egne erfaringer – og egen sinnsformning – legger inn i situasjonen eller hadde jeg den gang en følelse av at far heller tenkte som så: 'har ikke Hille-familien gjort prestetjeneste nok'? Men så ble altså enda en generasjon 'utkalt', og han hadde opplevd litt for meget til helt å kunne glede seg over det». [Side 83].

Internt ble Georg Hille på tomannshånd engang spurt om han noen gang hadde reflektert over at det ikke kom noen fjerde generasjon. Da svarte han megstisigende: 'man kan ikke utsette noen for et slikt press'.

Til avisen Dagningen kommenterte han beslutningen om å studere teologi slik 28. mars 1969: «Man skulle tro at jeg ble prest av ren arvelig belastning. Men jeg startet med jussen og ville ikke bli prest. Så fikk jeg plutselig mitt imperativ av Gud. Da var det ikke noe annet å gjøre enn å begynne å studere teologi».

Når Gud kaller, går man.

Universitetet og krigen

Studentlivet på Det teologiske fakultet skulle ha begynt senhøstes 1943.

«... Jeg begynte å studere teologi i midten av november 1943 etter å ha levert tilbake juss-bøkene. Så kom 30. november da nazistene stengte Universitetet. Det hele var nok så dramatisk. Vi ble tatt og satt i aulaen hele dagen ... Dit kom noen store tyske personasjoner ... og holdt noen forferdelige taler til oss ... Om kvelden ble det oppropt: 'Er det noen her som ikke er studenter'. Jeg sto der sammen med Jan Pahle – sønn til distriktslegen i Ål i Hallingdal. Så sa jeg: 'Er du immatrikulert?' 'Nei', sa han. 'Det er ikke jeg heller', sa jeg, 'det betyr at de ikke finner oss i noe register hvis de leter etter oss'. Vi hadde med identitetskort med bilde av oss og på det stod det 'skole-elev'. Vi ble enige om at vi skulle melde oss. Så gikk vi bort, og der stod det en tysker som skulle avgjøre dette og så var det to norske nazister. Vi sa hvem vi var og at vi bare var kommet inn fordi vi skulle begynne å studere til neste år ... Så sa tyskeren til slutt: 'OK, dere kan gå. Sie können gehen'. Jeg og Jan Pahle var de to eneste som kom seg ut».

Vinteren 1944 trodde han at han var i gang:

«... Så begynte jeg så smått å studere latin sammen med min bror Arnold. Men det ble ikke så mye av det. Jeg ble med på litt hjemmefrontarbeid, blant annet i forbindelse med Erik Bern. Han var sønn av lektor Bern på Hamar. Han kom tilbake fra England som spion og skulle gi melding over til England om hva som skjedde her hjemme. Dette var en dramatisk historie, og denne ble også jeg delvis involvert i. Han

ble skutt ... I mellomtiden hadde jeg dratt til Helgøya og Avlangrud gård. En dag jeg var i Hamar traff jeg en av disse som hadde greie på det og som sa: 'Du må ikke være her, du må stikke'. Dette var i august 1944».

Det ble i stedet flukt til Sverige.

«En politifullmektig som het Simon Østmo som da bodde i Jacob Aalls gate i Oslo og ble politimester på Lillehammer etter krigen ... ordnet med flukten for meg over til Sverige. Det var derfor først da jeg kom tilbake fra Sverige i 1945 at jeg begynte å studere teologi».

Teologisk studium og gjenoppbyggingen etter krigen

Slutten av 1940-tallet og begynnelsen av 1950-tallet ble av mange opplevd som en hard tid for kirken – særlig på bakgrunn av den store opslutningen under krigen:

«Kirken møtte tushet og motstand. Religion var generelt et ikke-tema i kultur- og samfunnsliv og som prest opererte man i stor grad innenfor kirkens egne grenser».

[Avisen Vårt Land 22. august 1998].

Men den kallsbevisste unge mann gikk i gang med studiet. Georg Hille var i egne øyne ingen teoretiker. Han var praktiker. Ikke håndverker niktig nok – skrutrekker og hammer ble han nok aldri fortrodd med. Han var praktisk kirkemann. Men studiet skulle gjennomføres.

«Jeg var ikke noen teoretiker. Vi kom fra krigen, og vi kom fra kirkedammen og alt det som hadde ødelagt så mye. Det var *det* som var vår kontekst. Men alt dette hadde også samtidig styrket kirken. Nå skulle vi ut å bli aktive kirketolk. Vi skulle gjenoppbygge. Det kom også til å prege vårt forhold til teologien. I hele vår holdning var vi opptatt av kirkens liv og fremtid. Vi skulle bygge opp igjen. Jeg fulgte jo med i studiene – det var ikke det at vi var helt borte».

I sitt bispevitå til vigslingen i Oslo domkirke 23. februar 1975 sa han dette om sitt teologiske studium:

«I slike tider lå det nær å betrakte studiet bare som en nødvendig gjennomgang til livsgjerning og praktisk virke. Vi skulle bli prestes og være med å bygge kirken i vår herjede og istykkerslåtte verden. Derfor var det ikke de dype teologiske kontroverser eller de skarpe kirkepolitiske motsetninger som opptok oss ...».

Det var medstudentene og bøkene han pekte på:

«Studentene betød mer enn lærerne. Jeg var veldig nær venn med Jacob Jervell som fra høsten 1948 også bodde på Vinderen hos mor. Han var mere bevisst og dyktigere teolog enn det jeg var. Det har betydning. Men f.eks. i dogmatikk tror jeg man kan si at det var like bøkene som lærerne som fikk betydning. Det var Gustav Aulén om den 'almenna kyrkliga troen' som var sentral. Nå nylig tok jeg den frem igjen og begynte å bla. Så ble jeg så imponert over understrekingene mine og det jeg hadde skrevet i margen. Jeg hadde faktisk forstått en god del. Så jeg var nok ikke så helt borte. Men da jeg leste den på nytt nå, oppdaget jeg at jeg nok var meget preget av Gustav Aulén ... Lundeateologien betød nok veldig mye for meg. I kirkehistorie hadde vi Holmquist & Nørregård. Den leste vi skikkelig. Det var der vi hentet all vår kunnskap om kirkehistorie. Vi hørte dessuten en del forelesninger og kanskje leste en bok nå og da ...».

«Jeg husker ikke så mye fra lærerne mine ... Hvem var det nå jeg hadde? Jeg var jo opptatt av Mowinckel selvfølgelig. Han var den store. Han førte oss inn i en spennende gammeltestamentlig verden. Særlig ble han bedre etter at han ble skikkelig Oxford-omvendt. Han skrev deretter en bok om at dette ikke bare var historie, men at det også var Guds ord og Guds plan ... Så hadde vi Nils Dahl i Det nye Testamentet. Han var jo ennå ikke reist til USA ... Hvem var de andre ...? Jeg husker ikke. Når det gjaldt kirkehistorie, var det Einar Molland. Det var jo ikke noe særlig moro».

Georg Hille viste tidlig sitt organisasjonstalent og ble lagt merke til som lederperson. Studentersamfunnet var ikke hans arena, men han var formann for Studentenes Fellesutvalg ved Universitetet. Vissnok den første og eneste teolog i dette høyeste verv blant studentene. Han har fortalt lite om dette, men stoppet gjerne opp for å fortelle om da Winston Churchill besøkte Oslo:

«Det var i 1948. Jeg var da blitt med i det som var det offisielle organ for studentene som het Studentenes Fellesutvalg og hvor det satt en representant fra hvert fakultet. Jeg kom da fra teologene, og så ble jeg formann der. Jeg skulle ikke vært det, men det ble jeg altså.

Da Churchill kom, skulle det være et stort arrangement i Universitetets Aula. Min gode venn Odd Telle fra Flisa bodde da også på Studenthjemmet. Han var 195 cm høy. Det var om å gjøre å få være med under dette besøket. Så sa jeg til rektor at jeg kunne sørge for en espaljé av studenter som kunne stå i aulaen da Churchill kom inn. Det synes han var fint. Jeg ga da beskjed til alle fakultetene om at de måtte skaffe en mann som er over 190 cm og som kan stille opp i snipp-kjole. Så sto disse gutta der mens lille Churchill kom gående. Han hadde blitt så betatt av dette synet og hadde spurt rektor etterpå om alle nordmenn var sånn. 'Nei, men nesten', svarte rektor».

Med sin ferske troshistorie var det naturlig for ham å engasjerte seg i Norges kristelige Studentbevegelse (Forbundet) som hadde sine møter i Universitetsgaten 20. Han ble etter hvert også nestleder i Forbundet 1958-61.

Georg Hille tok teologisk embetseksamen ved Det teologiske fakultet i 1950. Språktagene og embetsstudiet tok altså 5 år. Det var raskere enn gjennomsnittet og karakteren Laudabilis var bedre enn gjennomsnittet. Så fikk han et stipend og studerte ved New College i Edinburgh i 1950-51.

Han avla praktisk-teologisk eksamen i 1952 og ble ordinert i Oslo domkirke (1953).

«Jeg husker ærlig talt svært lite fra praktisk-teologisk seminar. Men Peter Marstrander gjorde et sterkt inntrykk som rektor. Han var en fin og dyp kristen. Han ga de teologiske kandidaten en sterk kirkelig forankring». [Avisen Vårt Land 22. august 1998].

Da Marstrander døde, skrev Georg Hille en varm omtale av ham i Årbok for Den norske kirke 1968.

Inn i tjenesten

Omvei til prestetjenesten?

For den nyutdannede prest slo tilsysnelatende familietradisjonen til. Erfbødigheten og ydmykheten overfor prestetjenesten hadde vært stor. Bestefaren trengte 13 år før han ble ordinert til fengselsprest. Det var striden omkring Søren Kierkegaard som fratok ham frimodigheten. Faren brukte 8 år som lærer før han ble personellkapellan i Oslo domkirke. For ham var grunnen kirkestriden omkring den liberale teologi etter århundreskiftet. Det satte varige spor hos ham.

«Far hadde tatt praktisk-teologisk seminar i 1906, men ventet noen år før han ble ordinert. Det hang sammen med kirkestriden som resulterte i opprettelsen av Menighetsfakultetet i 1908. Min far kunne ikke slutte seg til noen av leirene og følte at han falt mellom to stoler». [Avisen Vårt Land 22. august 1998].

Tredje generasjon brukte 6 år før han begynte som konstituert residenderende kapellan i Korskirken i Bergen i 1956. Disse årene var allikevel ingen tvispause eller tenkepause, behov for modningstid eller trang til å ta en omvei. Georg Hille var tvert imot toppmotivert for kirkelig tjeneste og ville dyktiggjøre seg ytterligere som praktiker. Men det var ikke lett å få jobb i en tid med få stillinger og overskudd av prester. Det var vanlig at de nyutdannede på denne tiden måtte vente på den første prestejobb. Det var dessuten utenkelig for tredje generasjon å dra fordel av at bestefar og far hadde vært biskoper.

Presteforeningen 1951-56 og Det norske Bibelselskap 1953-55

Georg Hille gikk inn i halv stilling som sekretær i Den norske kirkes Presteforening [PF] fra 1. september 1951. Han kunne kombinere sekretærstillingen med Det praktisk-teologiske seminar våren 1952.

Det var Alf Hauge som ba ham komme. 'Dette var mitt første kall i tjenesten', kunne han fortelle siden. Alf Hauge hadde vært sekretær i Det norske Bibelselskap fra 1949 og påtatt seg å være midlertidig formann i Presteforeningen fra 1951 fordi den valgte formannen Johannes Smith var blitt biskop i Agder. Det var med andre ord Alf Hauge som styrt arbeidsoppgavene med to hatter på. 'Jeg skulle jobbe både for Presteforeningen og Bibelselskapet. I praksis gikk de to jobbene litt over i hverandre' – grensene var litt flytende', er hans kommentar i dag. Fra juni 1952 var han i hel stilling. Hvordan lønnsutfordringene var fordelt mellom Presteforeningen og Bibelselskapet husker han ikke i dag. 'Det ordnet Alf'.

Georg Hille fikk en god mentor i Alf Hauge som han kjente godt og så opp til. Hauge var tidligere prest i Ottestad, leder av Den midlertidige kirkeledelse i Hamar bispedømme under krigen og dessuten konstituert som biskop etter Henrik Hilles død i 1946. På tross av den store beundring, unngikk heller ikke Alf Hauge det kritiske blikk:

«Alf Hauge var – til tross for sin fomlete måte å være på – en glimrende mann».

Formann og sekretær kunne samarbeide nært. Kontoret var i Munchs gate 2. Der holdt også Det norske Bibelselskap til. Det ble etablert flere praktiske samarbeidsordninger mellom Presteforeningen og Bibelselskapet – et samarbeid som var preget av ytelser og gjengjeldelser: «Sekretariatet har hatt verdifull hjelp av Bibelselskapets og Andaktsbokselskapets kontorer. Det har således kunnet bruke Andaktsbokselskapets telefon,

stensileringsmaskin og Adremamaskin [dvs. en adresseringsmaskin], likesom rapport til Generalforsamlingen i 1952. [PFs 21. generalforsamling 1952, side 25].

«Det er i det hele tatt grunn til å understreke hvilke store fordeler Presteforeningen nyter ved den nåværende ordning av sekretariatets kontorforhold», fulgte sekretæren opp til Generalforsamlingen 1954. [PFs 22. generalforsamling 1954, side 56].

«Det er i det hele tatt grunn til enda en gang å understreke hvilke store fordeler PF har ved nåværende ordning av sekretariatets kontorforhold», ble det meldt til Generalforsamlingen 1956. [PFs 23. generalforsamling 1956, side 37].

Uten tvil bidro Alf Hauge og samarbeidsmannen Georg Hille hver på sin måte til at forholdet ble godt. Arbeidet i Bibelselskapet ble først formalisert da Georg Hille ble tilsatt i et delids engasjement som assisterende sekretær fra 1. januar 1953. Bibelmisjon var noe nytt og dette skulle sekretæren fortsatt ta seg av.

«I Det norske Bibelselskap fikk han dra nytte av sine to fremste egenskaper: ryddighet og saklighet. Men samtidig preget de årene ham på en annen måte. Han ble en Bibels mann og en bønnens mann. Det gjorde ham kanskje ikke til den store evangelist, men det ga ham tro og sikkerhet som har fulgt ham siden. Han vet hvor kildene er og hvor troens faste punkt finnes», skrev Per Voksø artikkelen 'Tradisjonsbærer og tradisjonsbryter'. [«Kirken i tiden – troen i folket» (1993) side 10].

Engasjementet i Bibelselskapet opphørte 1. februar 1955. Da var behovet i Presteforeningen så stort at sekretæren måtte være der på fulltid – og få hele sin lønn fra Presteforeningen. Sverre Smaadahl ble etterfølgeren i Bibelselskapet. Kontakten med Det norske Bibelselskap skulle han imidlertid opprettholde. Som biskop var han medlem av representantskapet i 18 år. Har var dessuten styreformann i Verbum forlag (Andaktsbokselskapet) 1976-92. Han var nok en av drivkreftene bak da Verbum forlag utga Per Juvkams bønnebok i 1991 – i samme type innbinding som den nye Gudstjenesteboken som utkom samme året.

Presteforeningen

Han startet fra bunnen av da et sekretariat skulle bygges opp. 'Jeg fikk en skooske med papir fra min forjenger Carl Fr. Moe', fortalte han. Hittil hadde Presteforeningens sekretær fått en honorar på kr. 300,- til 500,- pr. år. Med Georg Hille ble det ½ stilling. Presteforeningens nye sekretær startet opp med å etablere et medlemsregister. Det var viktig å føre løpende oversikt over alle kirkenes prester – også med henblikk på utgivelse av 'Presteboken'. 5. utgave hadde kommet i 1949. Det innebar en løpende ajourføring av prestenes forflytninger. Ordensmannen tok tak:

«Foruten medlemskartotek har sekretariatet lagt opp kartotek over alle ordinerte prester og teologiske kandidater. Et bredt anlagt kartotek med alle data og personalia er påbegynt. Adressespalter for Adrema [adresseringsmaskin] er anskaffet for alle prester i kirkenes tjeneste og for medlemmer i andre stillinger. Adresssekartoteket skal bygges videre ut». [PFs 21. generalforsamling 1952, side 25].

I 1952 hadde sekretæren registrert inn 910 medlemmer i sitt nye kartotek.

Det var på denne tid at Presteforeningen begynte å bli mer enn en faglig kollegaforening for ordinerte prester. Den begynte så smått å bli interesseforening for presteskaper som yrkesgruppe. Bistand overfor medlemmer ble en viktig sak. Presteforeningen bisto også

Kirkedepartementet ved kunngjøring av ledige stillinger gjennom omtaler i Norsk kirkeblad og Luthersk kirkeidende.

«De økonomiske saker har stått i forgrunnen i langt sterkere grad enn tidligere ... Sekretariatet har til stadighet mottatt og besvart henvendelser fra medlemmene i anledning lønnsordningen, hvilket har ført til en korrespondanse uten sidestykke i foreningens historie», skrev sekretæren i sentralstyrets beretning til generalforsamlingen i 1952. Det var satt av bred plass drøftelser av saker og stor deltagelse. «Dette betyr imidlertid ikke at styret har villt omdanne Presteforeningen i retning av fagforening. Det har, så langt råd var, også søkt i ta opp andre saker i samsvar med forenings formål». [PFs 21, generalforsamling 1952, side 9].

Men utviklingen gikk utvilsomt i den retning sekretæren kommenterte. På generalforsamlingen to år etter sa formannen Fredrik Knudsen i sin åpningstale at «Presteforeningen aldri må få *slagside* mot det fagforeningsmessige». [PFs 22, generalforsamling 1954, side 16]. At slikt arbeid nå var en nødvendig del, var dermed erkjent. PF arbeidet med alle sidene av prestenes tjeneste. På denne tiden var det særlig: liturgi, kontorforholdene og kontorarbeidet, feriestørrelsen, prestegårdene og ny prestegårdslav, prinsippene for prestenes avlønning og revisjonen av den geistlige lønningslov, kursvirksomhet, økt geistlig betjening, skattespørsmål, pensjonsspørsmål, reiseslippend for prester. Det ble f.eks. oppnevnt en egen Kursnemnd i 1954 for å styre prestenes etterutdanning. Dessuten ble generalforsamlingene hvert annet år gjort til en storsamling for landets prester og med aktuelle faglige foredrag om kirke- og samfunnsspørsmål. Den første moderne i sitt slag var i 1952, forteller han. Utvilsomt ga alt dette sekretæren stor innsikt i alle sider ved prestens tjeneste.

Georg Hille befant seg i sine år i Presteforeningen både midt i presteskaper og midt mellom dem og departementet. Han ble en god mann både for presteskaper og for Kirkedepartementet. Han gjorde dessuten en pionerinsats for foreningen ved å bygge opp et sekretariat. Da foreningen markerte sitt 100-årsjubileum i Trondheim i 2000, burde han ha blitt skikkelig takket. Det så vi på ham at han syntes – og det hadde han rett i! I stedet var det kun formenne/lederne som fikk hvert sitt litografi og applaus.

Arbeidet i Presteforeningen ga innsikt i kirkerett og forvaltningspraksis gjennom 'learning by doing'. Det skulle komme godt med i årene som kom. Han utvidet også perspektivet gjennom styrevervet i Embetsmennes Landsforbund 1960-63. Han skulle fortsette som tillitsvalgt i Presteforeningen som nestformann 1960-63 og som medlem av landsstyret 1960-68.

Lønnsystemet

Den største saken Georg Hille fikk ansvar for i skjæringspunktet mellom presteskaper og Kirkedepartementet var innføringen av nytt lønnsystem for prestene. Det nye lønnsystem ble formelt innført fra 1. juli 1951 – 3 måneder før Georg Hille begynte. Presteforeningen hadde imidlertid «sett seg nødsaget til å protestere mot flere av de prinsipper som ble lagt til grunn ved gjennomføringen», står det i sekretærens rapport til generalforsamlingen i 1952. [PFs 21, generalforsamling 1952, side 16]. Det kom derfor til å bli et omfattende oppfølgings- og etterarbeid som tok flere år. Det store spørsmål var her i hvilket lønnsklasse den enkelte stilling skulle innplasseres.

Etter Georg Hilles tid kom også den endelige overgangen fra naturalhusholdning til regulativlønn for prestegårdsprestene. Dette gjaldt hvordan prestegårdsprestene skulle innplasseres i det nye lønnsystemet. Tidligere levde prestegårdsprestene også på avkastningen av prestegårdene. Det hadde vært stor forskjell på 'fete' og 'magre' kall.

Prestegårdsprestene kom til slutt inn på den nye ordningen etter at Prestegårdsløven ble endret 9. desember 1955.

Overgangen til fast lønn aktualiserte også spørsmålet om likelønn. Det var særlig situasjonen for de lavtlønnede hjelpeprestene som måtte vurderes – det var blitt mange av dem tidlig på 1950-tallet: 149 var opprettet siden 1921 og mange var nå over 40 år.

«Det revolusjonerende ved denne generalforsamlingen var fungerende formann Alf Hages foredrag 'Apropos hjelpeprestene' som medførte en skarp replikkveksling mellom foredragsholderen og ekspedisjonssjef Kristian Hansson i Kirkedepartementet, som var møtets gjest. Hauge fikk sterk applaus fra salen, og biskop Schjelderup fant å måtte beklage både ord som var sagt og applausen som fulgte». [Hans Christen Mamen: Inter Collegas. Den norske kirkes Presteforening 1900-75 (1975), side 83].

Hages frustrasjon og ord var: 'departemental formalisme og alle slags betenkeligheter'. Schjelderups beklagelse til tross: den senere biskop i Hamar – Georg Hille – skulle selv ta liknende ord i sin munn. Endog Henrik Hille hadde måttet minne Hansson på hva som egentlig var hans oppgave: «Husk av De er *kirken*s sekretær!»

Alf Hages foredrag skulle også resultere i at sekretæren – sammen med et utvalg – gikk i gang med en større arbeid om 'Økt geistlig betjening'. Den innstillingen som utvalget la frem for generalforsamlingen i 1954 var ment som et arbeidsprogram for både sentralstyret, biskopene og departementet. Det var her at begrepet 'overproduksjonskulene' ble tatt i bruk om de mange teologer som ble utdannet etter krigen sammenlignet med antall prestestillinger. Med andre ord var både arbeidsledighet og dårlig lønn et problem.

Georg Hilles ryggmargserfleks var nok at det var riktig med mer likelønn i presteskapet. «Overfor tjenesten er vi alle like», som han alltid fremholdt. Samtidig mente han at prester skulle lønnes som andre akademikere og innså at ansvar og arbeidsbelastning var ulik. Men kamp for egne rettigheter har han alltid hatt liten sans for. «Alt bør underordnes hensynet til tjenesten», sa han i intervjuet. Antagelig mente han også den gang at dersom lønnen ikke dekket behovet, er det behovet det er noe galt med. Han levde med ulike typer krysspress i hele sin tid i Presteforeningen. Antagelig sympatiserte han med idealistene i hjertet og holdt med realistene med hjernen.

Den sammenlignende diskusjonen prestene imellom var krevende. Likelønn var et område der realister og idealister ble utfordret både om målsetting og strategi. Sekretæren måtte konstatere at en komite ikke maktet å legge frem en innstilling til generalforsamlingen i 1954. Det ble vedtatt at 'det nye sentralstyret gis mandat til å nedsette et utvalg som får i oppdrag å utrede likelønnsprinsippet i forbindelse med revisjon av den geistlige lønningslov'. Altså: en ny komite. Likelønnsutvalget med Gunnar Thrana som leder anbefalte enstemmig likelønn, men sentralstyret var delt. En uravstemning viste med 250 mot 172 stemmer at det fremdeles var flertall for det eksisterende stillingsdifferensierte lønnsystemet.

Georg Hille ønsket å slutte i Presteforeningen sommeren 1954. Der var ikke lett for en ung prest på 31 år å sitte midt i kryssilden mellom eldre kollegaer. Men han lot seg overtale til å fortsette. Det var dermed to store utfordringer som sekretæren måtte gå inn i: justeringene av skjevhetene som hadde oppstått i 1951 og spørsmålet om likelønn. Dette fulgte ham altså gjennom hele 5-årsperioden i PF både i form av årlige lønnsforhandlinger, organisasjonsmessige behandling av lønsspørsmålene og kontakten med medlemmene.

Sakene fikk slikt utfall: Staten innså til slutt at det nye lønnsystemet trengte revisjon. Etter de sentrale lønnsforhandlingene i 1955 ble det ved kronprinsregentens resolusjon 22. desember 1955 bestemt at det skulle oppnevnes en justeringskomite med vidtrekkende mandat. I

En annen diskusjon som sto høyt på dagsorden i presteskaper på denne tiden – og som skulle få stor betydning for Georg Hilles fremtidige engasjement – var arbeidet med ny kirkeordning. Biskop Eivind Berggrav hadde ledet arbeidet i Kirkeordningsnemnda av 1945 som avga sin innstilling tre år senere. Det var stor optimisme i tiden etter krigen når det gjaldt mulighetene for reformer i kirakens ordninger. Men saken ble liggende i Stortinget til 1953. Så kom helvetes-debatten med biskop Kristian Schjelderup og professor Ole Hallesby. Denne debatten var nok en av grunnene til politikkernes skepsis til å overlate mer av kirkestyret til kristenfolket. Men det var også politiske hensyn som veide tungt: staten ville fremdeles styre i kirken. Resultatet ble Lov om Den norske kirkes ordning av 29. april 1953. Den ble en stor skuffelse for kirken og for Georg Hille. Ingen krav ble innfridd, var oppfatningen i kirkelige kretser. 'Nederlaget i 1953', brukte han selv som karakteristikk. [Hilsen til Per Juvkam på 90-årsdagen – avisen Vårt Land 21. mars 1997].

Depresjon i et så viktig spørsmål måtte ikke føre til handlingslamelse. Georg Hille fikk sentralstyret med seg på å involvere Per Juvkam og invitere ham til å holde foredrag på generalforsamlingen i 1954 om 'Kirakens arbeidsmuligheter ut fra kirkeordningsloven'. Det var dette som var det viktigste: løsningen av kirakens oppgaver. Per Juvkam var invitert for å

Nederlaget i 1953

Det var også to andre parhyster enn Hauge-Hille som fikk sine første større prosjekter med PF som arena. Det er nå at Per Juvkam og tredje generasjon Hille starter sitt livslange samarbeid. Etter to år i stillingen kunne sekretæren sammen med Kontornemnda – hvor formannen var sokneprest Per Juvkam i Vestre Slidre – legge frem en ny arkivplan for prestekontoret. Det var to ordensmenn som hadde vært i arbeid. Det var viktig både å motivere for og legge til rette for orden i embets sakene. Måten dette ble formulert på i fremleggelsen på generalforsamlingen i 1954, var i høyeste grad tidstyvisk for 1950-tallet og hadde vært både utenkelig og umulig i dag: 'Hva ville De si hvis Deres kone la alle de varer hun får fra sin kolonialhandler i én skuff og varene villkårlig veltet i en haug? Da ville det ikke bli lett å skille sukkere fra hvetemelet'. Var det kanskje prester som nikket gjenkjennende med henblikk på prestekontorets tilstand? Det var imidlertid verken sekretæren eller kontornemndas formann som tok disse ordene i sin munn, men konsulent Bjørne Haslund fra Karde System AS som presenterte den nye arkivplanen for generalforsamlingen. Med dette var et viktig prosjekt i presteskaperet lansert – og arkivmøkkelen ble lagt til grunn og opprydding foretatt på de fleste prestekontor i løpet av 1950-årene.

Arkivplanen for prestekontoret

Justeringskomiteen fortsatte imidlertid og avga uttalelse om utkastet til ny geistlig lønningsslov. Denne ble vedtatt 1. juli 1957. Georg Hille hadde altså aksjer også der.

Likelønn som prinsipp ble avvist av generalforsamlingen i 1956. Realistene vant og idealistene tapte. Samferdselsminister Kolbjørn Varmann – som også var prest og medlem av Presteforeningen – sa at 'denne debatten forteller om en lengsel mer enn en praktisk mulighet'. [PFs 23. generalforsamling 1956, side 43]. Forslaget falt med 12 mot 143 stemmer.

generalforsamlingen i november 1956 – etter at Georg Hille hadde sluttet i Presteforeningen – skulle ta standpunkt til spørsmålet om likelønn.

For å ta kortversjonen: justeringskomiteens forslag ble gjennomført. De hadde gjort et utmerket arbeid. Anliggendet om likelønn ble fulgt opp med ulike lønnsstiger ut fra ansvar og opprykk etter ansiennitet innenfor hver lønnsstige. Dette var situasjonen da generalforsamlingen i november 1956 – etter at Georg Hille hadde sluttet i Presteforeningen – skulle ta standpunkt til spørsmålet om likelønn.

Det ble Hilles og Hagues første store samarbeidsprosjekt.

komiteen for presteskaper satt Henrik Hauge og Georg Hille – sammen med Leif Brunvand.

sette ord på at det var lys i mørket. Hans grundige gjennomgang la vekt på å være positiv. Han pekte – punkt for punkt – på at kirken fortsatt hadde visse arbeidsmuligheter innenfor statskirkeordningen. Men det kunne ikke skjule den grunnleggende skuffelsen og pessimismen. Per Juvkam sa bl.a.:

«Det er noe *de skuffede* trenger å besinne seg på. Vel hadde vi trodd at meget skulle bli annerledes etter det som skjedde under okkupasjonen og kirkekampen, og særlig etter det som ble sagt om saken i partienes fellesprogram da krigen var over. Nå kan vi bare konstatere at heller ikke alt dette var nok til å bryte den eiendommelige tradisjon i norsk kirkestyre. La oss gjøre det uten bitterhet, bare som en nøktern vurdering av stillingen. Så meget kan vi med temmelig stor sikkerhet slå fast at vår folkekirke i samvirke med staten aldri kan bli en aktiv, arbeidende menighetsorganisasjon i kraft av sine institusjonelle organer alene. Men det er formodentlig riktig, som det er blitt sagt, at det blant vårt aktive kristenfolk fremdeles finnes mange som heller ikke ønsker noe slikt. De ser det slik at en folkekirke som i sin organisasjon bygger på geografiske enheter, aldri kan bli kirke i egentlig forstand. I en statsmakts hånd kan en slik kirkeorganisasjon i givet fall meget mer bli den egentlige kirkes færligste fiende. I organisasjonenes vennessamfunn er det [etter deres mening] den sanne kirke realiseres. En statskirkeordning danner derimot en gunstig ytre ramme, som byr det kristelige arbeid bedre muligheter. Men innen denne ramme bør det være friest spillerom. Det gjelder derfor at staten nettopp ikke bygger ut sin kirkeorganisasjon». [PFs 22. generalforsamling 1954, side 132].

Dette gir et godt bilde av situasjonen midt på 1950-tallet og for å forstå Georg Hilles utgangspunkt og grunnlaget for hans videre utvikling. Per Juvkam påvirket Georg Hille gjennom sine vurderingene og bidro til å gi Georg Hille hans ståsted.

Når det gjaldt de store prinsipielle spørsmål, var det tre hovedalternativer for Per Juvkam: etablering av en frivillig struktur parallelt med statskirkeordningen, erstatte statskirkeordningen med en ny kirkeorganisasjon eller reformere statskirkeordningen.

Per Juvkam trodde på dette tidspunkt mest på en frivillig organisering parallelt med statskirken og ville bygge denne på den frivillige kirkeorganisasjon som hadde vært i virksomhet siden 1869 og hvor Arnoldus Hille hadde vært aktiv i Bergen på 1870-tallet. Den ville han revitalisere. Men dette var tungt å dra i gang. På 1950-tallet skjedde det så mye positivt med kirkeformylse og menighetsaktiviteter at det var få som så behov for å ta opp igjen reformarbeidet. Det tok 10 år før Per Juvkam makket å sparke den kirkelige reformbevegelse i gang igjen med sitt foredrag på Det frivillige kirkelige landsmøte i 1965.

Per Juvkam hadde ikke tro på at statskirkeordningen kunne reformeres slik at den ble 'en arbeidende menighetsorganisasjon'. Det var imidlertid denne veien utviklingen skulle komme til å gå fra 1980-tallet og utover med bl.a. Georg Hille som en aktiv premissleverandør og aktør. Mens store grupper i det aktive kirkefolk ikke ønsket en slik utvikling på 1950-tallet – slik Per Juvkam påpekte i sitt foredrag – skulle denne skepsis etter hvert forsvinne som følge av de kirkelige reformer på 1980-tallet og nærmest forstumme i løpet av neste tiår.

I sitt hjerte mente Per Juvkam at statskirkeordningen måtte avvikes for å gi plass til en ny kirkeorganisasjon. Det mente han så lenge han levde – og det påvirket Georg Hille. Et av de nye elementene i kirkeordningsloven som Per Juvkam la liten vekt på som lyspunkt, var mulighetene for bispedømmene til å komme sammen én gang i løpet av sin 4-årige funksjonsperiode. Det skulle senere vise seg at det var her fremtiden lå gjemt.

Bispedømmerådets Fellesmøte ble forløperen til Kirkemøtet og det tok 'bare' 30 år til Kirkemøtet ble en realitet i 1984.

Når kirkeordningen og Per Juvkam allerede her omtales så bredt, er det fordi dette er nødvendig for å forstå Georg Hille. Samarbeidet med Per Juvkam satte varige spor. «Per Juvkam har betydning veldig mye for meg ... Det var da jeg ble satt på sporet til å bli en skikkelig reform-mann».

Var det nå?

Var det nå – i 1953/54 – at Georg Hille nådde frem til sin erkjennelse av at statskirkeordningen ikke hadde noen fremtid og måtte oppheves? Ordningen makttet ikke å fange opp i seg den formyelse av kirkeens arbeid som det nå var behov for. Det var hans viktigste vinkling av problemstillingen. Kirken måtte få ordne opp i eget hus! Det prinsipielle var viktig nok, men det viktigste var det praktiske hensyn til kirkeens arbeid.

Som kirkerådsdirektør og biskop ble det imidlertid reformlinjen som ble hans hovedarena – med dette grunnleggende prinsipp liggende i ryggraden.

Halvåret i Bergen i 1956

Georg Hille sluttet som sekretær i Presteforeningen 30. juni 1956. Han hadde fullført det store og viktige arbeidet om prestelønningene i justeringskomiteen sammen med Henrik Hauge. Han må hele tiden ha tenkt på å komme seg inn i praktisk prestetjeneste og ønsket som tidligere nevnt å slutte allerede i 1954. Etter sterke anmodninger sa ja til å fortsette en stund til.

Var det ingen som ringte eller tok kontakt for å be ham om å søke prestestilling? Til slutt tok han selv initiativ:

«Så husker jeg godt at da jeg sluttet i Presteforeningen i 1956 og sa at nå kan det være nok, hadde jeg ikke noe annet å gå til. Da gikk jeg til biskop Johannes Smemo i Oslo og sa at nå hadde jeg ingenting å gjøre. Han hadde ikke bruk for meg. Men han kunne ringe biskop Ragnvald Indrebø i Bergen og høre om han hadde bruk for meg. Og det hadde Indrebø. Send ham med en gang, sa Indrebø. For Knudsen – altså far til Børre Knudsen – var nettopp død og han hadde vært residerende kapellan i Korskirken i Bergen. Så dro jeg dit bort og var der et halvt år».

«På den tiden var jeg så opptatt av menighetsaksjoner at jeg tenkte: 'Det må vi få til også her i Bergen'. Så tok jeg initiativ til – sammen med noen andre – at vi skulle sammenkalle folk fra forskjellige menigheter for å snakke om å gå inn i menighetsaksjoner. Det samlet seg noen folk, bl.a. Per Lønning – altså far til Inge og Per Lønning – og jeg begynte å snakke om menighetsaksjoner. Det var mange lekfolk der fra menighetene, og de syntes dette var fint. Men så sa de: 'I min menighet ... og i min menighet ... og i min menighet ... og i min menighet går det ikke fordi prestene er uvenner'. Det var bare en menighet hvor prestene ikke var uvenner. Vi kan ikke lage en menighetsaksjon og gå fra dør og dør, banke på og spørre om de vil være med i menighetsaksjonen. Da ville folk bare svare: Hvilken prest er det dere holder med, da?'. Så da var konklusjonen på vårt møte: dessverre, det går ikke. Da jeg gikk på hjemveien fra dette møtet, traff jeg Lønning som sa: 'Ja, det er synd dette, Hille. Vi er veldig lei for det. Vi synes det er trykkelig at det er sånn her i Bergen'».

- Institutt for kristen oppseding (IKO) var opprettet av Bjørne Hareide allerede i 1945. Kirkens Nødhjelp fulgte etter i 1947 med hjelpearbeid til Tyskland som første satsningssområde og Mellomkirkelig Institutt kom deretter i 1951. Begge med Henrik Hauge som en sentral aktør.
- Henrik Hauge satt også i styret for Tilleggsavgaven: de lutherske kirker i USA hadde under og etter 2. verdenskrig samlet inn midler til kirkelig gjenreising i Finnmark og Nord-Troms. Forvaltningen av disse midler i USA hadde gitt en avkastning på nesten 2,5 millioner. Dette var betydelige midler på denne tiden. Disse midler – som ble kalt Tilleggsavgaven – ble etter givernes ønske reservert for 'åndelig gjenreising' i Den norske kirke, uten spesiell referanse til Finnmark og Nord-Troms.
- Norsk Menighetsinstitutt med Eilert Dæhlin som leder kom i 1956 og forventningene om inspirasjon og kompetanse til menighetsformyelse var store.
- Kristen Innsats for uløste oppgaver fulgte etter i 1957 med Kristen Raustøl som leder. Det ga håp om bedre rammevilkår.
- Diakonien var i omstilling: Menighetspleienes Landsforbund – men Henrik Hauge som formann – var sentralleddet i nettverket av menighetspleieforeninger som fantes i nesten alle sokn i landet. Det var med ord en sentralkirkelig organisasjon med basis i menighetene. Som følge av ny sosiallovgivning ble menighetssestrene erstattet av den kommunale hjemmehjelpspleie i løpet av 1950-årene. Hva så? Menighetspleienes Landsforbund skulle bli avløst av Diakoniråd for Den norske kirke i 1960.
- Ungdomsskubbene hadde oppstått allerede i 1949 i regi av Oslo indremisjon [nåværende Kirkens Bymisjon] med den legendariske Pedro Lundh i Tøyenkirken. De begynte på 1950-tallet å vokse kraftig både i medlemmer og antall.

Kirkeformyelse og et aktivt menighetsliv var på dagsorden: Det som skjedde i kirkelivet fra midten av 1950-tallet formet Georg Hille og preget ham for resten av livet. Det er derfor nødvendig å gi et bilde av bredden i det som skjedde. Kirkeformyelse og et aktivt menighetsliv var på dagsorden:

«Kirkeformyelsen møtte jeg da jeg var kapellan i Oslo domkirke. Da kom den ene etter den andre hjem fra USA – kanskje med Sigurd Lunde i spissen. De hadde vært der borte og lært om menighetsaksjoner. Mens jeg ennå var i Presteforeningen hadde jeg fått kontakt med folk som drev med tanker om menighetsformyelse».

Han var motivert for å møte og ta del i denne kirkeformyelsen hvor Oslo var et arnested. Årene etter krigen hadde vært ildsjelens tid. Nye instanser poppet ustanselig opp i kirkebildet. De var ikke frukt av en helhetlig strategi, men var konsekvensene av enkeltpersoners initiativ og pågangsmot – stort sett på grunnlag av tanker som var umfanget under krigen.

Kallskapellan i Oslo domkirke 1957-63

Georg Hille vendte med andre ord raskt nesen hjemover. Det bød seg en anledning da stillingen som kallskapellan i Oslo domkirke ble ledig – og vikariatet i Bergen opphørte. Det kunne innebære en vandringsfotspor som hadde vært både personellkapellan, residerende kapellan og domprost samme sted. Men det var lenge siden og med en lang krig imellom. Nå var det en ny tid med mye nytt som skjedde.

De dynamiske 50-årene

Det som skjedde i kirkelivet fra midten av 1950-tallet formet Georg Hille og preget ham for resten av livet. Det er derfor nødvendig å gi et bilde av bredden i det som skjedde. Kirkeformyelse og et aktivt menighetsliv var på dagsorden:

«Kirkeformyelsen møtte jeg da jeg var kapellan i Oslo domkirke. Da kom den ene etter den andre hjem fra USA – kanskje med Sigurd Lunde i spissen. De hadde vært der borte og lært om menighetsaksjoner. Mens jeg ennå var i Presteforeningen hadde jeg fått kontakt med folk som drev med tanker om menighetsformyelse».

Han var motivert for å møte og ta del i denne kirkeformyelsen hvor Oslo var et arnested. Årene etter krigen hadde vært ildsjelens tid. Nye instanser poppet ustanselig opp i kirkebildet. De var ikke frukt av en helhetlig strategi, men var konsekvensene av enkeltpersoners initiativ og pågangsmot – stort sett på grunnlag av tanker som var umfanget under krigen.

Det var en tid for optimisme og nye arenaer for folk med pågangsmot. Bispemøtet kalte i 1957 de mange knoppskytninger for 'Sentralorganer for kirkelig aksjon'. Det må ha vært en formann i Norsk kirkeakademi 1959-61.

Georg Hille var ikke selv involvert i alt, men gjennom vennskap og personlige kontakter fikk han alt dette under huden. Kirken hadde en fremtid. Dette gjaldt også menighetsarbeidet. Bare i 1956 deltok 38 Oslo-menigheter i aksjoner med innbydelser til kirkefermmede, fulgt av møteuker i kirkene. Oppslutningen var overveldende og flere steder brøt det ut vekkelser. Dette førte til arbeid med stillingsopprettelser, bygging av nye kirker og ulike virksomheter basert på frivillig givertjeneste. Biskop Johannes Smemo i Agder sa: 'vi befinner oss i en sjelden grottid i vår kirke' og biskop Eivind Berggrav i Oslo mente: 'nå skal vi ikke lenger klage over alt det vi ikke fikk i kirkeordningsloven av 1953, nå skal vi utnytte det vi har!'. Når 1950-tallet omtales så bredt her, er det fordi dette er helt nødvendig for å forstå Georg Hille. Gjennom hele livet bar han på et engasjement og en optimisme på menighetenes vegne: det er mulig å få gjort noe! Dette fikk han inn under huden på 1950-tallet. Denne optimismen på menighetenes og kirkenes vegne skulle aldri slippe tak i ham. Han var preget av dette resten av sitt preste- og bispelev. Gjennom hele livet bar han samtidig på en frustrasjon over at kirkenes ordninger ikke var ajour – enten med viktige prinsipper han brant for eller med menighetenes praktiske utfordringer ut fra kirkenes oppdrag.

En ting var visjoner og engasjement. Noe annet var ressurser og mannskap.

«Vi ville være de aktive tiltaksprestene, og hadde store visjoner om levende menigheter. Fra USA kom tankene om 'stewardship' inspirert av Det nye Testamentes nådegavetenkning. Problemet var at vi ikke hadde de menneskelige ressursene som en slik modell krevde. De mange oppgavene som skulle fordeles på folk i menighetene, falt på presten». [Avisen Vårt Land 22. august 1998].

Det er interessant at denne oppbyggingen av den kirkelige aktivitet skjedde samtidig med en stillstand i reformarbeidet. Statskirkeordningen ble ikke reformert med sikte på å fange opp det nye som skjedde. Nederlaget i 1953 da kirkeordningsloven kom uten at vesentlige reformer ble gjennomført, førte til at det ble et stort språk mellom kirkenes ordninger og den nye kirkelige aktivitet. Noen ble frustrert over dette, mens andre tenkte at det ikke var noen vits i å tenke på reformer – det skjedde så mye positivt uavhengig av dette. At ordninger og aktiviteter var to sider av samme sak, fikk gjennomslag først på det frivillige kirkelige landsmøte i 1965 med Per Juvkam som premisssleverandør.

Georg Hille ble i 1950-årene venn med den 16 år eldre Henrik Hauge som da var stiftskapellan ved Oslo bispekontor og leder av Norsk mellomkirkelig Institutt [nåværende Mellomkirkelig Råd]. Samarbeidet som begynte med 'Justeringskomiteen' i Presteforeningen i 1955 skulle fortsette. Hauge var kirkenes grå eminens som var involvert overalt som utleder og styreleder – i Flyktningrådet, Kirkenes Nødhjelp, Nordisk kirkekonvent, Tilliggsgaven og Menighetspleiens Landsforbund for å nevne de viktigste. Dette åpnet dører også for Georg Hille. Han skulle selv bli styremedlem i Kirkenes Nødhjelp 1976-84 og Nordisk-tysk kirkekonvent 1969-87. Henrik Hauge forble hans nære venn resten av Hauges liv. Da Hauge døde i 1995, skrev Georg Hille nekrologen. [Avisen Aftenposten 22. februar 1995].

Prestehverdagen i Oslo sentrum

Det ble et lite gap mellom drøm og virkelighet for kirkeformyeren som var blitt kallskapellanen i Oslo domkirke. Det ble praktisk preste tjeneste med forkynnelse, kirkelige handlinger og hjemmebesøk som kom til å bli en hovedsak i kallskapellanens hverdag. Som

sentrumskirke i hovedstaden var dessuten antall vielser høyt – særlig utensockns. Han fortalte internt om at det glapp en gang under lørdagens vielse nr. 2: det var lagt inn feil lapp i Alterboken og prestens sa feil navn på brudeparet. Det ordnet seg, men han var ulykkelig. Da ble kirkeijenester Gustavsen en stor trøst: 'Ja det med ro. Det er mye verre når brudeparet selv gjør en feil. Det glemmer de aldri. Men når prestens har gjort en feil, blir det fort glemt. Ja, de snakker sikkert allerede om det nå under bryllupsmiddagen: tenk hvilken tulling til prest – og hans far var til og med biskop! Kanskje blir han biskop selv engang! Da skal vi jammen minne ham på dette. Så ler de alle hjertelig'.

Noen refleksjoner over dette prestelivet 50 år etter, setter tiden og hans egen utvikling i relief:

«Da jeg var ung prest ... fulgte vi alterbokkriteriet til punkt og prikke. Vi avvek ikke med et eneste ord! Det var ikke noe annet den gang enn høymessertualet. Det var en slags alterbokfundamentalisme som gjorde seg gjeldende. Men så – først egentlig da jeg kom til Hamar i 1975 eller kanskje allerede da jeg kom til Kirkerådet i 1971 – begynte man å snakke litt om dette. Jeg har en bok her skrevet av Jan Oskar Utmem som er sokneprest i Uraniensborg i Oslo. Den heter 'tilbedelsens ansikt' – jeg leser den akkurat nå – om kroppens, sansenes og bevegelsens plass i gudstjenesten. Dette begynte å gjøre seg gjeldende på den tiden ... Så vokste det frem en klar erkjennelse av at når det gjaldt åndelig og kristelig liv, var det utallige andre måter å uttrykke seg på enn bare gjennom språk. Man måtte dessuten være seg bevisst at også kroppen vår – med de bevegelser vi gjør, det vi ser og det vi hører – må vektleegges på en helt ny og annen måte. Hva skulle man gjøre da? Noen begynte å bli karismatiske, men det slo aldri igjennom i folkekirken ... Eller man begynte å ta i bruk en del av de ting som f.eks. i min ungdom var helt forbudt. Vi turde nesten ikke tegne korsets tegn under velisignelsen. Det var ingen i min tid som lystet velisignelsen med hevede armer. Jeg har aldri gjort det. Men så vokste disse tendensene på seg. Og mange av oss synes nå at dette er blitt en berikelse til våre gudstjenester. Det gjelder ikke lenger bare høymessens, men også andre typer gudstjenester. Dette ligger ikke egentlig i selve høykirkeligheten – høykirkeligheten har ikke hatt noe særlig gjennomslag i Hamar bispedømme – men er knyttet til det folkekirkelige hos oss og behovet for høytid og det høytidelige».

George Hille ville med dette peke på forholdet mellom folkelighet og høytidelighet. Presten kunne være folkelig, selv om prestens høytidelig holdt seg til boka. Noen tiår senere var idealet for mange blitt at det å være folkelig var ensbetydende med å være uhøytidelig. George Hille har gjerne kommentert dette i forbindelse med at prestes Alterboken utenat og ville være personlig uten bok. Etter hvert gjorde disse prestene det hele på sin egen måte.

«Dette hadde jeg ikke sans for. Det at man er i en gudstjenestelig sammenheng og så bryter over som om man var på et møte – for å være hyggelig, jovial og personlig på en gal måte – har jeg ikke hatt sans for. I en liturgisk handling – når du doper eller når du holder i boka! Og så skal du gjennom det bevise at dette finner jeg ikke på sjøl! Forskjellen mellom lavkirkelighet og kirkelighet kommer frem bl.a. på den måten».

Dette er viktig for George Hille. 'Du må alltid være deg bevisst at du opptrer på vegne av noen', sa han internt i Bispegården. Det er forpliktende. 'Du skal ikke representere deg selv i slike tilfelle, men den du opptrer på vegne av. Nå en prest opptrer på vegne av Gud, må prestens legges vekt på at det er Gud – og ikke seg selv – prestens skal kommunisere på vegne av'. Dette gjaldt ikke bare prestes. Dette hadde gyldighet også for hans stab i Bispegården i

Hamar. De skulle representerte det organ de var knyttet til – enten det var biskopen eller bispedømmrådet.

Prestefelllesskapet – Ordo Crucis

I den menighetsbyggende tid i vår kirke på 1950-tallet så mange teologer vektlegging av prestefelllesskap og kollegatelllesskap på tvers av fakultetsgrensene som viktig. Noen universitetsteologer og MF-teologer ønsket å bygge bro over tidligere teologiske kløfter og dra sammen for en aktiv kirke. Noen av dem deltok aktivt i Teologisk forening som var et forum for både TF og MF – men det var i praksis kun for Oslo-folk. Noen MF-teologer fant sammen i felllesskapet i «Koinonia».

Flere universitetsteologer var organisert i Ordo Crucis som var dannet allerede i 1933 og hadde en felllesskapsbyggende profil. Skriftemålet, tidebønnene og gjensidig forbønn sto og står sentralt i Ordo Crucis. Felllesskapet ble ledet av et kollegium på tre og kollegiets leder hadde tittelen prior. Som kollektivt felllesskap ble dette for lukket for Georg Hille – og det personlige felllesskap mellom medlemmene ble kanskje for åpent? Uansett ble han ikke medlem, men gudstjenester og tekstgjennomgørelser var han med på en gang i blant:

«Du ble aldri medlem av Ordo? Nei, jeg har ikke hatt sans for å være med på såne ting. Du ble bundet opp og måtte avlegge løfte om ditt og dat ... Odd Godal bodde av og til hos oss på Vinderen og var Ordo-mann. Han var en av stifterne. De dro ned til kapellet i Frogner kirke. Etterpå hadde de tekstgjennomgørelser. Der var jeg med Odd i hvert fall to-tre ganger. Det ble imidlertid aldri til at jeg sa at dette ville jeg være med ... Noen MF-folk som Erling Sand, Sigurd Lunde og en del av den typen hadde dannet noe tilsvarende som de kalte «Koinonia» [dvs. felllesskap]. Ordo besto ellers hovedsakelig av TF-folk, bl.a. var Alex Johnson og Arne Fjølberg med».

«Siden jeg var prest i Domkirken ble kapellet der aktuelt ... Så skulle jeg sørge for at kapellet var åpent og kanskje til og med sørge for at det ble holdt en liten gudstjeneste. Deretter skulle vi gå opp til hotell Norrøna i Grensen for å sitte der å spise og snakke om teksten. Der kom jeg inn i et vennskapsforhold til flere, bl.a. fra MF. Siden jeg også hadde vært sekretær i Presteforeningen, kjente jeg til massevis av prestes fra begge fakulteter. Og det er nok en av grunnene til at jeg – som ikke sto for noen spesielle liberale holdninger – ble godtatt av folkene fra MF».

Georg Hille mente også at Ordo på en måte ikke tok klare nok standpunkt. Dette kunne imidlertid også oppfattes positivt i mange kreiser. I ettertid karakteriserte han profilen slik: «De ville ikke være med verken 'der' eller 'der' ... De ville verken være liberale eller noe annet, de ville være sentralkirkelige ... så ble faktisk Alex Johnson godkjent av indremisjonsfolket ... selv om de nok synes at han var litt for sprelsk ...».

Mot oppbrudd fra hovedstaden

Å bygge opp et menighetsliv måtte ta høyde for at Oslo domkirke favnet alt fra fasjonable strøk bak Slottet til saneringsmodne bygårder rundt Østbanen. Hjemmebesøk var en vanlig presteeoppgave og tredjepresten ringte på dørene begge steder. Han hadde sin vanlige søndagstur, men måtte avfinne seg med andredagene i høytidene. Tiden ble betydningsfull når det gjaldt det grunnleggende arbeid med alle prekenen. Han kunne hele tiden hente inspirasjon fra farens prekenmannus – sirlig innskrevet i inbundne bøker. De har alltid stått i hans bokhylle.

Sentrum i hovedstaden ble nok etter hvert et sted hvor han følte at han ikke fikk realisert visjonene om det aktive menighetsarbeid selv om menighetshuset i Incognitogaten 12 ble hyppig benyttet. Så hva da?

På slutten av tiden i domkirken [1962] fikk han stipend som ga mulighet for noen måneders studieopphold i Heideberg. Slikt er gjerne tegn på at fortøyningene begynner å løsne.

Sokneprest i Lom 1963-70

Hvorfor ble Georg Hille sokneprest i Lom? Var det noe han dro fra eller noe han dro til? Mannen med de urbane og aristokratiske trekk flyttet fra hovedstaden og til den norske fjellheimen. En forklaring er nok at katedraltilværelsen i Oslo domkirke ikke lenger var tilstrekkelig stimulerende – skjønt det skulle jo egentlig passe ham godt. Han kjente nok dyttet i ryggen. Men det var også noe som trakk:

«Jeg kan gjerne tilstå at jeg – i likhet med flere andre teologer – gikk omkring inne i hovedstaden med en romantisk lengsel etter den ro og fred jeg regnet med ville prege livet i en fjellbygd ... Selv om jeg var – og hvem vet om jeg ikke fortsatt er – et utpregget bymenneske», sa han i et portrettintervju i avisen Gudbrandsdølen 23. januar 1971.

Men hvorfor akkurat Lom? I samme intervju sa han:

«Under bilturen bl.a. med professor Jacob Jervell var det ikke minst det inntrykket jeg fikk av den mektige naturen som gjorde at jeg søkte soknekallet».

Mon tro om dette var en uttalelse mest beregnet på publikum? Var det slike ting som primært drev ham? Han kan neppe karakteriseres som et friluftsmenneske og fjellvandrer. Det han har drevet det til av friluftsliv, skjedde ved hjelp av sykkel. Senere ble den blå sykkel en ofte brukt med Bispegården som utgangspunkt.

Det var nok andre ting som var viktigere. Det var de mennesker han så som forbilder og satte høyt, som dro sterkest. Hans fars fortelling om fra visitasreiser i Ottadalen var noe. Men enda viktigere var nok kontakten med Gunnar Bondevik som hadde vært sokneprest i Lom før og under krigen. «Han var en viktig støttespiller for far under krigen». Da han i intervjuet ble spurt om han kunne navngi noen prester som hadde vært særlige forbilder eller som han hadde satt ekstre pris på, nevnte han 3-4 og sa spesielt: «Gunnar Bondevik var en dyktig og ordentlig prest». Hans gode venn Odd Godal hadde også snakket overstrømmende om prestejefenesten i fjellbygda Rauland. Så hørte han på dem og dro til Lom sammen med sin mor.

Kulturforskjellene ble tidlig tydelige. Han fortalte senere om det første besøket på prestekontoret. Det var en staut lomværing som kom.

‘Jeg skjønte først ingenting av språket – men etter noen minutter forsto jeg at det var noen som var død’, fortalte han ståen på bispekontoret i en lunsjpause.

Første gudstjenesten satte seg også fast i minnet. I intervjuet i avisen Gudbrandsdølen 23. januar 1971 fortalte han videre:

«La meg få trekke frem et lite minne fra den første prekenen i Lomskyrkja. Jeg hadde etterpå en følelse av at jeg hadde talt til en murvegg. Hadde liksom ikke funnet noen reaksjon verken til det onde eller gode ... Det skyldtes bare den enkle tingen at jeg ikke kjente lomværingene. De er ikke et folk av spontan natur. Så det var ikke rart at de ikke boblet over av begeistring fordi om det var kommet en yngre prest fra byen til

dem. Men det skulle vise seg at den kontakt jeg savnet den første tiden i Lom, ble ganske annerledes senere. Etter hvert lærte jeg å forstå de finslige uttrykksformene de har, og jeg lærte meg å sette stor pris på de åpninger lommærene ga av seg selv».

Georg Hille og lommærene fant hverandre. Han fikk utvikle en av sine sterke egenskaper: interessens for mennesker og evnen til å huske dem. Portrettintervjuet i avisen Gudbrandsdølen hadde denne overskrift: «Bypresten som lærte lommærene å kjenne». Siden intervjuet sto på trykk den siste uken han bodde i Lom, var det blitt tilstrekkelig avstand til at han kunne si:

«Jeg tror nemlig at jeg uten å skryte kan si at jeg kjenner alle som bor her i bygden».

Det var ikke skryt. Det var sant. Han ikke bare kjente alle – han visste alt om deres slektskapsforhold innenfor og utenfor bygda. Når han traff en ukjent som presenterte seg, kunne han raskt koble vedkommende til barn eller besteforeldre, gårder og grender, tanter, onkler, fetter, kusiner og hva det måtte være. Dette var en egenskap som ble meget høyt verdsatt: folk liket å bli sett og husket. Denne egenskap skulle han bli viden kjent for og han beholdt den hele sin preste- og bispetid.

Han fikk også omsatt sitt engasjement for kirkeformylse. Det ble ungdomsklubber både i Lom, Garmo og Bøverdalen. Avisen Gudbrandsdølen rapporterte 13. desember 1968:

«Vi kjører ferdigpakkede kvelder på alle tre stedene. Det vil si at vi benytter det samme programmet i Garmo som i Lom og Bøverdalen. Å arrangere en ungdomskveld fordrer såpass mye planlegging og innsats på forhånd, at vi vanskelig kan klare å lage et nytt program til hvert av stedene ... Vi har nå så mange med på ungdomskveldene at vi faktisk har måttet opprette en 1. og 2. divisjon når det gjelder spillene».

‘Soknepresten kan umulig klare alt dette alene’, spør journalisten. «Nei, det er et arbeidsteam av oss på 7 ... Vi må faktisk være såpass mange for å kunne drive skikkelig ... Vi satser på å skaffe et miljø for ungdommen. Dette mener vi å ha klart. At det i det hele tatt kan skapes et miljø av en eller annen art, er ikke kirken uvedkommende. Bare miljøet er godt, sier Hille».

Den aktive soknepresten er avbildet i avisen iført lusekofte. Selv om slippet er på plass, er dette et sjeldent bilde.

Han kunne senere – da han før bispevigslingen så tilbake på sin prestejeneste – uttale i sitt bispevitte om de stedene han hadde vært:

«Spennvidden mellom sentrumsmenighetene i Domkirken i Oslo, Korskirken i Bergen og fjellfolket i Lom, Bøverdalen og Garmo var mer geografisk enn kirkelig».

Det var menneskene som sto i sentrum for hans oppmerksomhet.

Var det nå?

Prestetjenesten i Lom var en selvstendig stilling. Det var ingen flere prester. Han var alene om menighetsarbeidet selv om organist, klokker og kirkefjerner deltok ved gjennomføringen av gudstjenester og kirkelige handlinger. Innen menighetsarbeidet var han avhengig av frivillige. Han savnet medarbeidere.

Var det nå her i Lom at engasjementet for tjenstedifferensiering og ønsket om et større knippe av kirkelige fagmedarbeidere ble tent? Det skulle bli en hovedsak i hans neste stilling og senere som biskop.

En lærdom fra Lom var i hvilket grad forhold utenfor bygda innvirket på livet innenfor bygda. I intervjuet sa han dette om hvordan kirkestrid mellom konservativ og liberal – og de strids spørsmål som fulgte i kjølvannet av biskop Kristian Schjelderup med helvetes-debatt og ordinasjon av kvinner – hadde virket inn på de kirkelige forhold i Lom:

«Det var veldig mye motsetninger i kirken på denne tiden. Da jeg kom til Lom, merket jeg ingen ting av dette da jeg var menighetsprest», sa han i samtale i 2013.

Han ville nok vurdert det på samme måte 50 år tidligere da han bodde i Lom.

Bølger i Presteforeningen

Georg Hille kom allikevel midt opp i tidens kirkestrid som medlem av landsstyret i Presteforeningen. Den første kvinnelige prest Ingrid Bjerkås hadde søkt om medlemskap i Presteforeningen i 1963. Det skapte rabalder i organisasjonen og det måtte til en ekstraordinær generalforsamling i 1965 etter at saken ikke hadde funnet noen løsning på generalforsamlingen i 1964.

Et stort flertall i foreningen var imot kvinnelige prester. Hvordan kunne dette løses? Ingrid Bjerkås var jo prest! Løsningen måtte dessuten nedfelles i paragrafer og ikke kun proklameres gjennom erklæringer. I foreningens lover ble det første løst gjennom å stryke ordet 'felles' i formalsparagrafen; 'Foreningens formål er å samle ... til felles oppbygging og løsning av felles oppgaver i kirkenes tjeneste ...'. Flertallet mente altså på denne tiden at dette kunne ikke menn og kvinner ha felles. Dermed ble bestemmelsen om medlemskap endret slik at det ikke bare var ordinerte prester som kunne bli medlemmer av foreningen, men også *teologiske kandidater*. Altså også uordinerte. Den erklæring som i tillegg skulle bli nødvendig – og som var en hovedgrunn til at endringene i paragrafene fikk flertall – sto landsstyremedlem Georg Hille bak. Hans forslag som ble vedtatt lød: 'Generalforsamlingen har med dette ikke tatt stilling til det teologiske kontroversspørsmål om kvinnelige prester'. Dermed var to ting oppnådd: Ingrid Bjerkås kunne bli medlem av Presteforeningen – og foreningen slapp å oppleve både splittelse og masseutmelding. Diplomaten hadde bidratt til å ro det hele i land.

Prestekomiteen

Han murte seg altså ikke inne i Lom og ble ikke glemt i hovedstaden fordi han flyttet. Hans kompetanse var ønsket i arbeidet med ulike sider av kirkeordningen. Han ble med i «Prestekomiteen» i 1968. Den var oppnevnt av Bispemøtet og det var vennene Gunnar Bondevik, Tord Godal og Georg Hille som møttes med biskop Tord Godal som formann. Georg Hille kjørte sin Volkswagen t/r Lom-Oslo mange ganger. Det lå nok utenfor hans synsfelt at han kunne ta toget.

«Utvalegets rapport har vært det viktigste dokumentet for utvikling av prosterollen», skrev Morten Huse i sin studie om prosten. [Morten Huse: Prosten (KIFO-rapport 10 1998), side 27]. Prestekomiteens arbeid ble starten på en 35 års utvikling av prostienheten og prostens stilling. Det første konkrete resultat av prestekomiteens arbeid kom meget hurtig: mens prosten tidligere var valgt av sokneprestene i prostiet, bestemte Kirkedepartementet i 1969 at prostefunksjonen skulle knyttes fast til et sokneprestembete. Siden dette først kunne skje ved ledighet i vedkommende sokneprestembete, tok det et tiår før reformen var gjennomført i hele landet.

Ellers la utvalget vekt på at tilsyns-, vigslings- og kollegiale oppgaver var prostens viktigste. Selv om Georg Hille ikke var prost, forsøkte han å få til kollegiale samlinger for prestene i

Nord-Gudbrandsdal. Satsningen på prostene skulle følge ham resten av tjenestetiden. Som biskop fikk han utbedret et systematisk opplegg for prostebesøk menighetene i 1983. Flere andre bispedømmer kopierte Hamar-modellen. Da den første tjenesteordning for proster ble fastsatt av Kirkedepartementet i 1993, ble faste prostebesøk i menighetene innført som en embetsplikt for prostene. I 2004 ble prestegjeldene nedlagt, prostiet ble tjenestedistrikt for prestene og prosten ble som arbeidsgjivers representant prestenes nærmeste overordnede.

Kirkeformer igjen på dagsorden

Det kirkelige reformarbeid hadde nærmest avgått med en stille død som følge av kirkeordningsloven av 1953. Fra Lom hilste han derfor meget velkommen at vennen biskop Per Juvkam i Bjørgvin sparket i gang igjen den kirkelige reformbevegelse på Det frivillige kirkelige landsmøte i 1965. Juvkams initiativ skulle resultere i Birkeli-kommisjonens utredning i 1969 og Støylen-kommisjonens i 1973. Disse skulle legge viktige premisser for det videre reformarbeid og for mye av hans eget engasjement.

«Det var Per Juvkam som gjorde meg til reform-mann».

For øvrig mente han at Per Juvkam ikke hadde fått skikkelig kredittering for sine store bidrag i reformarbeidet. Han fikk derfor utgitt Per Juvkams manuskript om 'Kirken i statskirken. Noen refleksjoner om Reformbevegelsen av en som var med' i 2002.

Kirken i lokalsamfunnet

Betydning av folkekirken i lokalsamfunnet satt igjen som et sterkt inntrykk fra Lom. Eller sagt med en formulering fra det senere arbeid med kirkeordningen: soknet som grunnenheten i kirken.

«Den tradisjonelle soknemeningen i landdistriktene har ennå en lang framtid for seg, fordi den har så dype røtter», sa han i et intervju i ukeavisen Vår Kirke i 1970.

Dette skulle han ta med seg og få gjennomslag for i det største utredningsarbeid om kirkeordning han senere skulle få ansvar for. Kirkelovutvalget fremla sin innstilling i 1989 i serien Norges offentlige utredninger: NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning*.

Her tok han også med seg en annen lærdom fra Lom. «Hva var det mest skuffende», spurte avisen Gudbrandsdølen i avskjedsintervjuet 23. januar 1971.

«Det var nok byggesaken. Det at planene for bygging av en vinterkirke her i Lom ble skjøvet ut på ubestemt tid. Dermed ble det lagt en sterk hindring på veksten i menighetslivet. Jeg kan ikke se det annerledes, men etter hvert som tiden har gått, er jeg også blitt klar over at ved at byggesaken ble skjøvet ut i tid, unngikk vi en splittelse i menigheten. Ellers har denne hendingen lært meg en ny og meget viktig ting: enhver sak må ha sin historie – også byggesaker. Dette tror jeg også andre medlemmer av soknerådet har lært».

Saken var at en kald stavkirke var nærmest ubrukelig på vinterstid. En isolert og oppvarmet vinterkirke ville kunne bli et samlingspunkt og en arena for menighetsaktiviteter vinterstid. Slik gikk det altså ikke. Rikssantikvaren satte ned foten. Da var det ikke aktuelt for kommunen å gå inn med midler. Men han hadde registrert i planprosessen at en bevilgning fra kommunen ville sitte langt inne. Det var en vanskelig politisk prioritering blant mange andre lokale formål. Det var en lærdom med henblikk på det senere arbeid med den lokale kirkes ordning. Men det var også en lærdom at slike prosjekter kan skape splid. Dette skulle han flere ganger erfare som biskop.

Trøsten var at splittelse var unngått. Slike splittelser i Ottadalen kunne lett følge skillelinjene fra krigens dager. Det ville han for enhver pris unngå. Det var derfor han 20 år senere som biskop så de tragiske konsekvenser i forbindelse med 'Vågå-saken' da bygda delte seg i spørsmålet om den gamle prestegården som bosted for soknepresten.

Var det nå?

Var det nå i Lom at kimen ble lagt til hans skepsis mot å bygge opp finansieringen av den lokale kirke på de lokale politikeres velvilje? Som kirkerådsdirektør tok han saken opp og fikk utarbeidet utredningen «Finansiering av kirkebygg» i 1973. Han deltok selv i komiteen som laget utredningen. I Kirkelovutvalget – NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning* – sto han hardt på for å formulere objektive kriterier som lovreulerte kommunens økonomiske forpliktelse bl.a. til kirkelige stillinger. Men det slaget tapte han i den etterfølgende politiske behandling. Når det gjaldt nye kirkebygg foreslo utvalget en statlig støtteordning der staten gikk inn med 40 % av et kirkebyggs normerte kostnader – og at det ble satt av 40 millioner årlig til dette i statsbudsjettet. Det skulle gi mulighet for 5 nye kirker hvert år. Men heller ikke dette forslaget ble realisert. Kirkeloven av 1996 videreførte tidligere ordning.

Det var ikke unaturlig at det før eller siden kom en reaksjon. Det tok lang tid og først en god stund etter at han var blitt pensjonist:

«Angrer bittet», sto det å lese i avisen Vårt Land i 2003 [udatert utklipp]. «Kirkelov-arkitekt Georg Hille ville ha innført medlemsavgift». «Biskop Georg Hille mener Den norske kirke snarest bør gjøres uavhengig av offentlige budsjetter. Han angrer på at utvalget han ledet ikke stod sterkere på for å få det til». «Kanskje utløser den nåværende krise en ekstrasbevilgning, men hva slags løsning er det i det lange løp».

«På nesten hele 1980-tallet ledet biskop Georg Hille forarbeidene til det som er dagens kirkelov. Det er under denne loven lokalarkitekter nå årlig vrir seg for å unslippe kommunepolitikernes budsjettøks». «Vi ønsket å innføre faste kriterier som kommunene skulle betale etter. Men da vi var ferdige, kom kommuneloven, og kommunene ønsket ikke å la seg binde av noe slikt system».

Mot oppbrudd?

Georg Hille ble nok vurdert av menighet og kollegaer som en vellykket prest som løste sine oppgaver i Lom til alles tilfredshet. Men hva mente han selv om å være prest?

«Er det hyggelig å være prest?», spurte avisen Dagningen 28. mars 1969. Svaret var typisk og ærlig: «Nei. Ikke hyggelig. Jeg ville sluttet som prest i morgen den dag dersom jeg ikke hver eneste morgen visste at Gud befaler meg å være prest. For meg er prestegjermingen et kall. Jeg er ikke prest av lyst, hvis Gud sier til meg i morgen at jeg skal slutte med dette, vil jeg følge meg lettet. For meg er dette å utføre prestegjermingen utelukkende et imperativ fra Gud».

Det er ikke ofte man leser slikt. Men det var nok flere nysanser i dette bildet. Med i helhetsbildet hører også embetsmanns- og familietradisjonen. Den ville han ikke svikte når han først hadde gjort sitt valg.

Men budskapet var klart: Så lenge Gud ville, var han prest. Men ville Gud noe annet? Det ville Gud.

Kirkerådet 1971-75

Et nytt kall

Tanken på å bytte beite, satt langt inne hos Georg Hille:

«Jeg flytter ikke frivillig fra Lom. Det kan De skrive opp!», sa han til Arvid Møller i avisens Dagingen 28. mars 1969 – altså bare ½ år før flytting skulle bli en realitet.

Georg Hille ble sterkt oppfordret til å søke den nyopprettede stillingen som daglig leder av Kirkerådets virksomhet. 'Alle' pekte på ham – men de fleste antagelig uten å si det direkte til ham. Det var likevel ikke oppfordringer som fikk han til å søke.

«En kveld i 1970 ringte telefonen ... [Det var Tord Godal som ringte]. 'Du har vel søkt stillingen i Kirkerådet?', ville vennen vite. 'Nei', svarte Hille. 'Da må du sende telegram nå i kveld', mente vennen. Hille sendte ikke noe telegram den kvelden, for han skjønte ikke hva han hadde i Kirkerådet å gjøre. Han måtte tenke over saken. Da lyset var slukket, sovnet han like raskt som han pleide. Hver morgen leser Georg Hille to kapitler i Bibelen, Han husker ikke i dag GT-teksten denne morgenen, men fant ikke råd der. Han husker heller ikke i dag hva som sto i NT-teksten. Han husker bare at den talte så direkte til ham at han ikke lenger kunne tvile. 'Det hender at du nesten hører stemmen når du leser'. Det var bare å legge sammen boken å sende telegrammet. Hadde jeg ikke lest det kapitlet akkurat da, hadde jeg ikke havnet i Kirkerådet og sikkert ikke blitt biskop heller. Det er nesten hele livet mitt det, fastslår Hille».

[Intervju i anledning 80-årsdagen i avisens Vårt Land 27. desember 2003].

Gud ledet. Kallet kom. Da var det gjort. 'Det var den mest avgjørende kallssituasjonen i mitt liv', forteller han i dag.

'Kontorsjef', het stillingen da den ble opprettet og den ble utlyst som 'kontorsjef'. Men diskusjonen fortsatte. Kirkedepartementet bestemte til slutt at stillingen skulle kunnngjøres på nytt som 'direktør'. Det var etter at Georg Hille hadde søkt – og han fikk beskjed om at han ikke trengte sende inn ny søknad. Nå meldte det seg mange flere søkere. Men det ble Georg Hille som fikk denne pionerjobben.

Til og med Kirkedepartementet ønsket ham. Da ansettelsesvedtaket i Kirkerådet var fattet 24. oktober 1970, tok det ekspedisjonssjef Øystein Jahr kun to dager å effektivere vedtaket. Ukeavisen Vår Kirke skrev i oktober 1970:

«Antagelig har Kirkedepartementet aldri noensinne strødd sand på så raskt og med større velvilje».

Den nylisatte avslørte sin avsky mot å tenke i maktkategorier, sitt behov for å snobbe nedover og for å ta avstand bra alt som smaker av jaleri. Karakteristisk for ham som person fulgte han opp med følgende klare tale i et tiltrødelsesintervju i avisen Nationen i oktober 1970:

«Jeg er særlig glad for denne direktørtittelen og ekstra tåpelig synes jeg det lyder med *kirkeledirektør*. Hva sier den tittelen? Ingenting! Bare tull! Noe bedre blir det om man koster på seg noen bokstaver til og sier *kirkerådsdirektør* ... Det var kanskje noen som oppfattet det som snobberi at tittelen ble endret fra kontorsjef til direktør. Men jeg kan forsikre om at det lå realiteter bak vedtaket. Kirkerådet er også et ledd i vår statskirkes offisielle status og som sådan mente man at det var av stor

George Hille kom til Kirkerådet da Aksjon Ansvar skulle settes i gang. Dette var midt i blinken for ham. Nå kunne han stå i spissen for en landsomfattende menighetsaksjon som tok sikte på å sette i gang ny menighetsaktivitet. Pastor Ole Bjørn Høiesen var blitt innhentet fra Canada i

Ut på åkren

Det skulle bli hans hovedprofil på vegne av det nye organ i Den norske kirke. Han tok utgangspunkt i det praktiske arbeid som skulle gjøres – og hvem som kunne gjøre dette best. Han pekte dessuten i samme intervju i avisen *Nationen* på alt det gode som finnes i kirken: folkereligvisitetens betydning, de kristelige organisasjoners styrke og soknemeningen som grunnenhet. Med dette som utgangspunkt pekte han på behovet for demokratisering og tjenstedifferensiering og advarte mot byråkratisering. I de mer kontroversielle teologiske og etiske spørsmål skulle konkretiseringene komme senere i livet. Det lå ikke for George Hille å heise slike flagg i utrenghet. Det var heller ikke hans jobb som kirkerådsdirektør.

«Nå kirkekjendis og skyteskive avskyr snakke om Kirkerådet som maktfaktor», lød overskriften i avisen. «De insisterer ikke på at Kirkerådet skal bli en ny maktfaktor», spør intervjueren, «En slik tanke byr meg meget imot. Jeg tror at dersom vi tenker og argumenter ut fra maktkategorier, er vi inne på farlige veier». I stedet pekte han de positive mulighetene: «Vi trenger å få gjort en masse ting i kirken og diskutere hvem som skal gjøre dette. Og da blir hovedspørsmålet: hvem kan gjøre den bestemte oppgaven best?».

Markene som åpnet seg for det nyopprettede Kirkerådet var stort sett upløyd – selv om et frivillig Bispedømmerrådet hadde eksistert fra 1964 med den dynamiske Jens Wisløff som formann. Kirkerådet ble lovfestet i 1969 og det nye rådet ble valgt av Bispedømmerrådet i 1970. Det var en del navnestrid og det nye organet fikk det lange navnet: Bispedømmerrådetenes Fellestråd / Kirkerådet. Kontoret var i toppetasjen i Munchs gate 2 og var samlokalisert med andre kirkelige instanser – så det ble et lite Kirkens Hus. Staben besto av 8 personer, hvorav den ene halvparten var statslønnet og den andre av innsamlende midler. I 1974 var de blitt 14 og hadde av den grunn måttet flytte året før til Geitmyrsveien 45.

Selv om det hadde vært en frivillig forgjenger, var Kirkerådet som lovfestet organ noe nytt og det skulle finne sin form og sin plass i et kirkeleg landskap. George Hilles gode venn Per Voksø var blitt formann i det nyvalgte rådet. De var parhøstet som dro sammen. I tilfølgelsesintervjuet i avisen *Nationen* i oktober 1970 ble han utfordret til å kommentere relasjonene mellom det nye organet og Kirkedepartementet, Bispemøtet og de frivillige kristelige organisasjoner. Maktkamp og konflikt ville han ikke høre tale om.

Upløyd mark

George Hille bøyde seg for hensynet til kirken og tiltrådte som direktør 1. februar 1971. Hadde det vært opp til ham selv, hadde han greid seg bra som sekretær.

«godt kirkerådssekretær.» som vi kjenner fra de kirkelige og kristelige organisasjoner. Eller hvorfor ikke kort og mer kirkeleg preg. Selv synes jeg det kanskje hadde vært greit med *generalsekretær* det vært snobbete hensikter bak, er jeg overbevist om at det var valgt en tittel med et betydning at dette organet ble plassert på et nivå som betinger direktørtittelen. Hadde

1969, og sammen med et liten stab og mange frivillige var aksjonen grundig forberedt. Aksjonsmaterieell, instruktørmappe, aksjonsbåndbok, lederproslyrer, samtalehefte og PR-broslyrer lå klare. Aksjonen ble lansert i 1971 med oppfordring til å opptre prostikonkakter og aksjonsutvalg i menighetene. 220 menigheter var med og 100 prostikonkakter var på kurs. Aksjonen ble en suksess. Den resulterte for de fleste menigheter i økt givertjeneste, nyrekruttering til verv og planmessig organisering av menighetens arbeidsformer.

Aksjonen bidro til å tydeliggjøre menighetsrådets ansvar for å planlegge og sette i gang aktiviteter. Menighetsrådet var det lokale styringsorgan og Ola Rypdals 'Håndbok for menighetsrådet' lå klar da Georg Hille begynte. Han fikk den revidert i 1974. Siden er ny utgave kommet hvert fjerde år utgitt av Kirkerådet.

For Georg Hille var det viktig at Aksjon Ansvar ble en flopp. Han var formøyd med starten som omfattet noen menigheter og lanserte nå menighetsplanlegging for alle landets menigheter som det neste satsingsområdet for Kirkerådet. Til dette hørte også arbeidet med de kirkelige strukturer lokalt: har vi den rette – eller en for gammel – kirkelig inndeling lokalt for å møte utfordringene? Svein Takle ble headhunter for å jobbe med begge deler. Til dette saksfellet hørte også arbeidet med den kirkelige bemanning. En stor mannskapsundersøkelse ble satt i gang for å kartlegge behovet og legge grunnlaget for å få opprettet flere stillinger. Dette var før kvinnebevegelsen i kirken hadde bidratt til bevisstgjøring om bruken av språket 10 år senere het det ikke lenger 'bemanning', men 'betjening' og ikke lenger 'mannskapsundersøkelse', men 'stillingundersøkelse'.

Nå arbeidet kirkerådsdirektøren med noe han mente var viktig og betydningsfullt for kirken lokalt. Menighetene skulle sette i bedre stand til å løse sine oppgaver. Både råd og sekretariat skulle være tjenesteytende overfor menighetene. Menighetene var målgruppen og den aktive menighet var målet. Dette var begrunnelsen for opprettelsen av Kirkerådet, Kirkerådets hovedprofil fra starten av og Kirkerådets viktigste arbeidsfelt i årene som fulgte. Kirkerådets profil ble først endret gjennom opprettelsen av Kirkemøtet i 1984. Nå skulle også Kirkerådet være saksforberedende og utøvende organ for Kirkemøtet.

Kirkerådsdirektøren måtte svare på innvendinger om at planlegging og organisering kunne stå i motsetning til Den hellige Ånds frie gjerning blant mennesker. Kunne det også føre til en byråkratisering av menighetslivet? Da ga Georg Hille et tydelig svar og gjorde plan og orden til en kristelig dyd i ukeavisen Vår Kirke 1. mars 1974:

«Flere har kastet inn en brannfakkell om at livlige og levende menigheter ikke er det samme?», spurte intervjueren Helge Kjøllesdal. «Til det har jeg å si at levendegjøring ikke har noe med organisering å gjøre. Planløshet er ingen garanti for at vi blir andelige. På den andre side må vi være klar over at vi ikke kan organisere frem andelig liv. Det har med forkynnelse og omvendelse å gjøre. Men rot og tilfældigheter har aldri tjent det andelig liv. Når vi f.eks. legger frem en helhetsplan, er det for å kunne bruke menighetens krefter maksimalt. Det gjelder å bruke kreftene, ikke spille dem. I denne sammenheng må nådegavene forkynnes frem».

For Georg Hille var orden en av følgene av Den hellige Ånds gjerning. Han sa aldri at rot og orden var djevelens verk, men mon tro han mente det?

«Jeg pleier å sammenligne det andelige liv med vann. Hvis det ikke holdes på plass i en form, renner det bare ut. Det beste og sanneste andelig liv lever i faste former». [Avisen Oppland Arbeiderblad 6. juni 1987].

Som direktør for et nyopprettet organ, måtte både han og Kirkerådet finne sin plass i kirkebildet. Det bød på utfordringer. Det eksisterte en stor skog av selvstendige organisasjoner og institusjoner som var vokst opp etter krigen og særlig på 1950-tallet. Hvordan skulle et sentralkirkeleg organ forholde seg til dette? Legge de andre under seg eller la de holde på som før? Igangsatte egenaktivitet som de eksisterende aktører kunne oppleve som konkurranse? Skulle de andre tillates å være en bremsekloss for Kirkerådet? Det ble en balansegang. I denne situasjon var det bra å ha en diplomat som Georg Hille som direktør – med liten prestisje på egne vegne og mangel på behov for å bestemme over andre.

Det som skjedde var at Kirkerådet bygget opp en omfattende egenaktivitet – og lot veien bli til mens man gikk når det gjaldt forholdet til andre aktører. Fremfor alt ønsket man ikke å begrense deres selvstendighet. En hovedprofil var det løpende servicearbeid overfor menighetstrådene, bispedømmerådene og andre instanser. Virksomhetsområdene omfattet diakoni, forsøksvirksomhet, informasjons tjenester, strukturerings- og planleggingsarbeid, menighetsplanlegging inkludert Aksjon Ansvar, konfirmasjonsarbeid, voksenundervisning, sosial-etiske spørsmål, menneskapsundersøkelse, kirkens byggetjeneste, kirke/iddrett-arbeid samt kirken og turismen. Dette var et bredt oppgavefelt.

Til å bistå sekretariatet ble det på hvert område oppnevnt utvalg. Det kom nærmest til å svulme ut, mente noen. I 1974 var det 232 medlemmer i utvalgene – 84 prestes og 148 lekfolk fordelt med 54 kvinner og 178 menn. Halvparten kom – 'av økonomiske grunner', sa direktøren – fra Oslo-området. Det rommet spenninger: mellom by og land, mellom Østlandet og Vestlandet, og mellom Nord og Sør. Når det gjaldt det siste, fortalte Georg Hille internt følgende historie: Han var i Tromsø for å ha møte med bispedømmerådet og fortelle om Kirkerådets arbeid og planer. I bispedømmerådet satt også læstadianerhøvdingen Andreas Esbensen fra Vadsø. Da kirkerådsdirektøren var ferdig, ble ordet gitt fritt. Esbensen sa da: 'hva het han – han i tønna? Diogenes var det, ja. Da Aleksander den store kom forbi og ba Diogenes ønske seg noe, ba Diogenes kongen flytte seg slik at han ikke stengte for sola'. Budskapet var klart: her i nord stengte kirkerådsdirektøren for solen. Det må ha vært tungt å ta opp tråden igjen etter dette!

Tanken bak det store frivillige apparat i Kirkerådets utvalgsstruktur var en arv fra 1950-årene og fremover: få flest mulig med og engasjere frivillige i kirkens arbeid. Men det innebar en utfordring; hvordan holde alt dette sammen? Innebar dette en topptung organisasjon med en aktivitet som grunnplanen ikke maket å fange opp? Dette skulle bli hovedutfordringer i Kirkerådets arbeid på 1980- og 90-tallet. Georg Hille fikk senere dette i fanget i Hamar bispedømme. Også i bispedømmet hadde volumet vokst. Allerede i 1979 måtte utvalgsstrukturen i bispedømmet reduseres. Nå var ikke poenget lenger å få flest mulig med, men å arbeide mest mulig strategisk og effektivt.

Georg Hille hadde signalisert tydelig ved sin tiltrædelse at Kirkerådet ikke skulle bli en maktfaktor. Hvordan gikk det? På Bispedømmerådernes Fellesmøte i 1974 kunne noen erfaringer allerede oppsummeres. Sammenfattet var inntrykket:

- Overfor bispedømmerådene: et utmerket samarbeid
- Overfor Bispedømmet: en naturlig arbeidsdeling
- Over Kirkedepartementet: Et samarbeid med friksjoner

Men noen endringer hadde skjedd: Norsk menighetsinstitutt ble nedlagt i 1972 og det ga utvidet handlingsrom for Kirkerådet. Det samme skjedde med Kristen innsats for uløste

oppgaver og ressursene ble overført til Kirkerådet. Diakoniråd for Den norske kirke kom inn under Kirkerådets paraply.

Det var Ivar Ramvi som ble Georg Hille etterfølger som kirkerådsdirektør. Han hørte med i den kirkerådsstaben som Georg Hille overtok i 1971. Han hadde samme profil med menighetens aktiviteter og planleggingen av disse som det viktigste for Kirkerådet. Enkelte mente at Ola Rypdal – mannen bak 'Håndbok for menighetsråd' – også var en habil etterfølger. Det mente ikke Georg Hille. Rypdal var både kunnskapsrik og ustrukturert – som en 'uprogrammert datamaskin', sa han internt.

Demokratisering på tegnebrettet

To forhold som han brant for, måtte først på tegnebrettet: demokratiseringen og tjenstedtdifferensieringen. De hang dessuten sammen.

Spørsmålet om *demokratisering* brakte kirken inn i en brytnings- og omstillingsstid fra slutten av 1960-tallet som Georg Hille hilste meget velkommen. Overgangen fra embetsmannsstat til parlamentarisk demokrati hadde skjedd i statsstyret i siste kvartal av 1800-tallet med 1884 som det symbolet år. Da kom parlamentarismen. Nå var det kirkens tur.

Embetsmannskirken bygget ovenfra skulle suppleres med demokratisk valgte organer bygget nedenfra. Demokratiseringen av kirken foregikk i etapper på 1900-tallet med 1984 som det symbolet år. Da kom kirkemøtet.

Det frivillige kirkelig landsråd hadde oppnevnt Støylen-kommisjonen i 1969, og da utredningen kom i 1973 formulerte den tydelig at styringsoppbyggingen i Den norske kirke prinsipielt sett lå i den lokale menighet – som måtte bygge opp organer regionalt og nasjonalt for å ivareta styringsoppbyggingen på menighetens vegne. Dette var kirkens demokratiske utfordring. Georg Hille var hundre prosent enig. Han oppsummerte Støylen-kommisjonen slik:

«Vi er en Jesu Kristi kirke, og denne kirke er et trossamfunn»

For ham var det så personlig at han ofte omtalte det i andakts form. Han tok gjerne utgangspunkt i 1. kor. 12:28. Det er et bibelsk ord som omtaler nådegavene. En av nådegavene som regnes opp er: styringsoppbyggingen. Å utøve kirkestyre enten det er lokalt, regionalt eller nasjonalt er å utøve en andelig tjeneste i Guds menighet. Kirkestyret skal derfor kirkelige valgte organer stå for – og ikke stat eller kommune. Og heller ikke prestene alene. De skal delta som medlemmer av de valgte rådene.

«Dette har jeg fra far og Per Juvkam. Rett etter krigen følte far seg utfordret til å skrive om menighetsrådene og deres oppgaver. Han utga et lite hefte om det i 1946. [Henrik Hille: Menighetsrådenes ansvar og oppgaver]. Der finner du de første signalene om – og hvor helt avgjørende det er – at helt vanlige menighetsmedlemmer er med og bærer den kristne kirke og kirkelivet. Allerede fra da var jeg på den linjen».

Det lå altså i farsarven og var konkretisert av Per Juvkam.

Reformbevegelsen hadde heist tydelige faner. Dersom dens prinsipper skulle realiseres i praktiske ordninger, var det ingen vei utenom at statskirkeordningen måtte avvikles. Derfor måtte Staten komme på banen og Sivertsen-kommisjonen ble oppnevnt i 1971. Utredningen kom i 1975 i serien Norges offentlige utredninger: NOU 1975:30 *Stat og kirke*. Flertallet foreslo at statskirkeordningen ble avviklet. Per Juvkam var et av medlemmene i kommisjonen og tilhørte flertallet i dette spørsmålet. Georg Hille var igjen hundre prosent enig. Han hadde

vært kirkerådsdirektør i en betydningsfull tenkeperiode i Den norske kirke og vært i en sentral posisjon under denne prosessen.

Han var også en dyktig strateg sammen med formannen Per Voksø. NOU 1975:30 *Stat og kirke* skulle ut på høring. Sammen klekket de ut ideen om å være tidlig ute med Kirkerådets høringsuttalelse. Formannen Per Voksø og den nye direktøren Ivar Ramvi bevirket at Kirkerådets høringsssvar ble sendt til alle høringsinstanser. De som ville forenkle jobben litt, kunne bare slutte seg til Kirkerådets uttalelse.

George Hille skulle følge saken videre i egenskap av biskop. I bagasjen hadde han kompetanse og synspunkter som hadde formingsverdi for hele kirken.

Tjenestedifferensiering på tegnebrettet

Tjenestedifferensieringen var en annen side ved demokratiseringen. Tjenestedifferensieringen handlet om nødvendigheten av ulik kompetanse for å løse kirkelige oppgaver, ordnede forhold mellom ulike stillinger og ikke minst: om forholdet mellom presten og de andre stillinger.

Alex Johnson hadde spissformulert problemstillingen allerede på Presteforeningens generalforsamling i 1954 etter et foredrag av den senere lederen for Norsk Menighetsinstitutt Eilert Dæhlin:

«Vi trenger en ny prestetype. Høvdingenes tid er forbi, mine herrer. Vi må være samarbeidsmennesker!». [Hans Christen Mamen; Inter Collegas. Den norske kirkes Presteforening 1900-75 (1975), side 84].

Presten skulle ikke lenger være alene, men omgis av en stab av ulike selvstendige fagmedarbeidere. Nå måtte dette både redigeres for prinsipielt og utnyttes i praktiske ordninger. Den tegneblyanten grep Kirkerådet.

George Hille hentet inn Bjørn Sandvik som utarbeidet en ressursmateriale om det prinsipielle. Hans materiale lå til grunn for den utredning om «Embetssteologi og tjenestedifferensiering» som en arbeidsgruppe la frem i 1975 og som ble utgitt av Kirkerådet samme høst. Gruppen var faglig sett meget tung – tre var dr.theol. – men dette var nok like mye et (kirke)politisk trekk. Konklusjonene skulle veie tungt i den videre prosess.

Den senere direktøren i Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon Frank Grimstad skulle – som konsulent i Kirkerådet på slutten av 1970-tallet – gå i gang med de praktiske ordninger. De ble utgitt i dokumentet «Tjenester og stillinger i Den norske kirke».

Det store sakskompleks om presten og de øvrige stillingsinnehavere i vår kirke skulle imidlertid bli et langt lertrekk – og blekingen foregår fortsatt. At dette er vanskelig, er intet nytt. Embetssteologi har vært drøftet i kirken gjennom 2000 år.

I en rekke uttalelser har George Hille kommentert grunnlaget for og nødvendigheten av tjenestedifferensiering. Følgende uttalelser kan tjene som en oppsummering:

«Så har jeg sagt at det å være medlem av et kirkeleg råd eller å ha administrative oppgaver på et kirkekontor – enten det er på bispedømmepplan eller på menighetskontoret – er like viktig og verdifullt som å gjøre tjeneste som prest. Det har jeg gnalt på – og det synes kanskje mange at jeg gikk for langt med».

«Alle tjenester er nødvendige og like viktige for at kirken kan leve og fungere. Det kan vi lese oss til hos Paulus». [Biskopens årsmelding 1992].

«Vi ville se på hverandre som like medarbeidere, men med forskjellige oppgaver. Jeg har fått mye kritikk for disse tendensene».

«Jeg har veldig sans for at hele menigheten er og skal være på samme nivå. Det kan kanskje kalles lavkirkelig, men det er ikke det».

«Det er forbi med den tid da prestene kunne stå i en særstilling som kirkelige ansatte», sier Hille. [Ukeavisen Vår Kirke 39/1980].

«Det som i min tid preget bispedømmet, var at tjenstedifferensieringen begynte å slå ut rundt omkring i menighetene. Vi fikk nye ansatte og nye tjenester. Dette skjedde i denne tiden. Det andre var at prestefellesskapet ble lagt stor vekt på. Prestene var på mange måter revet ned fra sin pïdestall. De var blitt mer lik alle andre. Mange av oss mener at dette har vært en riktig utvikling. Men noen prester synes kanskje at de er blitt skjøvet litt for langt mot likestilling. Dette lå i tiden fra 70-årene og fremover. Det merkes i dag i debatten om hvem som skal lede i soknene».

Tamnhulet var det bilde han gjerne brukte både som kirkedradsdirektør og senere som biskop. Alle tennene må være like store. Dersom ett er større – eller ett mangler – fungerer ikke Tamnhulet. Dette ble ikke sagt med bakgrunn i en mer produktivitetstremmende tilnærming, dvs. at en organisasjon skal fungere mest mulig effektivt for å produsere mest mulig – jo, det også! Men det ble sagt ut fra et menneskesyn: alle har samme verd, alle er like og alle er like viktige.

Det som i denne forbindelse har gjort ham aller mest opprørt – med sin teologiske, ideologiske og sosialdemokratiske profil – er standpunktene til hans gamle arbeidsgivere Presteforeningen og Kirkerådet når det gjelder det fremtidige arbeidsgiveransvaret for kirkelige tilsatte. For Georg Hille er en arbeidsgiverlinje helt selvsagt i en selvstendig kirke. Vi er alle like, vi har samme kall og deler oppgavene med andre likeverdige.

«Men når du ser på hva vi har vært med på i kirkeordningsspørsmålene og saken som nå var oppe på Kirkemøtet ... klarte bare noen få å holde tak i de gamle prinsippene. Kirkerådet var jo helt i fanget på Presteforeningen. Kirkerådet hadde skrevet og lagt det frem for Kirkemøtet at når kirken ble eget rettssubjekt, skal presteskapet inn som ansvar for dette rettssubjektet. Prestene skulle være der på toppen ... Kirkemøtet hadde flere ganger i tidligere møter sagt at det skal være bare én arbeidsgiverlinje, men det umuliggjøres dersom prestene settes der på toppen ... En arbeidsgiverlinje er viktig!»

Georg Hille var oppgitt og frustert både på kirkens og prestestandens vegne. Prestene holdt på sin status og sine oppgaver og hadde vanskelig for å dele villkår med andre. I hvert fall skulle de være sjef. For Georg Hille lå og ligger oppgavene i menigheten, med menighetsrådet som styringsorgan og med oppgavene likeverdig fordelt etter kompetanse og nådegaver. Han så det også slik at med denne særbehandling av presteskapet skjedde ikke den naturlige og nødvendige videre utvikling av den gamle embetsmannsstaten og embetsmannskirken. Han kommenterte utviklingen slik:

«... Alminneliggjøring har også ført til at prestene på den måten har kommet nærmere folk. Vi må ikke glemme at i det norske folk ligger det dypet en slags aggresjon mot denne makteliten som har vært der i århundrer. I en alminneliggjøring ligger det også å bli likestilt. Ser du på den vanlige prest i dag, ligner han eller hun de andre. De har

familie, barn og ligner mer på andre. Da blir det lettere å nå frem til folk og komme nærmere dem».

Men i dette spørsmål valgte verken Presteforeningen eller Kirkerådet etter hans syn å følge de teologiske og kirkelige premisser som kirken selv hadde lagt allerede fra 1960-tallet av og fremover. Verken det valgte råd, direktør eller sekretariat stilte opp. Det hele var et svik mot reformbevegelsen.

Biskop i Hamar 1975-93

Å bli biskop

Georg Hille var ikke tidligere blitt nominert til et bispeembete. Da Hamar sto for tur var det nærmest naturlig at han kom på tale. Han ble nominert sammen med bl.a. Andreas Aarli og de kom nok så likt ut av avstemningen. Begge fikk 100 førstestemmer. Det ble til slutt slik at mange kunne si: 'arvefølgen er sikret'.

Var han selv forberedt på dette? Han satt sentralt plassert og var med der det skjedde. Men han pusjet ikke på selv. Det ville vært utenkelig. Da han var utnevnt, ble han spurt:

«Ble De overrasket over utnevnelsen?»

«Jeg vet nesten ikke hva jeg skal svare på det. Overrasket for så vidt som jeg var fjern fra tanken da jeg flyttet ut av prestegarden i Lom til Oslo i 1971. For da solgte jeg det meste av møblene mine på auksjon – møbler som jeg i aller høyeste grad kunne ha bruk for i dag for å fylle dette huset på 520 kvm. Men da biskop Alex Johnson søkte avskjed, og folk begynte å diskutere etterfølgelsen, ble jeg tidlig klar over at mitt navn var i bildet». [Avisen Dagbladet 18. januar 1975].

Som sin bestefar hadde han store betenkeligheter overfor det som lå foran. Han sa dette om inngangen til bispetjenesten:

«Domkirkeodden betød ... veldig mye og jeg gikk ofte dit ut. Men det skjedde også en rent personlig historie. Etter at jeg var utnevnt til biskop, var jeg nok så nedfor egentlig og tenkte at dette kan jeg ikke og vil jeg ikke ... En dag gikk jeg ut til domkirkeruinene og stilte meg opp ved høyalteret. Jeg tenkte at jeg måtte si nei til denne tjenesten og gå ut den vanlige veien gjennom hovedskipet. Mens jeg står der slår klokken i Borgstuen – som ellers etter det jeg vet aldri gikk, ikke i min tid i alle fall – tre slag. Om det var imbillig eller om det var riktig, det aner jeg ikke. Men jeg hørte tre slag fra den klokka der jeg stod ... Jeg var jo en gammel prest som visste at tre slag med kirkeklokken betyr at 'nå begynner det'. Det var rett og slett en slags kallelse. Da tenkte jeg: 'du har ikke noe valg, du må begynne'. Så gikk jeg ut gjennom sakristiet».

Når Gud vil, er det bare å stille opp.

Hans forfjengjer, biskop Alex Johnson, skrev i Årbok for Den norske kirke 1975:

«Overgangen fra direktør til biskop blir stor, men for Georg Hille betyr det å vende tilbake til det han er mest glad i: arbeidet for mennesker i Guds menighet. Hans administrativt talent er vel alminnelig kjent. Nettopp derfor vil han få slike ting raskt fra hånden. For han er mest opptatt av det eneste her på jorden som egentlig fortjener interesse og kjærlighet; alminnelige mennesker».

Det lå nok også mye av Alex Johnson selv i denne beskrivelse. Georg Hille ville aldri sagt at målsettingen med det administrative er å «få slike ting raskt fra hånden». Det administrative var for viktig til å bli omtalt på denne måten. «Slike ting» tok Ingeborg Pettersen på bispeskontoret seg av for Alex Johnson – slik hun hadde gjort det for biskop Kristian Schjelderup siden 1951 og nå skulle hun fortsette med Georg Hille fra 1975. Men at han var mest glad i arbeidet i Guds rike og i mennesker, var rett registrert.

«Det er viktig at en biskop er god teolog» sa han i intervjuet da han så seg tilbake. «Men man behøver ikke å være fagteolog for å være en god biskop. Jeg var da ikke noen glimrende teolog da jeg studerte. Men så har jeg oppdagert etter hvert som tiden har gått fremover, når vi kom til forskjellige spørsmål, at et godt judio er ikke viktig ... Jeg er nok ikke så veldig kunnskapsrik, slik at jeg derfor vet mye om teologi og hvem som har skrevet hva: Men min teologiske kompetanse er mer det jeg har tilegnet meg av innsikt etter hvert».

Kom det noen programklæring?

Avisen Aftenposten spurte raskt etter utnevnelsen om dette [13. desember 1974]:

«Jeg vet ikke, og har dessuten ikke utarbeidet noe program. Men jeg er opptatt av å bygge ut menighetene med flere stillinger».

Han hadde selv sagt ikke tenkt gjennom det. Det lå dessuten ikke for Georg Hille å komme med noen programklæring. Men tjenestedifferensiering og flere stillinger var det første han tenkte på fordi det uansett lå høyt oppe i bevisstheten – både gjennom erfaringene fra Lom og prioriteringen av arbeidsoppgaver i Kirkerådet. Menighetsoppgavene skulle løses og til det trengtes flere medarbeidere og ulike typer medarbeidere.

Dagen etter kom en ny – og kanskje enda mer typisk – ryggmargstrekk:

«Visitasene og kjendiseriet må bygges ned». [Avisen Vårt Land 14. desember 1974].

«Det må arbeides mer med om visitasen har den rette form». [Avisen Gudbrandsdølen 1. februar 1975].

Formuleringen i Gudbrandsdølen var omhyggelig valgt. Han hadde tenkt mer. Det var ikke visitasens innhold som trengte bearbeidelse, det var visitasens form.

Med visitasene tenkte han nok spesielt på erfaringene fra Schjelderups tid da biskopen – slik Georg Hille så det – reiste rundt i strålefryd og ble hyllet. Om biskop Rosemarie Köhn, som etterfulgte Georg Hille på bispestolen, fortelles en historie fra en visitas i Valdres: 'Se, hvordan de flagger for deg', sa sjåføren i bilen hun kjørte. 'Det er ikke for meg, vet du', svarte Köhn, 'det er for biskopen'. Schjelderup ville neppe sett denne nyanen. Georg Hille så den meget tydelig og ville ikke inn i kjendiserollen. Derfor brukte han f.eks. aldri bispekåpen på visitas. Å være biskop var å være til for menighetene og inspirere dem til innsats.

Han begynte slik moderne næringslivsledere ofte gjør: han håndplukket nye medarbeidere. De var nok dyktige de som var der, men han ville ha unge og godt utdannede folk som var i pakt med den nye tid han så komme. Etter 3 år var tre nye medarbeidere rundt 30 år gamle på plass i bispegården: Brith-Aina Henriksen, Knut Andresen og Tellef Raustøl. Brith-Aina Henriksen

Nye medarbeidere

Så kom Georg Hille i 1975. Det var barndomshjemmet han kom tilbake til. Han hadde et forhold til strøket, hagen, bygningen og hvert eneste rom. Huset var i ferd med å skifte karakter fra hjem til kontor. Derfor var han meget opptatt av hvordan det skjedde og hvor det skjedde. Barndomsuniverset skulle transformeres til et bispedømmunivers. Det kan heller ikke ha vært helt lett å forandre bestefarens hus. Han brukte rombetegnelsene fra sin oppvekst – og fremdeles etter 15 år sa han f.eks. ikke kontorstjefens kontor, men gutterommet. Dette er bakgrunnen for at det her dvelles ved en tilsynelatende uvessentlig detalj: hvem satt hvor.

Forst på 1970-tallet kom det flere medarbeidere. Bispedømmrådet fikk nyopprettet stilling som bispedømmrådssekretær i 1970 og diakonikonulent kom i 1974. En deltidss kontorassistent kom også. Alle fikk plass i 2. etasje mot vest. Noe kontortisering skjedde allerede under Henrik Hille som fikk Per Juvkam som stiftskapellan i 1945. Juvkam bodde dessuten på hybel i leiligheten i 2. etasje. Da Per Juvkam sluttet i 1951, ble Ingeborg Pettersen tilsatt som sekretær. Hun fikk kontor i 1. etasje i det nordvestre rommet – som også tjente som biskopens forværelse med arkivskap og safe.

1989. Siden var huset tjenestebolig for biskopen i Hamar inntil det ble bispedømmesenter i 1920-årene og inntil han døde i 1936. Da overtok familien Hille med sin store barneflokk hele huset var for stort som tjenestebolig kun for biskopen. Pastor Ole Eger i Hamar bodde der i betingelse at det ble innredet en leilighet for en prest i 2. etasje – med den begrunnelse at Biskop Gustav Dietrichson flyttet først inn i 1920. Departementet hadde da stilt som av Opplysningsvesenets Fond som bispebolig i 1917, men biskop Otto Jensen bodde ikke der. 1906, ble huset kjøpt av politimester Paul Fredrik Skavlan i Hamar. Huset ble deretter kjøpt Bispegården var bygget av biskop Arnoldus Hille som privatbolig i 1888. Da han gikk av i

Bispegården og staben

23. februar 1975. Så gikk flyttelasset til kjente omgivelser i Hamar. Med dette som bakteppe kunne han vigles til biskop av preses Kaare Støyen i Oslo domkirke

- Litt bekymret over samfunnet»
- For enklere visitaser
- Forhenværende juss-student
- For kvinnelige prester
- Ikke politisk konservativ

«Biskop Georg Hille er:

Avisen Gudbrandsdølen oppsummerte situasjonen slik 1. februar 1975:

Etter hvert som ukene gikk, signaliserte han mer – fordi han forsto at han måtte ha noen svar når han ble spurt.

Fløst – som oftest satte dagsorden. Da hjelper det lite hva man selv vil. god familietradisjon gjorde sitt for å holde en lav profil, var det omverdenen – media og folk kjendiseriet var selvsagt tredje generasjon Hille allergisk mot. Men til tross for at han selv i

overtok 28. mai 1978 etter Ingeborg Pettersen som biskopens sekretær og var den eneste som var plassert i 1. etasje – i hjørnerommet mot nordvest utenfor biskopens kontor. Denne forfatter overtok 1. februar 1977 som ny bispedømmesekretær etter Birger Wexelsen-Freihow og hadde i første omgang kontorplass i det blå værelset – som hadde vært Per Juvkams hybel. Som stiftskapellan fra 1979, ble det kjøkkenet som ble kontor. Den nye bispedømmesekretæren Arne Amlien flyttet da inn på det blå værelset. Tellef Raustøl overtok 1. november 1977 etter Josef Holm som diakonikonsulent. Raustøl flyttet inn på det branngule rommet. Kontorassistenten Helga Noren fortsatte under Georg Hille og satt i det store gjesteværelse mot vest. «Veldig kjekk dame», fortalte han. Grethe Stensrud var der på timebasis og satt også i det store gjesteværelse.

I 1987 var det blitt 9 medarbeidere. Gutterommet og to soverom var blitt kontorer. En nyskaping var stillingen som misjonskonsulent i 1986. Det var et samarbeid mellom bispedømmesekretæret og tre misjonsorganisasjoner som muliggjorde at Jan Otto Langmoen kunne gå i gang i denne pionerjobben. I et bispedømme som Hamar var det naturlig at den offisielle kirke og misjonsorganisasjonene kunne dra lasset sammen.

Georg Hille la opp til en åpenhjertig tone i staben. Det var mye å fortelle og mye å diskutere. Det var arbeidslunsj på over en time, men telefonen ble ikke trukket med en automatisk telefonsvarer. Profilen var: alltid tilstede og alltid tilgjengelig. Fikk staben – og enkeltmedarbeidere – en særskilt rolle som følge av at biskopen ikke hadde en ektefelle? Han hadde behov for fortrolighet og for å lufte ut av og til – og å høre synspunkter og få informasjon. En del av det som ble sagt og fortalt, hørte utvilsomt til innenfor husets fire vegger. Respekten for sjefen og lojaliteten mot arbeidsplassen var imidlertid stor.

Kontoriseringen av Bispegården

Georg Hille var altså den som for alvor startet kontoriseringen av Bispegården. Til slutt var det nesten ikke plass til ham selv.

«Planer foreligger om å gjøre det hele om til et representasjons- og administrasjonshus», fortalte han til avisen *Oppland Arbeiderblad* 6. juni 1987 og føyde til: «Men det blir nok etter min tid».

«Men så vokste hele denne administrasjonen. Slik at etter hvert tok det mer og mer plass i bispegården. Til slutt satt jeg alene i første etasje sammen med Brith-Aina Henriksen og hadde et gjesterom i annen etasje. Da sa jeg: 'Enten må dere ut, eller så må jeg ut'. Da sa Knut [Andresen – stiftskapellan] og Brith-Aina: – 'har jeg hørt, jeg tror ikke de sa det rett til meg – 'han kommer aldri til å flytte ut'. [Kommentar: Det var ikke grepet helt ut av luften – jfr. intervjuet ovenfor i *Oppland Arbeiderblad*].

Da sa jeg: 'Det gjør jeg'. Å bo alene på 260 kvm i hver etasje, det er litt tåpelig. Da gikk jeg til Ole Hermann Fisknes som var ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet: 'Kan du tenke deg å gi oss penger til å ominnrede Hamar bispegård til et bispedømmesenter'. 'Ja, det skal du få', svarte han. 'Da må dere kjøpe en ny bispebolig', sa jeg. 'Det skal dere også få', var svaret. Så kjøpte Opplysningsvesenets Fond boligen ute på Storhamar.

Om avskjeden med Bispegården sa han senere i et intervju i avisen *Samhold* 23. april 1993:

«Det er ikke tårene eller klump i halsen som har preget denne avskjeden. Det er faktisk godt å gå her i Bispegården. Jeg kjenner hver en krok, kjenner låta i dørene, huset er fylt av sjel og minner, men det gjør først og fremst godt. Jeg er innstilt på at

dette har vært en periode av mitt liv som nå er over. Nå skal jeg ta fatt på et nytt kapittel».

Han flyttet til Harald Hardrådes gate 23 i juli 1989 – som senere skiftet navn til Olav mynnesters gate på grunn av forvekslingene med Harald Hardrådes veg i Vang. Der bodde hans etterfølger Rosemarie Köhn, og der bor biskop Solveig Fiske i dag. Hele Bispegården var ominnredet og kontorisert. Bispegården gjennomgikk en omfattende restaurering i 2016-17 og er i dag meget velegnet som bispedømmesenter. Han besøkte den nyrestaurerte Bispegården i juli 2017.

Sjefen

Begrepet ledelse begynte å bli innført som terminologi i løpet av Georg Hilles tid. En ting var ledelse i linjen – dvs. mellom overordnet og underordnet. Noe annet var den uformelle lederrolle overfor sektoren Den norske kirke i et bispedømme – i kraft av kirakens oppdrag, egen autoritet og gitte fullmakter. For Georg Hille fløt disse distinksjonene litt over i hverandre. Det betød ikke at han var uryddig – tvert imot. Han omga seg i sin bispetid med en autoritet som alle respekterte og rettet seg etter.

De tetteste relasjonene var selv sagt i Bispegården. 'Da jeg ble ansatt i 1978, visste jeg ingenting om kirken', forteller Brith-Alina Henriksen i en samtale med denne forfatter. Hun hadde i en årrekke vært telegrafist til sjøs og fartet jorden rundt. Nå så hun seg om etter jobb på land – og søkte på alt. Det ble Bispegården. 'Han innkalte meg til intervju, vi pratet i en time og så sa han at vi fikk hilse på de andre. Vi gikk opp i andre etasje og traff staben som satt der. Jeg synes det var litt rart. Lengte etterpå fortalte han meg at straks jeg kom inn av døren, visste han at henne må det bli'.

'Da jeg begynte, undret det meg at han hver morgen satte seg ned foran mitt skrivebord og pratet slikkert en time. Jeg tenkte: nå må du da gå inn for å jobbe – og jeg må få komme i gang! Men så etter noen uker forstod jeg at han drev med internopplæring. Han forklarte om roller og rutiner. Du representerer Hamar bispestol, sa han. Når noen ringte og har et spørsmål – og du vet at svaret er negativt – skal du ikke svare 'nei' der og da. Da kan de tro at dette bare er *din* mening. Du skal si: jeg skal undersøke. Så ringte du opp igjen etter en stund og forteller hva du allerede vet. Da er den som har ringt, trygg på at svaret er klart med meg'. Det var et av mange eksempler på internopplæringen.

Slik behandlet sjefen sine medarbeidere. Det var ikke bare organisasjonsstalent, men en del av et menneskesyn og et kirkesyn. Alle er like og alle er like viktige. Medarbeidere skal støttes opp, ikke tråkkes ned. En slik innstilling hos sjefen var kombinert med en sterk rettferdighetsans. 'Du må skrive om tannhjul', var det råd denne forfatter fikk av henne. Dermed en tann er større enn de andre eller en tann mangler, virker ikke tannhjul. Det var slik han så på en arbeidsplass, sine medarbeidere og på kirakens oppgaveløsning. Bildet talte direkte til henne, og det gjorde noe selvbladet. Det gir trygghet overfor det som skal gjøres og sies. 'Han ga meg selvtillit', er Brith-Alina Henriksens oppsummering av 15 års tjeneste som Georg Hilles tetteste medarbeider. Det samme kan denne forfatter si for egen del.

Han satte nok også pris på dem. Før bror Arnold flyttet fra Bergen, tok han disse to med til Festspillene i Bergen i 1983. De kjørte den nye Audi 80. 'Arnold hadde Audi'. Det var blitt behov for ny bil to ganger. De nære medarbeidere ble dratt inn i fortellingene om skifte av bil. Hans Volkswagen ble vraket etter en kollisjon i Smestadkrysset i Oslo mens han var kirkerådsdirektør. Den Volvo han da kjøpte, hadde gått meget langt og fikk seg til slutt en kraftig smell i krysset ved Jølstad bedehus på Gjøvik. Nå cruiset de

Ragna Hille var ofte på juleferie hos sønnen i Bispegården. Under nyttårsmiddagen hadde hun sin faste plass i den rutene ørelappstolen. Det var verdighet over den gamle damen. Småbarna som hadde kommet sammen med foreldrene, hørte med spenning på den tidligere bispinnen som fortalte at hun hadde vært ute og funnet noe under snøen. Det var marsipanjordbær og de hadde hun nå i et lite glass. Så delte hun dem ut og de ble mottatt med en uvanlig høytidsstemt holdning fra barnas side – har enkelte foreldre senere fortalt.

1. nyttårsdag. Alle stoler var opptatt. Bispegården ut og inn – kom og fikk ordnet opp i problemene. Bispegården var alltid fullsatt nødvendig ærend etter en lagt biltur. Men rørligger Charles hos Arnt Jensen AS – som kjente vannet i Bispegården frøs. Det ble en utfordring både for kaffekokkerne – og de som trengte et kunne ta bilturen til Hamar i nyttårskulden og på vinterføre. En vinter var det så kaldt at ektefeller i bispedømmet ble nå inviter, men det var selvsagt bare de med kort avstand som Georg Hille videreførte tradisjonen med å ha åpent hus på 1. nyttårsdag. Alle prester med

1. nyttårsdag

smule forvirret. større grad måtte innebære oppgaveløsning som en type gruppearbeid og kunne nok bli en var individuell. Nye medarbeidere som hadde studert pedagogikk, mente nok at teamarbeid i arbeidsprogram. Hver enkelt drev derfor ikke på etter eget hode – selv om oppgaveløsningen trakk i samme retning, med samme ideologi og kirkesyn – og med basis i et felles 'Her arbeider vi i team', kunne han si til nye medarbeidere. Med det mente han at alle i staben «personalarbeidet i bispedømmet», «prestefellesskapet – prestemøter og stiftsmøter» og «nye kirkeordning». Og det gjaldt forholdet til de ansatte i menighetene – se avsnittene om virksomhet utad som biskop. Det gjaldt kirkesynet – se avsnittet om «kirkesyn og Denne understreking av likhet og likeverd som han sto for internt, preget også hans

kunne han si internt når ulike spørsmål dukket opp i kirkebildet. medarbeidere'. 'Det mangler noe med forståelsen av dette og viktigheten av grunnplanen', mot, selvtilit og inspirasjon', sa han. 'Vi må få alle med'. 'Alle er like viktige'. 'Alle er Guds grunnplanen – menighetene – som er det viktigste. Vi må begynne med grasrota. Vi må gi dem bygges nedentra sammen med de mennesker det gjelder, var sjefens ideologi. I kirken er det Alt skal bygges gjennom de nære relasjoner. En administrasjon og organisasjon skal derfor

holder fremdeles kontakt med henne. Han hadde omtanke også for flere. Hushjelpen hadde opplevd at sønnen tok sitt eget liv. Han

fremtidige sjef og fremtidige kollega. signingsarrangementene i Nidarosdomen og Erkebispesgården – og ordnet alt til beste for sin og skulle begynne i Bispegården over sommeren. Steinar Bjerkstrand var nå prosjektleider for kirken'. Saken var at denne forfatters etterfølger som stiftskapellan i Hamar nylig var tilsatt i kirken', fortalte hun til denne forfatter. 'Men det ordnet seg med en plass lenger bak i signingsudstykket, konserter og mottagelser. 'Jeg ville ikke sitte sammen med bispinnene kommentarer du måtte få høre', sa han. Hun bodde hos en venninne i Trondheim og deltok på biskopene invitert med ektefelle. Så tok han sekretæren med. 'Ikke bry deg om de

Da kong Harald og dronning Sonja skulle signes i Nidarosdomen 23. juni 1991, var alle med ny Audi over fjellet, bodde hos bror Arnold og var med på flere konserter. Det lå nok også en særskilt omtanke for sekretæren bak. Hun hadde en tid i forveien mistet sin mor.

Under mottagelsen holdt biskopens sin nyttårstale. Den var grundig forberedt og så selvsagt tilbake på året som var gått – og året som lå foran. Han fremtrådte nok her ikke som festtaleren, men som den ansvarlige kirkeleder.

Stiftskapellanen og sekretæren hørte aldri biskopens tale. De var i 2. etasje sammen med barna. Så var to ting oppnådd: de voksne kunne uforstyrret lytte til biskopen og barna fikk se tegnefilm. Det var i den gamle teknologiens tidsalder: det var 16 mm film. Dessuten fikk de tegne og drive med forming.

Nyttårs-mottagelsene på 1. nyttårsdag sluttet med Georg Hille. Tidene var endret. Nå ble det samling en dag i januar.

Staben og organiseringen – embete og råd

Bispegården rommet to uavhengige organer med hvert sitt selvstendige arbeidsområde: biskopen og bispedømmmerådet. På midten av 1980-årene arbeidet tre for biskopen og fem arbeidet for bispedømmmerådet – og en kontorassistent jobbet for begge.

«Vi var egentlig foregangsfolk på bispeskontoret ved bl.a. å lage en helt ny administrasjonsmodell. Da jeg kom, hadde bispedømmmerådet og biskopen hver sin administrasjon. På den tid var bispedømmmerådet forholdsvis beskjedent. De hadde fått et par rom i annen etasje i bispegården... Etter hvert så vokste det.

Bispeadministrasjonen var for seg selv. Men så i 1985 fikk vi en komité [«Hille-utvalget» oppnevnt av Bispeområdet og Kirkerådet]. Vi skulle jo arbeide med de samme tingene, de samme menneskene og de samme menighetene. Hvorfor skal vi da være to kontorer? Derfor slo vi det sammen til en administrasjon. Det møtte i første omgang veldig motstand – unnatagen hos biskop Kristen Bremner i Nidaros og kanskje oppe hos biskop Ola Steinholt i Tromsø. Men dette er etter hvert blitt gjennomført over alt.

Proessen var nok enda mer krevende enn det han her ga uttrykk for i intervjuet. To arbeidsgrupper hadde arbeidet med saken. Kirkerådet hadde i mars 1984 lagt frem utredningen 'Bemanning ved bispedømmmerådskontorene i fremtiden'. Den fikk en noe lunken mottagelse da Bispeområdet vurderte utredningen i 1985. Men saken ble fulgt opp ved at Bispeområdet og Kirkerådet oppnevnte en arbeidsgruppe med to representanter hver. Georg Hille var formann ('Hille-utvalget'). Denne arbeidsgruppen skulle spesielt se på forholdet mellom bispedømmmerådets og biskopens administrasjoner. Igjen var de fleste av biskopene skeptiske da Bispeområdet behandlet arbeidsgruppens vurderinger og anbefalinger i 1986.

Da tok Georg Hille saken i egen hånd. Med støtte fra bispedømmmerådet med Thor Wang som leder ble saken satt på dagsorden i Hamar og en forsøksperiode med felles administrasjon ble gjennomført i 1987-88. Den første utredningen fra Hamar kom i 1988: 'Organisasjonsmodell for Hamar bispedømmekontor'. To år senere kom 'Rapport fra et prøveprosjekt med delegert budsjett – og anvisningsmyndighet' (1990). Begge med Georg Hille som ansvarlig, ført i penne av denne forfatter og med Brit-Aina Henriksen som satt med mye av det praktiske arbeid. Den siste utredningen hadde til hensikt å dokumentere at den nye organiseringen av bispedømmekontoret også kunne gjøre det mulig med ytterligere delegasjon av myndighet og oppgaver fra Kirkedepartementet.

Arbeidet ble positivt mottatt i Kirkedepartementet. Samtidig arbeidet staten med modernisering av statsforvaltningen i forlengelsen av NOU 1989:5 *En bedre organisert stat*. Målstyring var i ferd med å bli innført. Men mange av biskopene var fremdeles skeptiske da departementet la frem spørsmålet om et felles bispedømmekontor – som det nå ble kalt – for biskop og bispedømmmeråd på Bispeområdet i 1990. Hensynet til moderniseringen av

«Biskopen skal være leder», sa han i sin årsmelding for 1989. «Men ikke en som styrer, bestemmer og dirigerer, men som åndelig leder ... Biskopen skal ved sin forkynnelse, i sin bønn, ved sine samtaler og ved sitt nærvær representere og formidle Guds hellighet, Kristi barmhjertighet og Åndens ledelse».

Det er underlig at slike ord kan forårsake reaksjoner som at: 'dette er å frata biskopen all myndighet' og 'å redusere bisppeembetet'. Det kom særlig fra andre biskoper og prester. Mon tro hva han innerst inne tenkte om slike reaksjoner?

På bispedømmepplan fikk denne tenkningen som konsekvens at han så bispedømmerrådet som det valgte styringsorgan – og seg selv som åndelig leder. Det betød ikke at han satt tilbakelemt

Arbeidet med organiseringen av et bispedømmekontor traff nok mange strenger hos ham. Det representerte en ideologi og et kirkesyn som var viktig for ham. Biskopen skulle ikke 'være noe for seg selv' eller 'være annerledes', men inngå i kirkenes øvrige organisasjon. I denne skulle de valgte organer fatte de beslutninger som la grunnlaget for den daglige ledelse av virksomheten. Biskopen skulle ikke være daglig leder. Han ble nok beskylt for å bygge ned embetet og at embetet måtte ikke plasseres for andre. Det tok han med stor ro. Men senere på 1990-tallet da han hadde gått av, kom tilbakeslaget. Nå var det embetet som skulle prioriteres i den kirkelige organsasjonsutvikling og pendelen slo tilbake.

Embete og råd

«Det er vel egentlig ingen spesiell begivenhet som peker seg ut», sa han i et intervju med avisen Hamar Arbeiderblad 6. juni 1992 på spørsmål om sin bispetid. «En stor sak var da de to kirkelige organer i bispedømmet, biskop og bispedømmerråd, med hvert sitt mandat kunne bejlene seg av samme administrasjonsapparat ... Vi har derved fått delegert større myndighet fra departementet ... Vi er i ferd med å bli et levende kirkesenter».

«Hva har gledet deg mest i løpet av tiden på Hamar?» spurte avisen Samhold 23. april 1993. «Det er vanskelig å finne 'highlights' – kanskje fordi det er vanskelig å velge målestokken på dem. Det kan ytre sett være helt ubetydelige ting som har gledet ... Jeg synes vi har fått til en spennende organsasjonsutvikling her på huset».

George Hille ble som pensjonist regelmessig spurt i avisene om hva han hadde fått til i sin bispetid. Overraskende mange ganger nevnte han den nye administrasjonsmodellen på bispedømmepplan med sammenslåing av de to kontorene. Kanskje var det fordi dette var blitt den modell som i løpet av 1990-tallet ble gjennomført overalt. Biskopen var ikke daglig leder – han/hun var et av de to organene som administrasjonen ledet av stiftsdirektøren skulle bejlene.

Hva har du fått til?

stiftsdirektør.

1996 – og George Hille var pensjonist – fastsatte Kirkedepartementet at tittelen skulle være: Kirkerådets daglige leder gjentok seg. George Hille ville igjen unngå fjolleri – og kontorsjef ble resultatet. Men da organsasjonsendringene ble gjennomført i de øvrige bispedømmene fra 1996 – om George Hille var pensjonist – fastsatte Kirkedepartementet at tittelen skulle være: stiftsdirektør.

Det var lenge snakk om tittelen til daglig leder. Diskusjonen fra 1970 om tittelen til bispedømmene. Dette er den forvaltningsmodell vi kjemper i dag.

bispedømmekontor ble gjennomført allerede fra 1992 på Hamar og innen 1996 i de øvrige embetsteologiske betenkeligheter. Permanent endring av organsasjonen med et felles statsforvaltningen også på dette kirkelige område kunne imidlertid ikke stoppes av enkeltes

i bispedømmerrådet møter. Han var meget aktiv. Medlemskapet i rådet så han som en viktig rolle. Han skulle som biskop bidra til at bispedømmerrådet som styringsorgan gjorde best mulig jobb. Han ønsket derfor også at bispedømmerrådet skulle ta seg av stadig flere oppgaver som det tidligere hadde vært naturlig at biskopen tok seg av. Nye oppgaver var det entydig at bispedømmerrådet skulle ta opp. Han hadde nok av og til vanskelig for å forklare utenforstående eller samarbeidspartnere at: 'dette er bispedømmerrådet ansvar og ikke mitt'. For folk flest var jo biskopen den som representerte kirken regionalt. Men han sto på og vek ikke vekk fra kursen!

Samarbeidet mellom bispedømmerrådet leder og biskopen var viktig. Thor Wang fra Raufoss var en av dem som hadde dette kanskje viktigste frivillige verv i et bispedømme.

Med sin vektleggingen av bispedømmerrådet rolle og funksjon ble han en foregangsman i den problematikk som i 1980-årene ble tematisert som 'embete og råd'. Han var den av biskopene som tydeligst befant seg på 'rådsiden' ideologisk og kanskje var den mest bevisste på dette – i tillegg til f.eks. Andreas Aarflot, Kristen Kyrrre Bremer og Ola Steinholt. Dette hang sammen med hans kirkesyn og påvirkningen fra Per Juvkam og reformbevegelsen. Skulle Den norske kirke i fremtiden styre i eget hus, måtte det legges til rette for dette allerede nå. Hver reform innenfor statskirkeordningen måtte ta hensyn til at det i fremtiden ville være de valgte kirkelige organer som skulle stå for kirkestyret. Bispemøtet hadde sine andelige oppgaver med tilhørende forvaltningsoppgaver. Men embetet måtte ikke spise seg inn på de valgte organers område. Han var meget tilfreds da Kirkemøtet i 1988 i sin behandling av en utredning om embete og råd stadfestet denne tenkningen. Omorganiseringen og sammenslåingen av de to kontorer var altså ikke bare en praktisk organisasjonsmessig endring for Georg Hille. Det var ledd i en langsiktig planlegging og begrunnelse i et kirkesyn.

Hva skjedde videre? Georg Hille har registrert at det har vært vanskelig å få gjennomført i praksis tenkningen fra Kirkemøtet behandling av embete og råd. Når en ny sak om fordeling av myndighet dukket opp, har det flere ganger vært slik at embetet – og mange av biskopene – mer vektla embetsstrukturen enn rådsstrukturen. Det skulle ikke bli bedre etter at han ble pensjonist. Da skulle det bli verre. Mens biskopene tidligere hadde vært de viktigste støttespillere for oppbyggingen av en synodal kirkeorganisasjon og dermed nedtone embetskirken, skulle vektleggingen av embetet fra midten av 1990-tallet føre til at det oppsto nye spenninger mellom det synodale og episkopale element i vår kirkeordning. Når man i dag diskuterer om myndigheten til å fastsette kirken liturgier skal overføres fra Kirkemøtet til Bispemøtet, må man ikke glemme lektolekets vesentlige bidrag til liturgisk formyelse som har vært en følge av at myndigheten siden 1984 har vært tillagt Kirkemøtet.

Hva med lokalplanet og sentralnivået?

Han hadde nok håpet på at en modell tilsvarende som på bispedømmepplan også kunne gjennomføres i soknene, men måtte slå fast at motstanden var stor i deler av presteskapet. Presteforeningen – og mange prester – ville at presten skulle ha et helhetsansvar. Dette falt sammen med den manglende oppfølging av reformbevegelsens visjoner fra Kirkerådets side. «Det merkes i dag i debatten om hvem som skal lede i soknene», sa han i samtalen i 2013. 'I dag brukes begrepet ledelse om alt', sier han i dag som oppsummering av det han har registrert etter at han selv ble pensjonist. 'Det er tilslørende. Det må skilles mellom styring og ledelse. Styring skal skje gjennom politiske prioriteringer og vedtak. I kirken er dette de valgte organers oppgave. Ledelse skal utøves innenfor disse rammene og til det var vi daglige ledere og dermed fagfolk som skal gjøre jobbene. Sokneprester skal ikke styre – de skal lede og være fagfolk. Biskoper skal ikke styre – de skal lede'.

På sentralt plan la ordningen i Hamar fra begynnelsen av 1990-tallet forholdene til rette for store reformer. Virksomhetsplanlegging og målstyring styrket bispedømmets rolle som styrings- og strategiorgan fra slutten av 1990-tallet og fremover. I hvert bispedømme forvaltes nå de statlige midler – fordelt av Kirkemøtet – med bispedømmet som styringsorgan og innenfor en organisasjonsmodell som ble utviklet ved Hamar bispedømmekontor i 1988-90.

Personalarbeidet i bispedømmet

I dag skilles det i virksomhetsplanleggingen mellom etats- og sektorfunksjoner i den regionale kirkeforvaltning. Det betyr for biskopen at det skal skilles mellom de oppgaver biskopen har som arbeidsgivers representant overfor presteskapet (etaten) og biskopens arbeid innenfor hele bredden av den kirkelige sektor – altså alt kirken driver med lokalt og regionalt i form av kirkelige oppgaver (sektoren). Dette skillet var ikke oppfunnet da Georg Hille var biskop. For ham var dessuten dette to sider av samme sak.

Organisatorisk ville Georg Hille selv sagt tatt poenget. Teologisk ville han kanskje påpekt: oppdraget ligger i menigheten og de ulike tjenestekategorier skal løse oppgavene på vegne av menigheten. Biskopen har et tilsynsansvar for alt og alle. Derfor kan hele staben på bispedømmekontoret utføre oppgaver *også* for biskopen – og derfor skal biskopen engasjere seg i hvordan arbeids- og samarbeidsforholdene er for *alle* ansatte i menighetene. Samtidig skal menighetsrådet dyktiggjøres som styrings- og tiltaksorgan.

Det måtte gjøres noe med personalarbeidet. Ikke minst måtte det gjøres noe for å få de lokalt kirkelige tilsatte til å dra i lag og jobbe i team – og få prestene til å se seg selv som en del av temaet. Tannhjul var igjen bildet han brukte. «Hva var verst?» «Konfliktene. Konflikter gjør vondt, enn de andre, fungerer ikke tannhjul. «Hva var verst?» «Konfliktene. Konflikter gjør vondt, spesielt når det er konflikter innad i en menighet og mellom prester». [Avisen Østlandingen 24. april 1993]. Hvordan var oppgaveløsningen, trivselsfaktoren og samarbeidsforholdene i menighetene i bispedømmet? Hva kunne biskopen gjøre?

«Jeg husker da vi engasjerte Tor Eika. Han hadde vært prest i Brandbu. Så hadde han hatt et studieår på Modum. Etter det ville han ikke gå tilbake til Brandbu. Han var blitt så ihuga på dette med å ta seg av folk. Ikke bare sjelsesørgersk, men i det hele tatt. Da kom han til meg og lurte på om jeg kunne bruke ham til noe. Jeg kan huske at jeg da satt med et papir mellom hendene og sa: 'Ja, nå må vi se: her er bispedømmet og de har jo forskjellige konsulenter som skal ta seg av spesialoppgaver. Hvorfor skal ikke også biskopen ha f.eks. en personalmann?' Dermed begynte jeg å tenke i de baner. Da satte vi ham i gang med en personalundersøkelse i bispedømmet som omfattet alle ansatte. Det gjorde han. Han reiste omkring og intervjuet folk. Han hadde et skjemme med fem forskjellige spørsmål. Og disse spørsmålene stilte han til de ulike grupper ansatte. Et av dem var om de følte seg nyttige. Så svarte mange at det opplevde de ikke. Dette ble viktig for oss når vi skulle vurdere dette med å sette i gang nye tiltak».

Dette var den første undersøkelse i sitt slag i bispedømmene. Tunsberg bispedømme hadde allerede en personalkonsulent. Nå ble Tor Eika tilsatt som stiftskapellan II med ansvar på personalsektoren. Siden kom prost Kjell Berg inn i denne jobben. I dag har alle bispedømmekontor en personalsekt.

Tjenestebrev

Et konkret tiltak som biskopen selv kunne sette i verk, var å legge opp til en forvaltning som likestilte alle kirkelige medarbeider i deres forhold til biskopen. Prestene fikk ved sin tiltrøstelse et kollas. Det var biskopens anbefalingsbrev til menigheten og dette ble lest opp under innsettelsen. Andre tjenestekategorier hadde ingen slik ordning – altså var det et A-lag og et B-lag med prestene og 'de andre'. Det ville ikke Georg Hille ha noe av.

Han utarbeidet da et tjenestebrev – for hver stillingskategori – som var like vakker trykket som prestens kollas og som skulle sendes den lokale kirkelige tilsatte. Vedkommende kunne gjerne presenteres under en gudstjeneste og få tjenestebrevet opplest. I tråd med sitt kirkesyn mente Georg Hille at det var bispedømmet som skulle utstede et slikt tjenestebrev – og det ble ordningen i Hamar fra 1981. Brevet sa at vedkommende som var ansatt av biskopens tilsyn. Dette var for Georg Hille ikke en godkjennings- eller kontrollrolle, men en relasjon til inspirasjon og støtte. Ordningen med tjenestebrev ble tatt inn i revisjonen av kirkeordningsloven i 1984.

Felles yrkesorganisasjon?

Tjenestedifferensiering på en felles arbeidsplass for alle kirkelige ansatte kunne også få betydning for hvordan de ansatte organiserte seg. En felles yrkesorganisasjon for alle kirkelige ansatte ble drøftet og utprøvd på begynnelsen av 1980-tallet. Fellesorganisasjonen for yrkesorganisasjoner i kirken (FYK) ble da etablert med kateketen i Elverum Dag Hareide som en av initiativtakerne. Diakonikonstulanten i Hamar Tellef Rausøl var en av formennene i organisasjonen. Det grodde altså opp ideer nederfra i det bispedømme som Georg Hille ledet. Han støttet selv sagt saken på prinsipielt grunnlag. Men han var ikke optimistisk: «Jeg ser frem til et kirkes fagforbund som kan omfatte alle kirkelige ansatte og hvor prestene går inn som en gruppe blant flere. Men jeg lurte på om det lar seg gjøre å få til noe slikt ... Men nå må vi også være solidariske med de tjenestekategorier som ofte kommer nederst på rangstigen». [Ukeavisen Vår Kirke 39/1980].

Han skulle få rett. FYK ble idealistenes forsøk på 1980-tallet og ble nedlagt.

Prestefellesskapet – prestemøter og stiftsmøter

En av biskopens mest sentrale oppgaver er å ta seg av sine prester. Det hadde vært store motsetninger i presteskapet. I farens bispedid hang motsetningene mellom konservative og liberale fremdeles igjen.

«Jeg tror nok at allerede fra fars tid ... var det slik at motsetningene i presteskapet var forholdsvis store. Om det kom noe godt ut av det eller om det inspirerte til noe, skal jeg ikke mene noe om. Men jeg tror at i den perioden hang det mye igjen etter den gamle kirkestriden mellom konservative og liberale».

Det var Henrik Hille som startet med prestemøter:

«Prestene var begynt å bli mer opptatt av prestefellesskapet. Det som skjedde var at far til Even Fougner [biskop i Borg 1990-98], Simon Fougner, som var prest i Fåberg, kom til far og foreslo – han var veldig beskjeden i motsetning til sin sønn – at det kanskje var en tanke at far samlet prestene en gang i blant. Da sa far: 'God ide'. Da kom Sjusjømøtene som følge av dette fra 1936. Det var en nyskaping. Det var ingen

«Alex strevet nok derfor en del med å overvinne splittelsene i kjølvannet av Schjelderup. Og det skal han ha – det gjorde han! ... Alex tilhørte Ordo Crucis der det var prestes som verken ville være liberale eller konservative, de ville være

Alex Johnson tok opp igjen tradisjonen med å holde prestemøter med en bred målsetting og kom langt i å bygge broer over gamle skillelinjer og nye konfliktområder.

der».

«Mye over halvparten av prestene sa at de ikke ville være der, når Schjelderup var

med prestemøter etter krigen. Splittelsene omkring biskop Kristian Schjelderup gjorde det umulig å ta opp igjen tradisjonen

Vestlandet og Sørlandet».

«Sammenlignet med andre bispedømmer, tror jeg allikevel at denne kirkestriden var forholdsvis mild i Hamar bispedømme. Det var nok mye hardere i Oslo og på

forlot valplassen».

Det er klart at det lå mye motsetninger igjen i Hamar bispedømme da Schjelderup han gikk videre og ordinerte kvinner til prestetjeneste, så hopet det seg opp for dem. Prestene og indremisjonsfolket. For dem hang meget igjen etter helvetes-striden. Når motsetninger i kirken – også i Hamar bispedømme ... Det var sterke krefter blant [dvs. ordinasjonen av Ingrid Bjerkås] ... Etter den historien var det veldig mye «Det var mange som tok voldsomt avstand fra det som skjedde i Vang kirke i 1961

Skillelinjene i presteskapet ble tydelige.

Så kom splittelsene under krigen der mange valgte feil side. Biskop Schjelderup utløste helvetes-debatten i 1953 og senere kom debatten om kvinnelige prestes for fullt fra 1961.

hold». [Per Juvkam: Kirke og biskop i kamp (2002), side 96].

«For meg var disse møtene noe nytt», skrev Per Juvkam. «For bare å nevne fellesskapet, avdekket de en ny dimensjon i prestetjenesten. Ingen tvil om at opplegg og gjennomføring var inspirert av biskopen, som vi her fikk lære å kjenne på nært

dominerte».

allert beste venner. Det viser litt om at på den tiden var det de teologiske spørsmål som gjøre? Skal jeg gå sammen med han bortover der. Hva skal vi snakke om? De ble de Alf Hauge typisk TF. De skulte på hverandre og tenkte: 'Søren og – hva skal jeg gått. Så kom Alf Hauge og Gunnar Bondevik. Gunnar Bondevik var typisk MF-er og hopen, og jeg vet ikke hva. En dag var de to prestes som somlet litt slik at alle var påskedag slik at prestene skulle få anledning til å gå på ski. De la av garde og hadde en ganske morsom historie fra denne tiden. Det er fra Sjusjømøtene. De begynte 3.

... Da ville prestes fra de forskjellige posisjoner nesten ikke hilse på hverandre. Jeg har og alt var enten liberalt eller konservativt ... Far var selv sterkt preget av denne striden begrunnet. De levde i kirkestridens dager mellom Universitetet og Menighetsfakultetet

«De konflikter som var mellom prestes – i alle fall før krigen – var teologisk

vennskap mellom prestene».

«I utgangspunktet var det ikke noe annet enn at biskopen ville møte og være sammen med prestene i bispedømmet. Dessuten var målsettingen av dette skulle føre til

Så flyttet de over til Sjusjøen og begynte 3. påskedag».

andre bispedømmer som hadde noe tilsvarende. Han begynte først gang på Vangseter.

sentralkirkelige og det hadde nok betydning for hans gode forhold til indremisjonsfolket ...».

«Alex Johnson tok opp igjen tradisjonen med prestemøter. Da jeg var blitt sokneprest i Lom fra sommeren 1963, var jeg på det første Sjusjø-møtet i 1964. Der var jeg med hvert år i Alex Johnsons tid – og de var alltid på Mengshol pensjonat. Siste prestemøte jeg var med på, må ha vært våren 1970. Sikkert er det i hvert fall at etter ca. 5-6 prestemøter, husker jeg at vi var samlet etter en sammenkomst sammen med Einar Lundby, Gunnar Bondevik, Alex og jeg. Vi satt sammen etterpå og skulle vurdere dagen. Da sa Alex: 'Først i dag og denne dagen er splittelsen overvunnet!' Det var 6 år etter. Han hadde vært biskop i 6 år. Så da jeg kom, var mye lagt til rette. Prestemøtene var ikke noe jeg nystartet».

Kollegiale motsetninger av andre grunner enn det teologiske hadde det alltid vært, men med ulik intensitet og omfang. Det hadde Georg Hille erfart ikke minst fra sin tid i Presteforeningen. Det var derfor behov for å utvikle det kollegiale fellesskap også av disse grunner.

«Allerede fra da jeg var sekretær i Presteforeningen visste jeg en del om slike prestevanskeligheter, men fra da av var vanskelighetene ikke bare teologiske».

«På slutten av Alex Johnsons tid og i min tid hadde vi som mål at vi skulle enes. Jeg tror at jeg på mange måter fremsto som en biskop som ikke blåste til ilden. Men at det fremdeles kunne være sterke motsetninger, var nok kanskje noe som lå der. Men jeg var vel mer en sann kjedelig 'enhetsmann' som skulle samle».

Forskjellene mellom TF-teologier og MF-teologer var blitt mindre:

«Striden mellom MF og TF var overvunnet eller kanskje i ferd med å bli overvunnet. I min tid var det ikke spørsmål om hvor du kom fra».

Georg Hilles prestemøter på Sjusjøen – senere flyttet til Honne ved Biri – fikk meget god oppslutning. Det kollegiale preg var viktig. Prestene skulle lære hverandre å kjenne og gjerne bli venner. Prestene kunne også lære sin biskop bedre å kjenne – og omvendt. Etter hvert ble også etterutdanning et viktig innholdselement. Biskopen benyttet dessuten systematisk denne muligheten til å komme prestene i tale. Her ble nytt fra sentralkirkelig hold presentert: planer og programmer samt aktuelle tema i kirke og samfunn.

Han var tydelig på at dette var *hans* møter.

«Det ble spørsmål til meg etter at jeg hadde hatt Sjusjø-møtene er par ganger om vi ikke kunne lage en komite for dette. Da sa jeg: 'Kommer ikke på tale. Dette er mitt møte. Det er biskopens møte med prestene'. Det sto jeg på».

Prestemøtenes form og tone var uformell – antrekket også. Men de fleste kledde seg om til middag. Var det biskopen som var rollemodell?

Stiftsmøte for alle

Så ville han utvide perspektivet – dvs. deltagelsen. Menighetene handlet ikke bare om presten, den handlet om alle ansatte. Tjenstediffereansen som han hadde ønsket seg som sokneprest i Lom, som han fikk teoretisk tilrettelagt som kirkerådsdirektør og som han aktivt gikk inn for å innarbeide i Hamar bispedømme gjennom nye stillingsopprettelser, måtte komme synlig uttrykk også på bispedømmeplan. For Georg Hille var det dessuten viktig å synliggjøre likeverdet i tjenesten.

«Det som i min tid preget bispedømmet, var at tjenestedifferensieringen begynte å slå ut rundt omkring i menighetene. Vi fikk nye ansatte og nye tjenester».

«Det skjedde overalt i samfunnet. Det har nok preget både bispedømmet som sådan og presteskapet rundt omkring i menighetene. Som et tegn på hvordan dette skjedde, kan jeg minne om da jeg sammenkalte til egne møter [stiftsmøter] i Gausdal. Da møtte ikke bare prestene, men alle ansatte: prester, kateketer, diakoner, kirkejenere osv. Der var de alle sammen. Vi var vel et par hundre. Vi var på Gausdal høyfjellshotell. Da husker jeg at første gang vi var sammen, var det tydelig hvem som var prest og hvem som var kirkejenere. Men allerede andre gangen vi var sammen, opplevde jeg at det kom en prest gående og spurte en kirkejenere: 'hvor er det du er prest? Og hvor en kirkejenere gikk bort til en prest og spurte hvor han var kirkejenere. Dette anser jeg som noe viktig som skjedde».

Han forsøkte seg også med andre typer samlinger, bl.a. for presteektefeller:

«Dessuten forsøkte jeg to ganger å samle preste-ekteparene. Vi var på Øyer. På Glomstad var vi med prestekoner. Det slo ikke så veldig an! Det var ikke moderne lenger».

Nye stillingskategorier og nye medarbeidere

Georg Hille hadde da han begynte som biskop raskt signalisert behovet for flere stillinger og flere stillingskategorier. Han kunne etter hvert med tilfredshet registrere at det skjedde en positiv utvikling i så måte og at en tjenestedifferensiering var i ferd med å innarbeides. Men det gikk forferdelig sent – og behovene var store.

Det første større område han tok fatt i var sykehuse og helseinstitusjonene. Det var kun en sykehusprest i bispedømmet da han begynte – Tor-Ole Bjerke på Lillehammer. Georg Hille fikk – karakteristisk nok for ham – bispedømmet til å ta ansvar for å utarbeide en betenkning om dette: 'Kirkelig tjeneste på helseinstitusjonene' kom i 1977 og var ført i penen av denne forfatter. Betenkningen dannet utgangspunkt for henvendelser til institusjonseiere. Det kom til å gå veldig tregt. Hedmark fylkeskommune vedtok i 1982 å opprette sykehusprest både på Hamar sykehus og Sandrud psykiatriske sykehus – men vedtok straks stillingsstopp av økonomiske grunner. Først i 1985 ble de besatt. Elverum sykehus fikk sin sykehusprest i 1986 og Kongsvinger sykehus i 1992. I Oppland fikk Gjøvik stilling i 1980 og Psykisk helsevern på Reinsvoll i 1988. Georg Hille var glad for alt dette, men frustrert over de årlige økonomiske kampene om budsjettmidler. Det hele økte bare hans frustrasjon over kirkens manglende selvstendighet og dens avhengighet av offentlige budsjetter og politiske prioriteringer.

Han fikk ikke oppleve som biskop at det ble opprettet stillinger som fengselsprest eller studentprest i bispedømmet. De kom først under Rosemarie Köhn.

Derimot opplevde han at mye positivt skjedde i menighetene. Kateketstillingen ble lovfestet i 1969 og diakonstillingen i 1985. Begge var avhengig av offentlige budsjetter, men det dryppet litt – om ikke hvert år. Etter hvert ble det et lite team av kateketer og diakoner i bispedømmet. Det var blitt 9 kateketer og 4 soknediakoner i 1987 – men så stoppet det mer eller mindre opp for begge. Det skulle heller ikke ta seg nevneverdig opp siden i hans tid som biskop.

Menighetssekretærene kom også. Dette hadde han arbeidet med å tilrettelegge i Kirkerådet etter at den første menighetssekretær så dagens lys på Nordstrand i 1959. Som biskop forsøkte han nå å innføre stillingen i bispedømmets menigheter – enten kommunalt finansiert, ved

omgjøring av klokkerstiltillinger og/eller menighetsfinansiert. I 1987 kunne han notere at teamet med menighetsssekretær utgjorde 19 personer.

Kirkevergstillingen var vanskelige. Den var en kommunal stilling som stort sett fantes i byene – gjerne i kombinasjon med parksjef e.l. På bygdedene var kirkevergene i ulønnet verv. Georg Hille skulle komme til å bidra til å forme denne stillingen [se avsnittet om kirkegårdene]. Disse stillingene skulle komme på grunnlag av forslag og ordninger han hadde vært med å utarbeide, men stillingene og personene kom etter hans tid.

Gjennom hele sin tid som biskop arbeidet han for å få opprettet flere prestestillinger. Det kom en stilling nå og da over Statsbudsjettet, men det var etter hans syn langt fra å dekke behovene. Det var 7 flere prester i 1993 da han sluttet enn det hadde vært i 1975 da han begynte. Det var blitt 4 nye prestegjeld – Raufoss (1981), Os (1982), Ottestad (1987), Follidal (1988) – uten at det av den grunn var blitt flere prestestillinger.

Når dette skrives i 2017, har Hamar bispedømmet nylig funnet det nødvendig å redusere antall prestestillinger på 11 med inntil 12 årsverk. Rammestiltakene fra staten holder ikke takt med utviklingen. Det var annerledes da politikkene fikk styre over detaljene. Da Georg Hille begynte i 1975, var det 101 årsverk. Det er med andre ord: tilbake til start. Ekspensjon er erstattet av reduksjon. Når man tenker på den oppmerksomhet som ble gitt til arbeidet for flere prestestillinger på 1970- og 1980-tallet både lokalt, regionalt og sentralt – og hvilken energi som ble lagt inn i dette arbeidet – er en slik utvikling både trist og dramatisk.

Menighetsrådene og de frivillige

I bunnen av selve kirketenkingen lå at menighetene skulle aktiviseres og ta ansvar. Det hadde Georg Hille med seg fra 1950-tallet og fra tiden i Kirkerådet. Det var viktig nok med de ansatte. De skulle inspireres og tas vare på. Men kanskje enda viktigere var det enkelte kirkemedlem – eller 'menighetslem' som Georg Hille gjerne valgte som en litt mer teologisk formulering. På vegne av det kristne fellesskap lokalt skulle menighetslemmene sette i gang aktiviteter, drive virksomhet, skape fellesskap og ha styringsoppgaver.

De viktigste frivillige medarbeiderne i soknene var de personene som hadde sagt seg villig til å være medlemmer av et menighetsråd. De skulle lede arbeidet i soknet på menighetens vegne. Det var 164 menighetsråd i Hamar bispedømme med over 1000 medlemmer til sammen. Hvert 4. år var det nyvalg og ofte var utskiftingen stor. Alle menighetsrådsmedlemmer ble invitert til å delta på et 1-dagskurs etter valget. Disse ble gjerne holdt prostvis. Med 10 proster ble det minimum 10 kurs. Noen steder der avstandene var store, kunne prostet ha to kurs. Det kunne også være oppfølgingskurs i løpet av 4-årsperioden og egne formanskurs. Biskopen deltok på alle. Det sto øverst på prioritertingslisten. Han holdt gjerne et foredrag med vekt på å gi frimodighet, inspirasjon, bevissthet omkring menighetsrådets fullmakter, forholdet til presten og veiledning om selve arbeidet. Så kom representanter for staben på bispesekretariatet med mer temabaserte foredrag. Det ble også lagt vekt på gruppearbeid, spørsmål og samtale. Georg Hilles bispetid favnet 5 valgperioder for menighetsråd – så han har altså holdt over 50 foredrag for over 5000 rådsmedlemmer på disse kursene.

Under visitasene var møte med menighetsrådene fast programpost. Visitasene omfattet hele prestegjeldet og det kunne være mange sokn – opptil 6 menighetsråd i det største prestegjeldet. Da holdt han ikke fellesmøter for alle menighetsrådene, men prioriterte å ha eget møte med hvert menighetsråd. Tidsrammen var gjerne 2-4 timer. I tillegg kom samlinger

for alle frivillige medarbeidere i prestegjeldet. Med 2 visitasrunder på 18 år blir det ca. 325 egne møter med menighetsråd. Ikke rart mannen ble godt kjent i bispedømmet!

En viktig oppgave for menighetsrådene var å aktivisere frivillige. De var viktige og nødvendige medarbeidere. Men mange steder tok frivillige ansvar på egen hånd og satte i gang. Det var bare positivt. Det gjaldt jo å få med så mange som mulig. Derfor understreket Georg Hille alltid betydningen av de frivillige. Det var mange av dem også i Hamar bispedømme. I 1976 samlet ungdomskonferansen på Mesnali 114 ungdommer som ville dyktiggjøre seg. Det 29. frivillige bispedømmemøte på Lillehammer i 1976 samlet 450 medarbeidere. Dette var i kjølvannet av Aksjon Ansvar og Georg Hille møtte sin egen kirkerådsstrategi fra brukersiden. Temaet var levende menigheter, kirkelig planlegging, undervisningsoppdraget, menighetsdiakonien og kirkens organisasjon.

De mange aktiviteter i regi av frivillige var også en utfordrende situasjon. I hele perioden etter krigen hadde de tusen blomster fått blomstre fritt. Det ble mange vakre og avgrensede bedd. Men nå måtte det ryddes og arbeides mer planmessig. Krefteene måtte samordnes. Som i jordbruket på 1800-tallet, måtte det en jordreform til for å avvikle teigbrukene. Det var tid for ordnet gartnerdrift. Georg Hille var rett mann til å oppsøke dette. Menighetsråd, prestes og ansatte ble utfordret til å arbeide planmessig. Det tok hele 1980-årene.

«Aggioramento»

I flere uttalelser da han begynte som biskop hadde Georg Hille tatt pave Johannes XXIIIs ord i sin munn om behovet for «aggioramento», dvs. en ajourføring i forholdet mellom kirke og samtid. Etter fem år som biskop – og med 1980-årene liggende foran – ble han utfordret til å kommentere dette.

«Hille oppsummerer kirken utvikling i 1970-årene slik: det har vært et ti-år med imponerende forsøk på å bringe kirken a jour – å gjøre kirken bedre i stand til å fungere i vår tid». [Avisen Gudbrandsdølen 29. desember 1979].

Det er interessent hva han nå peker på: det er i første rekke kirken eget språk og kommunikasjon med samtiden – og dens arbeidsformer:

«Jeg kan nevne kirken og kristendommens språk som har gjennomgått betydelige forandringer ved et gigantisk arbeid med den nye bibeloversettelse og med forsøk på forkynnelsesformer som kan gjøre budskapet mer levende». [Avisen Østlandingen 27. oktober 1979].

Vi hadde fått ny høymesseliturgi og nye liturgier for de kirkelige handlinger. Det var formyelse på det kirkemusikalske område. Ny plan for konfirmasjonsstiden og ny bibeloversettelse kom i 1978. Kirken formyet seg altså.

Men mye var også ved det gamle – kirkestrid for eksempel, fortsatte avisen Gudbrandsdølen 29. desember 1979:

«Motsetningene innen kirken er vel atskillig mer markante nå enn da vi gikk inn i 70-årene!», spurte intervjueren. «Ja, det vil jeg si. I begynnelsen av ti-året sto vi mer samlet, men senere har det vært en skjerpning av motsetningene» ... «Men ingen må innbille seg at vi skal være enige om alt».

Biskopene belant meg midt oppe i dette. Vi var kommet til 1980-årene. Statskirkeordningen var under debatt og i støpeskjeen. Det kirkelige reformarbeid var i full sving og antall utredninger skulle bli mange. Abortsakene hadde fått en dramatisk utvikling og kvinnelige

prester hadde stått høyt på dagsorden. Homofilisaken hadde fått en ny kontroversiell kurs. Tilsetningen av Helge Hognestad som prest i Høvik hadde fått bølgen til å gå høyt da tiåret ebber ut og kirken myndighet i læresaker kom igjen i fokus. Behovet for og nødvendigheten av «aggiornemento» også på disse områder skulle bringe ham – etter hvert som utfordringene kom til ham konkret som biskop og ikke minst senere som pensjonist – til å imta progressive standpunkter som hans bestefar og far aldri ville trodd var mulige.

Hva som må forbedres

Det var imidlertid spesielt to forhold som måtte forbedres ved inngangen til 1980-årene, slo han fast i intervjuet i avisen Gudbrandsdølen: «Kirken må settes bedre i stand til å kunne fungere som folkekirke. Den nåværende mannskaps situasjonen og den tungroddede forvaltningen er ikke lenger forsvarelig». Georg Hille fornøyet seg ikke. Han var mest opptatt av rammevilkårene for menighetens virksomhet og av dens muligheter for å nå flere mennesker og trekke dem inn i kirken arbeid. Dette forble hans hovedprofil.

Han så ikke noen motsetning mellom denne profilen og bruken av ressursene til den gradvise oppbyggingen av den kirkelige administrasjon regionalt og sentralt. For ham var dette to sider av samme sak. Ikke alle i menighetene var enig i dette – og særlig prestene satte ord på det når anledningen bød seg. Georg Hille så dette i en større sammenheng som følge av sitt kirkesyn. Kirken må styre i eget hus. Dette var også en del av kirken «aggiornemento».

Kirkesyn og kirkeordning

Hans kirkesyn var med tilslutning til Støylen-kommisjonen fra 1973 at styringsoppbyggingen i Den norske kirke prinsipielt sett lå i den lokale menighet – som måtte bygge opp organer regionalt og nasjonalt til å ivareta styringsoppbygging på menighetens vegne. Kirkestyret måtte bygges nedentru. «Vi er en Jesu Kristi kirke og denne kirke er et trossamfunn», sa han sammenfattende om sitt, farens, Per Juvkams og Støylen-kommisjonens kirkesyn – og tilføyde: «Dette er ikke lett å få til i statskirken». Den er bygget ovenfra. Georg Hille var prinsipielt imot statskirkeordningen, men skulle forvalte ordningen i Hamar bispedømme som ordningens fremste embetsmann. Det ble en balansegang mellom prinsipper og pragmatikk. Han valgte selv å arbeide lojalt innenfor gjeldende ordning – og hadde for så vidt intet annet valg. Det gjaldt å gjøre det beste ut av situasjonen slik den var.

«Statskirkeordningen handler ikke bare om prinsipper, men om historisk sammenheng», hadde han sagt til Helge Kjøllestad i avisen Vårt Land 14. desember 1974 da han var utnevnt til biskop. «Om kirken og staten sier Georg Hille at den statskirkeordningen vi har, ennå bør beholdes en tid. Utgangspunktet for hvordan kirke og stat skal være bundet sammen, er hva som er best for det folk kirken skal betjene». [Avisen Oppland Arbeiderblad 14. desember 1974].

«Statskirken fremtid?», spurte avisen Gudbrandsdølen 1. februar 1975. «... Samfunnet og kirken i dag er inne i en utvikling som sannsynligvis vil ende med en formell adskillelse. Men i dag og i overskuelig fremtid tror jeg en fortsatt forbindelse er riktig og fornuftig».

Det innebar at det var viktig å forbedre statskirkeordningen slik at den ble mest mulig i samsvar med hans prinsipielle kirkesyn. Mye kunne gjøres selv om statskirkeordningen var bygget ovenfra, mens hans modell var en kirkeorganisasjon bygget nedentra. I reformfasen etter 1980 og i resten av hans bispedid hadde dette hovedfokus.

Troskollektiv og folkekirke

Det fantes også en annen dobbelthet i dette: kirken var både et troskollektiv og en folkekirke. «Vi må holde fast i dobbeltheten: si ja til folkekirken, men samtidig må vi fastholde en grunnleggende evangelisk målsetting».

«Lekmannskirken eller indremisjonsskirken har imidlertid på en måte vært veldig avgrensende i folket, mens embetsmannsskirken var de som egentlig hadde kontakt i og med det brede lag av folket».

«Folkekirken med sin høyde og bredde er ikke noe mål i seg selv. Den brede folkekirken skal ikke fremmes på bekostning av det bibelske budskap». [Avisen Østlandingen 26. mars 1993].

«Jeg ønsker at kirkedøra skal stå åpen og på vid vegg. Men de som kommer inn i kirken skal møte ordentlige ting. I dag hører vi for lite gammeldags vekkeselsforkynelse i kirken som utfordrer mennesker på deres synd. Vi må våge å forkynne den levende Gud som er rasende på synden. Vi må hjelpe til å åpne øynene slik at folk virkelig ser at de har bruk for nåden». [Avisen Vårt Land 2. april 1993].

«Kan vi si at kirken er blitt en åndelig varmenestue?», spurte avisen Østlandingen 26. mars 1993. «Ja, det kan vi si – og den skal jo også være det. Men man må passe seg, slik at forkynnelsen ikke bare dreier seg om varme. I dette ligger det altså ikke noe ønske om å stenge noen ute. Jeg er en ivrig folkekirke mann, forutsatt at kirken forteller mennesker den hele og fulle sannhet».

Han ble tydeligere og tydeligere på dette etter hvert som årene gikk. Det var nok både egen utviklingen og den stadig tydeligere uttalte folkekirkeprofilen i hans gamle bispedømme som var årsaken:

«Jeg begynner å bli lei av all snakke den åpne, inkluderende folkekirken. Det er jo blitt selve målet og budskapet. Ofte hører vi bare om at det skal være varmt, godt og kjærlig, men ingenting om den sterke spenningen som ligger i Guds kjærlighet. Jeg ønsker mer fokus på det sentrale i evangeliet, og da hører også de sterke, dømmende og frigjørende ordene med». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

Historisk sett så han folkekirke-anliggendet som en slags motreaksjon – men som nå var på vei til en annen grøft:

«Folkekirke kan vel relateres til konventikkeltenkningen. Altså at man ville ha menigheter med 'bare troende'. De andre var egentlig ikke med. Det var jo indremisjonsgrupperinger som tenkte slik. Hvis du ikke trodde på de riktige tingene og var med i det riktige fellesskapet, så var du utenfor. Du var ikke ordentlig kristen. Du var ikke ordentlig omvendt og du var ikke ordentlig troende. Du måtte være veldig finmstilt for å bli regnet som ordentlig troende».

«I våre dager har jo dette løst seg veldig opp. Ja, nesten til den motsatte ytterlighet ... Det er bare koseelig, kjærlig og folkekirkelig all ting. Alle er kristne enten om de mener det ene eller det andre. Det er gått i den andre grøfta».

To utviklingsstrekk fremsto etter hans syn som klare innenfor de kristelige organisasjoner og innenfor det som tradisjonelt ble betegnet som embetskirken:

«I Hamar bispedømme er det ikke noen formyelse av bedehus-kristendommen. Man tør nesten ikke snakke om misjon lenger, men bruker andre ord som solidaritetsarbeid e.l.».

«Ellers er jeg bekymret for deler av folkekirketanken. Vi må ikke få en 'termo-teologi' som sier at det er nok å være god og varm og nær. Dersom folkekirken står for bare det, har den tapt. Her følger jeg meg mer i pakt med vekkelsesstradisjonen i vår kirke enn den brede folkekirkelighet», sa han til Gisle Hollekim i avisen Aftenposten 2. januar 1993 og fortsatte: «Jeg skulle ønske at man i forkynnelsen skulle våge seg mer frem og utfordre klarere til kallet til tjeneste».

Sitt svar på disse kirkelige utfordringer hadde han formulert som en oppsummering av det han hadde vært med på gjennom sine år som biskop:

«Det er imidlertid ikke nok å *redde folkekirken i statskirken*, vi må også om nødvendig – og nå synes det nødvendig – *redde kirken i folkekirken*. [Per Juvkams formulering]. Folkekirken med sin høyde og bredde er ikke noe mål i seg selv, og folkekirkeligheten skal ikke fremmes på bekostning av det bibelske budskap».

[Biskopens årsmelding for 1992].

Stat og kirke under lupen

Sivertsen-kommisjonen NOU 1975:30 *Stat og kirke* med flertallsforslaget om å oppheve statskirkeordningen, kom samme året som han ble utnevnt til biskop. Oppfølgningen skulle vente på seg. Ekspedisjonssjef Øystein Jahr i Kirkedepartementet valgte en høringsprosess i flere runder. Den pågikk de første årene av Georg Hilles bispetid. Han følte at departementet trakk ut saken, at det ble flikket på detaljer og unnlatt å fokusere på de store spørsmål.

Så kom oppfølgningen gjennom Stortingets melding nr. 40 (1980-81). Det var ikke lenger departementets byråkrater som satt i førersetet, men den politiske ledelse. Kjøløv Egeland var statsråden som hadde ført mye av meldingen i penne og den nye kirkeministeren Einar Førde tok så det politiske førersetet.

Georg Hille følte seg som dratt opp av en hengemyr:

«Jeg synes virkelig statsråd Førde og Kirkedepartementet har vært på offensiven – det er utviklet en spennende og løfterik situasjon», uttalte han i et juleintervju i avisen Østlandingen 24. desember 1980».

Columbiegget var at begge parter skulle få sitt: staten skulle få beholde statskirkeordningen og kirken skulle få reformer 'inntil yttergrensene' av det statskirkeordningen kunne tåle, sto det i stortingsmeldingen. Dermed var føringene lagt: det første som måtte gjøres var å se på mulige reformer. Statskirkeordningen som sådan hastet det ikke med i den situasjon som nå var oppstått. Det var dette spor arbeidet med kirkeordningen skulle komme til å følge helt til statsråd Trond Giske satte ny dagsorden gjennom det tverrpolitiske forlik i 2008. Først da kunne man gå løs på selve grunnlovbestemmelsene.

Utvredninger og endringer

Nå måtte reformene konkretiseres. Provosert av Kirkedepartementets sendrekritighet hadde Kirkerådet vært tidlig ute og var i forkant av utviklingen. Kirkerådet hadde oppnevnt en kirkeordningsgruppe med 10 medlemmer. Per Voksø var formann og Georg Hille et av

medlemmene. Denne forfatter var sekretær. 'Det fremtidig kirkestyre' kom i 1980 like etter Stortingsmeldingen og 'Arbeidsgiveransvar og stillinger' kom i 1982. Georg Hilles påvirkning på konklusjonene var tydelige.

Utredningen 'Det fremtidige kirkestyre' konkretiserte hvilke organer som burde lovfestes i Den norske kirke og hvilket mandat hvert organ skulle ha. Utvalgets forslag ble realisert raskt og lagt til grunn for lovendringene i 1984. Politikerne holdt det de hadde lovet; til yttergrensene. På sentralt nivå var det enklest. Kirkekomiteen ble opprettet i 1984, og Kirkekomiteen fikk myndighet til å gjøre vedtak på en rekke områder som tidligere var forbeholdt Kongen i statsråd eller Kirkedepartementet. Kirkekomiteen fikk myndighet til å fastsette kirkenes liturgier. Ny gudstjenestebok – i sin helhet fastsatt av Kirkekomiteen i perioden 1986-91 – kunne tas i bruk fra 1992. Ny salmebok kom allerede i 1984. Med myndighet til å fastsette planer og programmer for diakoni og kirkeleg undervisning, kunne Kirkekomiteen etter få år fastsette en plan for diakoni og en helhetssplan for undervisning. Det ble lovmessig lagt til rette for at bispedømmene i fremtiden kunne tilsette menighetsprester, men dette måtte utredes først. Kirkens Læremynd kom i 1987. Opprettelsen av Kirkekomiteen førte til at den frivillige kirkeorganisasjon som hadde eksistert siden 1869 ble nedlagt i 1984. Nå var det bare to alternativer igjen fra Per Juvkams visjoner på Presteforeningens generalforsamling i 1954: avvikle statskirkeordningen eller reformer innenfor statskirkeordningen.

«For meg personlig var Kirkekomiteen i 1984 en historisk begivenhet. For oss som hadde arbeidet henimot 30 år for dette, var det litt av en opplevelse. På mange måter er Kirkekomiteen selve toppsteinen i det kirkeleg reformarbeidet vi har opplevd de senere årene. Det er en viktig del av den selvstendiggjøringsprosessen som kirken har arbeidet for gjennom hundre år. Det var ikke biskopene og prestene som i første rekke dominerte denne samlingen, men både kirkenes tjenestemenn og kvinner og lekfolk fungerte godt sammen. Kirkens styrelse er nå fordelt på flere kirkeleg organer, og i dette ligger det både utfordringer og muligheter, sier biskop Hille, som ser frem til et fruktbart samarbeid de kirkelege organer imellom». [Avisen Gudbrandsdølen 2. januar 1985].

Utredningen 'Arbeidsgiveransvar og stillinger' pekte på behovet for å bevissgjøre og profesjonalisere Den norske kirkes organer som arbeidsgivere. Det gjaldt bl.a. at arbeidsgiveransvaret i den lokale kirke var et kirkeleg ansvar og ikke en kommunalt oppgave. Menighetsrådene måtte derfor dyktiggjøres. Dette omfattet bl.a. forslag om å etablere en sentral arbeidsgiverorganisasjon. Dette skulle bli realisert i 1990 da Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon ble opprettet. Utredningen inneholdt også forslag om at bispedømmene skulle tilsette menighetsprester, som ble fulgt opp gjennom en lovendring i 1984. Reformen ble gjennomført fra 1989 på grunnlag av en utredning fra en komitee oppnevnt av Kirkedepartementet og ført i penne av denne forfatter i 1986 – uten at Georg Hille var med!

Kirkelovutvalget

På lokalt nivå måtte det utredes videre. En nytt offentlig utvalg – Kirkelovutvalget – med mandat til å konkretisere reformene når det gjaldt den lokale kirke, ble oppnevnt i 1982 og Georg Hille ble medlem av utvalget. Kirkedepartementet skulle dekke sekretærfunksjonen. 'Det var viktig å dra dem med fra første øyeblikk', understreket Georg Hille internt – som talte av erfaring. Byråsjef Jørn Hagen var en kunnskapsrik sekretær og fikk stor beundring for Hamarbispespen – både i løpet av dette samarbeidet og av biskopens embetsførsel sett med departementets briller. Da han fylte 60 år, ønsket han at Hamarbispespen sto på gjestelisten i den markering som departementet sto for.

Kirkelovutvalgets arbeid skulle ta sju år. Fylkesmann Bue Fjermeros var formann de første fire årene og Georg Hille de siste tre årene. Endelig kunne utvalget overrekke utredningen Den lokale kirkes ordning til statsråd Mary Kvidal i juni 1989. Hovedbudskapet i NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning* var at den lokale kirke skulle settes bedre i stand til å løse sine oppgaver. De faste kriterier som skulle regulere kommunens økonomiske forpliktelse, representerte 100 millioner i økning av de samlede kommunale bevilgninger. Utvalget ville ikke innføre kirkeskatt som i våre naboland:

«Per Voksø begrunnet utvalgets konklusjon med at det ville være umulig å innføre kirkeskatt nå. I våre naboland har man i lengre tid hatt slik ordninger. I Norge ville innføring av kirkeskatt skape mange praktiske problemer og en slik ordning ville uansett bli oppfattet som en tilleggs-skatt», skrev avisen Vårt Land 6. juni 1989.

Utvalget hadde nok fått visket i øret av politikerne at et forslag om å innføre kirkeskatt var fullstendig dødfødt. Georg Hille skulle senere «angre bittert», rapporterte avisen Vårt Land i 2003. Kirken var og er fremdeles i kommunens grep.

Også denne gang trakk oppfølgingen ut. «Statsråden signaliserte dette allerede da utredningen ble overlevert», sa han til avisen Vårt Land i sitt tilbakeblikk i 2003 [udatert klipp]. Han var dessuten urolig for at høringen skulle bli oppstykket slik som etter Sivertsen-kommisjonen NOU 1975:30 *Stat og kirke*: «Jeg håpet at forslagene ville bli behandlet forholdsvis samlet». En lei kollisjon i lovgivningsarbeidet hadde opstått. Kommuneloven skulle revideres samtidig med kirkeordningsloven. Kommuneloven ble lagt opp etter prinsippet om mest mulig selvstyre i kommunene – og minst mulig overstyring og øremerking av midler fra statens side. Forslaget til ny kirkelov la opp til begrensnings av det kommunale selvstyre på det kirkelige område. Det måtte selvsagt ende med at kommuneloven vant.

Georg Hille fikk ikke se oppfølgingen av Kirkelovutvalget i sin bispedid. Da tiden var inne, fikk han ikke gjennomsnitt for faste statlige kriterier for beregning av kommunens økonomiske forpliktelser. Heller ikke hans forslag om statstilskudd til bygging av nye kirker tilsvarende 40 % av normert byggekostnad fikk tilslutning.

Den nye kirkeloven og den nye gravferdsloven som kom 7. juni 1996 fanget imidlertid opp det meste av det kirkelige utrednings- og reformarbeid som hadde foregått i kirkelig regi på hele 1980-tallet. Den viktigste – og største – reform i kirkeloven var at soknet ble eget rettssubjekt, slik også Kirkelovutvalget hadde gått inn for: soknet skulle ha samme rettslige selvstendighet som kommunene. Heretter representerte ikke lenger kommunen soknet i rettslig forstand. Kirken lokalt var blitt selvstendig, men noen konkretiseringer var annerledes enn Kirkelovutvalget hadde foreslått:

Soknet ble representert med to organ: menighetsrådet som soknets styrings- og tiltaksorgan og kirkelig fellesråd som soknens representant overfor kommunen – i de kommuner hvor det var flere sokn. Dette var litt annerledes enn Georg Hille og Kirkelovutvalget hadde sett for seg. Soknet var fremdeles i teologisk forstand grunneheten i kirken – nå i tillegg også i rettslig forstand. Men for Kirkelovutvalget var det klart at når soknet var grunneheten, skulle soknet representeres med menighetsrådet. Fellesråd skulle i all hovedsak være et samarbeidsorgan mellom menighetsrådene og deres representant overfor kommunen. Kirkeloven gikk altså videre og fastslo at kirkelig fellesråd også skulle ivareta arbeidsgiveransvaret for soknets/soknens tilsatte. Menighetsrådene var dermed svekket som følge av opprettelsen av kirkelig fellesråd sammenlignet med Kirkelovutvalgets forslag. Her hadde hensynet til profesjonalisering av arbeidsgiveransvaret vunnet over hensynet menighetsrådet som lokalt styringsorgan. Menighetsrådet ble nå i all hovedsak et lokalkirkelig

Han skulle få oppleve at Stortinget gjennom grunnlovsendringene i 2012 og påfølgende lovendring ga Kirkerådet myndighet til å tilsette biskoper. Opprettelsen av Den norske kirke som eget rettssubjekt fra 2017 innebar at kirken som korporasjon i rettslig forstand dermed ble selvstendig fra staten – slik soknet ble selvstendig fra kommunen i 1996. Men noe var annerledes enn det Reformbevegelsen nok ville ha tenkt seg: det var Staten som gjorde Den norske kirke til rettssubjekt, men det burde vært slik at Staten lovmessig la til rette for at soknene kunne opprette Den norske kirke som rettssubjekt. Dermed ville kirken bli bygget nederfra og ikke ovenfra. Og kanskje ville man unngått en fremtidig kompetansesstrid mellom det sentrale og de lokale rettssubjekt? Det skulle fremdeles være slik at kirken var økonomisk avhengig av årlige bevilgninger fra stat og kommune. Dessuten skal 'dens ordning fastsettes ved lov', som det heter i ny § 12 i Grunnloven. Dermed er det grunn til å spørre om statskirkeordningen er opphevet når kirken fortsatt har slike nære formelle bånd til staten.

«Jeg hører til dem som gjerne ser at vi snart får avvirket statskirkeordningen, men jeg synes det begynner å bli håpløst. Vi styres for mye politisk, en kirke kan ikke det» [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

Da han hadde vært pensjonist i fem år, kom et lite hjertesukk:
«Når kommer et kirkeleg organ til å utnevne biskoper?», spurte avisen Vårt Land 2. april 1993. «Neppe så lenge vi beholder statskirkeordningen ... Jeg tviler på om regjeringen vil slippe fra seg myndigheten til å påvirke hvem som skal bli biskop», svarte Georg Hille.

*

Han hadde alltid vært god til å sortere følelsene og sov derfor aldri dårlig om natten uansett hva det var. Han tok ikke oppfølgingen av Kirkelovutvalget som et nederlag, men det var en del som han hadde brent for, som ikke bli gjennomført. Det var særlig den økonomiske side som forble ved det gamle – og dermed uløst.

Han hadde alltid vært god til å sortere følelsene og sov derfor aldri dårlig om natten uansett hva det var. Han tok ikke oppfølgingen av Kirkelovutvalget som et nederlag, men det var en del som han hadde brent for, som ikke bli gjennomført. Det var særlig den økonomiske side som forble ved det gamle – og dermed uløst.

Arbeidet hadde en viktig bieffekt. Gjennom flere år brukte Georg Hille Kirkelovutvalgets arbeid som et pedagogisk utgangspunkt for internopplæring i bispedømmet når det gjaldt kirkesyn og kirkeordning. Han fikk drøftet med valgte organer og ansatte viktige prinsipper og praktiske ordninger som angikk kirkeforvaltningen. Han brukte visitasene, bispedømmemøter, medarbeidersamlinger, prestemøter og interne stabsmøter til dette. Dermed ble et bredt spekter av tillitsvalgte og ansatte trukket indirekte med i arbeidet og fikk informasjon om de problemstillinger som utvalget sto midt oppe i.

Det største utredningsarbeid innen kirkeordning som Georg Hille hadde hatt ansvar for, fikk dermed en noe annen utgang enn det han hadde forestilt seg. Han var så overbevist om at forslagene kom til å bli gjennomført, at han i omtalen av Kirkelovutvalget internt i bispedømmet på 1980-tallet nærmest beskrev det slik: 'I fremtiden kommer det til å bli ...'.

tylkesmannen. Dette ble etter hvert gjennomført og bispedømmet ble overtilsyn.

Hille i dag. En følge av de prinsipper som utvalget la til grunn for lokal kirkeleg ville legge kirkegårdsforvaltningen til kommunene – 'noe jeg alltid har ment', sier Georg landet – blitt fjernet. Det siste var for så vidt foreslått også av Kirkelovutvalget hvor flertallet direkte til Kirkeleg fellestråd, var også en kjernepålegg for mange menighetsråd – særlig på tiltaksorgan. Da den nye gravferdsloven som kom samtidig la ansvaret for kirkegårdene

Georg Hille gikk inn i en lang tradisjon. Visitasene er en av de mest sentrale oppgaver for en biskop.

«Schjelderup etterlot seg ikke spor som jeg kunne registrere da jeg fartet omkring. Mens derimot Alex Johnson kunne man merke. Men ikke hva han hadde gjort, men de inntrykk personligheten hadde etterlatt. Da jeg kom rundt, kunne det hende at folk sa: 'som han Alex sa'».

På bakgrunn av sine uttalelser da han ble biskop, skulle han gå raskt i gang med å ta opp visitasordningen i Bispemøtet. Det skjedde allerede i 1976. Men hvem skulle ta ballen? Han måtte til slutt gjøre jobben selv sammen med de gamle vennene Per Juvkam og Tord Godal. Men det trakk ut. De andre biskopene mente dessuten at det var behov for å gjennomtenke forholdet til rådsstrukturen og bispesembetets grunnlag og plass i kirken før man grep fatt i revisjonen av visitasreglementet. Dermed trakk det ytterligere ut. Han ga seg imidlertid ikke. «Jeg syntes det hadde blitt enormt dette at biskopen skulle være med over alt og det hele var blitt en festreise. Biskopen skal jo egentlig komme for å visitere menigheten. 'Da får du lage forslag til nytt reglement', sa de andre biskopene».

Først i 1983 var det enighet i Bispemøtet om å sette saken på dagsorden igjen, og Georg Hille ble leder av et utredningsutvalg som skulle komme med forslag om revisjon av visitasreglementet. Selsagt var Per Juvkam med selv om han var blitt pensjonist. Ragnhild Veiteberg ble foreslått av Kirkerådet og Leif Ottersen av Presteforeningen. Denne forfatter ble sekretær. Innstillingen forelå i 1985 og allerede i 1987 ble nytt visitasreglement fastsatt ved kongelig resolusjon etter at saken hadde vært forelagt Kirkemøtet i 1986.

Det ble nå tydelig at målsætningen med visitasen ikke var kontroll fra biskopens side, men inspirasjon. Slik ble tilsyn nå forstatt i reglementet. Dette skulle skje ved gudstjenester i hver kirke, møter med hvert menighetsråd, møter med de kirkelige tilsatte, samtaler med prester, kateketer og diakoner. Hensikten var å diskutere menigheten(es) virksomhet som menighetsråd, utvalg og tilsatte drev, oppfordre til planlegging, stimulere til samarbeid og igangsettelse av ny aktivitet. Biskopen skulle sammenfatte sine iakttagelser og anbefalinger i et åpent visitasmøte og der holde sitt visitasforedrag. Biskopen skulle dessuten ha betring av kirkene og kirkegårdene slik som tidligere og holde et møte med kommunens ledelse. Besøk på bedrifter og avholdelse av offentlige møter – alt som kunne smake av egenprofilering av biskopen – var traværende som obligatoriske elementer i det nye reglementet.

Visitasen skulle være et møte mellom det kirkelige tilsynsambete og den lokale menighet. Embetet var personlig, det var tilsyn i form av inspirasjon som skulle utøves og visitasen derfor etter Georg Hilles syn kun for biskopen selv. Prosten bisto. Slik praktiserte han det. Han hadde ikke sans for kollegaer som tok med seg egne fagkonsulenter og nærmest drev med omfarende kursvirksomhet. Den nøkterne Hamarbispesyn syntes også at visitasen da ga inntrykk av at «det var biskopen som reiste rundt med hele sitt hoff». Han ønsket ikke å stimulere ytterligere til «festreiser», som han kalte det. Han ville heller bygge dette ned.

Arbeidet med nytt reglement skulle få ham inn på litt andre tanker. Det prinsipielle fastholdt han som før, men så praktiske fordeler ved å ta med seg en medarbeider. Denne forfatter deltok derfor på visitasene i siste del av 1980-tallet og hadde en definert, men uformell rolle. Oppgaven var å ha kontakt med ansatte og menighetsrådsmedlemmer slik at alle skulle få anledning til å komme frem med det de hadde på hjertet. 'Dette var et viktig supplement', fortalte han senere til denne forfatter. Samtidig ble ansvaret for visitasprotokollen overført fra

prosten til stiftskapellane. Den ble ikke en lenger et referat av hva som skjedde under visitasjonen, men en saksorientert protokoll.

Georg Hille startet opp med sine visitasjoner høsten 1975. I løpet av 18 år som biskop gjennomførte han 126 visitasjoner – dvs. 7 pr. år. Da kunne han ikke konkurrere med bestefar som gjennomførte 248 visitasjoner på 19 år. 'Han kom som en klokke hver tredje år', fortalte sønnesønnen. Det gjorde han selv også, men tiden og visitasens innhold var en helt annen. Mens bestefar visitas tok 1-2 dager, brukte Georg Hille 3-6 dager. Men sin far 'slo han' i antall, men ikke i hyppighet. Henrik Hille gjennomførte 75 visitasjoner med et snitt på 10 pr. år. Krigen satte en fire års stopp.

Det er vanskelig å synliggjøre hvilken arbeidsinnsats som ligger bak tallet 126 visitasjoner. Litt matematikk kan være nødvendig. Dersom det tas utgangspunkt i någjeldende arbeidsstidsbestemmelser for prestes, kan det hele kvantifiseres nærmere: 126 visitasjoner à 5 dager med 12 timers arbeid = 7560 arbeidstimer. Normalarbeidsdagen er normert til 7,5 time. Det betyr at 1008 dager gikk med til 126 visitasjoner – eller 2 3/4 sammenhengende år. Da er forberedelser ikke tatt med.

Georg Hille gjennomførte to runder til alle menigheter. Første runde etter gammelt reglement og andre runde etter det reglement han selv hadde vært med på å utarbeide.

Tidene forandret seg. I 2013 kunne Georg Hille lakonisk konstatere:

«Nå nylig [2012] har det kommet et nytt reglement hvor biskopene har forandret på profilen igjen».

Sukket dreide seg om mer enn profilen. Reglementet var fastsatt av Bispemøtet. Sukket gjaldt derfor også viktige prinsipper om kirkens ordninger – og forholdet mellom embete og råd. Etter Georg Hilles syn er et visitasreglement ikke noe biskopene skal avtale seg imellom. Det skal pålegges biskopene av trossamfunnet Den norske kirke gjennom beslutning i Kirkemøtet. Utviklingen fra slutten av 1990-tallet hadde med andre ord tatt inn på et annet spor enn reformbevegelsens hovedlinje.

Kirkevisitinger

Avisen Oppland Arbeiderblad skrev 10. januar 1989 som en kommentar før Georg Hille skulle legge frem Kirkelovutvalgets konklusjoner:

«Hille har noe nær norgesrekord når det gjelder ikke å vigsle nye kirker. Kirkebygging har nærmest vært lik null i Hamar bispedømme de siste årene».

Det stemte. Det er 195 kirker i Hamar bispedømme som er godkjent etter kirkelovens bestemmelser. 55 er lokaler innviet til kirkelig bruk – hvor det holdes regelmessige gudstjenester. Til sammen 250. Georg Hille har feiret gudstjeneste og holdt tale eller preken i alle – minst to ganger. Arnoldus Hille vigslet 11 kirker og Henrik Hille 10. Flest kirker vigslet den første Hamarbispes Halvor Folkestad: 37. Også i perioden rett etter krigen ble mange nye kirker vigslet. Kristian Schjelderup vigslet 24.

Georg Hille derimot vigslet kun én: Storchamar kirke. Det skjedde første året han var biskop. Nordre Al kirke var påbegynt før han sluttet – den ble vigslet av Rosemarie Köhn rett før OL på Lillehammer. Tar vi med vigsling av lokaler, interimskirker og fjellkirker, blir imidlertid tallet for Georg Hille: 16.

George Hille fikk via Morten Grinaker og andre god innsikt i de behov kirkegårdssektoren representerte både for kulturminnevernet, grønt-etatene i kommunene og den lokale kirke. Kort tid etter at George Hille ble biskop, la Landslaget for kirkegårdskultur frem en betenkning

«Morten Grinaker var en god venn av Harald [George Hilles bror] og jeg kjente han godt. Han sa: 'Nå har Karen Reistad sørget for full orden over bakken. Nå skal jeg sørge for full orden under bakken'. Det var vi veldig opptatt av i visitasene og ellers. Det var jo bare oppe i hodet på graveren hvor alt befant seg. Men det er blitt bra nå, tror jeg».

Karen Reistad arbeidet som den første kirkegårdskonsulent i Kirkedepartementet 1949-70. Hun sto for en solid pionerinsats. Så kom Morten Grinaker fra Lunner på Hadeland inn i stillingen. Han hadde et klart program:

«Det skulle ikke bare være en grønn plen, men det skulle også være systemer for registrering osv. Dette var et arbeid som ikke syntes noe særlig».

George Hille ga fra første stund kirkegårdene god plass i visitasene. Ikke bare ved å ha befatning, men ved å ta opp aktuelle spørsmål med kommunen, menighetsrådene, soknepresten – og ikke minst kirkegjenger eller graveren som fikk biskopens oppmerksomhet. Kirkegårdene ble med andre ord løftet frem av biskopen.

Erfaringene fra Lom var at kirkegården betød mye for lokalsamfunnet og i folks religiøsitet. Kirkegårdene var et område som hadde vært lavt prioritert med hensyn til oppmerksomhet og ressurser fra kirkes side. Det var kirkegjenger og/eller graveren som tok seg av begravelsene kombinert med gartner- og dugnadsinnsats av frivillige vår og høst. Ofte hadde graveren i hodet hvem som lå begravet hvor. Gravkart og registreringer var det dårlig med – bortsett fra navnelistene over hvem som var begravet. Bevisstheten om at dette var et kirkelig ansvarsområde var lav – det var ofte kommunens tekniske etat som gjorde jobbene. Og der det var tilslutt kirkeverge, var vedkommende kommunalt ansatt.

Kirkegårdene

Han hadde sett det på landsbasis fra sitt ståsted som kirkerådsdirektør og opplevd det flere ganger som biskop. Han fikk heller ikke gjennom sitt forslag i Kirkelovutvalget om statistiskudd på 40 % til bygging av nye kirker.

«Hva har irritert mest?» spurte avisen Samhold i avskjedsintervju 23. april 1993. Han tenkte nok på nye kirker da han svarte: «Tregheten kirken møter i kommune. Av og til går det usedvanlig tregt».

Han hadde sett det på landsbasis fra sitt ståsted som kirkerådsdirektør og opplevd det flere ganger som biskop. Han fikk heller ikke gjennom sitt forslag i Kirkelovutvalget om statistiskudd på 40 % til bygging av nye kirker.

Det skyldtes ikke manglende behov. Arsaken var finansieringen. Det betinget at vedkommende kommune var villig til å ta kostnadene. Dette frustret George Hille.

«Det skjedde ikke mye med kirkebygg i min tid. Det skjedde i andre bispedømmer. For det første var det områder hvor det rett og slett ikke var behov. Som Alex Johnson sa: 'Det er altfor mange kirker i Valdres'. Det stemmer jo. De ligger på rad og rekke opp gjennom Valdres. For det andre var det vanskelig å få det til økonomisk. Storhamar kirke vigslet jeg. Ellers tror jeg ikke at jeg vigslet noen andre kirker. [Lange tenkepauser]. Fjellkirker fantes jo: Sjusjøen var ferdig og Nordseter var ferdig. Det samme var Fåvangfjellet. Men Venabygd fjellkirke vigslet jeg. Jeg ser her i min kalender at når det gjelder kirkevigslinger er det nesten ingenting. Når det gjelder menighetskirker, er det nok bare Storhamar».

om 'Kirkegårdenes administrasjon og drift'. Han så betydningen av å sette saken på den kirkelige dagsorden og henvendte seg til Kirkerådet.

Kirkerådet oppnevnte dermed i 1977 en komite bestående av ham selv som leder, kirkegårdskonsulent Morten Grinaker og hans senere etterfølger i samme jobb Helge Klingberg samt prost Lorentz U. Pedersen på Lillehammer. De avsluttet sitt arbeid i 1978, men det var ingen til å skrive rapporten. Denne forfatter førte utredningen 'Myndighet, ansvar og oppgaver på kirkegården' i penne på grunnlag av komitelemmernes notater i 1980. Den ble da overlevert Kirkerådet.

Det er i ettertid interessant å se at denne komiteens konklusjoner i stor grad kom til å bli gjennomført – noen dog ikke før med kirkeoven og gravferdsloven av 1996, og da med utgangspunkt i forslagene fra Kirkelovutvalget NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning* som også Georg Hille ledet.

Utredningen sa følgende om *bestående myndighet* i kirkegårdsaker: ansvaret skal tillegges menighetsrådet, men det bør lovfestes at i kommuner med flere sokn, skal det opprettes et fellesråd med ansvar for kirkegårdene. Kommunen skal kun ha bevilgende myndighet. Om *utøvende myndighet* la komiteen til grunn at ordningen med kirkeverge i ulønnet verv opphørte, at det tilsettes kirkeverge i hel eller deltid stilling på kommunenivå, at tilsetting overføres til menighetsrådet/fellessrådet for å tydeliggjøre ansvarslinjen. Siden menighetsrådet/fellessrådet har ansvaret for kirkegården, må rådets ansvar ivaretas til daglig av en kirkelig (ikke kommunal) ansatt og arbeidet på kirkegårdene utføres av kirkelig ansatte med kirkevergen som nærmeste overordnede. Tittelen graver endres til kirkegårdsbetjent. Om *godkjennende myndighet* refererte komiteen forslaget fra Sivertsen-kommisjonen [NOU 1975:30 *Stat og kirke*] om å nedlegge Stiftsdireksjonen, tok ikke standpunkt til hva som var alternativet, men mente at det burde opprettes en rådgiverstilling for kirke- og kirkegårdsaker på bispedømmeplan. Om *tilsynsmyndighet* mente komiteen at i tillegg til biskopen, måtte prostene komme sterkere inn i bildet og foreslo innført en ordning for prostebesøk for å ivareta dette. – Og slik skulle det altså bli til slutt.

Engasjementet på kirkegårdssektoren skyldes selsagt for det første at Georg Hille syntes dette var viktig. Her tok han sitt utgangspunkt i at lovgivningen formelt gjorde kirkegårdene til et kirkelig ansvar. 'Jeg har alltid ment at dette kunne overføres til kommunen', sier han i dag. Men som biskop forvaltet han gjeldende ordninger samvittighetsfullt.

Men for det andre kunne kirkegårdene indirekte synliggjøre noen forhold som var meget viktige for ham i en større sammenheng: a) gi oppmerksomhet til noe som betød mye for folk i bygda – religiøsitet og tro er viktig, b) vektlægge kirkebygget og kirkegården som lokalt samlingspunkt – soknet som grunnenheten i folkekirken, c) understreke at menighetsrådet med dagens lovgivning var det styringsorgan som hadde ansvaret – kirken skal styres og forvaltes av kirkelig valgte organer [selv om han altså gjerne så at lovgivningen ble endret slik at kommunen overtok], d) synliggjøre at de som arbeider på kirkegården er kirkelige medarbeidere – alle kirkelige oppgaver utføres av kirkelige ansatte, og e) synliggjøre den nærmest 'usynlige' medarbeideren/graveren som hadde praktisk kirkegårdsarbeid som oppgave – alle tilsatte er likeverdige medarbeidere i kirken og i Guds rike.

Alt dette tok Georg Hille opp i visitasene og på møter for ansatte på prosti- og bispedømmeplan. Han fikk sagt og gjort mye både med selve kirkegårdene og med andre viktige områder med kirkegårdene som utgangspunkt.

Ordinasjoner, kvinnelige prestes og prester

I løpet av sine 18 år som biskop ordnerte Georg Hille 98 prester – derav 29 kvinner. Han vigslot dessuten 2 kateketer og 2 diakoner. Det var i alt 100 presteordinasjoner, men fungerende biskop Nils Kristian Lie ordnerte 2 av dem. Dette er en av biskopens mest sentrale oppgaver og Georg Hille tok oppgaven seriøst. Når det var ordinasjonssamtale i Bispegården, var hele dagen av avsatt – dvs. i kontorets åpningstid og varte fra kl. 10-15. Han avviste aldri en teolog som søkte ordinasjon, men kunne nok i løpet av ordinasjonssamtalen komme med både utfordringer til ordnanden og stille visse krav. Det kunne være teologiske spørsmål som han mente kandidaten burde tenke bedre igjennom og det kunne være samlivsspørsmål – f.eks. at en prest som ikke hadde til hensikt å leve enslig, måtte være gift. Kandidater som var homofile eller lesbiske, ble aldri avvist. Men sølbatstkravet ble fremholdt som for alle enslige. Troen og gudsforholdet – som var så sentralt for ham selv – var et viktig tema i ordinasjonssamtalene. Han ville sette seg inn i hvordan kandidaten hadde det med Gud.

‘Arne Bakken er den eneste av mine ordnander som ringer meg på sin ordinasjonsdag’, fortalte han. Det lå nærmest noe bibelsk i det: den ene som kom tilbake for å takke.

Kvinnelige prestes

Med sin naturlige tilbakeholdenhet hadde ikke Georg Hille flagget sitt standpunkt til kvinnelige prestes særlig tydelig før han ble biskop. Skjønt de som kjente ham, var ikke i tvil om hva han mente. Det er også ganske interessant at temaet var så lite fremme under ordinasjons- og avstemningsprosessen. Da han var utnevnt, ble han spurt:

«Ja, det er noe som har ligget dypt hos meg, og som jeg kanskje har lært av mine forfetre og av Per Juvkam. Han var den som sto fast i trosspørsmålene og ved kjernen i det som det dreide seg om. Der sto han urokkelig. Men han var ellers villig til kompromisser på etiske spørsmål. Og den balansen har også jeg fulgt. Kvinneprest-spørsmålet var jo ikke et spørsmål om troens grunnlag. Derfor har jeg ikke engang diskutert det med meg selv. Det var på en måte selvsagt. Da jeg var blitt utnevnt, skulle jeg intervjues. Det var vel Sverre Tinnå i NRK. Da spurte han meg direkte om jeg ville ordinere kvinner. Da svarte jeg spontant: ‘Selvfølgelig’. På kvelden fikk jeg øyeblikkelig telefon fra Monrad Norderval [pensjonert biskop i Nord-Hålogaland]: ‘Hurra, du er fantastisk’ ...».

Før Georg Hille ble biskop var det ordnert kun 22 kvinner på landsbasis – hvorav 7 nå var i prestestilling i Hamar bispedømme. Altså 1/3 av samtlige. Det var ventet at kvinner ville henvende seg til den nye biskopen i Hamar med henblikk på ordinasjon – også de som ikke skulle gjøre tjeneste i Hamar bispedømme. Mange biskoper var imot kvinnelig prestetjeneste på denne tiden og det var en kollegial avtale biskopene imellom at dersom en kvinne ble tilsatt i et bispedømme, kunne ordinasjonen skje i et annet bispedømme.

Mange kvinnelige teologiske studenter og teologiske kandidater har i ettertid fortalt at det gjorde et sterkt inntrykk på dem da Georg Hille ordnerte tre kvinner samtidlig i Hamar domkirke 3. september 1975 – altså kun ½ år etter at han tiltrådte. Det var et kraftig signal da Sissel Hasleholm, Astrid Bjellebø Bayegan og Kirsti Aasen ble ordnert. Han som ble oppfattet som tilbakeholden og reservert, viste seg frem som progressiv. Selv så han det ikke slik. Det var selvsagt.

Da det var gått 25 år siden Ingrid Bjerkås som den første kvinne ble ordnert til prest i Vang kirke på Hedemarken, innbød Norsk kvinnelig teologforening til festgudstjeneste i Oslo

Nåværende biskop Solveig Fiske har fremhevet at Georg Hilles pastorateologiske program – som hun opplevde som prest da han var biskop – var at prestene skulle utføre gudstjenester og

«Herman Kvarving [domprost i Hamar 1972-80] var veldig folkelig. Han skulle ustoppelig ha personlig kontakt med alle han traff ... Han gikk konstant for å besøke folk, og dersom det var noen som lå for døden, så var han der morgen og kveld helt til de døde. Altså en prestetype som var enormt fokusert på å være hos folk og være til stede i deres liv. Det var på en måte den gamle kirkeligheten som ble personifisert i denne måten å være prest på».

Han hadde selvsagt også mye godt å si om prester med en tydelig folkekirkeprofil:

var ikke mange yngre som kunne måle seg med de gamle gutta. denne boken. Det var heller ikke vanskelig å få ham til å nevne noen yngre prester, men det Godal, Tord Godal, Henrik Hauge, Alf Hauge – navn som kommer igjen på flere steder i i menn som var eldre enn ham og som han så opp til: Per Juvkam, Gunner Bondevik, Odd Det var personlighet og kristelighet som var det viktigste. I så måte hadde han sine presteideal som ønsker å være vitner for Kristus ... Og så må prestene selvfølgelig være tagfolk i teologi. De må vite hvordan man skal lese Bibelen og de må lære seg å preke enkelt. Jeg skulle ønske at norske prester ble friere og mer direkte på prekestolen og jeg savner ofte det personlige engasjementet». [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

«Fremfor alt tror jeg vi trenger folk som er troverdige og ekte, alminnelig mennesker som ønsker å være vitner for Kristus ... Og så må prestene selvfølgelig være tagfolk i teologi. De må vite hvordan man skal lese Bibelen og de må lære seg å preke enkelt. Jeg skulle ønske at norske prester ble friere og mer direkte på prekestolen og jeg savner ofte det personlige engasjementet». [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

«Jeg var nok ute etter dem som hadde mest tynge». ... kunne blåse det hele opp, og så holdt det ikke. Det var vel det jeg mest så etter» ... at de fikk til en masse ting. Det var jo en erfaring man fikk: det var så lett at man likte best å danse utenpå årene. De som var preget av grundighet og soliditet mer enn hvilken grad de klarte å skape menighet og menighetsfellesskap – og ikke slik som «Det gikk for det første på å være dyktige forkynnere. For det andre gikk det på i

«Hva er en god prest?», ble han spurt om i samtaleene i 2013.

En god prest

Georg Hille vurderte kvinners prestejeneste høyt. Han mente at det tilførte prestejenesten i menighetene og kollegafellesskapet mellom prestene vesentlige kvaliteter. De er jo som regel bedre enn mannfolka, kunne han si internt.

domkirke 19. mars 1986. De inviterte både Kongen og Bispemøtet. Kong Olav V kom, men fra Bispemøtet – som da var samlet til møte på Modum bad – kom kun Georg Hille. Denne forfatter kom i egenskap av formann i Den norske kirkes Presteforening. Ellers var det meget få som hadde svart på invitasjonen. Det var fremdeles kontroversielt med kvinnelig prestejeneste.

kirkelige handlinger på en skikkelig måte. «Hva mener du om det i dag?», ble han spurt om i samtalen i 2013:

«Det er et svar på den type religiøsitet som finnes i bispedømmet. Der ligger hele kjernen i det jeg ønsker at kirken skal stå for».

Han siterte også gjerne en uttalelse fra den folkelige sokneprest Øystein Hovden i Vang (1947-71) da biskopen besøkte ham på sykehuset før han døde. Hovden oppsummerte sin prestejerneste slik:

«Du vet at jeg etter manges mening har vært en nokså umulig fyr som prest i kirken. Men jeg har alltid tenkt at det må være noen som holder råken oppe!».

Ektefelledelt prestestilling – arbeid og fritid

Etter hvert begynte det å bli ektepar hvor begge var prest. De fleste befant seg i småbarnstasen. Det kunne derfor være vanskelig at både mann og kone hadde fulltids stillinger.

FNs kvinneår 1975 ble en anledning til å vurdere disse problemstillingene. Men da Merete Klæboe Koksavik og Anne-Lise Brodtkorb søkte om å få dele stillingen som residerende kapellan i Vår Frue i Trondheim, fikk de avslag fra Kirkedepartementet. Argumentet var at et embete var udeleglig. Derimot ble det antydning at ektefelledeling av et embete kunne være mulig – siden ekteskapet i prinsippet var udeleglig.

Arbeidstidsbestemmelser fantes ikke for prest. Prestene var i prinsippet alltid til tjeneste. Så kom arbeidsmiljøloven av 1977. Prestene var her unntatt fra arbeidstidsbestemmelsene og noe måtte gjøres.

En av løsningene som ble helt spesiell for Hamar bispedømme var ektefelledelt stilling. Georg Hille tok saken. Her ble Hamar bispedømme også en pioner i statsforvaltningen. Løsningen var at den som var tilsatt i 1/1 stilling fikk 50 % permisjon og ektefellen ble tilsatt som vikar i denne halve stillingen.

I løpet av få år var fem ektepar inne på ordningen: Merete og Arne Koksavik i Lesja var først ut i 1979 og derfor ble den kalt Lesja-ordningen. Året etter skjedde det samme med Anne-Lise og Christian Brodtkorb i Vestre Gausdal. Else Liv Kortner og Per Arne Faye i Øystre Slidre kom inn på ordningen i 1980. Senere kom også Sonja og Arne Fauske i Sør-Fron med (1982) og Brita Hardeberg og Knut Hermostad i Nord-Odal (1984).

«I Hamar bispedømme er det preste-ektepar som deler prestetjebben. Er det gode erfaringer med det», spurte avisen Østlendingen 12. februar 1982. «Ja, det ser ut til å gå bra. Og menighetene er veldig fornøyd. Det er særlig småbarnsfamiliene dette er aktuelt for, fordi foreldrene ønsker å ha tid til å være sammen med barna. I fremtiden kan man tenke seg andre muligheter også. To prestes som bor hver på sin kant av bygda, kan dele en stilling».

Biskopen var altså interessert i flere fleksible løsninger som tok hensyn til at arbeidstid og fritid skulle kunne kombineres bedre enn tilfellet hadde vært til nå. Det skulle gå langt ut på 2000-tallet før dette ble grepet fatt i.

Det ble også en oppfølging som omfattet hele presteskaper. I 1981 gjennomførte NAVF [Norges allmennvitenskapelige forskningsråd] en arbeidstidsundersøkelse i presteskaper. Oppfølgingen av denne ble en særavtale om fritid. I prinsippet innebar avtalen at prester var på arbeid i de tidsrom presten ikke hadde avtalefestet fritid. Det var akkurat motsatt av arbeidslivet for øvrig hvor det er arbeidstiden som er definert. Men på denne måten fikk prestene i alle fall definert når det er fritid.

Arbeidstid – både for prester og seg selv – var en ny virkelighet for Georg Hille. Han hadde aldri selv kjent utfordringene på kroppen. Han jobbet bestandig og var arbeidsnarkoman, som ha sa selv. 'Det tar halve dagen', sa han internt og mente i kontortiden fra 9-16. En lørdags ettermiddag i bilen hjem fra Kongsvinger etter et kurs for de nye menighetstråd, sa han: 'i kveld tar vi fri gutter'. Det var sikkert for å gi de tre medarbeidere i bilen frimodighet, men det var en underliggende tvil i stemmen med henblikk på egen prioritering. Så han forsto hva det handlet om for andre – og gjorde noe. Som pensjonist kommenterte han:

«Men er det noe jeg i ettertid kunne tenkt annerledes, er det at jeg skulle ha brukt mer tid på privatlivet». [Avisen Hamar Arbeiderblad 24. desember 1993].

I løpet av neste generasjon skulle endringene i spørsmålet om arbeidstid for prester innebære en total endring i forståelsen av det å være prest. I dag er det arbeidstiden som er avtalefestet også for prestene. En prest i dag har vesentlig færre arbeidstimer pr. år enn en prest hadde for 50 år siden. De gamle har vanskeligheter med å forstå de unge. Det er utvilsomt en fordel at de gamle etter hvert har blitt pensjonister – også Georg Hille. Det er en grei måte å unngå generasjonsmotsetninger i presteskaper på.

Abortsaken

Kort tid etter at han tiltrådte som biskop, skulle abortsaken komme på alles lepper. Av alle ting var utgangspunktet et partilandsmøte på Hamar. Aps landsmøte på Hamar i 1969 hadde programfestet selvbestemt abort. Snart ti år senere hadde ny abortlov trådt i kraft.

Det naturlige og i pakt med gjeldende syn i kirken var at den nyutnevnte biskopen i Hamar sa: «Her deler jeg fullt og helt det kompakte syn Kirken har på dette ømtålige spørsmålet. Prinsipielt mener jeg at det er galt å ta liv. Ett menneske – i de fleste tilfelle den kvinne som skal bli mor – må ikke alene ta en slik avgjørelse». [Avisen Dagbladet 18. januar 1975].

I forbindelse med at Lov om selvbestemt abort ble vedtatt i Stortinget, offentliggjorde biskopene et 'hyrdebrev' mot abortloven. Dette ble lest høyt fra prekestoler over hele landet 1. juni 1975. Den nyutnevnte Georg Hille støttet dette, men var betenkt. 'Hyrdebrev' var forbundet med krigstiden og kampen mot det nazistiske regimet.

«Vi tipper at Hille var blant dem som tok reaksjonene mot biskopenes hyrdebrev tyngst», skrev Helge Kjøllesdal i avisen Vårt Land 10. februar 1979.

Det stemte. Han led fortvilet i avisen Østlandingen 27. oktober 1979, men han så tilsynelatende kun kvinneaksjonistene og ikke den enkelte kvinne:

«... Jeg er ikke i stand til å skjønne at akkurat det brevet skulle avstedkomme så harde og sterke reaksjoner blant kvinneforkjemperne. At de har en generell negativ holdning

til kirken for hva den har stått for, kan jeg skjønne – uten at jeg derved kan følge dem i deres resonnerment og reaksjoner».

«Da vi kom med Hyrdebrevet i sin tid i forbindelse med loven om selvbestemt abort, et saklig og velment brev, oppdaget vi plutselig at det smalt rundt oss på alle kanter» [Avisen Vårt Land 25. mars 1983].

Han tok selvkritikk både på Bispemøtets og egne vegne da han videre sa til avisen Østlandingen i 1979:

«Jeg har tatt avstand fra bruken av betegnelsen 'hyrdebrev' i denne og liknende saker. I mange menneskers bevissthet hører hyrdebrevet hjemme i en situasjon som kan sammenlignes med kirkekampen, da biskopenes hyrdebrev ble lest opp i alle landets kirker 1. påskedag 1942 og etterfulgt av prestenes embetsnedleggelse som en protest mot statsmakten».

Først i ettertid innså han at en virkning av hyrdebrevet var at det hadde brodd mot kvinner generelt og mot den abortsøkende kvinne spesielt. Den enkelte abortsøkende kvinne kom nå tydelig inn i synsfeltet:

«Vi må ikke være for bombastiske i våre formuleringer, men vise forståelse, være nyanserte og velinformerte om det vi uttaler oss om». Hyrdebrevet om abortloven var vel heller mislykket i så måte? spør intervjueren. «- Akk, sukker Hille – det står for meg som eksempel på hvor ytterst varsonne vi må være med saksbehandling, Hovedhensikten var å gi veiledning – og det kunne vi jo gitt på et senere tidspunkt og på en annen måte». [Avisen Østlandingen 1. mars 1983].

*

Biskop Per Lønning i Borg la ned sitt embete i protest 29. mai 1975 etter ny abortlov var vedtatt i Lagtinget. [Se Arbok for Den norske kirke 1975, side 31 f]. Det var en dobbelt utfordring for de andre biskopene: hva skulle de mene om saken og hva skulle de selv gjøre? Lønning hadde gitt tydelig melding om begge deler. Han satte kollegene i et hardt krysspress. De var samlet til et ekstraordinært bispemøte samme dag. De kunne bare berge seg ved å være enig i sak, men ikke i virkemiddel. [Se Arbok for Den norske kirke 1975, side 33].

George Hille mislikte sammenblandingen av selveksponering og etisk engasjement. Selveksponeringen brøt med alt han sto for, men også i det etiske så han nyanser. Med en avstand på nesten 40 år, så han slik både på de indre prosesser biskopene imellom og på selve saken:

«Da jeg begynte som biskop [2 måneder før Lønningss avskjed], var det abort som var det store spørsmålet. Jeg gjorde ikke noe annet enn at jeg sluttet meg til det som var Bispemøtets holdning den gangen – selv om jeg egentlig syntes på den tiden at de var utrolig firkantet. Bispemøtet var jo blitt formet av Per Lønning i denne saken. Jeg vet at flere av oss – både Tord Godal og Kristien Bremer og kanskje til og med et par andre – likte seg ikke. Det var et par ganger i Bispemøtet at jeg sa: 'Nei. Jeg kan ikke stemme for det der'. Da sa Andreas Aarliot – som var preses – at da får du stemme imot eller komme med et særvotum. Men vi andre kjøper avgårde. Så husker jeg godt at da vi nesten var ferdige med å stemme, så sa Sigurd Lunde: 'Nei, vent litt dere. Kanskje Georg har rett'. ... Men jeg har ikke stått frem i den store offentlige debatt i abortsaken. Noen synes at jeg var en feiging, og andre synes jeg var for bleik. Og det er kanskje noe i det».

«Tapte kirke abortkampen?»

«Vi tapte det som vi sto for den gangen. Men jeg mener så absolutt at vi sto galt den gangen ... vi tok saken på gal måte. En gang oppsto det en situasjon som vi måtte ta standpunkt til, og så ble vi enige om ... å gi oppdraget til Kristen Bremer. Han leverte et forslag til uttalelse som var godt og ordentlig – og som ikke hadde noen brodd. Den var full av godvilje. At vi ville disse kvinnene og alle andre vel. Derfor ble det ikke noe bråk etter den uttalelsen. Vi var altfor harde tidligere. De uttalelsene som Per Lønning [i sin tid] hadde laget, var jo beinharde. Og jeg forstår at særlig kvinnene oppfattet den slik ... Biskopene forsøkte å pynte på dem og mot avslutningen av uttalelsene ble de snille, kjærlige og varme – som viste at de var så skrekkelige menneskekjærlige. Jeg husker at dette erger meg». «Dere slo først i ansiktet og klappet på kinnet etterpå?», bemerket intervjueren. «Ja, nettopp. Det var meningsløst. Vi hadde jo disse meningene, men det er ikke alltid like lett å få dem frem på en riktig måte».

Det er sjelden å lese slike refleksjoner i ettertid fra en som sto midt oppe i det.

Homofili

Da Georg Hille ble biskop var situasjonen at Bispemøtets uttalelse fra 1954 sto ved lag: 'homofile handlinger må gjelde som de avskyelige handlinger de er'. Straffelovens bestemmelser om straff for homoseksuelle handlinger var blitt opphevet i 1972 – med

tilslutning fra Bispemøtet året før. Men ellers hadde det skjedd lite i saken før Bispemøtet oppnevnte et utvalg i 1973 med professor Johan B. Hygen som formann. De var ferdige i 1977 og saken kom opp. Bispemøtet gjorde sitt vedtak, opphevet 'fordømmelsesvedtaket' fra 1954 og innførte skillet mellom legning og praksis. Homofil legning godtas, men ikke homofil praksis. En av intensjonene med dette var å fjerne fordømmelsen av de homofile og å gi homofile menneskeverd som alle andre. Det var ok å *være* homofil! Dette var viktig for Georg Hille og han syntes at saken hadde kommet langt i og med dette.

Avisen Østlandingen intervjuet Hamar-bispen 3. desember 1977:

«Betyr dette at når biskopene sier ifra på denne måten, er Kirken innstilt på et åpnere og mer aksepterende forhold til de homofile?».

«Ja», svarer Georg Hille. «Jeg tror det nå er på tide at vi gjør hva vi kan for å få slutt på den intolerante og ofte hatske holdning som mange fremdeles synes å ha til den homofiles drift og den homofile person. Men det betyr ikke at vi godtar homofile seksuelle forhold. Vi er klar over at vår uttalelse kan mistolkes i den retning at vi til en viss grad godkjenner slike forhold, men det er ikke meningen. Vi er tilbakeholdende når det gjelder dette og godtar det ikke, men vi vil ikke lenger være med på fordømmelsen av homofile forhold».

Der sto saken i årene fremover. Bispemøtet tok fatt i saken på nytt i 1988. Denne gangen i en av bredere belysning: 'Ekteskap og samlivsformer'. Men når gjelder homofili, konkluderte utvalget som la saken frem: '... det går så langt vi kan sjå, ingen veg frå Bibelens syn på seksualitet til ein legitimering av homofil praksis'. Der sto også Georg Hille så lenge han var biskop. Han ble spurt av avisen Hamar Arbeiderblad 25. februar 1988 som gjorde det i form av et tenkt rollespill:

«Intervjueren spør: 'hvis jeg nå ble prest ... og oppdager at jeg har avvikende tilbøyeligheter, i mitt tilfelle lesbisk, ville biskopen råde meg til å gå av?' 'Nei, det ville jeg ikke. Men jeg ville råde deg til ikke å engasjere deg offentlig i

«Ja, det har jeg nok vært. Og det er jeg vel egentlig fremdeles. Hva er det biskopene nå holder på med? De kjemper livet av seg for ekteskapet. Altså selve den juridiske institusjon. Det er ikke det som i hvert fall jeg synes er interessant. Det som er interessant er selve samlivsproblematikken. Det er jo forskjellige typer samliv. Mellom kvinner og menn og homofili samliv. Begge deler trenger rammer. Vi må akseptere at det finnes homofili og lesbiske som er glad i hverandre. Vi kan jo ikke stoppe det. Er det slik at Gud har imot at noen er glad i hverandre? Så må man samtidig kjempe for at familien ivaretas. Derfor er det så viktig etter mitt syn at man nå går inn og kjemper på det bioteknologiske. Nå lager man unger på mange måter. Hvem som helst kan etter hvert få unger. Og da synes jeg at det begynner å komme alvorlige etiske problemstillinger. Da spiller det ikke noen rolle lenger med selve ordningene. Om det er ekteskap eller samboerskap. Da er det viktig at man ivaretar far, mor og barn-perspektivet. Det må vi kjempe for i vår nye bioteknologiske hverdag».

«Der opplever jeg nok at det går sakte. Men det som forunder meg kanskje mest er at så få synes å anfekte selve vårt trosgrunnlag. Liberalt og konservativt kolliderer ikke lenger som i gamle dager. Det vi slåss for og med nå er etiske spørsmål. Nå er det homofili og ekteskap som står i sentrum. Og her synes jeg nok at kirken har vært nok så tirkanter. Vi var dessuten sene og vi holdt igjen. Vi ser at etter hvert er det en rekke ting som går seg til. Kvinnelige prester er et typisk eksempel».

«Det du uttrykte av meninger internt, f.eks. i homofili-saken, ga inntrykk av at du

Og svaret var:

«Når du tenker tilbake på dette med de tidsbestemte og evige sannheter – har kirken vært i forkant eller etterkant av utviklingen?»

Det hadde rent mye vann i havet de siste 25 år. Det var derfor naturlig å spørre ham:

Mosebok. I den ene er kjærligheten begrunnelsen og i den andre er det reproduksjonen. Det er skapelsesberetningen i kapittel 1 og den andre i skapelsesberetningen i kapittel 2 i 1. Han har selv alltid pekt på at et samliv har to begrunnelser – den ene finnes i

Pensjonisten ser tilbake – og fremover

Det var etter at Georg Hille hadde sluttet som biskop at saken kom opp igjen med full tynge gjennom innstilling 'Homofili i kirken' som kom i 1995 og det som videre fulgte.

«Det er ikke så mange årene siden at homofili legning ble fordømt, ikke bare i kirken. Da bispermøtet i 1977 uttalte at disse menneskene var likeverdige mennesker, så var det den gang et fint skritt få ta» ... «Biskopen ser godt at spørsmålet om homofili praksis er vondt og pinefullt for mange» ... «– det er viktig at homofile får et mest mulig meningsfylt liv. Kirken kan ikke låse døren, men vi kan heller ikke si at om så og så mange år, godtar vi også homofili praksis. Men det er viktig at det arbeides videre med disse spørsmålene». [Avisen Hadeland 30. oktober 1992].

Men på slutten av bispetiden, kan man ane noen nye signaler:

fullstendig samliv' ...».

samboerforhold både av samme og motsatt kjønn? 'Ja, hvis det er tale om et deg til seksuelt avhold'. Intervjueren følger opp: 'Biskopen stiller seg avvisende til problematikken, da ville det slå tilbake og virke uheldig for deg selv. Og jeg ville råde

«Nå har vi hatt partnerskapsloven en tid. Og det var fint. Nå er den borte og noe nytt er kommet. Og da må vi ta det som er. Det er ekteskapet mellom likekjønnede. Nå taler man på konserverativt hold her i Norge om Adam og Eva som om det var en ekteskapsstiftelse. Det er jo bare tøv. Det var ikke noen ekteskapsstiftelse. Det var at det ble skapt mann, kvinne og barn. Og så har vi utviklet oss. Så har vi fått høre ikke minst gjennom Jesus at Gud er kjærlighet. Da er vi kommet til en situasjon hvor vi må vurdere og si: ja, vi takker for alt som er av kjærlighet. Når det er noen som avviker fra det historiske mønster, men som elsker, så må vi gi dem en ramme med forpliktelser og som er ordentlig. Nå har vi fått et ekteskap som er en utvidet forståelse av det vi har vært vant med».

«Dette har du tidligere sagt på tomannshånd. Men du har ikke profilert deg slik i offentlige debatter og ikke skrevet i avisene» ... «Nei. Det har jeg aldri gjort ... Men slik var det med oss Hille. Det er bakgrunnen min: verken bestefar eller far deltok på den måten i den offentlige debatt. Vi har simpelthen ikke vært sams».

«Somme tider får jeg henvendelse om å kommentere kontroversielle ting. Men svaret er like klart hver gang. Jeg uttaler meg ikke lenger» [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

Men ny erkjennelse har vært mulig. Mon tro hva bestefar og far hadde tenkt dersom de hadde lest dette?

Innvandrerne

På enkelte områder inntok Georg Hille ganske radikale standpunkter i samfunnsspørsmål som merkelig nok på dette tidspunkt ikke utløste særlig debatt verken internt eller i media. F.eks. sa han følgende om innvandring:

«... Et annet område hvor kirken vil møte utfordringer i 1980-årene, ligger i det faktum at vårt folk ikke lenger er så enhetlig. Økende innvandring vil sette sitt preg på folk og samfunn. Jeg har ikke noe imot at andre får adgang til vårt fantastiske land – de har de samme rettigheter til det som oss», sier biskop Georg Hille. [Avisen Gudbrandsdølen 29. desember 1979].

Dette mente han og sa ofte: 'De har like mye rett til å bo i dette landet som oss'.

«... 'Norge for nordmenn' er ukristelig. Hvem har sagt at vi eier dette landet, selv om vi har bodd her i tusener av år. Vi kan ikke sitte høyt til hest og storslagent bestemme hvem som skal slippes inn og hvem som skal vises bort. Innvandrerne har lik rett til dette landet og våre ting». [Avisen Dagbladet 21. mai 1988].

Oppgjøret etter krigen, krigsbarna – og Tyskland

Krigen var en så sentral opplevelse og referansepunkt for Georg Hille at det var naturlig å spørre ham også om dette i intervjuet. «Når du nå ser tilbake på oppgjøret etter krigen – var man for snille eller var man for tøffe innenfor kirken?» Han så flere sider av saken. Det forundret og provoserte ham at det fremdeles finnes folk på den gale siden:

«Nå kan vi se hvordan dette kommer for full musikk med barna og barnebarna til nazifolk. Det hele blir tatt opp igjen, folk har skrevet bøker og det kommer stadig rapporter. Senest i Aftenposten i dag er det to personer som skriver. Den ene er barn og den andre var barnebarn. Det er noen i denne gruppen av barn som fortsatt holder

på historien, ikke har gitt opp at foreldrene eller besteforeldrene ikke tok feil og som holder på at det som skjedde etter krigen var hjertett».

Samtidig så han nok med nye øyne på oppgjøret etter krigen, men fastholdt samtidig opplevelsen av at det som skjedde under krigen var grusomt:

«Sett med øynene i dag, er det nok riktig å si at det oppgjøret etter krigen var for strengt og for voldsomt. Men for oss som levde da, hadde opplevet krigen og alle de forferdelige historiene som vi hadde vært vitner til, sett hvordan nazistene hadde oppført seg – så må jeg nok si at jeg var med på å mene at det var riktig den gangen. Hvordan skulle det ellers vært? Det hadde blitt kolossale spenninger mellom mennesker under krigen, og alt var blitt preget av sort/hvitt-tenkning. Alle som hadde vært nazister og alle deres barn, hadde det vært en absolutt isfrost til. Da tiden kom da vi ble frigjort – med den begeistring og takknemlighet det utløste – og at vi endelig var ferdig med dette forferdelige, kom reaksjonene naturlig som følge av det. Allerede da fikk vi greie på holocaust og alt det. Vi kjente litt til det, men Gini var i sammenhengning snilt og hyggelig. Studentene hadde kommet hjem fra Sachsenhausen. Vi visste mye om dødsleirene – så det var ganske sterke ting som ble rullet opp. På denne bakgrunn må jeg nok si at jeg hørte med til dem som synes det var riktig den gang med en streng reaksjon overfor landssvikene».

«Stort sett ble nok barna av nazistene rammet for hardt etter krigen. Vi var nok ikke flinke nok til å skille mellom et vanlig hjelpelest nazimedlem og de store torturister og frontkjemper. Det var stor forskjell på dem. Der var vi nok for ensidige ...». «Men det som er urimelig, er påstanden om at *alle* nazibarna som ønsket å leve et skikkelig liv, bare fikk en dårlig behandling etterpå. Det er ikke hele sannheten. Jeg har kjent mange nazibarn som meget hurtig kom inn i skikkelige forhold, fikk utdanne, fikk studere, bli professorer. I det hele tatt gikk det veldig bra med mange av dem. Jeg kjenner flere av dem».

DDR

En helt annen side som kan ses i lys av krigstiden, var Georg Hilles nære relasjon til Tyskland. Han hadde hatt studieopphold i Heidelberg i 1962 og snakket godt tysk. Henrik Hauge tok ham med til konferanser og sammenkomster i Tyskland – og etter hvert til Øst-Tyskland (DDR) – i det som fulgte i kjølvannet av dannelsen av Kirkens Nødhjelp i 1947. Da sto hjelpearbeid til Tyskland som første sak på den nye organisasjonens dagorden. Georg Hille ble med i Nordisk-tysk kirkekonvent og var i tiden 1969-87 styremedlem. I den egenskap kunne han besøke DDR 2-3 ganger i året. Han fikk mange kontakter og gode venner – og trakk selv særlig frem biskopene Werner Krusche og Johannes Hempel. Det var ikke ukontroversielt med nære kontakter i øst på denne tiden før murens fall, og mange norske politikere fikk medias søkelys på seg. Men det viktige brobyggende og støttende arbeid til en kjempende kirke under et totalitært regime unngikk medias kritiske søkelys. Det skyldes de tilbakeholdende, forsiktede og respekterte kirkeledere som Henrik Hauge og Conrad Bonnevie-Svendsen – og Georg Hille.

Allerede i 1986 kom de første spekulasjoner i pressen om Georg Hilles etterfølger ville bli en kvinne. For ham var dette tidlig å reise spørsmålet – han var bare 63 år, og han så ikke for seg noe annet enn at han skulle holde det gående til han var 70. Dette var livet. Noe annet var vanskelig å tenke seg. Men det var litt ufrivillig at han selv kom til å sette en journalist på sporet da de snakket om kvinners plass i kirken:

«... 'I dag har vi den situasjon at kirakens restriksjoner på likestilling er i utakt med tiden ... Kampen for kvinnelige prestes er nok vunnet. Blant folk flest merker vi ikke lenger noen motstand. Den debatten holdes kun i live av oss teologer. 'Vi kan altså vente oss kvinnelig biskop i Hamar?', fulgte den våkne journalist opp. 'Det har jeg ingen formening om. Avgjørelsen om ny biskop bør ikke reduseres utelukkende til et mann/kvinne-spørsmål. Det er verken kvinnebevegelsen eller kirken tjent med. Jeg har ingen ting imot å få en kvinnelig etterfølger, og ville ønske henne alt mulig hell og lykke. Vi må nemlig være klar over at Norges første kvinnelige biskop må være et unntaksmenneske. Hun må være litt bedre og litt flinkere og litt mer samarbeidsvillig enn alle andre. Hun må være en banebryter. Og hun må gjøre en tøff, men nødvendig jobb for Den norske kirke i dag». [Avisen Oppland Arbeiderblad 6. juni 1987].

Dermed var det gjort i vår tabloide tid: Georg Hille ønsket en kvinnelig etterfølger. Det var ikke det han sa, men det var slik pressen ønsket å oppfatte ham. Det han vel egentlig sa, var at det var greit med en kvinnelig biskop, men en slik kvinne fantes ikke enda.

«Ja, jeg hører til de utalmelige som vil gi kvinnene deres selvfølgelig plass innenfor kirken. Jeg mener at de som går inn for kvinnelige prestes står riktigere og sterkere enn motstanderne», sier biskop Georg Hille. Hans uttalelse om at han gjerne ser en kvinne som sin etterfølger i bispedømmet i Folkestads gate på Hamar, har vakt en viss oppsikt. – 'Jeg ser at media beskriver dette som Hilles utspill. Nå var ikke dette noe taktisk vurdert utspill fra min side. Jeg ble spurt av en journalist om hva jeg mente om kvinners plass i kirken. Men gjerne for meg; jeg har ikke noe imot at denne snøballen begynner å rulle litt raskere?». [Avisen Oppland Arbeiderblad 24. juli 1987].

Snøballen begynte å rulle – også for ham selv. Han måtte henge med i kjøret.

«?Gjerne en kvinne», sier biskop Hille og smiler. Han har ingen ting imot at Hamar bispedømme får Norges første kvinnelige biskop når han selv går av i 1993. 'Hamar bispedømme har hatt en kvinnevennlig holdning i mange år. Nå er det viktig å sørge for at den første kvinnelige biskopen i det minste har Kirken bak seg', sier Georg Hille ... Han er overbevist om at Norge får en kvinne som biskop i nær fremtid ... Men det er en ganske stor reform for kirken». [Avisen Østlandingen 24. august 1988].

Det hadde med andre ord skjedd en del siden uttalelsen til Oppland Arbeiderblad året før. For det første tidfestet han nå sin avgang. Det var nok for å tydeliggjøre at saken ennå lå langt frem i tid. For det andre var det viktig å understreke at Hamar bispedømme – og han selv – hadde vært kvinnevennlig i mange år. Han tenkte da kanskje helt tilbake til at biskop Kristian Schjelderup hadde ordinert den første kvinnelige prest Ingrid Bjerkås i 1961, men først og fremst ville han nok understreke at 'de mange år' var fra hans egen bispetid. Utvilsomt hadde han vist en kvinnevennlig holdning. Ville han ha dette som bakteppe for sin indre tilbakeholdenhet i bispespørsmålet? For det tredje sa han fortsatt ikke at han var 'for' kvinnelig biskop, men han sa at han 'ikke har noe imot'. En kvinnelig biskop vil komme en eller annen gang i fremtiden. For det fjerde var det viktig for ham at Regjeringen ikke måtte

overskyr kirken når hans etterfølger skulle utnevnes. Den nye biskop – enten det var en mann eller kvinne – måtte ha kirkens eget votum i ryggen.

Så kom Kirkemøtet i 1990 på banen og uttalte at «det ville være ein rikdom for Den norske kyrkja om den også fekk kvinnelige biskopar». Det ga en sterkt føring i arbeidet med å nominere kandidater og for de stemmeberettigede. Det ville også gi Regjeringen ryggdekning dersom en kvinne skulle utnevnes.

Avskjedens time nærmet seg. Det hadde vært mange intervjuer de siste årene med samme budskap – med noe varierende formuleringer. Nå skulle kandidatene nomineres og Georg Hille var en av sju i bispedømmrådet som skulle bestemme.

Han kunne ikke la være å si offentlig hvem han selv ønsket som sin etterfølger: det var Ståsett hadde tidligere sagt nei til bispedømmasjon på grunn av sitt 7 års æremål i Genève. Men nå passet det som hånd i hanske. Åremålet gikk ut i 1992 og Hamar bispestol var ledig fra 1993.

«Jeg har nok vært litt fresk ved så åpent å gi uttrykk for dette», bemerket han til avisen Hamar Arbeiderblad 20. oktober 1992.

«Samtidig har han også sagt klart ifra at han prinsipielt ikke har noe imot en kvinnelig biskop. 'Men det forutsettes at det ikke blir presset frem en kvinnelig biskop ut fra rent kvinnepolitiske grunner', påpeker han. 'Det kommer til å bli mye fokusering på den første kvinnelige biskopen. Kjøret blir hardere på henne enn på en mann. Ikke minst derfor vil det være viktig at en eventuell kvinnelig biskop får bred støtte i hele valgprosessen, slik at det ikke bare blir en politisk sak», fortsatte han i HA.

Hva er det han sier? Vil han ha oppslutning om den kandidat han selv gjerne vil ha? Vil han lansere en kandidat som er den sikre vinner, og som vil få andre til å la være å stille opp? Offentliggjør han sin preferanse for å legge press på Ståsett til å få ham til å stille opp? Vil han advare kvinner mot å stille dersom det bare ligger kvinnepolitiske hensyn bak? Vil han oppfordre velgerne til å stemme på en kvinne slik at hun får et solid kirkeleg votum i ryggen? Vil han advare Arbeiderpartiregjeringen mot å utnevnte en kvinne? Antagelig ble det opptatt som en blanding av alt dette samtidig – og da blir budskapet utydelig.

Denne forfatter har ikke hatt innsyn i bispedømmrådets overveielser da de nominerte bispedokumenter i november 1992 – og heller ikke til diskusjonen på gangen og rundt kaffen, som plassert i Oslo fra 1991. Men det er lov å gjette.

Som den erfarne politiker så antagelig Gunnar Ståsett 'faren' ved å stille opp som den sittende biskops kandidat. Det kan så contra i avstemningen. Biskoper får sjelden sin vilje når det gjelder etterfølger. Dessuten skulle en Arbeiderpartiregjering utnevne, og Gunnar Ståsett var tidligere formann i Senterpartiet og ikke kvinne. Han sa nei til å stille opp. Hans tid i Den norske kirke som biskop skulle komme.

Etter at Gunnar Ståsett sa nei, var det neppe stor tvil om de mannlige kandidater, og de var alle helt sikkert også Georg Hilles kandidater: det var de daværende generalsekretærene Ole Christian Kvarme (Det norske Bibelselskap) [senere biskop både i Borg og Oslo] og Aage Müller-Nilsen (Kirkens Bymisjon) og domprost i Hamar Nils Kristian Lie. Særlig representerte Lie en prestetype han satte høyt.

Aldri før hadde kvinner blitt nominert til et bispedømm i Den norske kirke. Rosemarie Köhn ble, sammen med stiftskapellan Irene Wenaas Holte, de to første kvinnene på en slik liste.

Internt hadde Georg Hille gitt uttrykk for at dersom kvinner skulle nomineres, burde det være flere enn én. Antagelig var dette for å legge til rette for at kvinnene skulle vurderes på bakgrunn av kvalifikasjoner. Det hele måtte ikke bli kun en kvinnesak med én kvinne i fokus. Hva som skjedde, kan bare bli gjeting: på et visst tidspunkt i nominasjonsprosessen måtte det ha blitt klart at Rosemarie Köhn hadde et flertall bak seg. Hun var neppe Georg Hilles kandidat. Dessuten kjente han henne ikke – deres veier hadde ikke møttes. «Jeg var ikke blant dem som ropte veldig hurra da Köhn kom – jeg aksepterte at det måtte komme en kvinne, det var ingen vei utenom», sa han i 2013. Det burde derfor komme opp enda et nytt kvinnenavn – både for å understreke tydelig at bispedømmerrådet gjerne ønsket en kvinne, for å få frem andre kvinnelige kandidater, for at kvinnene skulle få stemmer ut fra kvalifikasjoner og ikke kun i egenskap av å være kvinne, og for å spre stemmene på de kvinnelige kandidater. Antagelig var alle disse innfallsvinkler til saken representert i bispedømmerrådet.

Anne-Lise Brodtkorb i Vestre Gausdal burde ha blitt spurt, syntes mange – siden hennes navn ikke var på listen over de nominerte. Men heller ikke hun var Georg Hilles kandidat. Det blir for mye Oslos beste vestkant, sa han internt. Det var litt merkelig – for ellers ville dette vært en utmerket kvalifikasjon i hans øyne. Han hadde i 1990 anbefalt henne ikke å søke sokneprest i Vang – kanskje fordi hun da ville bli for synlig foran den kommende bispedømmerrådet? Anne-Lise Brodtkorb ble spurt, men svarte nei av private grunner. Hun ble året etter prost i Høvik. Antagelig har en rekke andre kvinner også sagt nei. Rose var deres kandidat. Når Irene Wenaas Holtes navn til slutt fikk oppslutning, var det nok med Georg Hilles tilslutning. Var det hans forslag? Han kjente familien. Blant de meget få nektrologer Georg Hille skrev, hørte Evelyn Wenaas – mor til Irene Wenaas Holte. [Avisen Aftenposten 7. januar 1998].

Lie vant den rådgitende avstemningen, med Kvarme og Köhn på de neste plassene. Kirkerådet satte Kvarme på første plass, med Lie og Köhn på andre- og tredje plass. Denne forfatter satt ringside til denne diskusjonen.

Rosemarie Köhn ble utnevnt. Statsråd Gudmund Hernes' formuleringer ble stadig siteret i ettertid: 'Tiden er moden. Anledningen er her. Beslutningen er fattet'. Rosemarie Köhn ble vigslig av preses Andreas Aarflot i Hamar domkirke 20. mai 1993. Georg Hille deltok i bispedømmerrådet på vanlig måte for avtroppende biskoper. Köhn har fortalt at Aarflot hadde bedt Hille be en fri bønn i sakristiet før de gikk inn til gudstjenesten, og at han da formulerte en bønn som hun ble meget rørt over.

Det ble aldri noe nært forhold mellom den gamle og den nye biskop.

«?Rykterne sier at du bare hadde ett ønske til Rosemarie Köhn?». 'Ja, hun ba meg komme en tur like etter at hun hadde begynt. Jeg tror hun var blitt fortalt av en eller annen at hun burde kontakte Hille. Der satt vi da, og jeg tenkte at det er vel ikke så mye å snakke om. Jeg tenkte at jeg skal ikke komme med ting. Hun hadde jo en helt annen holdning til bispedømmerrådet. Så det får hun drive som hun kan selv'. Men så sa jeg: 'Jeg har egentlig ikke noe å be deg om eller anbefale deg. Det er bare en ting. Du må følge opp det jeg har begynt i Vågå'. Det gjorde hun».

[Vågå-saken gjaldt konflikten omkring den gamle prestegården i Vågå. Sokneprest Sigmund Jarle Jacobsen ønsket å bo i den og ikke i en ny tjenestebolig. Til slutt kom det til aksjoner og motaksjoner som splittet bygda].

Der liberale bispedømme?

Georg Hilles karakteristikk av Hamar bispedømme var preget av både hans egne erfaringer – og av bestefars og fars:

«Både som vokst opp i bispedømmet og som biskop, må jeg si at det er mye sunn og ekte kristendom i Hamar bispedømme. Med sunn mener jeg at det ikke er så mye ekstremisme her. Det er en ekte kristendomsform som er aktiv og bekjennende og dessuten integrert i livet for øvrig. Når jeg tenker på Hamar bispedømme, er det det bispedømmet jeg liker best og som svarer mest til den jeg selv er».

«Jeg opplever Hamar bispedømme som et nokså enhetlig område. Folk er ikke ekstreme verken i den ene eller annen retning. Stort sett er det et sted hvor kristentro og gudstjenesteliv omfatter ganske mange mennesker. Og folk er fortrolig med at det er slik. Det er ikke så mye motstand».

«Bispedømmet har en tradisjon om å være bredkirkelig der kontakt med hele befolkningen har vært vesentlig. Folk er omfattet av kirken, og man har ikke vært særlig opptatt av å tenke at kirken bare er de omvendte».

«Da har jeg disse stikkord: folkekirkelike og statskirke samt kristelige organisasjoner med nærhet til kirken. Her er ikke organisasjonene som på Vestlandet».

«Store grupper av folket tok avstand fra indremisjonen og vekkeselskristendommen. Kanskje kan man si at det de tok avstand fra var en karikatur av indremisjonen og det indremisjonen faktisk sto for. I hovedsak var det slik at folk respekterte og tok som selvfølge at det var presteskapet som representerte kirken og tok seg av de kirkelige forrettninger med den betydning og de samfunnsvirkninger dette hadde».

«Behovet for å være folkelig og alminnelig – og ikke være så opptatt av at de skal omvende seg og leve et kristelig liv, altså det litt fjernt fra det pietistiske og indremisjonske – men allikevel være opptatt av at høytideligheten og folkeligheten hører sammen, det karakteriserer Hamar bispedømme».

Men hva med biskopene i Hamar bispedømme? Det går for å være det liberale bispedømmet. Stemmer det?

«Er nå Hamar-bispestolen så liberal. Jeg er ikke villig til å si det. De siste biskopene i Hamar er riktignok utdannet på Universitetet, men Alex Johnson er ikke en liberal teolog på noen måte», sa han rett etter at han var utnevnt. [Avisen Oppland Arbeiderblad 14. desember 1974].

Han kom ikke til å forandre syn på dette. I avskjedsintervjuet med Helge Kjøllesdal i avisen Vårt Land 2. april 1993 sa han:

«Mange assosierer Hamar biskop med romslig folkekirkelig tenkning og mer eller mindre liberal teologi. Georg Hille har alltid hatt sansen for de muligheter som en møtte til tiltredsintervju. Hille har alltid hatt sansen for de muligheter som en folkekirkelike skaper for evangeliet. Han ønsker også å åpne kirken for kulturell utfoldelse ... Stemplingen av Hamar som bastion for liberal teologi avviser han. At biskop Kristian Schjelderup hadde slike synspunkter i deler av sitt liv som prest og biskop, kan ikke de øvrige biskoper i stiftet svare for».

«Du har aldri blitt stemplet med merkelappen 'universitetsteolog'? Nei, jeg har aldri møtt noen slags anklage om dette. Da jeg så kom til Hamar, kunne nok de i forholdsviss

konserverative kretser som ikke kjente meg, kategoriserte meg slik. De på Fjellhaug [Norsk luthersk Misjonssambands bibelskole i Oslo] regnet meg i alle fall som en liberaler. De har en liberal biskop på Hamar. Men jeg møtte ikke noen vanskeligheter eller motsetninger av den grunn i Hamar bispedømme».

Han utdypet spørsmålet om bispedømmets liberale profil:

«Det er litt om å gjøre for meg – når jeg treffer folk som hører at jeg har vært biskop i Hamar bispedømme og som sier: 'det er vel de liberale bispedømmet, det' – å si: 'nei, det er ikke det liberale bispedømme'. Ser du tilbake på 150 års bisperække, så treffer den karakteristikkene bare Kristian Schjelderup og Rosemarie Köhn. Halvor Folkestad var en solid konserverativ. Bestefar var også det. Christen Bruun var også solid forankret. Otto Jensen rakk ikke å sette noe preg på fire måneder, men var preget av solid teologi. Gustav Dietrichson kom fra Tromsø og var bare 4 år. Den første virkelige konserverative var Mikkel Bjønnes-Jacobsen. Han var en utpreget MF-mann, og han var her i kirkestridens store dager på 1920-tallet. Det var like etter Calmeyergaten [oppfordringen til boikott av liberale prester i 1920]. Så kom far, og han var ingen liberaler. Deretter kom Schjelderup som dermed ble noe nytt og en annen type. Alex Johnson var nok ikke spesielt konserverativ, men han var nykirkelig og sentralkirkelig. De var ikke automatisk liberale, de som brant for den åpen kirke. Alex protesterte veldig dersom hans kulturåpenhet ble oppfattet slik at han ble innnullert blant de liberale. Så kom jeg – og så kom Köhn. Solveig Fiske kan jo ikke innnulleres som liberaler».

Men når det gjelder Solveig Fiske, tilføyde han:

«Det er nok en del i vår kirke som igjen har begynt å bruke 'liberal' som en betegnelse. Og det er gjerne de som er spesielt konserverative og vil holde på det gamle. Du ser det i diskusjonen om ekteskapslovgivningen og det å vie homofile. Der er det nok nye kretser og kretser blant prester som vil markere fronter. Solveig Fiske er den i bispeskollegiet som vil gå lengst i disse spørsmål og som derfor nok – i disse kretser – vil bli betegnet som ny-liberal. De konserverative tar nok terminologien frem igjen».

Jubileumsboken «Hamar bispedømme i 150 år» (2013) inneholder en bred gjennomgang av alle biskopene og deres visitaser. Der er biskopenes ulike profiler oppsummert slik:

«Kirke og folk i Hamar bispedømme preges av stabilitet. Konserveratisme og stabilitet ligner hverandre. Hvem som har trukket i konserverativ eller liberal retning – biskopen eller folket – har nok variert gjennom de 150 år. Noen ganger har folket fått foran biskopen, og noen ganger har biskopen gått foran folket. Hva som har vært mest synlig av dette kan nok diskuteres. Men de ganger biskopen har gjort det, har det til dels vært meget synlig». [Side 229].

«Hovedinntrykket er ... at biskopene gjennomgående har vært konserverative i teologisk forstand. De mest synlige unntakene sett med vår samtidts briller er Jensen, Schjelderup og Köhn». [Side 230].

«Flertallet av biskopene i Hamar bispedømme gjennom de 150 år har vært teologisk konserverative. Et mindretall av biskopene har gjennom enkelte store og betydningsfulle fanesaker farget helhetsinntrykket i en annen retning». [Side 232].

De helt private spørsmål

Det personlige og det private

Georg Hille hadde helt fra sin tid som sokneprest i Lom svart åpent, ærlig, direkte og nysansert på de spørsmål som ble stilt av journalister. Det var et bevisst valg. Da var det ikke til å unngå at også de helt personlige spørsmål kom opp. Slike var det ikke vanskelig for ham å svare på. Særlig gjaldt dette spørsmål som hadde med troen, kallet og Guds ledelse å gjøre. Men det går en grense mellom det personlige og det private – også for Georg Hille. Han kommenterte likevel i pressen mer trivielle private spørsmål om hvordan det så ut i privatlivet bak kullissene hjemme i Bispegården. To andre områder som angikk ham kun som privatperson, kunne han selvsagt unnlatt å kommentere i pressen, men han gjorde det allikevel.

Enslig

Hvorfør ble ikke denne kjekke mannen gift? Både menn og kvinner har spurt seg selv om dette – kanskje særlig en del kvinner.

«Jeg har bedt veldig om å bli ledet i livet og spesielt med tanke på to ting:

Det ene er yrkeslivet og der har Gud vært veldig klar.

Det andre er familielivet og der har jeg ikke fått så klare signaler.

Noen ganger har jeg sett tilbake og tenkt: jeg er da forholdsvis normal, så hvorfør skal jeg fly her alene? Har jeg ikke fulgt Guds vilje? Det ville være ille, filosoferer Hille og tar en kunstpause». [Avisen Vårt Land 27. desember 2003].

En forklaring for ham selv, er at han aldri traff den rette.

«Han møtte aldri kvinnen i sitt liv. På fleip sier han at han måtte sette en stopper for denne Hille-rekka av biskoper og at han derfor har levd som enslig.

‘Jeg er ikke sølibatær, jeg er ikke homofil og jeg har ingen dame på si. Jeg har bare ikke møtt den kvinnen som jeg ble så glad i at jeg ville dele resten av livet mitt sammen med henne’.

‘I vår sexfikserte tid er det vanskelig for folk å forstå at det går an å leve alene, men det gjør det’. [Avisen Samhold 23. april 1993].

En forklaring på den enslige stand som opplagt har noe for seg, var det han kommenterte til avisens Hamar Arbeiderblad 25. februar 1988:

«Gift med jobben?», spurte avisens. «Ja! Jeg er faktisk arbeidsnarkoman».

Men det virker nesten ikke troverdig at hele forklaringen på den ugifte stand skyldes mangel på gode kandidater eller mangel på tid. Det må være noen grunner i tillegg. Han sukket til avisens Hadeland i et intervju 30. oktober 1992:

«Det er ingen kvinne i Georg Hilles liv? ...

‘Nei’, svarer han. På de evige hvorfør, sier han enkelt at han ikke greier å vurdere hvorfør. – ‘Men far døde før jeg var ferdig prest. Mine tre eldre søsken var gift og

etablert med egne hjem, så jeg fikk ansvar for en mor som var delvis invalidisert', sier han som en slags forklaring».

Dette var ikke bare 'en slags' forklaring. Det var nok langt på vei hovedforklaringen. Uansett forklaring – han har selv sett sin sivile stand som en del av Guds ledelse.

*

Mange hadde kanskje i sitt stille sinn tenkt at han var homofil, men det har han selv tatt klart avstand fra. Åpenheten om dette og den direkte tale er bemerkelsesverdig. Slik åpenhet passer til synelatende dårlig sammen med hans tilbakeløpende og reserverthet for øvrig. Og i hvert fall svarer det ikke med det dannelsesideal han bar med seg: slikt spørsmål man da ikke om – og svarer man i hvert fall ikke på! I et par intervjuer på slutten av sin bispetid tok han det selv opp – uten å være spurt. [Som f.eks. i Avisen Samhold 23. april 1993 – jfr. sitat på foregående side].

Men en russeavis mangler selvsagt slike sperrer og Håkon Hartberg – sønn av sokneprest i Sør-Aurdal Helge Hartberg og som derfor kanskje følte seg så 'innenfor' at han kunne spørre – var den første som spurte direkte i russeavisen for kristenrussen i Hedmark/Oppland 'Himmel og hav' i 1991:

«Mange synes sikkert at det er litt jeg rart at en biskop er ugift. Det er jo uvanlig for prester i det hele tatt. Noen spekulerer selvfølgelig i om hvorvidt jeg er homo, noe jeg altså ikke er. Nei, det har seg nok heller slik at jeg til dags dato ikke har funnet noen som det har vært så om å gjøre å slå seg sammen med».

Intervjuren følte nok at han måtte kommentere denne åpenheten:

«Så enkelt kan det sies. En biskop taler ikke alltid i gåter, slik vi vanlig dødelige later til å tro. Georg Hille går rett på sak og legger sjelden noe mellom. Han er grei og kortfattet, vel og merke hvis han vil».

Georg Hille fortsatte umiddelbart:

«Jeg ser selvfølgelig også andre mulige årsaker til min ungkarstilvarelse. Jeg er av den merkelige sorten som faktisk tror at Gud har litt å gjøre med livet mitt. Som et resultat av dette, hender det at jeg tenker meg at Gud ville det slik. Kanskje trengte han en ugift biskop? Det finnes ganske sikkert ugifte prester som tenker: kan dette være riktig? Bør jeg ikke som prest ha kone og barn? Da kan jeg stå som eksempel på at det går an å leve som ungkarprest uten familie. Men dette er ikke ting jeg tenker så ofte på. I det hele tatt synes jeg ikke noe om å sitte og analysere eller bedømme min egen livssituasjon. Det gidder jeg rett og slett ikke. Ungkarlivet har sine fordeler og ulemper».

Selvopptatt sperrer for Guds ledelse. Den har alltid vært det viktigste for Georg Hille.

Pensjonist på Marientvist fra 1993

Det store spranget

Georg Hilles siste besøk på Gjøvik før han ble pensjonist var i 1992. Han skulle tale på Bedehuset. Der fikk han en avskjedsreise – både for de mange besøk opp gjennom årene og fordi han skulle bli pensjonist året etter. Han fikk et tandemhopp i fallskjerm! En lege fra Toten skulle hoppe og biskopen skulle henge under!

Han avsto å ta imot gaven. Han satte gaven inn i en større sammenheng. Han henviste til familiehistorien. Faren hadde hatt sin siste visitas og sitt siste besøk på Gjøvik i 1946. Uken etter døde han. Georg Hille så at historien kunne gjenta seg, og at Gjøvik fikk en begredelig posisjon i Hamarbispens liv – og død. Han så gaven som et tegn på at besøket i Gjøvik også var det siste han fikk oppleve. 'Jeg vil ikke dø nå og i hvert fall ikke på denne måten', sa han mens latterbrølene runget. Derfor – nei, takk!

Så skulle et stort sprang allikevel gjennomføres. Avskjedsbudstjenesten ble holdt i Hamar domkirke 1. påskedag 1993 med en etterfølgende markering i Bispegården hvor de nærmeste var invitert. To uker senere [23. april] var det en stor offentlig avskjedsfest med mange talere i Kulturhuset. 23 talere fikk 3 minutter hver – og tidsskjemaet sprakk selvfølgelig. Fra 1. mai var det slutt. Spranget til pensjonistlivserfaren var foretatt etter over 41 år i kirkens tjeneste.

Alltid prest

Hva har man etterlatt seg gjennom alle disse årene? Hvilke spor er synlige? Hva husker folk? Hva veklekker man selv som det viktigste? Dette er naturlige spørsmål å stille når man ser tilbake på et langt yrkesaktivt liv. Hva var det jeg ville? Hvordan gikk det? Hva har jeg fått utrettet?

Det er her nødvendig med en helt grunnleggende kommentar når det gjelder hovedlinjene i Georg Hilles kirkelige tjeneste. Kirkebyråkraten har fått stor spalteplass i det foregående. Dette er så synlig, sporene er mange, han var god til dette og det har vært så viktig. Men som hovedjobb utførte dette til sammen kun 9 år av hans tjeneste. Resten av tiden – 32 ½ år – var han prest. Altså var han prest i over ¾ av tiden som yrkesaktiv. Å være biskop var for Georg Hille å gjøre prestetjeneste med spesialoppdrag. I alle disse årene var kirkebyråkratiske oppgaver kun verv ved siden av hovedjobben.

Georg Hilles selvforståelse og identitet var og er at det ikke er kirkebyråkrat han har vært og at det ikke er papirer han har brukt sitt liv på. Hans identitet var å være prest og at det er *det* han har vært. Presten og kirkebyråkraten var imidlertid ikke to separate størrelser. Det var prestens som også var kirkebyråkrat. Mennesskesynet og kirkesynet som har gjennomstrøket hans standpunkter i praktiske ordningsspørsmål og som personallider, var en konsekvens av hans identitet som prest.

I november 1943 «begynte det å dundre og hamre i hodet på meg: 'Du skal bli prest!'», fortalte han 70 år senere. Da valget var foretatt, studiene tilbaketrukket og en kirkelig tjeneste foran, sluttet ikke bankingen. Den hadde forflyttet seg fra hodet og til hjertet. Det banket siden for Guds rikes vekst og for å trekke mennesker med. Han hadde fra første dag i tjenesten en sterkt bevissthet om at det var prest han var – og at han var prest fordi Gud ville det slik. «Jeg er ikke prest av lyst ... for meg er prestegjerningen et kall», sa soknepresten i Lom til avisen Dagen 28. mars 1969. Derfor var det i første omgang så utenkelig å skulle

bli kirkerådsdirektøren – men så kom kallet også til det. Også bispegjermeningen ble og var et kall. På kirkekaffinen i Bispegården etter avskjedsgudstjenesten, kunne flere av de tilstedeværende høre at han sa over kaffebordet: 'Jeg er glad for at det siste jeg fikk gjøre i min bispetjeneste var å forkynne'. Så var da dette til syvende og sist det viktigste. Det ligger i sakens natur at det ikke foreligger så mye skriftlig materiale om denne side av hans tjeneste. Prekenen og møte med mennesker etterlater seg ikke spor som er synlige for andre eller som nedfelles i referater og dokumenter. Prestens tjeneste etterlater i all hovedsak kun indre spor hos dem presten møter. Derfor må prestidentiteten på dette tidspunkt i beskrivelsen av ham – i overgangen fra yrkesaktiv til pensjonist – understrekkes så tydelig. Det er som prest han selv gjerne vil bli husket.

Da han var blitt 85 år, hadde han nylig sagt fra seg forkynneroppgaven og tjenesten som liturg. «Men kristenkallet lever videre. Så lenge jeg lever, er jeg prest, og jeg formidler evangeliet og troen på Jesus. Og så vil jeg gjerne være til hjelp for mennesker», sa han til avisen Aftenposten 8. desember 2008.

Hans prestidentitet var og er den viktigste drivkraften bak hans opptatthet av mennesker. Han har sett dem – og det finnes mange som kan fortelle om det. Til prestidentiteten hører også at han brenner for at mennesker skal oppleve seg sett og utfordret av Gud: «... samtidig ser jeg, f.eks. i mine prekenen, hvordan jeg ... hele tiden har vært opptatt av at folk skal omvende seg. Jeg tenker fremdeles slik», sa han i 2013.

På jakt etter en ny livsform

Å bli pensjonist skulle bli den største overgangen i hans liv. Han hadde to år før han ble pensjonist kjøpt leilighet i 3. etasje i Suhms gate 20 D på Marienlyst – rett overfor Kringkastingshuset.

«Hittil har jeg alltid vært på vei mot nye oppgaver og utfordringer. Jeg har vært for opptatt av å avslutte noe og så komme videre. Nå vet jeg at jeg er kommet til siste etappe og skal ikke videre. Jeg blir ikke nedtrykt av dette, men det gir livet mitt ny tone og nytt innhold ... Jeg har vært heldig som har fått oppleve å være ledet av Gud gjennom livet. Denne ledelse tror jeg fortsatt på». [Avisen Aftenposten 28. desember 1993].

Ved de større endringer i livet – de store overganger – hjelper det med den ballast man har opparbeidet gjennom et langt liv:

«Jeg tror jeg kan kalle meg et harmonisk menneske. Jeg har veldig lite av det en kan kalle indre konflikter. Negative opplevelser får meg ikke til å gå fra forstanden. Jeg har ikke langvarige depresjoner fordi jeg følger jeg ikke strekker til. I tillegg har jeg en herlig evne til å koble ut hjernen iblant, og la være å tenke. Da kan jeg f.eks. gå en lang tur, og hvis jeg ser en blomst eller noe annet fint, så bare registrerer jeg det ... Ellers tror jeg at jeg er en nøktern, fornuftig, frisk og sunn person ... Det vil ikke si at jeg ikke har følelser, det har jeg i høy grad, og jeg blir ofte både opprørt og lykkelig. Men jeg tror jeg har kontroll over følelsene mine, jeg lar dem ikke rive meg med, eller vippe meg av pinnen» ... «Humørstyk er jeg i hvert fall ikke. Dette er nok noe jeg har lært av min kjære mor. Hun visste simpelthen ikke hva dårlig humør var».

[Kristenrussavisen 'Himmel og hav' 1991].

Til avisen Hamar Arbeiderblad hadde han disse refleksjoner om sin nye livsform i et intervju på julaften 1993:

«Biskopen stortrives i strøket der han også tidligere har bodd. I gangavstand bor de tre søsknene hans. En kort spaseretur uma syder det av mennesker og biler ... Men i endeløsheten er det fredelig».

Det første halvåret på Marienlyst hadde også gitt grunnlag for følgende refleksjon:

«Men er det noe jeg i ettertid kunne tenkt annerledes, er det at jeg skulle ha brukt mer tid på privatlivet».

Han hadde allerede planer for sommeren 1994:

«Jeg kjenner en biskop i Dresden, og han har alltid hatt lyst til å se Nord-Norge. I juni skal han og kona hans og jeg kjøre bil til Nordkapp».

Det ble noe av turen! Georg Hille kjørte i juni 1994 til Nordkapp med Dorothea og Johannes Hempel i baksetet. De fikk en flott tur. De var dessuten innom biskopens gamle sekretær Brit-Aina Henriksen i hennes hytte på Straumnes utenfor Narvik – og skrev i hytteboken. Der kunne de også oppleve noen indirekte krigsminner: etter krigen ble det oppført en interimskirke i det sønderbombede Narvik. Den ble revet tidlig i 1960-årene da den nye kirken var ferdig. En kirkebenk og en god del materialer ble ikke kastet, men kom til nytte i familien Henriksens hytte på Straumnes.

Han var fremdeles glad for å bli spurt om å være med:

«Dette er jo et annet liv i forhold til da jeg var yrkesaktiv og hadde masse å gjøre. Men jeg er ikke helt uvtirksom heller. Er litt ute og preker og kåserer, nylig var jeg på et retreat for prester på Skreia. Og så blir det forholdsvis mange eldretreff etter hvert. Litt utnytter jeg kulturlivet, blant annet med et abonnement i konserthuset. Ellers rusler jeg mye rundt i Marienlyst-området, treffer folk og slår av en prat». [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

Men på visse områder var det helt slutt:

«Somme tider får jeg henvendelse om å kommentere kontroversielle ting. Men svaret er like klart hver gang. Jeg uttaler meg ikke lenger». [Avisen Vårt Land 28. desember 1998].

At han fortsatt var på Guds veier, var han overbevist om:

«Jeg er veldig bevisst på at Gud leder meg også dette veistykket. Jeg synes jeg har et veldig meningsfylt liv. Hvorfor skulle det å være pensjonist være mindre viktig enn tiden som biskop?». [Avisen Vårt Land 27. desember 2003].

Dermed fikk han sagt tre viktige ting samtidig: Gud leder, livet er meningsfylt, og det er ikke samfunnsmessig status som er avgjørende. Å være biskop og å være pensjonist er begge like viktige. Det samme ville han sagt om de kirkelige stillinger og de kirkelige oppgaver: de er likeverdige og like viktige. Dette er ikke bare et syn på kirken. Det er også et menneskesyn.

Privat

Han visste at overgangen kom til å bli stor også på det private område. Han hadde vært vant til å ha hjelp i huset hele livet. Til journalist Liv Riser i avisen Vårt Land fortalte han åpenhjertig om 'damene mine' [udatert klipp – januar 1990?]:

«Damene mine er her i dag. Du får ikke noe bilde av meg ved kasseroillene. Jeg gjør aldri husarbeid'. Georg Hille er ungkar av det gamle slaget. Mor og hushjelper stelte for ham til han var femti. På Hamar ansatte han to hushjelper i tillegg til de som har

ansvar for kontoravdelingen. En vasker og stiller tøy, den andre tar seg av innkjøp og matlagning. I dag overrasker fru Karin Halberg med biff. 'Er ikke fru Halberg her, blir det noe søl i mikrobølgeovnen'».

Det skulle endre seg som pensjonist:

«Det blir en ny ertaring å stelle hjemme. Hele sitt liv har han gått til ferdigdekket bord, rene klær og nypussede vinduer, det har hushjelpene besørget. Det blir det slutt på nå».

[Avisen Samhold 23. april 1993].

«Jeg må stelle alt selv nå – innkjøp, klesvask og matlagning. Det tar litt tid å komme inn i den nye situasjonen. Nå har jeg også til en viss grad tatt på strykjernnet ... og jeg lager middag hver dag ... men det er jo ganske enkelt med alle halvfabrikata som finnes – og mikrobølgeovn og stekeovn. Den har jeg ikke utforsket helt ennå».

Hamar Arbeiderblad 24. desember 1993].

Han hadde vært vant til å ha sekretær som renskrev hans håndskrevne konseptier. Hva nå? Det ble en del gaver ved avskjeden på Hamar. Fra bispedømmet fikk han bærbar PC og skriver. Det skulle komme godt med, men måtte læres. Mobiltelefonen kom også på plass etter hvert og en ny kommunikasjonsform var tekstmeldinger.

Venner

Hans nærmeste venner hadde gjennom hele hans liv alltid vært eldre enn ham selv. Det bekymret ham foran pensjonisttilværelsen. 'Blir jeg sittende igjen der alene til slutt', kunne han internt av og til si litt spørrende. Men her skulle veien bli til mens han gikk den. OL på Lillehammer ble arrangert året etter at han gikk av.

Georg Hille var oppevnt som formann i Kirkens OL-komite – og ikke Hamar biskop. Det var han tilfreds med. Dermed kunne han som pensjonist stille på Lillehammer i 1994 med akkreditering og med rett til å rekvirere sjåfør. Dessuten fikk han se mye idrett, oppleve mye kultur og gjennomføre kirkens OL-oppdrag.

Det skulle vise seg å være positivt også med henblikk på den videre pensjonisttilværelse. For i Kirkens OL-komite fikk han nye venner og yngre venner.

«Vi fikk penger av Eleonore Bjartveit som da var kulturminister og så satte vi i gang. Vi fikk Knut Brakstad som sekretær – som nå for øvrig er på Slottet og har vært der i mange år ... Etter OL har da Knut Brakstad, Sverre Kragset, Arne Svilosén og jeg møttes nesten annenhver måned til middag. Vi har spist den samme meny i alle år! Nå er det litt sjeldnere fordi Arne Svilosén bor på Lillehammer, Sverre Kragset bor på Jessheim og Knut Brakstad bor i Asker. Men nå skal vi snart møtes igjen fordi Arne Svilosén er 65 år».

Denne livserfaringen som pensjonist, ville han gi videre til andre:

«Jeg sier til mine venner at de trenger unge venner. Riktignok er mine unge venner etter hvert blitt nærmere 60 år. Men det er slike 'ungdomsgjenger' som betyr noe for meg», sier pensjonisten, som har samlet venner fra alle leire i kirkelandskapet».

[Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

En annen kategori var prestes som hadde hatt kontakt med ham i egeskap av å være deres biskop. Det var mange som hadde sett opp til ham – kanskje beundret ham – følte seg nær knyttet til ham, var takknemlige for kontakten med Hamarbispesen og søkte råd hos ham. De

tok kontakt med pensjonisten i Suhms gate. Enten kom de innom eller inviterte ham ut på en kopp kaffe. Dette satte begge parter stor pris på. Når de var flere sammen, kunne han gå inn i rollen som historieforteller. 'Dette må du skrive ned', var det mange som sa.

Noen tok mer løpende kontakt. Anne Pettersen og Rut Uglund som begge hadde vært prester på Hadeland fra midten av 1980-tallet flyttet til nye presteløbb i Oslo i 1995. Gjennom dem fikk han også kontakt med Kristin Aslaksen og hennes mann Svein Johs. Ottesen. Han kjente ham fra før da han var kirkejournalist i Aftenposten. De senere årene har også tidligere generalsekretær i Misjonsalliansen, bispedømmerrådsleder i Borg og kirkerådsleder Nils Tore Andersen blitt en god venn.

Av pensjonerte biskoper er det Finn Wagle i Nidaros (1991-2008) han møtes med jevnlig. Tidligere statsarkivar i Hamar Per-Olivind Sandberg tar også turen innom Suhms gate når han er i Oslo. Tidligere ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet Ole Herman Fisknes og Georg Hille trives i hverandres selskap hver gang det blir anledning til det. Han gikk dessuten regelmessig på besøk til enken til sin forgjenger – Guri Johnson – inntil hun døde i 2009.

Han så gjerne at vennen Per Arne Dahl ble biskop og i 2014 ble han biskop i Tunsberg. De har god kontakt både privat og gjennom at Per Arne Dahl involverte Georg Hille i gudstjenestelivet i Trefoldighetskirken. Når dette trengtes, var også Per Arne Dahl en av dem som trådte støttende til.

Den nåværende Hamarbispes Solveig Fiske hadde et godt og nært forhold til sin biskop etter at hun ble prest i Elverum fra 1982. Hun var medlem av bispedømmerrådet over to perioder, noe som også omfattet deltagelse i Kirkemøtet. I så måte hadde hun et helt annet utgangspunkt enn sin forgjenger Rosemarie Köhn. Det var derfor helt naturlig for Solveig Fiske å ta kontakt med ham etter at hun ble biskop. Det var både for å fortelle nytt fra bispedømmet, bringe hilser fra kjente og søke råd. Dette har han satt meget stor pris på.

En Hamar-opplevelse

Hamar bispedømme markerte sitt 850-årsjubileum i 2003 med et stortilt arrangement i pinсен på Domkirkeodden. Hamarodden lå der med sitt glassbygg som en ny katedral ute på odden. Jubileets hovedprofil var å samle representanter for alle menighetene til en markering av kirken betydning i dag og gjennom 850 år. Menighetene stilte virkelig opp og det ble en storlat begivenhet.

Georg Hille var selv sagt invitert. Det var 10 år siden han hadde gått av. Han vandret rundt blant mennesker han kjente og som kjente ham – iført sort dress og sort presteskjorte. «Nå har jeg litt sans for den markeringen. Det er jo et lite skritt i en utvikling i retning av bevisst kirkelighet», sa han i intervjuet. Men folk i Hamar bispedømme hadde aldri sett ham utenfor kirkehuset iført noe annet enn skjorte og slips. Uansett antrekk var imidlertid dette den samme mannen de hadde lært å sette pris på gjennom 18 år: håndtrykket, smilet, øyekontakten og interessen for menneskene var som før. Det ble mange gode gjensyn. Likevel følte han seg litt som en fremmed. Han var for første gang tilbake i sitt gamle bispedømme på en stor markering – og han var blitt tilskuer. Han ble ikke spurt om å bringe en hilsen og delta på annen måte. 850-årsjubileet ble også en 10-årsmarkering for Rosemarie Köhn som Nordens første kvinnelig biskop. De to anliggender var ikke like enkle å samordne. Det hele ble nok en litt rar Hamar-opplevelse for ham.

Selv om han etter hvert sa nei til de fleste forespørsler, er tilknytningen til Hamar så sterk at han ved et par anledninger allikevel sa ja. Han tok imot en invitasjon til å komme til bispegården for å fortelle om dens historie. Han sto på trappen ned fra terrassen og fortalte levende til kirkefolk fra Hamar og staden i bispegården fra en over 100-årig historie.

Til nyttårsmottagelsen i januar 2014 kom han også. 'Det er flere gamlinger her', som han kommenterte. Han selv hadde fylt 90 år et par uker tidligere. Tidligere organist på Lillehammer, Leif Solberg, fylte 100 år og var invitert. De fikk en god prat selv om Solbergs hørsel var redusert. Hovedposten på nyttårsmottagelsen var at tidligere statsarkivar i Hamar og vennen Per-Olivind Sandberg intervjuet Georg Hille. Han ville ikke tale, men lot seg interviewe. Det ble en stor opplevelse for de tilstedeværende å høre om bispedømmet og bispegården fra en person med en klar erindring og solid formuleringsevne.

Siste besøk så langt var i juli 2017. Pensjonert prost på Lillehammer og tidligere sokneprest i Furnes Per Halstein Nielsen hadde flyttet til Hamar, kjøpt bolig ved Domkirkeodden året før og inviterte sin gamle biskop til et besøk. Det ble en anledning til gjensyn med byen og ikke minst den nyrestaurerte bispegården. Men det var med blandede følelser han besøkte Bispegården. 'Nå vil jeg ikke dit flere ganger', er hans kommentar i dag, 'Jeg vil huske den som den var – og som den var i min tid'.

Til de gamle tomter hører også kontakten med hans tidligere sentrale medarbeider Brith-Aina Henriksen. Hun hadde en 'kjøkkenbordtunksjon', forteller hun selv at han sa om den relasjonen de hadde. Med det ville han si at med henne pratet han om det meste. De var fortrolige. Det gikk imidlertid ikke like greit for henne med den nye sjefen som med den gamle. Kanskje hadde Rosemarie Köhn behov for å plukke ut sine egne medarbeidere hun også – slik Georg Hille hadde gjort 20 år tidligere? Da Gunnar Stålssett – som da var rektor på Det praktisk-teologiske seminar – så seg om etter en ny administrativ medarbeider, kom raskt den dyktige sekretæren på Hamar bispekontor inn i synsfeltet. Hun fikk og tok jobben i 1994. Hun bodde på hybel hos Georg Hille i Suhms gate to dager i de første årene. Han laget middag til henne etter endt arbeidsdag, og de gikk turer sammen. Siden den gang har de vært i regelmessig kontakt.

Representanten for ro

Det er en viktig livsmestring å gjøre det beste ut av den situasjon man til enhver tid befinner seg i. Særlig for pensjonister er og blir dette kanskje den største utfordringen – særlig for dem som verken har barn eller barnebarn. Å gjøre livet meningsfylt er viktig. Noen har behov for andres hjelp til dette, andre makter å gjøre livet meningsfylt med egne krefter. Georg Hille hører til de selvhjulpne.

«Det er ti år siden bispestolen var ferdig sittet for Georg Hilles del, men Gud har fortsatt en plan med livet hans. En av hans oppgaver er å gå rundt i Bogstadvæien, hovedgaten på Majorsruen, og 'representere roen'. I tillegg preker og taler han litt her og der, deltar på seminarer og besøker eldre mennesker som trenger noen å prate med». [Avisen Vårt Land 27. desember 2003].

Han var blitt representanten for ro – midt i menneskers travle hverdag.

Kirkegjengeren som ser at det skjer så mye bra – og litt annet

George Hille har alltid hatt sin plass i kirkebenken på de søndager han selv ikke har stått ved alteret eller på prekestolen. I Hamar domkirke hadde han sin fast plass i alle år: «den var på høyre side og en benkerad bak tverrangen mot utgangen i øst», sa han i intervjuet. Kanskje begynte han å se med nye og andre øyne når han ikke lenger selv var direkte utøvende og ikke følte seg i en ansvarlig posisjon i forhold til det som foregikk i kirkerommet? Men han ble ingen 'ggg' – gammel grinete gubbe – som det er lett å utvikle seg til når betrakterrollen skal inntas etter et aktivt liv. Han elsket 'Muppet show' på TV med de to gamle kommenterende grinebiterne i losjeboksen.

Som pensjonist ser han at det er mye bra som skjer:

«Til å begynne med tenkte jeg om lysgloben: 'Hva har den her å gjøre?' Men jeg må si at den har betydning kolossal mye. Den betyr mye for folk. Du ser at folk som ellers ikke er så vant til å gå i kirken, plutselig kan reise seg – så alle ser dem – gå frem å tenne et lys, f.eks. like før gudstjenesten begynner, men ikke etter en nattevord. Nå kjenner ikke jeg Hamar bispedømme så godt i dag, men jeg vil tro at dette er skikker og tradisjoner som passer godt. På samme måte som andre bispedømmer er nok også Hamar bispedømme preget av denne nye tendens til å ta i bruk nye tradisjoner og nye uttrykk for det åndelige eller for noe åndelig. Det er jo en forferdelig bra ting!»

Han er ikke for alt som er nytt. Da kan det være spørsmål om det er selve symbolet eller måten det gjøres på liturgisk, som han er skeptisk til. Det er jo vannet som er dåpsymbol og ikke dåpsyet.

«Jeg er i grunnen imot dette dåpsyet fordi dåpsyet ikke er et egentlig dåpsymbol. Det er et Kristus-symbol. Selvsagt har jo dåpen noe med Kristus å gjøre, men jeg har ikke hatt noen sans for at de skal tenne lys og at presten skal si: «Vær så god, her er lyset».

Utviklingen har uansett gått i riktig retning:

«Det er ikke tvil om at mye av disse liturgiske endringene vi har opplevd de siste 20 årene skyldes kontakten med den anglikanske kirke. Tenk på en vanlig høymesse f.eks. her i Oslo sammenlignet med de første gudstjenestene som jeg forrettet på begynnelsen av 1950-tallet. Det er tatt veldig mye nytt inn. Menigheten er mere med. Liturgen foretar seg mer og beveger seg mer. Liturgen messer. Dette er uttrykk som vi delvis har tatt fra den katolske kirke. Mye av dette har vært riktig og viktig. Vi har vært altfor strippet i vår kirke når det gjelder uttrykksformer. Det var bare å gjennomføre det hele enklest mulig med litt musikk til. Nå tar man inn ganske mye mer. Se f.eks. ved dåpen. Nå er det optog, og man deltar mye mer aktivt. Jeg vet ikke om man kan kalle slikt for høykirkelig. Det er nok mer et uttrykk for en bevisst kirkelighet og sans for kirken som institusjon og menigheten som aktiv og handlende. Det jo ikke høykirkelig».

«Den norske kirke har vært for lite åpne for følelser og erfaringer. Heldigvis har vi etter hvert innsett at det er så mange andre måter å formidle evangeliet på enn med ord. Kropps- og symbolspråk, drama og toner. Ikke minst har jeg gledet meg over den nye offensiven i trosopplæringen, hvor man bruker hele spekket av ytringsformer». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

Under samtalene i 2013 ble han spurt om å utdype dette enda mere: «kan man akseptere kristendommen i form av en ordløs opplevelse eller bare gjennom handlinger. Kan mennesker få en gudsforståelse gjennom dette? Eller blir det bare følelser da?». «Det man sier nå, er at man gjennom ulike liturgier og ting som i og for seg bare er tegn og som forteller noe – det er bare en annen måte å si det på – kan nærme seg Gud. Den katolske kirke går jo ganske langt i den retning. Her er man nok inne på noe av det som er karakteristisk for de høykirkelige. Og i den grad man fremhever den slags tilnærming til både å forkynne på og leve som kristen på, er det nye trekk i vår kirke. Vår lutherske tradisjon har nesten bare hatt ordet. Det kan nok være at dersom du ikke har noe mere enn ordet, blir det ytterst knapt. Den reformerte tradisjonen er jo slik. Dersom du drar ned til Sveits, opplever du en kirke som bare har musikk og ordet».

Han kan også være meget kritisk til hva liturgene foretar seg:

«... Så er det noen som putter på noe ekstra og hver enkelt prest finner på noe. De klarer ikke å si noe fast til slutt i gudsstjenesten. De lyser velsignelsen – og så legger de til noe selv. Og de faste ordene som er formulert i liturgien, gjør de om og sier det på en annen måte. Hva er det for noe? Hovmodig er det!»

Fra kirkebenken og under prekestolen kunne han også se tilbake på sitt eget liv som predikant:

«Prekestilen var voldsomt teologisk da jeg var ung prest, og jeg talte veldig lenge. Hvordan kunne du si dette til konfirmanter?, tenker jeg i dag når jeg slår opp i mitt eget prekenarkiv. Du har lagt om prekestilen, spør intervjueren. Ja, heldigvis innså jeg at jeg måtte tale mer enkelt og direkte ... Jeg bestemte meg for å si bare det jeg selv skjønner. Og da ble det veldig mye enklere, smiler Georg Hille». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

Folketirkebiskopen i et troskollektiv

Georg Hille fikk også nye nettverk gjennom forkynneropdrag som han ble spurt om. Tidligere kirkerådsformann Oddbjørn Evenshaug inviterte ham til å holde andakt i Norkirken i Drammen. Det ble ikke med den ene, men flere titalls besøk i Drammen i tilsvarende ærend – over en lang periode. Der traff han flere som han knyttet nærmere kontakt med, bl.a. Bjørn Ove Ødegaard – «bestefaren til den unge og lovende fotballspilleren Martin Ødegaard», forteller han entusiastisk.

Biskopen fra det folkekirkelige Hamar bispedømme fant med andre ord et trofelleskap i Norkirken i Drammen som han følte seg hjemme i. Han hadde med tilslutning til sin far og Per Juvkam sagt at det var nødvendig å redde kirken i folkekirken. Var det blitt nødvendig å redde den gjennom egne kirkeetableringer innenfor – eller var det utenfor? – folkekirkens parapy? Han tenkte nok ikke så mye på det prinsipielle lenger. Det var godt å finne likesinnede. Det hele var en naturlig videreutvikling av det han innerst inne hadde stått for.

Motbakker melder seg

Mannen med jernhelse hadde knapt hatt travær i jobben på grunn av sykdom. Også pensjonisttilværelsen fortsatte på samme måte. Men noe måtte jo meldte seg før eller senere. Det kom først etter at 90 år var passert. Bena ble dårligere og musklene var en plage. Motbakken ble en kirketrap. Han falt på kirketrapen i Uranienborg kirke på sin egen 91-årsdag i 2014. «Jeg falt pladask», sier han selv, «og var mørbanket». Da han kom hjem til egen

Men også denne døren skulle før eller senere lukkes. Han er ordinert prest og så lenge han bærer 'kappe og krage' ligger det en forpliktelse til å utføre en prestetjeneste. Han valgte å avslutte sin prestetjeneste i 2008 – 85 år gammel:

«Georg Hille var i midtdagsselskap hjemme hos Per Arne Dahl, Trefoldighetspresten og nåværende biskop i Tunsberg som de siste årene har utviklet et nært vennskap og samarbeid med Hille. Den aldrende, staute mannen reiste seg og fortalte de tilstedeværende at hans tid som liturg nå var over. For intet hadde han fått kallet og oppgaven, og nå ønsket han å gi det tilbake til Gud og kirken. – Jeg fikk den liturgiske tjenesten av Gud, og jeg har hatt den i 55 år. Men alt har sin tid. Når gir jeg oppdraget og tjenesten tilbake til Gud. Symbolesk gjorde jeg det ved å gi oppdraget og stoleane videre: 'Nå kan du overta stoleane, som tegn på at tjenesten blir overført og ført videre' sa jeg til Per Arne». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

«Det var kanskje ikke merkelig at jeg ble på griner'n, skrev Per Arne Dahl i avisen Aftenposten 7. desember 2008 under overskriften 'Når tiden er inne' etter at dette hadde skjedd. 'Her sto jeg overfor en oppreist mann på 85 som usentimentalt og med varm besluttsomhet ønsket å ta grep og gi videre det han selv hadde fullført. Han viste hva menneskelig frihet er: å ta imot som en gave et oppdrag eller en tjeneste, for så å løse seg fra forpliktelsen når tiden er inne'.

Da åpnet det seg nye dører:

«Omrent samtidig som Georg Hille avsluttet sitt liv som predikant, gikk han inn i en ny tjeneste da Trefoldighetskirken i Oslo begynte med kveldsmesser. Den gamle mannen delte ut nattverden og hadde faste liturgiske oppgaver i storbymessen som annenhver søndag fyller sentrumskirken i hovedstaden. På kveldsmessen har Hille stått ved alterringen og velsignet mennesker med håndspåleggelse».

«For tre år siden [2005] opplevde Hille at Gud grep inn i livet hans sitt igjen. – Etter en prosess kom jeg frem til at jeg måtte gi fra meg forkynnerkallet. Jeg bestemte meg for ikke å preke lenger. Jeg var trygg på at den beslutningen var i overensstemmelse med Guds vilje».

Land 27. desember 2008:

Georg Hille har gjennom hele livet lagt vekt på kallet og bedt om Guds ledelse. Det sluttet til han stupte? Eller hadde Gud en annen plan? Det hadde Gud. Han fortalte til avisen Vårt Land 27. desember 2008:

Fortsatt ledet og nytt kall

Automatgiret.

Automatgiret. Han var begeistret og takknemlig – både for at alt gikk bra, for hjelpen og 92-åringen. 'Jeg fikk ny bil med en gang', forteller han. Både den nye og den vrakede hadde og ordnet med kjøp av en bruktbil i Drammen. Ny cognacfarvet Audi kom raskt på plass for Han fikk ikke en skramme. Bilen var totalvrak. Vennen Per Arne Dahl snudde seg raskt rundt smilende mot front. Airbagen ble redningen. Det var nærmest et under at det gikk så bra. Året etter smalt det i Bærum. En motgående bil kom over i hans kjørefelt. Det ble en skikkelig bybildet på Majorstuen.

Rekonvalesensen tok sin tid. Etter hvert ble støkken god å ha. Nå inngår en mann med stokk i Majorstuen. De kunne konstatere at skulderen var ute av ledd – og ordnet opp.

bursdagsfeiring, ble han straks beordret av vennene til å oppsøke Volvat medisinske senter på

«Georg Hille legger ikke skjul på at han nå føler seg mer fri. Jeg hører med blant dem som syntes preste- og bispe tjeneren var noe av en byrde. Nå har jeg lagt den fra meg. Men kristenkalles lever videre. Så lenge jeg lever, er jeg prest, og jeg vil formidle evangeliet og troen på Jesus. Og så vil jeg gjerne være til hjelp for mennesker».

Fra å gjøre til å være

Presten og biskopen var nå i praksis uten 'kappe og krage' som man sa i gamle dager. I dag ville det samme hete 'uten alba og stola'. Han har begge deler fremdeles i juridisk forstand, men i praksis har han gitt det fra seg. Han gjorde ikke det som en privat beslutning i det lukkede rom. Han gjorde det seremonielt i en krets av nære venner – og fortalte om det til offentligheten.

Hva innebar det? Georg Hille fortalte selv om hvordan hans nye status ble tolket. Det var bispinne Guri Johnson – enken etter hans forgjenger Alex Johnson – som var fortolkeren. Han besøkte den da 98 år gamle bispinnen:

«'Hva gjør du nå, Georg', spurte hun. 'Jeg, jeg gjør ingen ting' svarte jeg. 'Å, du er bare *er*', svarte den kloke kvinnen». [Avisen Vårt Land 27. desember 2008].

Litteratur

Av Georg Hille:

! Georg Hille: Biskop Henrik Hille.
Min far var prest. Utg. av Magne C. Krohn. Oslo 1964. Side 73-94.
! Georg Hilles vita [selvbiografisk portrett]
! Aftenposten 24. februar 1975.

! Georg Hille: Biskopen som visitator.

! Grunnskolen i Oppland 250 år. Lillehammer 1989. Side 24-32.

! Georg Hille: Hamars kirke som biskopskirke i 125 år.

! Hamar domkirke 125 år. Red. av Nils Kristian Lie. 1991. Side 11-16.

! Georg Hille: Hamarbiskopens boliger fra 1153 til 2003.

! Kaupang og bygd 2004. Hamar bispestol 850 år. Side 175-82.

! Georg Hille har dessuten skrevet hilsen i de fleste jubileumsbøkene om kirker i Hamar
bispedømme som kom ut i tiden 1975-93.

Om Georg Hille:

! Per Voksø: Da Kirkerådet tok form.

! Kirken i tiden. Troen i folket. Festskrift til biskop Georg Hille. 1991. Side 101-110.

! Knut Andresen: Og noen satte han til styringsoppgaver.

! Kirken i tiden. Troen i folket. Festskrift til biskop Georg Hille. 1991. Side 129-138.

! Per Voksø

! Kirkeliv og kirkelov.

Oslo 1994.

Gunnar Rødahl

! Kirkerådets første 25 år.

Oslo 1995.

! Intervjuer med biskop Georg Hille 4. mars, 11. mars og 13. april 2013. Intervjuere: Ragnar
Pedersen og Knut Andresen.
! Hamar 2013. 52 s.
! Statsarkivet i Hamar. [Utskrift og tape].

Om de tre generasjoner Hille:

Thomas Barth

Arnoldus Marius Hille 1829-1919.

i

Norvegia Sacra 1923. Side 216-224.

Henrik Hille

Arnoldus Marius Hille.

[Håndskrevet manuskript i Statsarkivet i Hamar – 17 sider].

Per-Øivind Sandberg

Arnoldus Hille – biskop i en brytningstid.

i

Kirken i tiden. Troen i folket. Festskrift til biskop Georg Hille. 1991. Side 15-25.

*

Henrik Hilles vita [selvbiografisk portrett]

i

Norvegia Sacra 1934. Side 100-104

Henrik Hille

Menighetsrådenes oppgaver i dag. Foredrag på prostimøte i Hamar 20. mars 1946.
Hamar 1946. 20 s.

Per Juvkam

Kirke og biskop i kamp. Hamar bispedømme under okkupasjonen.
Oslo 2002. 133 s.

*

Per-Øivind Sandberg

Tre ordensmenn i Hamar bispestol.

i

Hamar bispedømme i 150 år. Hamar 2014. Side 35-58.

Knut Andresen

I møte med samtidens utfordringer gjennom 150 år. Biskopene i Hamar bispedømme 1864-2014 og deres 1300 visitaser.

i

Hamar bispedømme i 150 år. Hamar 2014. Side 223-406.

Utreddinger

*En kort sammenfatning av
Georg Hilles bidrag som leder eller medlem av utredningsvalg*

• Justeringskomiteen

Presteforeningen/Kirkedepartementet 1955

Medlemmer: Henrik Hauge, Leif Bruunvand, Georg Hille

Det nye lønssystem for presteskapet ble formelt innført fra 1. juli 1951. Alle prester skulle nå over på fastlønn. Alle ble innplassert på lønstrinn etter ansvar og oppgaver, men Presteforeningen var ikke fornøyd og mente at skjevheter hadde oppstått. Staten innså til slutt at det nye lønssystemet trengte revisjon. Etter de sentrale lønnsforhandlinger i 1955 ble det ved kronprinsregentens resolusjon 22. desember 1955 bestemt at det skulle oppnevnes en justeringskomite med vidtrekkende mandat.

Kortversjonen at dette arbeidet er at justeringskomiteens forslag ble gjennomført. De hadde gjort et utmerket arbeid. Alle prestestillinger var blitt vurdert på nytt og plassert på ulike lønnsstiger ut fra ansvar og oppgaver. Anliggendet om likelønn ble fulgt opp med opprykk etter ansenitet innenfor hver lønnsstige. Likelønn som prinsipp ble avvist av Presteforeningens generalforsamling i 1956.

Justeringskomiteen er omtalt på side 37ff.

• Prestekomiteen (Godal-utvalget)

Bispermøtet 1969.

Formann: Tord Godal

Medlemmer: Georg Hille, Gunnar Bondevik

Sekretær: Georg Hille

Mandatet var å presisere prosteembets funksjon og oppgave på bakgrunn av Ot.prp.nr 42(1967/68) og et allment ønske om å styrke prosteembetet og proste funksjonen andelig, administrativt og økonomisk.

Dette var det første utvalget som foretok en helhetlig gjennomgang av proste funksjonen. «Utvalgets rapport har vært det viktigste dokument for utviklingen av prosterollen», skrev Morten Huse i sin studie «Prosten» (KILFO-rapport 1998). Proste komiteen ble starten på en endringsprosess som tok 35 år. En konkret og rask oppfølging – og et fundament for å gi muligheter for videre utvikling av prosterollen – var at Kirkedepartementet i 1969 fikk fullmakt til å bestemme at et prosteembete skulle være fast tilknyttet et sokneprestembete. Prostevalgene bortfalt. Siden denne reform først kunne gjennomføres ved ledighet i vedkommende sokneprestembete, tok det et tiår før reformen ble gjennomført overalt.

Proste komiteen er omtalt på side 48f.

- **Finansiering av kirkebygg.** Kirkerådet 1973.

Formann: Konrad B. Knutsen
Medlemmer: Gunnar Jensen, Birger Mathisen og Georg Hille
Sekretariat: Ola Rypdal og Svein Takle

Komiteen kartla behovet fremfremtidige kirkebygg: 90 soknekirker, 66 kapell, 62 tilbygg til kirker og 22 sportskapell/fjellkirker. De økonomiske behov (fjellkirkene ikke medregnet) ble kvantifisert til 518 millioner. Komiteen gjennomgikk gjeldende ordninger for finansiering av kirkebygg og drøftet ulike tiltak for å forbedre situasjonen. Det var først i Kirkelovutvalget – NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning* – at disse spørsmålene igjen kom opp på den kirkelige og politiske dagsorden.

Komiteinnstillingen er omtalt på side 50.

- **Myndighet, ansvar og oppgaver på kirkegården.** Kirkerådet 1980.

Formann: Georg Hille
Medlemmer: Morten Grinaker, Helge Klingberg, Lorentz U. Pedersen
Sekretær: Knut Andresen

Temnene i utredningen var klargjøring av kirkevergefunksjon, prostens tilsynsoppgave og konsulentfunksjonen for kirkegårdene i landet. Målsætningen var å tydeliggjøre at kirkegårdene var et kirkelig ansvar.

På denne tiden var det ofte kommunalt tilsatte i parkvesenet som de fleste steder arbeidet på kirkegårdene – mens lovgivningen la ansvaret til menighetsrådene. Det ble derfor foreslått å styrke den lokale kirkes mulighet til å ivareta sitt ansvar for kirkegårdene gjennom at det opprettes et fellesråd i kommuner med flere menighetsråd. Utvalget la til grunn at kirkelige oppgaver skal løses av kirkelig ansatte. På den tid var kirkevergene kommunalt tilsatte og det ble foreslått å endre dette slik at kirkevergene ble kirkelig tilsatt. Kirkevergen skulle være nærmeste overordnede for kirkegårdspersonalet. Ordningen med kirkeverge i ulønnet verv ble foreslått avviklet. Å bringe prostene mer tydelig inn i tilsynet med kirkegårdene var et ledd i å synliggjøre et kirkelig ansvar og forbedre forvaltningen av kirkegårdene. Det ble gjort til en tjenesteplikt for prostene i Tjenesteforordning for proster i 1993.

Kirkedepartementets kirkegårdskonsulent sto for veiledningsarbeidet overfor kommuner og menighetsråd. Tidligere var hovedfokus det parkmessige «over bakken». Nå var fokus rettet mot «under bakken». Hensikten var å profesjonalisere arealplanlegging, registreringssystemer og forvaltningen av kirkegårdene som gravplasser. Det ble foreslått å styrke bispekontoret faglig for å sikre god kirkelig saksbehandling.

Sporene fra denne utredningen går til NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning* og kan deretter følges videre frem til Lov av 7. juni 1996 om Den norske kirke og Lov av 7.

juni 1996 om gravplasser, kremasjon og gravferd – altså 16 år etter at Kirkelovutvalget ble oppnevnt. De fleste av utvalgets forslag fra 1980 ble realisert gjennom dette.

Utredningen er omtalt på side 83.

- ***Det fremtidige kirkestyre. Sammensetting og valg av kirkelige organer.***

Kirkerådet 1980.

Formann: Per Voksø

Medlemmer: Georg Hille, Gunnar Ståsett, Svein Alsaker, Asle Dingstad, Kirsten Fougner, Arne Fylling, Helga Gitmark, Astri Hauglin, Tor Sneltevd

Sekretær: Knut Andresen

Denne ble behandlet på Bispedømmerrådets Fellesmøte i 1980. Hovedinnholdet i utredningen var valg og sammensetning av de valgte kirkelige organer – og deres mandat. Strategien for reformbevegelsen fra begynnelsen av 1970-tallet var gjennomføring av større kirkelig selvstyre i to trinn: først å etablere organene og deretter gi organene mandat og oppgaver.

Utredningen utgjorde det kirkelige premissmaterialet i arbeidet frem til endringene av 8. juni 1984 i Lov om Den norske kirkes ordning og mange av utredningens forslag ble da realisert. Utredningen foreslo bl.a. at bispedømmerrådets fellesmøte ble erstattet av et Kirkemøte og anbefalte et mandat for Kirkemøtet. Dette ble opprettet i 1984.

Utredningen er omtalt på side 76f.

- ***Arbeidsgiveransvar og stillinger i Den norske kirke.***

Kirkerådet 1982.

Formann: Per Voksø

Medlemmer: Georg Hille, Gunnar Ståsett, Svein Alsaker, Asle Dingstad, Kirsten Fougner, Arne Fylling, Helga Gitmark, Astri Hauglin, Tor Sneltevd

Sekretær: Knut Andresen

Denne ble behandlet på Bispedømmerrådets Fellesmøte i 1982 og inneholdt et omfattende materiale som pekte på behovet for å bevisstgjøre Den norske kirkes organer som arbeidsgivere. Bevisstgjøringen gjaldt at arbeidsgiveransvaret i den lokale kirke var et kirkelig ansvar og ikke en kommunal oppgave. Menighetsråd og bispedømmerråd måtte profesjonaliseres som arbeidsgivere og tiltak ble foreslått.

Utredningen foreslo å etablere en sentral arbeidsgiverorganisasjon for Den norske kirke. Da Kirkemøtet i 1984 behandlet saken om «Menighetsrådenes arbeidsgiverorganisasjon», ble det lagt føringer som innebar at Kirkens arbeidsgiverorganisasjon (KA) ble opprettet 6 år senere. Da soknet ble eget rettssubjekt i kirkeloven av 1996, ble arbeidsgiveransvaret lagt til soknet med kirkelig fellesråd som ansvarlig organ. Det ble samtidig gitt hjemmel i lov for at KA kunne

inngå tariffavtaler på vegne av soknet. Dette ble dermed «den fjerde sektor» i arbeidslivet – ved siden statlig, kommunal og privat sektor.

Utreddingen inneholdt også en bred gjennomgang av de ulike kirkelige stillinger. Noen av utredningens forslag ble gjennomført ved lovendringer allerede i 1984 – herunder hjemmel for overføring av tilsettsmyndighet for prestene til bispedømmerrådene. Dette skulle bli gjennomført fra 1. januar 1989.

Utreddingen er omtalt på side 77.

- **Prostebesøk i Hamar bispedømme.** Hamar 1983.

Formann: Georg Hille
Medlemmer: Prostene i bispedømmet ble aktivt involvert i arbeidet
Sekretær: Knut Andresen

Dette var en oppfølging av kirkegårdsutredningen fra 1980 og konkretiserte et opplegg for prostebesøk. Hamar bispedømme var med dette blant de første bispedømmer som innførte en slik ordning. Sporene fra denne utredningen kan følges via den første tjenesteordning for proster fra 1993 som i § 8 omtalte at prostebesøk kunne etableres som en ordning i bispedømmet og helt frem til nåværende tjenesteordning som ble fastsatt av Kirkedepartementet i 2004. I § 7 bokstav b) bestemmes at «prosten foretar prostebesøk i prostiets menigheter etter den ordning som er fastsatt i bispedømmet».

Utreddingen er omtalt på side 48f.

- **Bispevisitas. Forslag til nytt visitasreglement for Den norske kirke.** Bispemøtet 1985.

Formann: Georg Hille
Medlemmer: Per Juvkam, Ragnhild Veiteberg, Leif Ottersen
Sekretær: Knut Andresen

Denne utredning ble behandlet på Kirkemøtet både i 1985 og 1986. Etter dette fikk saken en rask oppfølging fra departementets side. Utreddningens forslag til nytt visitasreglement ble fastsatt ved kgl.res. 26. juli 1987 og avløste reglementet fra 1909. Reglementet fra 1987 ble avløst av et nytt og enklere visitasreglement i 2012.

Utreddingen er omtalt på side 80.

- **Forholdet mellom biskopens og bispedømmerrådets administrasjon** Bispemøtet og Kirkerrådet 1986.

Formann: Georg Hille
Medlemmer: Stein Mydske, Oddbjørn Ingebretsen, Finn Olav Myhre
Sekretær: Bjørn Mathiesen

Se omtalen nedenfor om «Organisasjonsmodell for Hamar bispedømmekontor».

• **Organisasjonsmodell for Hamar bispedømmekontor.**
Hamar 1988.

Ansvarlig: Georg Hille
Sekretær: Knut Andresen

Georg Hille startet i 1985 interne diskusjoner i staben med sikte på å slå sammen biskopens administrasjon og bispedømmets administrasjon. Bakgrunnen var bl.a. utredningen «Bemanningsved bispedømmetskontorene i fremtiden» (Kirkerådet, mars 1984). Utredningen foranlediget at Bispedømmet og Kirkerådet oppnevnte en arbeidsgruppe med to representanter hver («Hille-utvalget» etter formannen). Bispedømmet oppnevnte Georg Hille og Stein Mydske (bispekontor) og Kirkerådet oppnevnte Oddbjørn Ingebrigtsen (bispedømmetssekretær) og Finn Olav Myhre (formann i Borg bispedømmet).

Denne arbeidsgruppen skulle spesielt se på forholdet mellom bispedømmets og biskopens administrasjoner. Arbeidsgruppen fremla i 1986 en skissesevlig løsning med forslag til en felles bispedømmeadministrasjon og nødvendige stillingsbeskrivelser og samarbeidsrutiner.

«Hamar-modellen» – som forslagene ble kalt etter arbeidsgruppens formann og det som etter hvert skjedde på Hamarkontoret – ble møtt med atskillig skepsis fra biskopenes side – jfr. f.eks. Bispedømmets sak 11/85 og 26/86.

Georg Hille valgte da å kjøre løpet selv. Med støtte fra departementet og Hamar bispedømmet gjennomførte Hamar bispedømme et forsøk med «Felleskontor for biskop og bispedømmet» fra 1987-88 og utredningen er en rapport om dette forsøket. Rapporten anbefaler at det etableres et felles bispedømmekontor under biskop og bispedømmet med en kontorsjef som daglig leder.

Deretter tok biskop og bispedømmet opp spørsmålet om forvaltningen av bispedømmets midler over statsbudsjettet – jfr. omtalen nedenfor om rapporten av 1990.

Ordningen med felles kontorer ble gjennomført i Hamar fra 1992 og i de øvrige bispedømmene fra 1996. Felles bispedømmekontor er den ordning vi kjenner i dag. Utredningen er omtalt på side 64ff.

• **Kirkelovutvalget NOU 1989:7 om Den lokale kirkes ordning**
Kirkedepartementet 1989.

Formann: Georg Hille
Fylkesmann Bue Fjermers var formann de første 4 årene
Medlemmer: John Egil Bergem, Trond Dolva, Lita Hjertholm, Ingvill Raaum, Rasmus Skurtveit, Per Voksø
Sekretær: Jørn Hagen

Kirkelovutvalget ble oppnevnt i 1982. Mandatet var å konkretisere for den lokale kirkes vedkommende de prinsipper om kirkelige reformer som var nedfelt i Stortingsmelding nr. 40 (1980-81) og Stortingets behandling av denne.

Med støtte fra departementet gjennomførte da Hamar bispedømme et forsøk fra 1989 med «delegert budsjett- og anvisningsmyndighet» – dvs. forvaltningen i Hamar

departementet å vurdere om budsjettansvar skulle delegeres til bispedømmene. skulle ha det økonomiske ansvaret for dette. Dermed var det aktuelt at for inngikk at den instans som hadde ansvaret for gjennomføringen av oppgaver også «målstyring» eller fra «å gjøre tingene riktig» til «å gjøre de riktige tingene». I dette Denne ville innføre mål- og resultatstyring. Profilen skulle endres fra «regulativ» til Stikkordet var virksomhetsplanlegging etter NOU 1989:5 *En bedre organisert stat*. bispedømme ble det fra statens side arbeidet med endringer i statsforvaltningen. Parallelt med organiseringen av felles kontor for biskop og bispedømmeråd i Hamar

Sekretærer: Knut Andresen og Brith-Aina Henriksen
Ansvarlig: Georg Hille

220. Rapport fra en prøveperiode med delegert budsjett- og anvisningsmyndighet. Hamar 1990.

Utreddingen er omtalt på side 77ff.

seg. Hille hadde hatt ansvaret for, fikk en annen utgang enn det han hadde forestilt kirkegårdsforvaltningen. Det største utredningsarbeid innen kirkeordning som Georg kirke ble lagt til et obligatorisk Kirkelig fellesråd som også fikk ansvar for Kirkelovutvalget hadde foreslått. Det gjaldt særlig at arbeidsgjeveransvaret i den lokale Kirken lokalt var blitt selvstendig, men noen konkretiseringer var annerledes enn forstand.

som kommunene. Heretter representerte ikke lenger kommunen soknet i rettslig Kirkelovutvalget hadde gått inn for: soknet skulle ha samme rettslige selvstendighet viktigste – og største – reform i kirkeloven var at soknet ble eget rettssubjekt, slik også utrednings- og reformarbeid som hadde foregått i kirkelig regi på hele 1980-tallet. Den som begge kom 7. juni 1996 – fanget imidlertid opp det meste av det kirkelige Oppfølgningen skjedde i to nye lover: den nye kirkeloven og det nye gravferdsloven – bygging av nye kirker tilsvarende 40 % av normert byggekostnad fikk tilslutning.

kommunens økonomiske forpliktelser. Heller ikke hans forslag om statstilskudd til inne, fikk han ikke gjennomslag for faste statlige kriterier for beregning av Georg Hille fikk ikke se oppfølgningen av Kirkelovutvalget i sin bispedid. Da tiden var Det måtte selvsagt ende med at kommuneloven vant.

kirke lov la opp til begrensnng av det kommunale selvstyre på det kirkelige område. og minst mulig overstyring og øremærking av midler fra statens side. Forslaget til ny kommuneloven ble lagt opp etter prinsippet om mest mulig selvstyre i kommunene – Kommuneloven skulle revideres samtidig med kirkeordningsloven. Den nye

for finansiering av nye kirkebygg. innføre kirkeskatt som i våre naboland. Det ble også foreslått en statlig støtteordning 100 millioner i økning av de samlede kommunale bevilgninger. Utvalget ville ikke faste kriterier som skulle regulere kommunens økonomiske forpliktelser, representerte gjennomgang og grundig opprydding når det gjaldt arbeidsgjeveransvaret lokalt. De skulle settes bedre i stand til å løse sine oppgaver. Det ble foretatt en bred Hovedbudskapet i NOU 1989:7 *Den lokale kirkes ordning* var at den lokale kirke

bispedømme av kapittel 220 i statsbudsjettet. Rapporten fra dette ble oversendt departementet i 1990 med følgende konklusjon: «Erfaringene med dette arbeidet er så gode at ordningen bør gjennomføres permanent». Førstesekretær Brith-Aina Henriksen deltok i arbeidet med forsket og rapporten.

Ordnungen ble mottatt med skepsis av mange av biskopene på grunn av de organisasjonsmessige endringer med et felles bispedømmekontor, jfr. f.eks. Bispemøtet 1990, sak 25/90.

Delegert budsjettansvar ble gitt til biskopene fra 1992. Dette var naturlig før ordningen med felles bispedømmekontor. Da en slik ordning var innført i alle bispedømmer, ble myndigheten overført fra biskopen til bispedømmestyretene fra 1996 samtidig som det ble lagt stadig større vekt på mål- og resultatstyring. Dette er den ordning vi kjenner i dag.

Rapporten er omtalt på side 64f.

Navneregister

Alexander den store	54	Dietrichson, Gustav	60, 97
Alsaker, Svein	114	Dietrichson, Helge	17
Amlien, Arne	61	Dietrichson, Johannes Ø.	11
Andersen, Nils Tore	104	Dingstad, Asle	114
Anger, Erling	24	Diogenes	54
Aslaksen, Kristin	104	Dolva, Trond	115
Aulén, Gustav	33	Dæhlin, Eilert	42, 56
Bakken, Arne	84	Egeland, Kjølvi	76
Barth, Thomas	26, 111	Eger, Ole	60
Bayegan, Astrid Bjellebø	84	Eika, Tor	67
Berg, Kjell	67	Esbensen, Andreas	54
Bergem, John Egil	116	Evenshaug, Oddbjørn	107
Berggrav, Eivind	11, 12, 13,		
	39, 43	Fangen, Ronald	11, 14, 15, 30
Bern, Erik	15, 32	Fauske, Sonja og Arne	86
Berthelsen, Erik	13, 15	Faye, Elise Liv og Per Arne	86
Birkeli, Fridtjof	28, 49	Fiske, Solveig	31, 62, 85, 97,
Bjartveit, Eleonore	103		104
Bjerke, Harald (mortar)	10, 15	Fisknes, Ole Herman	61, 104
Bjerke, Tor-Ole	71	Fjelberg, Arne	28, 30, 45
Bjerkelund, Carl J.	28, 30	Fjermeros, Bue	78, 116
Bjerkestrand, Steinar	63	Folkestad, Halvor	81, 97
Bjerkås, Ingrid	48, 69, 84, 93	Fougner, Even	68
Bjønnes-Jacobsen, Mikkel	97	Fougner, Kirsten	114
Bondevik, Gunnar	46, 48, 69,	Fougner, Simon	68
	70, 85, 112	Fylling, Arne	114
Bonnevie-Svendsen, Conrad	92	Førde, Einar	76
Brakstad, Knut	103		
Bremer, Kristen Kyrre	64, 66, 88, 89	Giske, Trond	76
Brodtkorb, Anne-Lise	86, 95	Gitmark, Helga	114
Brodtkorb, Christian	86	Godal, Odd	10, 28, 30,
Brun, Christen	97		45, 85
Brunvand, Leif	39, 112	Godal, Tord	28, 30, 48,
Bøckman, Peter Wilhelm	21, 25		51, 80, 85,
Christie, Elisabeth (søster)	13, 14, 16,	Gløersen, Einar	28
	24, 30	Grimstad, Frank	56
Christie, Werner (svoger)	16	Grimaker, Morten	82, 83, 112
Churchill, Winston	34	Grønningssæter, Fredrik	23, 30
Dahl, Nils Astrup	34	Gulbrandsen, lærer	12
Dahl, Per Arne	104, 108	Gustavsen, kirkegjener	43
Danbolt, Lars Johan	12	Hagen, Jørn	77, 116

Halberg, Karin	24, 103	Hille, Ragna (mor)	10, 11, 14,
Hallesby, Ole	39	Hille, Vollert (onkel)	31, 46, 63, 99
Hansson, Kristian	38		10
Harald V, konge	28, 63		
Hardeberg, Brita	86	Hjertholm, Lita	116
Hareide, Dag	68	Hognestad, Helge	25, 74
Hareide, Bjarme	42	Holm, Josef	61
Hartberg, Helge	99	Holthe, Irene Wenaas	94, 95
Hartberg, Håkon	99	Hovden, Øystein	5, 86
Hasleholm, Sissel	84	Huse, Morten	48
Haslund, Bjarme	39	Huseby, Finn R	17
Hauge, Alf	12, 15, 35,	Høiesen, Ole Bjørn	52
	36, 38, 69, 85	Hygen, Johan B.	89
Hauge, Hans Nielsen	12		
Hauge, Henrik	39, 41, 42,	Indrebø, Ragnvald	41
	43, 85, 92,	Ingebrigtsen, Oddbjørn	115, 116
	112		
Hauglin, Astri	114	Jacobsen, Sigmund Jarle	95
Hempel, Johannes	92, 102	Jahr, Øystein	51, 76
Henriksen, Brith-Aina	18, 19, 60,	Jensen, Gubbe	24
	61, 62, 63,	Jensen, Gunnar	113
	64, 102, 105,	Jensen, Otto	60, 96
	117	Jervell, Jacob	10, 30, 33, 46
Hermstad, Knut	86	Johannes XXIII	73
Hernes, Gudmund	95		
Hille, Anne-Mari (svigerinne)	15	Johnson, Alex	19, 28, 30,
Hille, Arnoldus (bestefar)	7, 10, 16, 17,		31, 45, 56,
	18, 19, 20,		58, 59, 69,
	21, 22, 25,		70, 80, 82,
	26, 29, 35,	Johnson, Guri	104, 109
	40, 58, 60,	Johnson, Jon	28, 30
	81, 97, 111	Juvkam, Per	4, 12, 13, 14,
Hille, Arnoldus (bror)	13, 14f, 16,		36, 39, 40,
	32, 62, 63		41, 43, 49,
Hille, Gina (bestemor)	10		55, 60, 66,
	13, 14, 15f,		69, 71, 74,
	31, 62f, 82		76, 77, 80,
Hille, Henrik (far)	4, 7, 11f, 14,		84, 85, 107,
	15, 16, 17,		108, 115
	18, 19, 20,	Kierkegaard, Søren	35
	21, 22, 25,	Klingberg, Helge	83, 112
	26, 29, 31,	Knoff, Anne Lise	24
	32, 35, 38,	Knudsen, Børre	20, 25, 41
	42, 46, 55,	Knudsen, Fredrik	37
	60, 68, 81,	Knudsen, Konrad B.	113
	97, 110, 111	Koksvik, Merete og Arne	86

Kragset, Sverre	103	Parmann, Arne	30
Krohn, prost i Gjøvik	13	Pedersen, Lorentz U.	83, 113
Krohn, Randi	24	Pedersen, Ragnar	3, 6, 110
Kruge, banksjef	22	Pettersen, Anne	104
Krusche, Werner	92	Pettersen, Ingeborg	59, 60, 61
Kvarving, Herman	85	Platon, Ivar	30
Kvidal, Mary	78	Quisling, Vidkun	15
Köhn, Rosemarie	59, 62, 71,	Raam, Ingvald	116
	81, 94, 95,	Ramvi, Ivar	55, 56
	96, 97, 104,	Raustøl, Hans	42
	105	Raustøl, Tellef	60, 61, 68
Langmoen, Jan-Otto	61	Reistad, Karen	82
Larsen, Thorbjørn	24	Rieber-Mohn, Hallvard	30
Lie, Nils Kristian	84, 94, 95	Rypdal, Ola	53, 55, 113
Lislertud, Gunnar	22	Rødahl, Gunnar	6, 10, 110
Lundby, Einar	11, 27, 30,	Ræder, Caroline (mormor)	10
	31, 70		
Lunde, Sigurd	42, 45, 88	Sand, Erling	45
Lundh, Pedro	42	Sandberg, Christian Juell	10
Lønning, Inge	41	Sandberg, Ole Rømer	10
Lønning, Per	20, 25, 41,	Sandberg, Per-Øivind	24, 104, 105,
	88, 89		
Marstrander, Peter	31, 34	Sandvik, Bjørn	56
Mathiesen, Bjørn	115	Schejldrup, Kristian	10, 38, 39,
Mathisen, Birger	113		48, 59, 69,
Melbye, Harald	15		70, 80, 81,
Moe, Carl Fr.	36	Sjøgren, Carl Magnus	3
Molland, Einar	34	Skard, Bjørne	31
Mowinckel, Sigmund	34	Skavlan, Paul Fredrik	60
Murstad, Andreas	24	Skjønby, Hans Petter	24
Mydske, Stein	115, 116	Skurtveit, Rasmus	116
Myhre, lærer	17	Smaadahl, Sverre	36
Myhre, Finn Olav	115, 116	Smemo, Johannes	41, 43
Müller-Nilsen, Aage	94	Smith, Johannes	35
Nielsen, Per Halstein	105	Sneltvædt, Tor	114
Nordby, Reidar (sen og jun)	24	Solberg, Leif	105
Norderval, Monrad	84	Stensrud, Grethe	24, 61
Noren, Helga	61	Stensrud, Jan	24
Olav V, konge	23, 85	Steinholt, Ola	64, 66
Ottesen, Leif	80, 115	Støylen, Kaare	28, 55, 60, 74
Ottesen, Svein Johs	104	Stålsett, Gunnar	94, 105, 114
Pahle, Jan	32	Svae, Jens	22
		Svilosen, Arne	103
		Sæhlid, Andreas	10

Sætersdal, Sverre	24	Wagle, Finn	104
Takle, Svein	53, 113	Wang, Thor	64, 66
Telle, Odd	10, 34	Wenaas, Evelyn	95
Thrana, Gunnar	38	Wexelsen-Freihow, Birger	61
Tschudi, Stephan	27, 28	Wisløff, Jens	52
Tvengsberg, Per-Martin	24	Ødeggaard, Bjørn Ove	107
Ugland, Ruit	104	Østerberg, Karl Sten	24
Utnem, Jan Oscar	44	Østmo, Simon	14, 15, 33
Varmann, Kolbjørn	39	Aarflot, Andreas	28, 58, 66,
Veiteberg, Ragnhild	80, 115	Aasen, Kirsti	87, 88, 95
Vigeland, Emmanuel	11	*	84
Voksø, Per	6, 17, 27, 36,	Denne forfatter	3, 4ff, 7, 19,
Vold, Erling	24		20, 22, 60,
Vold, Karl	11		61, 64, 71,
	116		77, 80f, 83,
	78, 110, 114,		85, 87, 95,
	52, 56, 76f,		110-117

Forfatteren

Knut Andresen er født i 1946 og oppvokst i Brumunddal. Cand.theol. fra Universitetet i Oslo i 1971 og Det praktisk-teologiske seminar samme sted i 1972. Feltprest H M Kongens Garde 1972-73. Universitetsbibliotekar 1974-76. Bispedømmerssekretær i Hamar 1977-79 og stiftskapellan ved Hamar bispekontor 1979-90. 60 % permisjon for å fungere som formann i Den norske kirkes Presteforening 1984-88. Direktør i Kirkerådet 1991-96. Domprost i Nidaros 1996-2010.
Deltatt i eller skrevet 20 utredninger særlig om kirkenes ordninger.

Tidligere utgitt bl.a.:

Olsok i Nidaros domkirke. Trondheim 2005. 356 s. Tapir forlag.
Fra soknekirke til sentrumskirke. Vår Frue kirke og sokn 1945-2007. Trondheim 2008. 285 s. Tapir forlag.
Håkon Gullvågs veggskap. Johanneskapellet i Nidaros domkirke. Trondheim 2011. 48 s.

I møte med samtidens utfordringer. Biskopene i Hamar bispedømme 1864-2014 og deres 1300 visitaser. I «Hamar bispedømme i 150 år». Red. av Arne Bakken og Knut Andresen. Flisa 2014. 423 s. [Side 223-408].

Hamar bispedømmeråd 80 år – 1934-2014. I «Hamar bispedømme i 150 år». Red. av Arne Bakken og Knut Andresen. Flisa 2014. 423 s. [Side 59-140].

Pilegrimsarkivet. Nasjonalt pilegrimssenter, Trondheim. 2. utg. 2016. 18 s. A-4.

Brumunddal kirke. Prosjektet som samlet et delt nettsted. I «Minner fra Furnes». Furnes historielag 2016. Side 46-55.

